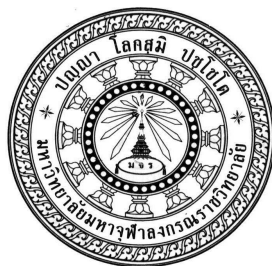

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕
MANAGEMENT DEVELOPMENT OF PUBLIC WELFARE
IN SANGHA ADMINISTRATION, REGION 15

พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

MANAGEMENT DEVELOPMENT OF PUBLIC WELFARE
IN SANGHA ADMINISTRATION, REGION 15

PHRAKHRUCHINAWALANUWAT (SANGHA CHINAWARO)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2015

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะ
สงฆ์ภาค ๑๕” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์)

กรรมการ

(รศ.ดร.สมาน งามสนิท)

กรรมการ

(รศ.ดร.อภินันท์ จันตะนี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รศ.ดร.สมาน งามสนิท

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.อภินันท์ จันตะนี

กรรมการ

ผู้วิจัย

(พระครูชินวรานุวัตร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

ผู้วิจัย : พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

- : รศ.ดร.สมาน งามสนิท B.A., M.A., พบ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
- : รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี ศศ.บ., ศ.ม., Ph.D.(Management)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๗ สิงหาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ๒) ศึกษาวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และ ๓) นำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสาธารณสุข โดยแบบเจาะจง การสัมภาษณ์เชิงลึกมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๙ รูป/คน ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการสามารถแยกตามลักษณะสำคัญของภารกิจสาธารณสุขสงเคราะห์ ๔ ประการ คือ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ ๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนเกี่ยวกับสถานที่และวัตถุอันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ และ ๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือทั้งในภาวะปกติและภาวะประสบภัยต่าง ๆ อันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

๒. สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีดังนี้ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล มีจุดแข็ง คือ วัดมีสถานที่รองรับการดำเนินงาน พระสังฆาธิการในพื้นที่เป็นผู้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง และคณะสงฆ์มีนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีจุดอ่อน คือ กิจการบางประเภทขาดงบประมาณสำหรับดำเนินการโดยต่อเนื่อง มีโอกาส คือ พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของวัด และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในขอบเขตที่กระทำได้ และมีอุปสรรค คือ สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขสงเคราะห์เท่าที่ควร ๒) ด้านการ

ช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีจุดแข็ง คือ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และพระสงฆ์การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน มีจุดอ่อน คือ ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน มีโอกาส คือ กระแสนิยมแนวคิดจิตสาธารณะของคนในสังคม และมีอุปสรรค คือ วัดหรือคณะสงฆ์มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน ๓) ด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีจุดแข็ง คือ พระสงฆ์การเป็นผู้นำที่ดี มีจุดอ่อน คือ ขาดการปลูกฝังเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสมบัติแก่ประชาชน มีโอกาส คือ พุทธศาสนิกชนบริจาคเงินในการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ และมีอุปสรรค คือ บุคคลหรือกลุ่มคนบุกรุกพื้นที่ที่เป็นสาธารณสมบัติเพื่อแสวงหาประโยชน์ และ ๔) ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีจุดแข็ง คือ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนทุกเพศทุกวัย และพื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน มีจุดอ่อน คือ คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรรองรับกรณีสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ มีโอกาส คือ ธรรมะเป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน และมีอุปสรรค คือ กฎหมายมิได้เอื้อให้สงเคราะห์สัตว์ได้ทุกประเภท

๓. การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์การในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามรายด้านของการวิจัย มีดังนี้ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือถือกุศล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนบนพื้นฐานของหลักสามัคคีธรรม คือ เมตตา สัมมาทิฐิ และความเป็นธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงได้ เน้นความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ๒) ด้านการช่วยเหลือถือกุศลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ คือ การส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์การในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ได้แก่ การพัฒนาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของพระสงฆ์การ พัฒนาคุณลักษณะด้านเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาคุณลักษณะทางด้านทักษะประสบการณ์และความรู้ความสามารถที่สัมพันธ์กับงานสาธารณสงเคราะห์ ๓) ด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ คือ การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ โดยมีพระสงฆ์การเป็นแกนนำในการรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ การตั้งกองทุนให้เป็นไปในลักษณะทุนนิยโดยมีผู้ดูแลในรูปแบบของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ ฝ่ายบ้านเมือง และประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยการนำเงินในกองทุนไปใช้เน้นการการซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพดี และการจัดกิจกรรมการอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสมบัติของชุมชนเป็นสำคัญ และ ๔) ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ คือ การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์ ฯ มีโครงสร้างการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการร่วมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีแผนปฏิบัติการรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน มีรูปแบบของการดำเนินงานหลัก คือ กิจกรรมการเยียวยาจิตใจ โดยให้พระสงฆ์ปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรจากกรมประชาสงเคราะห์ และให้สามารถลงปฏิบัตินอกพื้นที่เพื่อบำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติที่ไม่สามารถเดินทางเข้ารับบริการได้

Dissertation Title : Management Development of Public Welfare in Sangha Administration, Region 15

Researcher : Phrakhruchinawaranuwat (Sangha Chinawaro)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc.Prof. Dr. Sman Ngamsnit, B.A., M.A., Ph.D. (Public Administration)

: Assoc.Prof.Dr.Aphinant Chantane, B.A., M.Econ.,Ph.D.(Management)

Date of Graduation: 7 August 2015

ABSTRACT

The objectives of this research were : 1) to study the principle and concept about Management Development of Public Welfare in Sangha Administration, Region 15, (2) to analytical study the condition of Management Development of Public Welfare in Sangha Administration, Region 15, (3) to propose the guidelines for Management Development of Public Welfare in Sangha Administration, Region 15.

The methodology was the qualitative research, collecting data from the key informants such as Sangha administrators in Sangha Administration Region 15, management experts and public welfare scholars by purposive sampling of representative group. For the in-depth-interview of 25 key informants by structured interview for data collection and group discussion with 9 participants by recording from group discussion. The data analysis used the content analysis technique.

Findings of Research were as follows :

1. The principle and concept about Management Development of Public Welfare could be classified the four main characters of the mission for public welfare were as following : 1) Hospitality and helping Procedure such as the temples and Sangha Organization proceed or work that have the objective for the public benefits, 2) To help the other people's activities for Public Welfare such as to help and support the government and private enterprises for the public welfares, 3) To help to preserve the Public Domains such as to help and support about places and materials for the public benefits, and 4) To help the people means to help the people in the normal situation and disasters for the benefit of the public.

2. The condition of Management Development of Public Welfare in Sangha Administration, Region 15 as follows : 1) Hospitality and helping Procedure had its strengths such as temples have the welcomed places, Sangha administrators knew the problem of community and Sangha had the policy to support to proceed for the public welfare and had the weaknesses like some activity lacked of budget to work continuously and had the opportunity like Buddhists supported the activity of temple and government sector supported the activity as a part of responsibility , and had the obstacle was the mass media could not help to publish the news about public welfares, 2) To help the other people's activities for Public Welfare such as to help

and support the government and private enterprises for the public welfares , had the strengths such as temple is the community center and helps the others' activities for the public welfare. Its weakness was the lacking of good cooperation between temple and government and private agencies. Its opportunity was the popularity of public mind of people in the society and its obstacle was the temple or Sangha Organization had the limited scope of supporters, 3) To help to preserve the Public Domains such as to help and support about places and materials for the public benefits, had the strength such as Sangha Administrators had the good leadership, its weakness was the lack of cultivation about preservation of public domains of the people. Its opportunity was the Buddhists donated for religious construction for the monks and its obstacle was the person or group of people occupied the places of the public domains for their benefits, and 4) To help the people and all animals : had the strength such as Buddhism has the principle of Dhamma for all and place of temple is the forgiving land. Its weakness was Sangha organization does not have any organization to recognize for disastrous helping center when the people face the natural disaster. Its opportunity is that Dhamma is needed for people in the present time and its obstacle was the law is not facilitated to help all animals.

3. The Management Development of Public Welfare in Sangha Administration, Region 15 by aspects classification of this research as follows : 1) Hospitality and helping Procedure such as to create the cooperation in 3 factions(village, temple and government by having the temple as the center to move on by the principle of harmony like loving kindness, right view and fairness and giving the opportunity to all factions to get the real information and focus on the proper content in each area, 2) To help the other people's activities for Public Welfare are support the roles of Sangha Administrators as the public leader of public mind in the community such as to develop the personality development characteristics of Sangha administrators and develop the character about the motivation creation technique and skills , experience and knowledge and ability related to public welfare, 3) To help to preserve the Public Domains such as to raise the fund to preserve the public domains by having Sangha administrators as the leader to receive the donation from Buddhists in the area. To raise the fund as its character by having the persons with full responsibility as the committee such as Sangha organization, government and community people by spending the fund to repair and preserve the public domains of community to have good condition and set up the activity to train the youths to have the public mind and love to preserve the public domains of the community, and 4) To help the people and all kinds of animals is to set up the mental treatment center for the poor people and disastrous victims by using the temple area as the center settlement by having the administrative structure in the form of co-committee among the related agencies, have the plan to help the urgently disasters and have the main tasks are to have the activity to cure the mind by having the monks to work with the officers of the public welfare department and can work out of the area to help the mental treatment for the poor people and disastrous victims that they cannot come for service.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ได้แก่ รศ.ดร.สมาน งามสนธิ และรศ.ดร.อภิรักษ์ จันตะนี ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไข วิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จด้วยดี และขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์ เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร. และ ดร.วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบคุณ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล) เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ) เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี พระสมุทรธรรมคณี (จำลอง อาสโภ) เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม พระวัชรธรรมคณี (ผ่อง สุวีโร) เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ) รองเจ้าคณะจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตฺโต รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโข) เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญฺโญ) เจ้าคณะอำเภอยางาย พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ดา อุกคฺปญฺโญ) เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี พระครูศรีธรรมภรณ์ (สุนทรภณ สีสลฺวโร) เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร) เจ้าคณะอำเภอบางแพ พระมหา ประกอบ โชติปัญโญ เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโป) รองเจ้าคณะ อำเภอบ้านโป่ง พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุนสาโร) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไฮ้ ชุตินฺธโร) เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒ พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ) เจ้าคณะตำบลท่าผา พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพฺโล) เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒ พระครูพิศิษฐ์ประจันนาท (แดง นนฺโทโย) เจ้าอาวาสวัดอินทาราม ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

ขอขอบคุณ ดร. อำนาจ บัวศิริ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นายนิสิต จันทรสมวงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี นายฉัตรชัยพิชัย จินาพงศ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี นาย วันชัย ธีรศักดิ์กุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี นายพิสิฐ เสือสมิง นายกองค์การบริหารส่วน จังหวัดสมุทรสงคราม นายทรงเกียรติ ลีมอรุณลักษณ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นายรุจน์ประทีป ธรรมพิภัทร์ นายอำเภอบ้านโป่ง นายสุทิน โฆษพงศา นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง นายทรงยศ อรัญญกานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำภาค วิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดร. สุภกิจ โสภิต อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นางประนอม คลังทอง วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี นางดวงธิดา ศศิณารกุล นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา นักวิชาการ ศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขออ้อมถวาย เป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่คุณแม่พิมพ์ คำยาว บุพการี ครูบา อาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร)

๗ สิงหาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ เอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๙
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๒
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕๒
บทที่ ๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการ	๕๓
๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๕๓
๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๗๖
๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๑๑๑
๒.๔ การพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ	๑๒๔
๒.๕ เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕	๑๕๑
บทที่ ๓ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕	๑๕๓
๓.๑ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล	๑๕๓
๓.๒ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อ สาธารณประโยชน์	๑๖๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ	๑๖๖
๓.๔ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์	๑๗๑
บทที่ ๔ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕	๑๗๖
๔.๑ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน	๑๗๖
๔.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕	๑๘๕
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๙๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๙๖
๕.๑ สรุป	๑๙๖
๕.๒ อภิปรายผล	๑๙๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๐๓
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๒๐๓
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๒๐๓
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๒๐๓
บรรณานุกรม	๒๐๔
ภาคผนวก	๒๑๕
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๑๖
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๔๒
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๒๕๕
ภาคผนวก ง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๒๖๕
ประวัติผู้วิจัย	๒๗๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑.๑	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ๗
๑.๒	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ๑๒
๑.๓	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ ๑๕
๑.๔	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ ๒๘
๑.๕	ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา ๓๖
๑.๖	ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ๔๑
๑.๗	ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ ๔๖
๑.๘	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๔๙
๑.๙	ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๕๐
๒.๑	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาหลักการของการพัฒนา ๕๔
๒.๒	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืน ๕๗
๒.๓	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา ๖๕
๒.๔	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตก ๗๓
๒.๕	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษากระบวนการบริหาร ๘๑
๒.๖	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการบริหารจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ๙๒
๒.๗	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการบริหารจัดการตามแนวทางของศาสตร์ตะวันตก ๑๐๙
๒.๘	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาความเป็นมาของพระสังฆาธิการ ๑๑๓
๒.๙	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการแต่งตั้งถอดถอนของพระสังฆาธิการ ๑๑๖
๒.๑๐	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๑๒๑
๒.๑๑	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ ๑๒๖
๒.๑๒	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาความสำคัญของงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ๑๓๓
๒.๑๓	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน ๑๓๙
๒.๑๔	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ๑๔๙
๒.๑๕	แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ๑๕๒
๓.๑	สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๑๕๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๓.๒	สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์	๑๖๖
๓.๓	สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ	๑๗๑
๓.๔	สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์	๑๗๕
๔.๑	แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล	๑๗๙
๔.๒	แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์	๑๘๐
๔.๓	แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ	๑๘๒
๔.๔	แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์	๑๘๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

- ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย
- ๔.๒ องค์ความรู้จากการวิจัย

- ๕๒
- ๑๙๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

วิทยานิพนธ์เล่มนี้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบคำย่อ ซึ่งการอ้างอิงจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓. หมายความว่า ระบุถึง พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้า ๒๓ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มุลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามวรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชนชาติไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านาน โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นสถานที่ร่มรื่นร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจ เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม วัดเป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็นและความสะอาด และมีสาธารณประโยชน์ของวัดส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคม นอกเหนือจากใช้เป็นที่พักสงฆ์และส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของวัดที่สำคัญคือการเข้าไปช่วยเหลือสังคม หมู่บ้านแต่ละแห่งต่างมีวัดประจำหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน เป็นสมบัตินี้ร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้าน วัดจึงเป็นเครื่องรวมสังคมย่อยให้เป็นหน่วยเดียวกัน บทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมนั้นนอกจากอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้วยังเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวพุทธด้วย ดังนั้น หากจะกล่าวถึงคำว่า วัด ประชาชนไทยทราบดีว่าหมายถึงหน่วยงานหรือสถานที่อันเป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งคำสอน ศิลปะและวัฒนธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งส่งเสริมทั้งด้านค่านิยม ทศนคติ ความรู้ความสามารถของคนในสังคมที่มีบทบาทไม่น้อยไปกว่าหน่วยงานอื่นใด^๑

ในอดีตเห็นได้ว่าพระสงฆ์ดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสติปัญญาและการพัฒนา พระสงฆ์เป็นครูของประชาชนและการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในชนบท ความเจริญที่เกิดขึ้นมักเกิดจากความริเริ่มของพระสงฆ์หรือมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นได้มากมายยิ่งมีย่นไปไกลเท่าใดก็จะยิ่งเห็นความเป็นผู้นำสังคมเป็นพระสงฆ์มากขึ้นเท่านั้น แม้ในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อยในสังคมชนบท ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมเสีย ผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรมยัง จักมี”^๒ เพราะเหตุผลและบรรพชิตต่างต้องพึ่งอาศัยกันและกันด้วยการให้วัตถุและให้ธรรม ดังในคำสอนเรื่องทศ ๖ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึงมีต่อพุทธบริษัทไว้ว่า ๑) ห้ามมิให้กระทำความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๕) ทำสิ่งที่ฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และ ๖) บอกทางสวรรค์ให้^๓

^๑ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส), หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา ๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙-๒๐.

^๒ วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๓๙.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านหรือสังคม คือ ชาวบ้านมีหน้าที่อุปการะบำรุงพระสงฆ์ในด้านปัจจัยและวัตถุ ส่วนพระสงฆ์มีหน้าที่อุปการะชาวบ้านในด้านธรรมะ คือ คำแนะนำสั่งสอนในด้านศีลธรรมคุณธรรมอันจะเป็นหลักหรือแนวในการพัฒนาชีวิตให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น^๕ เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของวัดแล้ว วัดควรมีคุณลักษณะตามพุทธประสงค์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ไม่ไกลชุมชน ไม่ใกล้ชุมชน สะดวกแก่การเดินทาง ในเวลากลางวันไม่มีความพลุกพล่าน ในเวลากลางคืนเงียบสงัด ไม่มีเสียงกึกก้อง เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบตามสมณวิสัย จากลักษณะต่าง ๆ ข้างต้น เห็นว่าวัดเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของชุมชน สังคม และสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ดังนั้นความผูกพันของวัดกับชุมชนจึงมีมาอย่างยาวนาน อันเป็นไปในรูปแบบเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกัน^๕

ปัจจุบัน พระสงฆ์และวัดเป็นตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนา โดยมีมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองบริหารคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง และระเบียบประเพณีของสังคมไทยในทุกส่วนทุกระดับ โดยคำว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้อง^๖ ส่วนคำว่า การคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนานี้ หมายถึง ภารกิจ ๖ ประการ ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยวิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่^๗

ในส่วนของการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานທີ່ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป อธิบายโดยละเอียด คือ การสาธารณสงเคราะห์นั้นเมื่อแยกโดยลักษณะ มี ๔ ประการ ได้แก่

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

^๕ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **พุทธธรรมกับการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๕.

^๖ พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน), **การพัฒนาวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

^๗ สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, **คู่มือปฏิบัติงานคณะสงฆ์**, (สุราษฎร์ธานี : สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^๘ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑.

๒) การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

๓) การก่อกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ชุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้และอื่น ๆ

๔) การก่อกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ^๙ โดยการนี้ คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ซึ่งประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ให้ความสำคัญกับการกิจการด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างจริงจัง ดังเห็นได้จาก นโยบายและแนวทางการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่ระบุไว้ในสารภาค ๑๕ ความว่า “การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการบริหารให้ในพิธีงานศพโดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย ไม่เรียกเก็บค่าน้ำค่าไฟ ไม่เรียกเก็บค่าเจ้าพนักงาน ตลอดทั้งการให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในและนอก ในส่วนของภายใน ได้แก่ การอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสม สะอาด สะดวก สบาย และในส่วนของภายนอก ได้แก่ การสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้โดยไม่นิ่งดูดาย เป็นต้น^{๑๐}

อย่างไรก็ตาม จากการที่ประเทศไทยเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา และรัฐบาลได้เริ่มดำเนินการพัฒนาประเทศด้วยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยดำเนินการพัฒนาประเทศตามรูปแบบของตะวันตก ส่งผลให้ประเทศมีความก้าวหน้าทันสมัยทางเทคโนโลยีมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามความสำคัญของวัดก็เริ่มลดน้อยลง บทบาทเด่น ๆ หลายน้อยลง บทบาทบางอย่างของวัดจึงถูกลืม อยู่ในลักษณะที่ว่า ลืมของเก่า เมาของใหม่^{๑๑}

^๙พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒.

^{๑๐}ไพฑูริย์ เสี่ยงก่อ, วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๖๖.

^{๑๑}พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๑๒}พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน), การพัฒนาวัด, หน้า ๖๙.

ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อศึกษาแนวคิด และวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ นำไปสู่การสังเคราะห์การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ และ ๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์^{๑๒}

^{๑๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, หน้า ๖๒.

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๑) หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ และสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๒) การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

กลุ่มที่ ๒ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการ

กลุ่มที่ ๓ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๔ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ประกอบด้วย จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง การพัฒนาการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ มี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) การดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หมายถึง การดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์

๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนเกี่ยวกับสถานที่และวัตถุอันเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์

๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือทั้งในภาวะปกติและภาวะประสบภัยต่าง ๆ อันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

๑.๕.๒ พระสังฆาธิการ ได้แก่ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๑.๕.๔ คณะสงฆ์ภาค ๑๕ หมายถึง เขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๖ เอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ดังนี้

๑) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงขอประมวลเนื้อหา ดังนี้

จากรูปศัพท์ของคำว่า พัฒนา ที่มาจากภาษาบาลี ว่า วฑฺฒน ซึ่งแปลว่า เจริญ และมาจากภาษาสันสกฤต ว่า วรณ แปลว่า ความเจริญ^{๑๓} ในส่วนที่มาจากคำภาษาบาลีว่า วฑฺฒน แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา โดยนัยนี้ คำว่า การพัฒนา หรือ คำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียว เท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รัก เช่น นุสยา โลกวฑฺฒโน แปลว่า อย่างเป็นคนรักโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม^{๑๔}

หากกล่าวโดยรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^{๑๕}

^{๑๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^{๑๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๑๕}ปกรณ์ ปริยากร, “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา”, ใน การบริหารการพัฒนา, รวบรวมโดย อุทัย เลาหิเชียร, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

คำว่า การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ดังนี้

ในความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ คำว่า พัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์ คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

ในความหมายของนักเทคโนโลยี คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ในความหมายของนักวางแผน คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

ในความหมายของนักสังคมวิทยา คำว่า พัฒนา เน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม จึงหมายถึง มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข

ในความหมายของนักพัฒนาชุมชน คำว่า พัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง^{๑๖}

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๑.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑.๑ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๘๒๗)	ความเจริญ
พระราชวรมนู (ประยูร ปยุตโต) (๒๕๓๑, หน้า ๑๖-๑๘)	การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา การพัฒนาสิ่งอื่น ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม

^{๑๖} สุนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๕.

ตารางที่ ๑.๑ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ปกรณ์ ปรียากร (๒๕๓๘, หน้า ๑๘)	มาจากภาษาอังกฤษ Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่เล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม
สนธยา พลศรี (๒๕๔๗, หน้า ๒-๕)	โดยรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตองงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ส่วนความหมายในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้แก่ ทางเศรษฐศาสตร์ คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทางพัฒนบริหารศาสตร์ คือ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ทางเทคโนโลยี คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทางแผนงาน คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ทางสังคมวิทยา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข ทางพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม โดยมนุษย์ และเพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

สรุปได้ว่า คำว่า พัฒนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development หมายถึง ความเจริญที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยนิยามความหมายของ คำว่า พัฒนา มีความแตกต่างกันไปในแต่ละศาสตร์ แต่มีขอบเขตที่เหมือนกัน คือ ความเจริญ ความเติบโต ในทางคุณภาพ ปริมาณ หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นลักษณะของการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม และหากกล่าวจำเพาะในส่วนที่มาจากภาษาบาลีว่า วฑฺฒน แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฏฒนา

๒) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงขอประมวลเนื้อหา ดังนี้

คำว่า การบริหาร ได้แก่ การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๑๗} หรือ หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่าง ๆ ได้สำเร็จลุล่วงตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Objective) ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๑๘}

โดยนัยนี้ คำว่า การบริหาร จึงหมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ความหมายเชิงพฤติกรรมคือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๑๙} ตรงกับที่มีระบุไว้ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งอธิบายความหมายของคำว่า บริหาร และคำที่ใกล้เคียงกันอีกคำหนึ่ง คือ คำว่า การจัดการ ดังนี้

๑) คำว่า บริหาร แปลว่า ดำเนินการ จัดการ เช่น บริหารธุรกิจ^{๒๐}

๒) คำว่า จัดการ หมายถึง สั่งงาน การควบคุมงาน การดำเนินงาน^{๒๑}

โดยศัพท์ ความหมายของคำว่า การบริหาร มี ๒ นัย ดังนี้

๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หาร ชาติในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปัญหํ ปริหริตํ สมตถโ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป

๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ ส่งเสริม และบำรุง^{๒๒}

ดังกล่าวนี้นี้ คำว่า การบริหาร จึงหมายถึง การปกครอง รักษาดูแล และดำเนินการอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของที่เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน^{๒๓}

^{๑๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๑๘} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคฺโล), **การบริหารวัด**, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

^{๑๙} พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท, **การบริหารคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๖๕๕.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๐.

^{๒๒} สิริภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๒๓} ฉลอง มาปรีดา, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๗-๘.

สอดคล้องกับทัศนะของนักทฤษฎีชาวตะวันตกที่ให้ทัศนะว่า คำว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบ ด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคน และทรัพยากรอื่น^{๒๔}

การบริหารจึงเป็นภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๕}

การบริหารเป็นกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๖}

ในขณะเดียวกัน การบริหารก็เป็นเรื่องของ การนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ ด้วยความเที่ยงธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้^{๒๗}

นอกจากนี้ ยังมีการให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ควบคู่ไปกับ คำว่า “การจัดการ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ การบริหาร หมายถึง ศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลป์และเทคนิค อย่างสูงเพื่อการวินิจฉัยตัดสินใจในกระบวนการวางแผนและการควบคุมการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพต่องานนั้น^{๒๘}

ตัวอย่างที่ ๒ การบริหาร หมายถึง การจัดการ หรือการควบคุมกิจการต่าง ๆ ของรัฐ เป็นงานที่เรียกกันในปัจจุบันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๒๙}

ตัวอย่างที่ ๓ การบริหาร (Administration) หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๓๐}

^{๒๔} ธีรจรัส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๒๕} ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๒๖} พยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๒๗} พัทธยา บวรวัฒนา, การบริหารเชิงบูรณาการ, (นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๒๘} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗), หน้า ๙.

^{๒๙} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวงษ์บุตร, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๓๐} มลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

ตัวอย่างที่ ๔ การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นและใช้บุคคลอื่นเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์การ ทั้งองค์การที่แสวงหากำไร และไม่แสวงหากำไร ขนาดเล็กและขนาดใหญ่^{๓๑}

ตัวอย่างที่ ๕ การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๓๒}

ตัวอย่างที่ ๖ คำว่า การบริหารจัดการ ในปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ใช้ยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) และ การจัดการ (Management) ทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่นิยมใช้ต่างสถานการณ์กันกล่าวคือ การบริหาร มักใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่า การจัดการ มักใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน^{๓๓}

ตัวอย่างที่ ๗ การบริหารจัดการ หมายถึง การเสริมพลัง/อำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) การรื้อปรับระบบ (Reengineering) การบริหารงานเชิงคุณภาพเบ็ดเสร็จ/โดยรวม (Total Quality Management) และการปรับลดขนาดองค์การ (Downsizing) โดยผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การวางแผน (Planning) และการควบคุม (Controlling)^{๓๔}

ตัวอย่างที่ ๘ การบริหาร หรือ การจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๕}

ตัวอย่างที่ ๙ การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับบุคคลอื่น^{๓๖}

ตัวอย่างที่ ๑๐ การบริหาร หมายถึง การพัฒนาศักยภาพที่เริ่มต้นตั้งแต่การคัดเลือกบุคคลเข้ามาปฏิบัติงานในองค์การ ซึ่งต้องมีเกณฑ์เพื่อคัดเลือกที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมพร้อมที่จะแสดงบทบาทในชุมชนหรือสังคมและมีภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบต่องค์การ กล่าวคือจำเป็นจะต้องพิจารณาตั้งแต่ภาวะเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ตลอดจนพิจารณาถึงการมีระบบและโครงสร้างภายใต้กฎหมายและมีระเบียบที่จะต้องยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ และยังรวมถึงการพิจารณาสัมพันธภาพของกลุ่มหรือบุคคลภายในองค์การ ทั้งหมดนี้มีผลกระทบต่อการทำให้องค์การมีประสิทธิภาพและเป็นจุดผลักดันให้องค์การสามารถบริหารจัดการให้มีศักยภาพที่ดีได้^{๓๗}

^{๓๑} สมยศ นาวิการ, **การบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๓๒} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๓๓} กมล ภูประเสริฐ และคณะ, **การบริหารและการจัดการวัดผลและประเมินผลการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๓๔} จุฑา เทียนไทย, **การจัดการมุมมองนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๓๕} สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๓๖} F. Campbell Roald, **Introduction to Educational Administration**, (Boston : Allyn and Bacon, 1997), p. 6.

^{๓๗} Charles Handy, **Understanding Organization**, (England : Glays Ltd, 1993), p. 5.

กล่าวโดยย่อ คือ การบริหาร หมายถึง กระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านทางการบริหารต่าง ๆ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๓๘} การบริหารจึงเป็นกระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้การดำเนินงานของคนอื่น^{๓๙}

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๑.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๑.๒ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๓)	การบริหารคือการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น
พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) (๒๕๔๘, หน้า ๒๖)	การบริหารคือการทำงานหรือจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะหรือองค์การ ได้สำเร็จลุล่วงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ด้วยดีมีประสิทธิภาพ
พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท (๒๕๔๐, หน้า ๓๓)	การบริหารคือการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๖๕๕, หน้า ๓๑๐)	คำว่า บริหาร หมายถึง ดำเนินการ และ คำว่า จัดการ หมายถึง สั่งงาน ควบคุมงาน
สิริภพ เหล่าลาภะ (๒๕๔๕, หน้า ๑๔๐)	บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร แปลว่า อ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี และในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Administration แปลว่า การดำเนินการ อำนวยการ จัดการ ส่งเสริม และบำรุง
ฉลอง มาปริดา (๒๕๓๗, หน้า ๗-๘)	บริหารคือการทำงานโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน และวัสดุสิ่งของ
ธณจรัส พูนสิทธิ์ (๒๕๔๑, หน้า ๒๐)	การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น

^{๓๘} J. Dubrin Andrew and Duane Ireland, **Management Organization**, 2nd ed., (Ohio : South-Western Publishing Co., 1993), p. 4.

^{๓๙} P. Robbins Stephen and M. Coulter, **Management**, 7th ed, (New Jersey : prentice Hall International Lnc., 2002), p. 6.

ตารางที่ ๑.๒ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์ (๒๕๔๐, หน้า ๓)	การบริหาร หมายถึง การจัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายในทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ เพื่อให้กลุ่มหรือหน่วยงานสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
พยอม วงศ์สารศรี (๒๕๔๒, หน้า ๓๖)	การบริหาร หมายถึง กระบวนการโดยใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร เพื่อความสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
พิทยา บวรวัฒนา (๒๕๔๖, หน้า ๒)	การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ
ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (๒๕๓๗, หน้า ๙)	การบริหาร คือ ศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลป์และเทคนิคอย่างสูงเพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ
ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวณะบุตร (๒๕๔๒, หน้า ๑)	การบริหาร คือ การจัดการหรือการควบคุมกิจการต่าง ๆ ของรัฐ
มัลลิกา ต้นสอน (๒๕๔๔, หน้า ๑๐)	การบริหาร คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายที่ต้องการได้
สมยศ นาวิการ (๒๕๔๕, หน้า ๑๑)	การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นและใช้บุคคลอื่นเพื่อความสำเร็จ
สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ (๒๕๔๒, หน้า ๑๖)	การบริหาร คือ ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์
กมล ภูประเสริฐ (๒๕๓๕, หน้า ๕)	การบริหารจัดการ ในปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ใช้อยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) นิยมใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือบริหารราชการ และการจัดการ (Management) มักนิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน
จุฑา เทียนไทย (๒๕๔๘, หน้า ๔)	การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจที่ผู้บริหารต้องทำหน้าที่ตามบทบาทที่มีต่อองค์กร
สมคิด บางโม (๒๕๔๕, หน้า ๖๑)	การบริหารหรือการจัดการ คือ ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ทั้งภายใน-ภายนอกองค์กร เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๑.๒ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Campbell (1997, p. 6)	การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับบุคคลอื่น
Charles Handy (1993, p. 5)	การบริหาร หมายถึง การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรทางการบริหารอันมีผลกระทบต่อการทำให้องค์การมีประสิทธิภาพ
Dubrin and Duane (1993, p. 4)	การบริหาร คือ กระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ
Robbins and Coulter (2002, p. 6)	การบริหาร คือ กระบวนการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุปได้ว่า คำว่า การบริหารจัดการ ในปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ใช้ยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร ซึ่งนิยมใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะหรือบริหารราชการ และ การจัดการ (Management) มักนิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน แต่มีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือ กระบวนการทำงานของบุคคลและกลุ่มบุคคล โดยอาศัยศาสตร์ ศิลป์ เทคนิค กลยุทธ์ ควบคู่กับการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ทั้งภายในและภายนอกองค์การ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงขอประมวลเนื้อหา ดังนี้

คำว่า “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ แปลว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์ หรือ พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง นั้นเอง ซึ่งในดัตวบท หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง ดังนี้ ๑) เจ้าคณะใหญ่ ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๔๐}

^{๔๐} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๘๔.

คำว่า พระสังฆาธิการ มาจากคำว่า “สังฆ” และ “อธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โลกมีอำนาจเต็มตามหน้าที่^{๔๑} พระสังฆาธิการ คือ บุคลากรทางพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่ระดับวัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการวัด มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และภาค ทำหน้าที่ปกครองให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน^{๔๒} ผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าว มีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด พระสังฆาธิการจึงมีลักษณะความเป็นผู้นำในการพัฒนาพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ในหมู่บ้าน และในชุมชน โดยใช้หลักธรรมะในพระพุทธศาสนา^{๔๓}

เจ้าคณะและเจ้าอาวาส เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมายและครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจเต็มตามที่ตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงมีบัญญัติคำว่า “พระสังฆาธิการ”^{๔๔}

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๑.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๑.๓ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ (๒๕๔๗, หน้า ๘-๙)	- พระสังฆาธิการ มาจากคำว่า สังฆ และ อธิการ แปลว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โลก มีอำนาจเต็มตามหน้าที่ - พระสังฆาธิการ มีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด

^{๔๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๔๒} สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ราชบุรี : สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า คำนำ.

^{๔๓} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา, หน้า ๙.

^{๔๔} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

ตารางที่ ๑.๓ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กนก แสนประเสริฐ (๒๕๔๙, หน้า ๘๔)	พระสังฆาธิการ ได้แก่ พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งต่อไปนี้ ๑) เจ้าคณะใหญ่ ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๕, หน้า คำนำ)	พระสังฆาธิการ คือ บุคลากรทางพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่ระดับวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาค
พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ) (๒๕๕๓, หน้า ๒๒)	พระสังฆาธิการ คือ เจ้าคณะและเจ้าอาวาส เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ทั้ง ๑๒ ตำแหน่ง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคม ครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครอง

๔) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสงเคราะห์

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสงเคราะห์ที่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงขอประมวลเนื้อหา ดังนี้

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์^{๔๕}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๐๕ ความว่า

^{๔๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, หน้า ๖๑-๖๒.

“การสังคมนาสงเคราะห์นั้น มีความหมายกว้างขวางมากเกินความถึงการดำเนินการทุกอย่างที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ หรือกลุ่มชนที่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นชาติ และผู้ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ให้มีความสุขทั้งทางกายและจิต ใจ ให้ได้มีปัจจัยอันจำเป็นแก่การครองชีพคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ ได้รับการศึกษาอบรมตามควร ตลอดจนมีความรู้ที่จะนำมาเลี้ยงชีพโดยสุจริต เพื่อความเรียบร้อยและความเป็นปึกแผ่นของสังคม”^{๔๖}

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๔๗}

อย่างไรก็ดี พระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นเป็นกลาง คือ ได้มองรูปแบบการพัฒนาและบทบาทงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนออกเป็น ๒ ทาง คือ

๑) บทบาทหลักหรือบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางจิตใจเสริมศีลธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชนเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง เป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคม

๒) บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็นและควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสม อาจเป็นผู้ประสานการรวมตัวของชาวบ้าน และอาจใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น^{๔๘}

บทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ในการสงเคราะห์สังคม มีดังนี้

๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน

๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย

๔) เป็นที่พักคนเดินทาง

๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน

๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและความทุกข์ต่างๆ

๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ์

^{๔๖} สารานุกรมไทย ฉบับเยาวชน, พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล <http://www.Thai Junior Encyclopedia Project> <http://kanchanapisek.or.th>. [๒๔ ส.ค. ๒๕๕๗].

^{๔๗} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^{๔๘} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๖๖.

๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้าน จะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ

๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ^{๔๙}

การสาธารณะสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักผ่อน งานนี้จะมี อบต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้ เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่างนิจนิตย์^{๕๐}

อย่างไรก็ตาม งานสังคมสงเคราะห์ควรจะมีหลักการใหญ่ ๆ ว่า สงเคราะห์ เพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ คือ ทำให้เขารู้และสามารถช่วยตัวเองได้ จะเป็นการสงเคราะห์ที่มีผลยืนยาวและมีผลจริง จะสงเคราะห์แต่พิถีพิถันแต่ทำให้คนอ่อนแอ สงเคราะห์ด้วยวัตถุมากไป ก็ทำให้โง่งม จะต้องสงเคราะห์ให้เขาฉลาดขึ้น ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ชีวิตเป็นอย่างไร เกิดมาทำไม จะต้องทำอะไร จะต้องให้เขาตั้งหน้าช่วยตนเองก่อน การสงเคราะห์ไม่จำเป็นต้องเป็นการให้การช่วยเหลืออะไรเสมอไป สิ่งใดเป็นการกระทำที่ดีขึ้นก็เป็นการสงเคราะห์ทั้งนั้น แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่เป็นที่พอใจแก่ผู้ถูกสงเคราะห์ก็ตาม มันก็ยังเป็นการสงเคราะห์อยู่นั่นเอง ในทางพระพุทธศาสนา แม้พระพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็ทรงสงเคราะห์ภิกษุด้วยการชี้โทษ ตักเตือนในเรื่องต่าง ๆ และการที่มัวสงเคราะห์อย่างถูกอกถูกใจเสมอไป มันอาจเป็นการทำลายสังคมขึ้นมาได้^{๕๑} ดังนั้น การสังคมสงเคราะห์ ควรจะสงเคราะห์ด้วยสิ่งต่อไปนี้

- ๑) ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
- ๒) ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม
- ๓) ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ
- ๔) ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี
- ๕) ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ
- ๖) ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง^{๕๒}

^{๔๙} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๕๐} พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ พุสฺสธมฺโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๕๑} พุทธทาสภิกขุ, บรมธรรมภาคต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิไชยา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒๘.

^{๕๒} พุทธทาสภิกขุ, การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

การสังคมนาเคราะห์นั้นเป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และเป็นงานวิชาชีพ มีนักสังคมนาเคราะห์เป็นผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งนักสังคมนาเคราะห์ถือว่าเป็นงานหลักอย่างหนึ่งของการบริการสวัสดิการสังคมนาหรือบริการสังคมนา เป็นการให้บริการแก่บุคคล กลุ่มชน และชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้เกิดความยุติธรรมในสังคมนา^{๕๓} และเนื่องจากวัดเป็นของชาวบ้าน การบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ทางวัดจะต้องอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ พร้อมให้คำแนะนำทั้งที่บ้านและที่วัด การทำบุญกุศล ตามประเพณีชีวิตและสังคมนาของหมู่บ้าน ได้แก่ การเก็บศพ ตั้งศพ บำเพ็ญกุศล ฌาปนกิจศพและที่เก็บกระดูก เจ้าอาวาสเป็นผู้นำของฝ่ายสงฆ์ จะให้ช่วยเหลือ โดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ที่อาวุโสในหมู่บ้านหรือตำบลที่เป็นผู้นำชาวบ้าน จะขอความร่วมมือเจ้าอาวาสจัดงานรื่นเริงของหมู่บ้านในสถานที่ของวัดดีกว่าที่อื่น เพราะจะมีคนมาทำบุญ ทำกิจกรรมประกอบความดี เว้นความขัดและอบายมุขต่าง ๆ ดังนั้น พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทด้านการสาธนาสังคมนา ดังนี้

๑) เมื่อวัดมีที่ดินเหลือ ควรจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากบ้าน วัด โรงเรียน ควรให้มีความใกล้ชิดกับวัด อุบาสก อุบาสิกา ที่ศรัทธาวัด ควรทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีล ฟังเทศน์ที่วัดเป็นประจำ และทำหน้าที่บำรุงวัดร่วมกับประชาชนในชุมชนอื่น ๆ ด้วย

๒) พระสงฆ์ควรตั้งสุศาลา สถานิอนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในวัด หรือ ในเขตวัด

๓) ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑิ์ในวัด อาจเกิดจากความร่วมมือจากทางวัดเอง หรือจากประชาชน ชาวบ้าน แม้แต่ทางราชการ จัดสร้างขึ้นให้วัดดูแลได้ อาจให้ใช้สถานที่แล้วมีพระภิกษุ สามเณร เป็นผู้ดูแลรักษา ให้บริการแก่ประชาชน

๔) ควรตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมราษฎรของหน่วยราชการ ในกิจการด้านการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น วัดอาจให้ใช้สถานที่ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัดได้

๕) ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในด้านการเกษตร ทางวัดอาจเป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและมีทางวัดเข้าไปช่วยดูแล

๖) กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่น ๆ ของหมู่บ้าน ควรให้ใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรช่วยเหลือให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธนา เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่างๆ ศูนย์บริการสาธนา ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ

๗) กิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พระสงฆ์ควรจัดการชวนชวายให้ โดยพระเป็นผู้นำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ^{๕๔}

^{๕๓} จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, การสังคมนาเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี บทบาท และความสำคัญต่อสังคมนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๓.

การสงเคราะห์ยังเป็นการดำเนินงานให้เกิดการบริการที่ดีแก่มวลประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีปัญหา ความเดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือ และในที่สุดของการช่วยเหลือนั้นก็คือบุคคล กลุ่ม ประชาชน ที่ใช้บริการสังคมสงเคราะห์ได้มีโอกาสพบกับสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับสวัสดิภาพในชีวิตอย่างเพียงพอ แต่การช่วยเหลือเพื่อจะให้บรรลุถึงสวัสดิภาพในชีวิตของเขาทั้งหลายได้ ต้องอาศัยกลไกสังคมสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๕}

กระนั้น งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษา แก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้^{๕๖} นอกจากนี้ ยังเป็นการจัดสรรบริการทางวิชาชีพที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือบุคคลและกลุ่มคนให้ได้รับการตอบสนองความพอใจทั้งทางสังคมและบุคคล ตลอดจนให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้^{๕๗}

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับ คนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน ผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายก ทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ด้วยเหตุที่วัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้ กล่าวได้ว่า เป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน

๒) เป็นสถานสงเคราะห์

^{๕๕} นงลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์, นักสังคมสงเคราะห์กับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๕๖} ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง, วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

^{๕๗} ยุพา วงศ์ไชย, ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๕.

๓) เป็นสถานที่สัปปายะ คือเป็นที่สบายกายสบายใจ
 ๔) เป็นสถานที่ดุจพิพิธภัณฑสถาน
 ๕) เป็นสถานที่ประเพณีกรรมทางศาสนา
 ๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่างๆ
 ๗) เป็นศูนย์กลางการบริการหรืองานปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือ
 ข่าวสาร

- ๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง
 ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
 ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
 ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้ส่วนรวม
 ๑๒) เป็นที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาทและเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
 ๑๓) เป็น฼าปนสถาน
 ๑๔) เป็นสถานดำเนินกิจการทางการเมือง
 ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดโต้รุ่ง^{๕๘}

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อสังคมไทย มีดังนี้

๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณี เกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การทำบุญอายุ เป็นต้น

๒) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาโรค เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือคนชรา ทูพพลภาพ การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดเงินปลูกบ้านพักอาศัย

๓) การดูโชคชะตาราศี การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยาม แม้บางกิจการหรือที่พระภิกษุบางรูป ดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่เลื่อมใส ศรัทธา

๔) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัด บริเวณวัด ประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่าง ๆ จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

๕) การช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

๖) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทองจากผู้บริจาคไปให้แก่ผู้ประสบภัยต่างถิ่น^{๕๙}

^{๕๘} คุณ โทชันท์, พุทธศาสนากับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

^{๕๙} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๓๙-๔๐.

อย่างไรก็ตาม บทบาทหน้าที่อันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบันที่สำคัญ คือ สันติธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ช่วยชาติประหยัด เศรษฐกิจตามพระวินัย ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน และเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม^{๖๐}

นอกจากนั้น หน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการ กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ ตามและอยู่ในศีลธรรมอันงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัด หรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขคณิต อย่างง่าย ๆ รวมทั้งรับการอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม^{๖๑}

ปัจจุบัน นักวิชาการมองการพัฒนาและบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องออกไปพัฒนาโดยเฉพาะทางด้านศีลธรรม เพราะถ้าสังคมขาดศีลธรรมแล้ว การพัฒนาประเทศไทยไม่ว่าจะพัฒนาไปในทำนองใดย่อมจะบกพร่องไม่สมบูรณ์และยังจะพัฒนาไปในเป้าหมายที่ผิด โดยอาจจะเน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าความเจริญในทางปัญญา ข้อนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับรูปแบบการพัฒนาและบทบาทในการพัฒนาด้านวัตถุของพระสงฆ์ โดยให้เหตุผลว่าพระสงฆ์ไม่ควรให้ความร่วมมือเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาอะไรของประชาชนโดยตรง แต่ควรเข้าไปมีบทบาทให้ประชาชนมีความเจริญก้าวหน้าและปลอดภัยทางวิญญาณ พระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่ประทับประคองจิตวิญญาณไม่ให้เกิดความทุกข์ ความร้อน ความโง่ และความหลงใหลในการประกอบกิจการงานของตน^{๖๒} ปัจจุบันพระสงฆ์ได้เปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาและบทบาทจากพุทธเจตนาเดิมคือ สงเคราะห์ชาวโลกกลับกลายมาเป็นไม่เข้าใจและไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่เข้าใจเรื่องของคนจน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางสถาบันสงฆ์ควรกระตุ้นให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทให้มากขึ้น^{๖๓}

ดังกล่าวนี้นักวิชาการได้สรุปถึงวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

๑) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย เป็นวิธีการปฏิบัติงานรายบุคคล เพราะเดิมการทำงานนี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การช่วยเหลือบุคคลแต่ละรายโดยตรง ต่อมาได้มีการขยายขอบเขตการทำงานที่ครอบคลุมกลุ่มบุคคลและครอบครัวด้วย

^{๖๐} ชวนะ ภวณันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”, *คุรุศาสตร์ปริทัศน์*, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๒๗) : ๕๑.

^{๖๑} ทินพันธ์ นาคะตะ, *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๕.

^{๖๒} สุภาพรณ ญ บางช้าง, *มนุษย์กับวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖) หน้า ๘๖.

^{๖๓} ประเวศ วะสี, *บทบาทวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๕๗-๕๘.

๒) การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน เป็นวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การให้ความช่วยเหลือโดยใช้กระบวนการกลุ่ม จึงเป็นการทำให้บุคคลได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาศักยภาพ ด้วยกิจกรรมและอิทธิพลกลุ่ม

๓) การจัดระเบียบชุมชน หรือการสังคมสงเคราะห์ชุมชน เป็นการปฏิบัติงานในระดับชุมชน เนื่องจากบุคคล ครอบครัว กลุ่ม มีความเชื่อมโยงกับชุมชนจนแยกไม่ออก ปัญหาหลายด้านหลายประการเป็นสิ่งที่ต้องมีการดำเนินการจัดการในระดับชุมชนจึงจะสัมฤทธิ์ผล ซึ่งการจัดระเบียบชุมชนเป็นกระบวนการระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่พยายามทำให้เกิดความตระหนักในปัญหาสังคมที่เกิดในชุมชนร่วมกัน และชุมชนได้ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่มีผลกระทบทุกส่วนของชุมชนส่วนรวม

๔) การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ เป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดทรัพยากรชุมชนไปสู่โปรแกรมการให้บริการต่าง ๆ ภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มุ่งให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น

๕) การวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อให้การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มีหลักเกณฑ์และมีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น โดยนักสังคมสงเคราะห์จะเกี่ยวข้องกับการวิจัยใน ๓ ลักษณะ คือ เป็นผู้ใช้งานวิจัย เป็นผู้เผยแพร่งานวิจัย และเป็นผู้ร่วมสร้างงานวิจัย^{๖๔}

ประกอบกับที่ การสงเคราะห์นั้นมีรากฐานมาจากความรู้สึกห่วงใยที่คนในสังคมมีต่อเพื่อนมนุษย์อีกกลุ่มซึ่งเดือดร้อนและช่วยตนเองไม่ได้ การสังคมสงเคราะห์จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนา รวมถึงการจัดบริการสังคมประเภทต่าง ๆ ให้แก่บุคคล กลุ่ม และชุมชน ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนจนไม่สามารถช่วยตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนและสังคมได้ ส่วนสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานที่ยังผลให้สังคมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว^{๖๕} เป็นศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยตนเองและสังคมได้^{๖๖} และยังเป็นการจัดบริการเพื่อส่งเสริมพัฒนาขีดความสามารถภายในของแต่ละบุคคล ทำให้เขาทั้งหลายสามารถทำหน้าที่ของตนเองในสังคม (Social Functioning) ได้อย่างเหมาะสม^{๖๗} นอกจากนี้ ยังมีความเป็นศิลป์ในการใช้ทรัพยากรตลอดจนความคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เพื่อให้เกิดผลดีแก่การให้บริการ ช่วยบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และทำให้เกิดการตอบสนองความต้องการของบุคคล กลุ่ม ชุมชน และสามารถใช่วิธีการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะให้ผู้รับบริการหรือเป้าหมายสามารถช่วยตนเองได้^{๖๘}

^{๖๔} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, **ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**, หน้า ๓๐.

^{๖๕} วันทนีย์ วาสิกสิน และคณะ, **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๖.

^{๖๖} สมพร เทพสิทธิธา, **อุดมการณ์และบทบาทของอาสาสมัครสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย**, หน้า ๘.

^{๖๗} Arthur E. Fink, **The Field of Social Work**, (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1974), p. 3.

^{๖๘} Herbert H. Stroup, **Social Work : An introduction to the Field**, 2nd ed., (New York : American Book, 1960), pp. 1-2.

ในการประชุม ณ สำนักงานสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก เมื่อปี ๑๙๖๙ ซึ่งเป็นการประชุมระหว่างประเทศระดับรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการรับผิดชอบงานด้านสังคมสงเคราะห์ ได้มีการบัญญัติคำว่า “การสังคมสงเคราะห์” (Social Welfare) ว่าเป็น การสังคมสงเคราะห์ที่มีหน้าที่และบทบาทอยู่ในกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศ โดยที่ประชุมมีความเห็นว่า จุดประสงค์ของการพัฒนาประเทศในทุกประเทศ ได้แก่ การมุ่งให้เกิดโอกาสที่แต่ละบุคคลจะได้ใช้ความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ในฐานะเป็นพลเมืองผู้ที่มีคุณภาพ และการศึกษาที่มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศในทุกประเทศ ไม่ว่าหน้าที่และโครงการของสังคมสงเคราะห์จะถูกตีความอย่างใดก็ตาม งานสังคมสงเคราะห์ก็ถูกจัดว่าเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับจุดประสงค์ของการพัฒนา^{๖๙}

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์พึงต้องยึดหลัก ดังนี้

๑) หลักการเป็นตัวของตัวเอง หรือ หลักปัจเจกบุคคล หมายถึง มนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกัน มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ต้องตระหนักและเข้าใจในหลักการที่ไม่นำเอาบุคคลหนึ่งหรือตนเองไปเป็นเกณฑ์ตัดสินใจแก้ปัญหา

๒) หลักการยอมรับ หมายถึง การยอมรับในความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า ศักดิ์ศรี ฯลฯ เป็นการยอมรับสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และไม่ลำเอียง

๓) หลักการไม่ประณาม หรือ ตำหนิดเตียนผู้ใช้บริการ หมายถึง มีความเข้าใจ เห็นใจ ยอมรับปัญหา ไม่ตำหนิตเตียน

๔) หลักการให้อิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง หมายถึง เป็นผู้คอยแนะนำชี้ช่องทาง พร้อมให้กำลังใจ

๕) หลักการรักษาความลับ คือ ต้องรักษาความลับ แต่ถ้าเป็นการเปิดเผยเพื่อประโยชน์ควรชี้แจงให้ได้รับความยินยอมเสียก่อน

๖) หลักการตระหนักในตนเอง หมายถึง ต้องระลึกอยู่เสมอถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองที่ไม่แสดงกิริยาไม่เหมาะสม พยายามใช้ความรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยสุจริต

๗) หลักการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ หมายถึง พยายามกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน เพื่อสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยดี^{๗๐}

ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์โดยใช้การเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผน ๗ ประการ คือ

๑) พัฒนาความคิดจะเปลี่ยนแปลง ต้องชี้หรือกระตุ้นให้ผู้ขอรับการช่วยเหลือเกิดความกระตือรือร้นที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง

๒) สร้างความสัมพันธ์ที่จะเป็นประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง

^{๖๙} United Nation, Proceeding of the International Conference of Ministers Responsible for Social Welfare, (1969) : 6.

^{๗๐} ศรีทัพบิม พานิชพันธ์, ความรู้ทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๐.

๓) วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการอย่างละเอียดและควรจะต้องมีข้อมูลข่าวสารของผู้รับความช่วยเหลือหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างละเอียด ถูกต้องและใช้วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์ไตร่ตรอง โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการเป็นหลัก

๔) การตรวจสอบทางเลือกในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา และสนองตอบความต้องการของผู้ใช้บริการ

๕) การดำเนินการตามทางเลือกที่กำหนด

๖) สร้างความมั่นใจให้แก่กระบวนการเปลี่ยนแปลง เมื่อการดำเนินงานตามทางเลือกที่กำหนดได้รับผลพึงประสงค์ ต้องพยายามทำให้สภาพดังกล่าวคงอยู่นานเท่าที่จะยังให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ขอรับความช่วยเหลือ แม้การช่วยเหลือจากงานสังคมสงเคราะห์จะพ้นหน้าที่ไปแล้วก็ตาม ควรครอบคลุมถึงการขยายผลที่พึงประสงค์ออกไปยังระบบผู้ใช้บริการอื่น ๆ หรือสังคมวงกว้างต่อไป

๗) การยุติกระบวนการเปลี่ยนแปลง เมื่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงบรรลุเป้าหมายหรือล้มเหลวเนื่องจากเหตุใดก็ตาม ต้องยุติกระบวนการเปลี่ยนแปลง แต่ควรคงความสัมพันธ์ที่ดีไว้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในแต่ละกรณี^{๗๑}

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศาสนาได้ให้ทัศนะว่า หน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ ดังนี้คือ การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เริ่มต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัยสี่ สภาวะและเหตุการณ์ในสังคม เรียกร้องต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และคุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรม ของพระสงฆ์ที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ในขณะเดียวกันได้อธิบายว่า บทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

๑) บทบาททางการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุน ด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

๒) บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระ

๓) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทางแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่มุ่นวาย เข้าใจความหมายของ ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม นอกจากนี้ การสอนปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดสุขสงบทางจิตใจได้มาก

๔) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วนช่วยสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ งานสงเคราะห์ทางจิตใจ

๕) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ พระเป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่าง ๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุสามเณรในวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด

^{๗๑} ยุกา วงศ์ไชย, ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, หน้า ๓๕.

โดยแท้จริง บทบาทของพระสงฆ์เป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ชาวบ้านได้ให้การอุปการะปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ ให้มีกำลังศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ควรอนุเคราะห์ชาวบ้านเป็นการตอบแทน^{๗๒} อาจเป็นเพราะว่าพระเป็นผู้นำทางด้านวัตถุและจิตใจ บทบาทของพระในอดีตนั้นนอกจากเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อสอนคนอื่นแล้ว อาชีพของพระคือการศึกษา นั่นเอง ที่เรียกว่าสิกขาอาชีพ หน้าที่ของพระผู้ให้การศึกษา มีดังนี้

- ๑) ต้องให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เรียน ทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ และแนะแนว
- ๒) ต้องอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลนปัจจัย ๔
- ๓) ต้องช่วยรักษาพยาบาลผู้เรียนที่ได้รับบาดเจ็บป่วย จนทุเลาและหายขาด
- ๔) สงเคราะห์ด้วยหน้าที่การงาน รับผิดชอบถึงขั้นฝากงาน หางานให้ทำ
- ๕) สงเคราะห์และปฏิบัติต่างผู้เรียนทุกคนด้วยความเมตตาเสมอ^{๗๓}

อาจมองได้ว่า รูปแบบการพัฒนารูปแบบและบทบาทของพระสงฆ์ในทางตรงกันข้าม คือ มองว่าศาสนาควรมีหน้าที่ ๒ ประการคือ ผดุงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามและจะต้องเป็นผู้นำในการเรียกร้องและแสวงหาสังคมที่ดีกว่าในด้านพระสงฆ์จะต้องเข้าไปรับรู้กับสภาพความเป็นจริงของสังคมเพื่อจะได้เข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนา เพราะถ้าพระสงฆ์ไม่สนใจหรือมองโลกุตระธรรมอย่างเดียวแล้ว ก็เท่ากับว่าพระสงฆ์ขาดเมตตาธรรม กรุณาธรรม และไม่เอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมทุกข์ ยิ่งพระสงฆ์ละทิ้งปัญหาของสังคมออกไปเท่าใด สังคมก็จะไม่มองเห็นความสำคัญของศาสนาและพระสงฆ์เท่านั้น ประการสำคัญที่สุดควรจะมีการอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้เข้าใจในสภาพสังคม เน้นหนักในทางความเป็นผู้นำและมีความรู้ในการพัฒนาสังคม^{๗๔} ในขณะเดียวกัน ในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้

๑) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ
 ดังนี้ เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่าง ๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากต่าง ๆ ของประชาชนจึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน

๒) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่า ประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกัน

^{๗๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๙), หน้า ๗๑.

^{๗๓} สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษ, (กรุงเทพมหานคร : นิลนารการพิมพ์, ๒๕๓๔),

^{๗๔} สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, ศาสนากับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗.

๓) เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของประชาชนในชุมชนมา โดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน

๔) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลน มีความทุกข์ยาก หรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกิน พระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้าน ไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

๕) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา สังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูง ชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระของ ชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย^{๗๕}

กล่าวโดยย่อคือ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยเป็นการงานที่กระทำโดยตรงคือ การ สงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะกระทำโดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้ กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยหรือแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวาง ออกไปโดยการสงเคราะห์^{๗๖}

เมื่อสรุปในขอบเขตของภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย งานสาธารณ สงเคราะห์สามารถแยกตามลักษณะสำคัญ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจ อย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล กิจการ ห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะ ประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็น สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคู คลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้ และอื่น ๆ

^{๗๕} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทแนวพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑-๕๒.

^{๗๖} อนันต์ วิริยพิณิจ, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๖.

๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้^{๗๗)}

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสงเคราะห์ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๑.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๑.๔ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสงเคราะห์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) (๒๕๓๙, หน้า ๖๑-๖๒)	การสาธารณสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์
กรมการศาสนา (๒๕๔๐, หน้า ๗)	การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย
พระราชวรมนู (ประยุทธ์ ปยุตโต), (๒๕๒๗, หน้า ๖๖)	บทบาทหลักหรือบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางจิตใจ ส่วนบทบาทรองอาจมีในบางกรณีที่เป็นและควรเข้าไปเกี่ยวข้องในการแนะนำการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสม
พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), (๒๕๔๘, หน้า ๒๕)	การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักผ่อนงานนี้จะมีหน่วยงานราชการเข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ ในฐานะผู้ให้การช่วยเหลือ ซึ่งรวมถึงการช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด

^{๗๗)} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, หน้า ๖๒.

ตารางที่ ๑.๔(ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๓๗, หน้า ๕)	การสงเคราะห์ ควรจะสงเคราะห์ด้วยสิ่งต่อไปนี้ ๑) ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ๒) ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม ๓) ควรสงเคราะห์ให้มีความสว่างทางวิญญาณ ๔) ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี ๕) ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ ๖) ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง
ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง (๒๕๔๔, หน้า ๒๖)	งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้
คุณ โทจันทร์ (๒๕๓๗, หน้า ๒๗)	การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับ คนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคม ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล

ตารางที่ ๑.๔(ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชวนะ ภวภานันท์ (๒๕๒๗, หน้า ๕๑)	บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทย ในปัจจุบันที่สำคัญ คือ สันสอนธรรม ศีลธรรมแก่ ประชาชน กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย ช่วยใน ด้านการศึกษาของชาติ สงเคราะห์ด้านจิตใจแก่ ประชาชน และเป็นผู้ผู้นำในการพัฒนาสังคม
ทินพันธ์ นาคะตะ (๒๕๒๙, หน้า ๕)	หน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ คือ ศึกษาประพฤติ ปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่ หลายประการ กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุ สงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรม ให้แก่ประชาชนด้วย
ประเวศ วะสี (๒๕๒๕, หน้า ๕๗-๕๘)	ปัจจุบันพระสงฆ์ได้เปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาและ บทบาทจากพุทธเจตนาเดิม คือ สงเคราะห์ ชาวโลก กลับกลายมาเป็นไม่เข้าใจและไม่สนใจ ความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่เข้าใจเรื่องของคน จน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางสถาบันสงฆ์ ควรกระตุ้นให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทใน สังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทให้มากขึ้น
สมพร เทพสิทธา (๒๕๔๑, หน้า ๘)	สังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้ สามารถช่วยตนเองและสังคมได้
Arthur E. Fink (1974, p. 3)	การสงเคราะห์เป็นการจัดบริการเพื่อส่งเสริม พัฒนาขีดความสามารถภายในของแต่ละบุคคล ทำให้เขาทั้งหลายสามารถทำหน้าที่ของตนเองใน สังคม (Social Functioning) ได้อย่างเหมาะสม
Herbert H. Stroup (1960, pp. 1-2)	การสังคมสงเคราะห์เป็นการใช้วิธีการตามหลัก การทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะให้ผู้รับบริการหรือ เป้าหมายสามารถช่วยตนเองได้

ตารางที่ ๑.๔(ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
United Nation (1969, p. 6)	จุดประสงค์ของการพัฒนาประเทศในทุกประเทศ ได้แก่ การมุ่งให้เกิดโอกาสที่แต่ละบุคคลจะได้ใช้ความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ ในฐานะเป็นพลเมืองผู้ที่มีคุณภาพ และการศึกษามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศในทุกประเทศ ไม่ว่าหน้าที่และโครงการของสังคมสงเคราะห์จะถูกตีความอย่างใดก็ตาม งานสังคมสงเคราะห์ก็ถูกจัดว่าเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับจุดประสงค์ของการพัฒนา
ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์ (๒๕๒๕, หน้า ๖๐)	ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์พึงต้องยึดหลัก ดังนี้ ๑) หลักการเป็นตัวของตัวเอง ๒) หลักการยอมรับ ๓) หลักการไม่ประณาม ๔) หลักการให้อิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง ๕) หลักการรักษาความลับ ๖) หลักการตระหนักในตนเอง ๗) หลักการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ
เสฐียรพงษ์ วรรณปก (๒๕๒๙, หน้า ๗๑)	หน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ เกิดจากการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เริ่มต้องเกี่ยวข้องกับกฎข้อในเรื่องปัจจัยสี่ และคุณธรรมเมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ แต่อย่างไรก็ดี บทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจ การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น
สนิท ศรีสำแดง (๒๕๓๔, หน้า ๑๘๑)	หน้าที่ของพระผู้ให้การศึกษา มีดังนี้ ๑) ต้องให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้เรียน ๒) ต้องอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้เรียนที่ขาดแคลน ๓) ต้องช่วยรักษาพยาบาลผู้เรียน ๔) สงเคราะห์ด้วยหน้าที่การงาน ๕) สงเคราะห์และปฏิบัติต่างผู้เรียนทุกคนด้วยความเมตตาเสมอกัน

ตารางที่ ๑.๔(ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อนันต์ วิริยพิณิจ (๒๕๒๕, หน้า ๔๖)	บทบาทของพระสงฆ์ไทยเป็นการทำงานที่กระทำโดยตรง คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะกระทำโดยอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยหรือแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางไปโดยการสงเคราะห์
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (๒๕๓๙, หน้า ๖๖)	ขอบเขตของภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย มี ๔ ประการ คือ ๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อการสาธารณประโยชน์ ๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์หรือการสังคมสงเคราะห์ เป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ เป็นการดำเนินงานที่ต้องประกอบด้วยศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน ปันฟู และพัฒนาบุคคลคล กลุ่ม ชุมชน หรือสังคมที่ประสบปัญหา โดยการนำวัตถุ ความรู้ ความเข้าใจ ที่เกี่ยวข้อง กับมนุษย์และสังคม ผนวกกับหลักการ วิธีการสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือให้บุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือสังคม สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เป็นงานที่สำคัญที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ และยังเป็นการสร้าง ความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติ ต่อไป

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการศึกษาค้นคว้าจากวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ในประเทศ ดังนี้

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระมหาอำนาจ ปวทุฒโน (พันธ์ปัญญา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียนในสำนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามหลักการจัดการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียนในสำนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมในด้านการวางแผน (Planning) อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ด้านการจัดองค์การ (Organizing) อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ด้านการบริหารบุคคล (Staffing) อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ด้านการอำนวยการ (Directing) อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง และด้านการควบคุม (Controlling) อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง^{๗๘}

พระครูสังวรสุตกิจ (อนันต์ ญาณสวโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์การพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน” จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มีการช่วยเหลือสังคมในมิติต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ แต่ยังมีข้อจำกัดสำหรับงานด้านนี้ ผู้บริหารควรมีการสร้างจิตสำนึกของคณะสงฆ์บนฐานความคิดที่ว่ามีชีวิตอยู่เพื่อสังคมและอยู่ได้ด้วย การให้ และมีข้อเสนอเพื่อการพัฒนาองค์การว่า ควรสร้างสรรค์กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์การของคณะสงฆ์ ผ่านกระบวนการคิดและลงใจร่วมกัน (Motivation) ด้วยการสร้างทีมงาน (Teamwork) ตามระบบการที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การประสานงาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในองค์การ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบองค์การอย่างมีแบบแผน เพื่อให้องค์การสามารถแก้ไขปัญหาและมีการพัฒนาการอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเกิดแนวทางการปฏิบัติงานของคณะสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานขององค์การ^{๗๙}

^{๗๘} พระมหาอำนาจ ปวทุฒโน (พันธ์ปัญญา), “การพัฒนาแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๗๙} พระครูสังวรสุตกิจ (อนันต์ ญาณสวโร), “การพัฒนาองค์การพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

อนวัต กระสังข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาบริโภคนิยมของเยาวชนนั้น สถาบันครอบครัว สังคม ต้องปรับเปลี่ยนมาตรฐานการเลี้ยงดูหรือจัดการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสติปัญญาของเยาวชนให้ถูกต้องเหมาะสม และจัดการศึกษาอบรมขัดเกลาเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงคุณค่าวัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนี้ ต้องสร้างโอกาสทางการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมถูกต้องเพียงพอ ส่วนการพัฒนาเยาวชนโดยการพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาคนเต็มทั้งระบบ โดยมีหลักไตรสิกขา คือ ๑) การฝึกอบรม ได้แก่การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ๒) การศึกษา ได้แก่การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ และ ๓) การพัฒนา ได้แก่การพัฒนาปัญญา และหลักธรรมสนับสนุนและสร้างภูมิคุ้มกันกระแสบริโภคนิยม ได้แก่ วิธีการแห่งปัญญาแบบอริยสัจ ที่มุ่งตรงต่อปัญหาที่ต้องการจะพิจารณาและเป็นวิธีคิดที่เป็นไปตามเหตุและผล โดยสืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วทำการแก้ไขที่ต้นเหตุเพื่อขจัดปัญหาให้หมดไป โดยกระบวนการจะอยู่ในรูปของการพัฒนาใน ๓ ด้านร่วมกันคือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันและส่งผลต่อกันเป็นปัจจัยแก่กันในการบวนการพัฒนาองค์กร^{๘๐}

อัฐทพร พลปัทพี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า ในการดำเนินงานการพัฒนาสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อการพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรได้อย่างเหมาะสมทุกองค์ประกอบของความเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (7'S) คือหลักอิทธิบาท ๔ ที่จะทำให้ทุกคนมีใจรักการพัฒนา มีความเพียรพยายามต่อการพัฒนา มีจิตมุ่งมั่นทุ่มเทต่อการพัฒนาและมีการตรวจสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยที่ทุกคนทุกระดับโดยเฉพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องมีหลักปาปนิกรธรรม ๓ ตั้งแต่การมีวิสัยทัศน์ที่ดี มีความเชี่ยวชาญในงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคลากรทุกคนทุกระดับรวมถึงการมีหลักพรหมวิหาร ๔ ที่ทำให้คนเกิดความรักสามัคคี มีความเอื้ออาทรต่อกัน^{๘๑}

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปริดา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพุทธเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ในการพัฒนาต้องเริ่มที่การพัฒนาจิตใจของประชาชนเป็นลำดับแรก โดยการปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งพบว่า แนวหลักธรรมเรื่อง สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการที่จะใช้เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้แก่ประชาชน^{๘๒}

^{๘๐}อนวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๑}อัฐทพร พลปัทพี, “การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๒}ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปริดา, “การพัฒนาเชิงพุทธเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

อาชาตา สุตเส้นผม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของกรรมธุรกิจพลังงานกระทรวงพลังงาน” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกรรมธุรกิจพลังงาน กระทรวงพลังงานตามหลักพุทธธรรมสามารถดำเนินการพัฒนาได้ ตามองค์ประกอบที่สำคัญแนวหลักพุทธธรรมของกรรมธุรกิจพลังงาน กระทรวงพลังงาน ตาม Model ที่ค้นพบ คือ การพัฒนากรรมธุรกิจพลังงาน กระทรวงพลังงานตามนโยบายขององค์กรต้องทำอย่างมีแบบแผนและเป็นระบบ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอัตถจริยา ด้านสมานัตตตา และองค์ประกอบ ด้านบรรยากาศ ด้านปฏิสัมพันธ์ ด้านการอบรมด้านการปฏิบัติ ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหาร ด้านการจัดการ จึงทำให้องค์กรมีความเจริญอย่างยั่งยืน^{๘๓}

ธงชัย สิงอุดม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘” จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของผู้นำที่ควรให้ความสนใจในสมาชิกในการส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และพฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงาน จะมีการกำหนดเป้าหมายมาตรฐาน มีการมอบหมายงานรวมทั้งการผลักดันให้เกิดความสำเร็จ ส่วนภาวะผู้นำที่ผู้นำควรมีและควรได้รับการพัฒนา สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประการ คือ ๑) พฤติกรรมของผู้นำที่ควรให้ความสนใจในสมาชิก โดยผู้นำที่ให้ความสนใจแก่สมาชิกจะส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และ ๒) พฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงาน หรือขององค์กรประสบความสำเร็จ จะต้องให้ ความสนใจในการทำให้เป้าหมายและงานประสบความสำเร็จ โดยจะมีการกำหนดเป้าหมายมาตรฐาน มีการมอบหมายงานรวมทั้งการผลักดันให้เกิดความสำเร็จ เหล่านี้คือ พฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพได้ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคีแก่สังคมได้^{๘๔}

กริชพัฒน์ ภูวนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา : บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขของบ้านดอนมันมี ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สร้างความสัมพันธ์ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการของชุมชน ๒) วิเคราะห์ปัญหา การพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโครงการ ๓) ทดลองและประเมินผลการใช้ และ ๔) การคืนความรู้สู่ชุมชน รูปแบบนี้สามารถส่งเสริมให้ประชาชนได้ขบคิดปัญหาร่วมกัน สร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาด้วยฐานะที่เท่าเทียมกัน ดำเนินกิจกรรมที่มีพลังเพื่อเสริมความเข้มแข็งประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป^{๘๕}

^{๘๓} อาชาตา สุตเส้นผม, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของกรรมธุรกิจพลังงานกระทรวงพลังงาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๔} ธงชัย สิงอุดม, “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๕} กริชพัฒน์ ภูวนา, “รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา : บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๔).

ภิรมย์ จันทวารและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์” จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาชุมชน โดยใช้รูปแบบของ “บวร” มีกระบวนการที่น่าสนใจ ๓ ประเด็น คือ ๑) บทบาทของชาวบ้าน ขึ้นอยู่กับวิธีการที่สามารถจะนำชาวบ้านมาสู่กระบวนการโดยรูปแบบใดรูปหนึ่งเท่านั้น ๒) บทบาทพระสงฆ์ เป็นผู้นำแห่งศรัทธาเข้าไปกับคนทุกระดับ และ ๓) ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ๓ สถาบัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน^{๘๖}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ตามที่ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังแสดงในตารางที่ ๑.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๑.๕ ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาอำนาจ ปาตุมน (พันธ์ปัญญา) (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, ๒๕๕๖)	การพัฒนาการจัดการอยู่บนแนวคิดการพัฒนา กระบวนการทางการจัดการ ๖ ประการ คือ การ วางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การ อำนวยการ และด้านการควบคุม
พระครูสังวรสุตกิจ (อนันต์ ญาณสวโร) (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, ๒๕๕๖)	การพัฒนาองค์การพระพุทธศาสนาในด้านการสา ธารณสงเคราะห์มีการช่วยเหลือสังคมในมิติต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ แต่ยังมี ข้อจำกัดสำหรับงานด้านนี้ ผู้บริหารควรมีการ สร้างจิตสำนึกของคณะสงฆ์บนฐานความคิดที่ว่ามี ชีวิตอยู่เพื่อสังคมและอยู่ได้ด้วยดีการให้
อนวัต กระสังข์ (วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, ๒๕๕๖)	การพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาคนเต็มทั้ง ระบบ โดยมีหลักไตรสิกขา คือ ๑) การฝึกอบรม ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ๒) การ ศึกษา ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ และ ๓) การพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาปัญญาและสร้าง ภูมิคุ้มกันกระแสบริโภคนิยม โดยกระบวนการจะ อยู่ในรูปของการพัฒนาใน ๓ ด้านร่วมกัน คือ พฤติกรรม จิตใจและปัญญา

^{๘๖} ภิรมย์ จันทวารและคณะ, “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ข.

ตารางที่ ๑.๕ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
อัฐภร พลปัทพี (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	ในการดำเนินงานการพัฒนาสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อการพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรได้อย่างเหมาะสม และควรให้ความสำคัญกับหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะทำให้ทุกคนมีใจรักการพัฒนา มีความเพียรพยายามต่อการพัฒนา มีจิตมุ่งมั่นทุ่มเทต่อการพัฒนาและมีการตรวจสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	ในการพัฒนาต้องเริ่มที่การพัฒนาด้านจิตใจของประชาชนเป็นลำดับแรก โดยปลูกฝังหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะแก่ประชาชน
อาธาดา สุดเส้นผม (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	หลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา และองค์ประกอบด้านบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ การอบรมด้านการปฏิบัติ กายภาพ สิ่งแวดล้อม การบริหาร และการจัดการ เป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน
ธงชัย สิงอุตม (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	ในการพัฒนานั้น พฤติกรรมของผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ โดยผู้นำต้องให้ความสนใจแก่สมาชิก ส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลากร และ พฤติกรรมของผู้นำต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงาน
กริชพัฒน์ ภูวนา (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๔)	การพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขมี ๔ ขั้นตอน ได้แก่ สร้างความสัมพันธ์ วิเคราะห์ปัญหา ทดลองและประเมินผลการใช้ และคืนความรู้สู่ชุมชน
ภิรมย์ จันถาวร และคณะ (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗)	การพัฒนาในรูปแบบของ “บวร” มี ๓ ประเด็น ๑) บทบาทของชาวบ้าน ๒) บทบาทพระสงฆ์ เป็นผู้นำแห่งศรัทธาเข้าไปกับคนทุกระดับ ๓) ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ๓ สถาบัน หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า การพัฒนาการจัดการอยู่บนแนวคิดการพัฒนากระบวนการทางการจัดการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และด้านการควบคุม แต่ควรเริ่มต้นที่การพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาค้นเติมทั้งระบบตามหลักไตรสิกขา และควรให้ความสำคัญกับหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะทำให้ทุกคนมีใจรักการพัฒนา มีความเพียรพยายามต่อการพัฒนา มีจิตมุ่งมั่นทุ่มเทต่อการพัฒนาและมีการตรวจสอบประเมิน ผลอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญ คือ ในการพัฒนานั้น พฤติกรรมของผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์การพระพุทธศาสนาในด้านการสาธารณสงเคราะห์ให้มีการช่วยเหลือสังคมในมิติต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ในรูปแบบ “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ผ่านกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการจัดการ

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ควรพัฒนาคือ ด้านสถานที่ให้มีความเป็นสัปปายะ (ที่อยู่ เสนาสนะสัปปายะ, โคจรคาม การเดินทาง สะดวก, การพูดคุย ธรรมสัปปายะ, บุคคล บุคคลสัปปายะ, โภชนะ อาหารสัปปายะ, ฤดู ฤดูสัปปายะ และอิริยาบถ) สำหรับจัดการกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอ ด้านวิทยากร ควรมีความรู้ดี ความประพฤติดี และมีความสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และด้านการบริหารจัดการ ให้มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว ควรเลือกรูปแบบการบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือการสอนกัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่ธรรม^{๘๗}

พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ (การะเวก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” จากผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้เกิดความคิดริเริ่มแก่ชาวบ้าน ว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำหน้าที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้นำในการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์และประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์^{๘๘}

^{๘๗} พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๘} พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ (การะเวก), “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระอานวย หมอกเมฆ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔” จากผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสมีการปฏิบัติหน้าที่ดีมาก ซื่อสัตย์สุจริต บริหารวัดโปร่งใส แต่ยังให้ความสำคัญกับหลักความประหยัดความคุ้มค่า และการทำงานเป็นทีมน้อย จึงนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์สำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ เรียกว่า “ปัญจบริหาร” ประกอบด้วย (๑) กลยุทธ์การถือธรรมเป็นใหญ่ (๒) กลยุทธ์การป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง (๓) กลยุทธ์ปฏิบัติหน้าที่ศีลธรรม (๔) กลยุทธ์การทำงานที่ดีให้สำเร็จความประสงค์ และ (๕) กลยุทธ์การสงเคราะห์อันเป็นความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล^{๘๙}

วิทยา จันทรแดง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบคือ การบริหารจัดการชุมชน เข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคี สนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทาง ในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง และ ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟู ชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และแนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน^{๙๐}

ชัชภูมิ สีสชมพู ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล” พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความต้องการการบริหารจัดการที่ทุกด้าน ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการมีองค์ประกอบ ๒ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการบริหารจัดการ และส่วนด้านภาวะผู้นำและด้านกระบวนการบริหารจัดการเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ ส่วนด้านการบริหารตามแผนบุคลากร การบริหารตามแผนงบประมาณ การบริหารตามแผนการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาการวางแผนปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และตรวจสอบถ่วงดุล การรายงานผลการจัดการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พบว่ามีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับมากทุกรูปแบบ^{๙๑}

^{๘๙} พระอานวย หมอกเมฆ, “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคกลาง, ๒๕๕๖).

^{๙๐} วิทยา จันทรแดง, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕).

^{๙๑} ชัชภูมิ สีสชมพู, “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล” **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๘).

พิสมัย เสือเผ่า ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการให้บริการประชาชนของสำนักงานประจำศาลจังหวัดหนองคาย” จากผลการวิจัยพบว่า การให้บริการประชาชนของสำนักงานประจำศาลจังหวัดหนองคาย มีปัญหาสำคัญที่ต้องดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน คือ การวางแผน ด้วยเหตุที่ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จของงานให้บริการประชาชนในแต่ละงาน และไม่ได้เผยแพร่หลักเกณฑ์การปฏิบัติงานด้านการให้บริการแก่ประชาชนไว้โดยเปิดเผย รวมถึงการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้รับบริการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลปฏิบัติงานให้บริการประชาชนของข้าราชการของสำนักงานประจำศาลจังหวัดหนองคายอย่างจริงจังและต่อเนื่อง^{๙๒}

เพชริน สงค์ประเสริฐ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” จากผลการวิจัยพบว่า การทำงานเป็นทีม เป็นการร่วมกันดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุดภารกิจ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้และค้นหาปัญหา การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนปฏิบัติงาน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผลลัพธ์ ตามลำดับ ตามภารกิจและขอบข่ายงานวิชาการในสถานศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน^{๙๓}

ปรีชา กันธิยะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ประกอบด้วย ปรัชญา คือ คุณธรรมนำความรู้ สร้างทักษะอาชีพ พัฒนาสังคม วิสัยทัศน์ คือ เสริมสร้างคุณธรรม ความรู้ พัฒนามาตรฐานอาชีพ อนุรักษ์สืบทอด ศาสนพิธี พัฒนาคนดี มีคุณธรรม และความสมานฉันท์ให้สังคมเป็นสุขตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านพันธกิจ มุ่งที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการระบบศาสนาวัฒนธรรม ร่วมกับระบบการศึกษาพัฒนาจิตใจและความสามารถในการให้เยาวชนร่วมพัฒนาสังคมและส่วนรวม และเป้าหมาย คือ การมุ่งที่จะพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม โดยอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน^{๙๔}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ตามที่ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังแสดงในตารางที่ ๑.๖ ดังนี้

^{๙๒}พิสมัย เสือเผ่า, “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการให้บริการประชาชนของสำนักงานประจำศาลจังหวัดหนองคาย”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

^{๙๓}เพชริน สงค์ประเสริฐ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐).

^{๙๔}ปรีชา กันธิยะ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒).

ตารางที่ ๑.๖ ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันธุ์) (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	การบริหารจัดการในด้านสถานที่ของวัดควรยึดหลักความเป็นสัปปายะ ทั้ง ๗ ประการ คือ ที่อยู่ เสนาสนะสัปปายะ, โคจรคาม การเดินทางสะดวก, การพูดคุย ธรรมัสสนสัปปายะ, บุคคล บุคคลสัปปายะ, โภชนะ อาหารสัปปายะ, ฤดู อุตุสัปปายะ และอิริยาบถ
พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ (การะเวก) (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ใน ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมีบทบาท ด้วยการเสนอแนะให้เกิดความคิดริเริ่มว่า ใน ชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ และไม่ ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้นำในการเสียสละ ด้วย การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
พระอำนวย หมอกเมฆ (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๖)	ปัญจบริหาร เป็นกลยุทธ์สำหรับการบริหารวัด ประกอบด้วย การถือธรรมเป็นใหญ่ การป้องกัน ความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง การปฏิบัติ หน้าที่ศีลธรรม การทำงานที่ดีให้สำเร็จความ ประสงค์ และการสงเคราะห์อันเป็นความเอื้อเพื่อ เกื้อกูล
วิทยา จันทรแดง (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุขฎฐิบัณฑิต, ๒๕๕๕)	การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ดี คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบ ความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมี แนวทาง ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนว ทางด้านการฟื้นฟู ชุมชน แนวทางด้านการปรับ ตัวของชุมชน และแนวทางด้านการดำรงอยู่ของ ชุมชน

ตารางที่ ๑.๖ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ชัยภูมิ สีชมพู (วิทยานิพนธ์การศึกษาคุศฎิบัณฑิต, ๒๕๔๘)	รูปแบบการบริหารจัดการ เมืองค์ประกอบ ๒ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการบริหารจัดการ
พิสมัย เสือเฒ่า (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๓)	การไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้รับบริการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลปฏิบัติงานเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบริหารจัดการ
เพชริน สงค์ประเสริฐ (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรคุศฎิบัณฑิต, ๒๕๕๐)	การทำงานเป็นทีม เป็นหัวใจสำคัญยิ่ง ได้แก่ การร่วมกันดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุดภารกิจ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้และค้นหาปัญหา การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนปฏิบัติงาน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผลลัพธ์
ปรีชา กันธิยะ (วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุศฎิบัณฑิต, ๒๕๕๒)	ด้านพันธกิจหลักของการบริการโรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมมีส่วนร่วม คือ มุ่งที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม บุรณาการระบบศาสนาวัฒนธรรม ร่วมกับระบบการศึกษาพัฒนาจิตใจและความสามารถให้เยาวชนร่วมพัฒนาสังคมและส่วนรวม

สรุปได้ว่า การบริการจัดการเมืองค์ประกอบ ๒ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการบริหารจัดการ ดังกล่าวนี้อืถือว่าการทำงานเป็นทีม เป็นหัวใจสำคัญยิ่ง ได้แก่ การร่วมกันดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุดภารกิจ และในส่วนของการบริการจัดการวัดเพื่อการสาธารณประโยชน์ในปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา คำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยจัดสถานที่ของวัดด้วยหลักสัปปายะ มีกลยุทธ์ในการบริการวัดด้วยการสงเคราะห์อันเป็นความเอื้อเพื่อเกื้อกูลแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสันับสนุน มุ่งที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม บุรณาการระบบศาสนาวัฒนธรรม ร่วมกับระบบการศึกษาพัฒนาจิตใจให้ร่วมกันพัฒนาสังคมและส่วนรวม

๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กองแผนงาน กรมการศาสนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสวัดทุกรูป มีกระบวนการแบบธรรมชาติปโตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ๑) ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่นความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น และ ๒) ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่นเป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่น ๆ^{๙๕}

ประทุม อังกูรโรหิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังไม่ถึง ๒) วัดทั้งหัววัด และเสถียรธรรมสถานมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน แต่เผชิญปัญหาและ อุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน เช่น ด้านเงินทุนและบุคลากร ขณะที่เสถียรธรรมสถานได้รับความร่วมมือ จากชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในระดับที่น่าพึงพอใจ ชาวบ้านมักมีทัศนคติว่างานสังคมสงเคราะห์ที่วัดทั้งหลายทำมิใช่กิจของสงฆ์ และ ๓) การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพน่าจะเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัฐและชุมชนรวมทั้งองค์กรเอกชน และใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น ที่สำคัญคือการสร้างความสมดุลระหว่างการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์กับการเผยแผ่ธรรม นอกจากนั้นพระสงฆ์ต้องมีความระมัดระวังด้านความประพฤติให้อยู่ในกรอบของพระวินัยและจารีตประเพณีในขณะปฏิบัติภารกิจให้การสงเคราะห์ประชาชน ในภาพรวม องค์ความรู้ที่สามารถช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนาในสังคมพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างสำหรับพระสงฆ์และวัดอื่น ๆ ที่ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันได้^{๙๖}

^{๙๕} กองแผนงาน กรมการศาสนา, “ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, **รายงานการวิจัย**, (กองแผนงาน กรมการศาสนา : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ก-ข.

^{๙๖} ประทุม อังกูรโรหิต, “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์”, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

พระโชติ บดีรัฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการพัฒนาคน การบริหารภาระงาน และการบริหารองค์กร ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้ความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^{๙๗}

ชุตินา สัจจามันท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัยยาศัย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลชุมชนและสังคม และ ๒) วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยได้ดำเนินการสอดคล้องตามแนวทางการจัดการศึกษามาตรา ๒๕ ที่รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่จัดตั้งและบริการเรียนรู้แก่ประชาชน^{๙๘}

คุณ ไทชน์ และเทพพร มังธานี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” จากผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านพบว่า ด้านการปกครองมีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจนมีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษาพบว่าสามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัดและมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการเนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุและเสนาสนะตามสภาพบริเวณวัด ด้านการสาธารณสงเคราะห์พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด^{๙๙}

^{๙๗}พระโชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔).

^{๙๘}ชุตินา สัจจามันท์, “รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๘), หน้า ข.

^{๙๙}คุณ ไทชน์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

สุญาดา สุนทรสารทูล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร มี ๔ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การสร้างครอบครัวต้นแบบที่มีภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมที่ดีมา เป็นต้นแบบ และขยายผลโดยการจัดกิจกรรมร่วมกับครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ และมีการขยายผลไปสู่ชุมชนใกล้เคียง ๒) สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ภาครัฐ รวมถึงภาคเอกชน เริ่มตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการ การตรวจสอบ การดำเนินการให้เหมาะสม รวมถึงการประเมินผล ๓) จัดทำพื้นที่ชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มทางสังคมโดยชุมชนจัดตั้งศูนย์คอมพิวเตอร์พร้อมทั้งมีครูอาสาสมัครในพื้นที่คอยดูแลและให้คำแนะนำ และ ๔) ภาครัฐเป็นแกนกลางในการเชิญชวนภาคเอกชนเข้าร่วมมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน พร้อมทั้งจัดทำโครงการเพื่อนำครอบครัวต้นแบบไปประชาสัมพันธ์ และมีการขยายผลโดยพาครอบครัวต้นแบบไปศึกษาดูงานหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๐๐}

บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้น ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กร อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์การ ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบาย ภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ก็ได้นำแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๑๐๑}

^{๑๐๐} สุญาดา สุนทรสารทูล, “รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๑๐๑}บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ดำรงศักดิ์ จันทิพย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการ” จากผลการวิจัยพบว่า ระบบการให้บริการในงานสังคมสงเคราะห์ภาครัฐยังคงดำเนินไปในแนวทางของอุดมการณ์และความเป็นวิชาชีพท่ามกลางกระแสหรืออิทธิพลของระบบตลาดและการแข่งขันเสรีที่มีผลกระทบต่อนโยบายของผู้ให้บริการ ขณะเดียวกันยังคงมีปัญหาที่ฝังอยู่ในระบบราชการที่กระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้บริการ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจระหว่างผู้ให้และผู้ให้บริการ ปัญหาที่เป็นรูปธรรมในการจัดการ ได้แก่ ปัญหาการบริหารงานบุคคล ปัญหาการขาดฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการและการจัดการระบบสารสนเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนหรือคัดเลือกผู้ให้บริการตลอดจนการนำส่งการบริการที่ตรงตามความต้องการ เป็นต้น^{๑๐๒}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ ตามที่ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังแสดงในตารางที่ ๑.๗ ดังนี้

ตารางที่ ๑.๗ ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์

นักวิจัย	ผลการวิจัย
กองแผนงาน กรมการศาสนา (รายงานการวิจัย, ๒๕๔๒)	ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย ๑) ปัจจัยหลัก ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะ ๒) ปัจจัยเสริม ได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้งบรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่น ๆ
ประทุม อังกูโรหิต (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๓)	พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปล้วนสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง

^{๑๐๒} ดำรงศักดิ์ จันทิพย์, “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙).

ตารางที่ ๑.๗ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระโชติ บดีรัฐ (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๕๔)	การพัฒนางานของคณะสงฆ์ ต้องเริ่มต้นที่การอบรมให้พระสงฆ์ให้การให้เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป
ชุตินา สัจจามันท์ (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘)	วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลชุมชนและสังคม
คุณ โทพันธ์ และเทพพร มังธานี (รายงานการวิจัย, ๒๕๕๖)	ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดในปัจจุบันพบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด
สุญาดา สุนทรสารทูล (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๕๒)	ภาครัฐควรเป็นแกนกลางในการนำภาคเอกชนเข้าร่วมมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน
บัญชายุทธ นาคมจลินท์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๕๖)	การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลได้นั้น ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงานในสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อม ดังเช่นที่ พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กร อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร

ตารางที่ ๑.๗ (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
ดำรงศักดิ์ จันทิพย์ (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ๒๕๔๙)	ระบบการให้บริการในงานสังคมสงเคราะห์ภาครัฐยังคงดำเนินไปในแนวทางของอุดมการณ์และความเป็นวิชาชีพท่ามกลางกระแสหรืออิทธิพลของระบบตลาดและการแข่งขันเสรีที่มีผลกระทบต่อความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ขณะเดียวกันยังคงมีปัญหาที่ฝังอยู่ในระบบราชการที่กระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้บริการ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจระหว่างผู้ให้กับผู้ให้บริการ ปัญหาที่เป็นรูปธรรมในเชิงการจัดการ ได้แก่ ปัญหาการบริหารงานบุคคล ปัญหาการขาดฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการและการจัดการระบบสารสนเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนหรือคัดเลือกผู้ให้บริการตลอดจนการนำส่งการบริการที่ตรงตามความต้องการ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ปัจจุบันระบบการให้บริการในงานสังคมสงเคราะห์ภาครัฐยังคงดำเนินไปในแนวทางของอุดมการณ์และความเป็นวิชาชีพท่ามกลางกระแสหรืออิทธิพลของระบบตลาดและการแข่งขันเสรีที่มีผลกระทบต่อความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ซึ่งยังคงมีปัญหาที่ฝังอยู่ในระบบราชการที่กระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้บริการ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจระหว่างผู้ให้กับผู้ให้บริการ ปัญหาที่เป็นรูปธรรมในเชิงการจัดการ ฯลฯ ในขณะเดียวกัน มีพระสงฆ์ นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปต้องการสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง โดยอาศัยความเป็นศูนย์กลางชุมชนของวัด โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลชุมชนและสังคม อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จแบ่งเป็น ๒ ประการ คือ ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส และปัจจัยเสริม ได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ ประการสำคัญ คือ ภาครัฐควรเป็นแกนกลางในการนำภาคเอกชนเข้าร่วมมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น ๓๔ รูป/คน โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ตารางที่ ๑.๘ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์	ตำแหน่ง
๑	พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	เจ้าคณะภาค ๑๕
๒	พระเทพญาณมุนี (เสริมชัย ชยมงฺคโล)	เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
๓	พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจรรคุโณ)	เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี
๔	พระสมุทรธรรมคณี (จำลอง อาสโภ)	เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
๕	พระวชิรธรรมคณี (ผ่อง สุวีโร)	เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี
๖	พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ)	รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๗	พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต	รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๘	พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโภ)	เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
๙	พระครูวัชรพลธรรม (ปัญญา เขมปญฺโญ)	เจ้าคณะอำเภอท่ายาง
๑๐	พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคฺคปญฺโญ)	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี
๑๑	พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร)	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม
๑๒	พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโก)	รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง
๑๓	พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยเฮ้ ชุตินฺธโร)	เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒
๑๔	พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ)	เจ้าคณะตำบลท่าผา
๑๕	พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล)	เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒
๑๖	พระครูพิศิษฐ์ประจนาท (แดง นนฺทโย)	เจ้าอาวาสวัดอินทาราม
๑๗	นายนิสิต จันทน์สมวงศ์	ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี

ตารางที่ ๑.๘ (ต่อ)

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์	ตำแหน่ง
๑๘	นายสุทธธีรวัช หนูผึ้ง	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
๑๙	นายฉัฐบุรินทร์ จินาพงศ์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี
๒๐	นายวันชัย อีร์คัยกุล	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี
๒๑	นายพิสิฐ เสือสมิง	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม
๒๒	นายทรงเกียรติ ลีมอรุณลักษณ์	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒๓	นายรุจน์ประทีป ธรรมพิภัทร์	นายอำเภอบ้านโป่ง
๒๔	นายสุทิน โฆษพงศา	นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง
๒๕	นายทรงยศ อรัญญกานนท์	นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา

ตารางที่ ๑.๙ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ที่	ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	ตำแหน่ง
๑	พระครูศรีธรรมมาภรณ์ (สุนารถ สีสั่วโร)	เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก
๒	พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร)	เจ้าคณะอำเภอบางแพ
๓	พระมหาประกอบ โชติปัญโญ	เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก
๔	ดร.อำนาจ บัวศิริ	ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๕	ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖	ดร.สุภกิจ โสทัต	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
๗	นางประนอม คลังทอง	วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี
๘	นางดวงธิดา ศคินรางกุล	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
๙	นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ ๒ ประเภท ดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยกำหนดประเด็นคำถามหลักให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการ ดังนี้

ข้อมูลขั้นต้น ผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่กำหนดไว้ โดยทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลขั้นรอง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

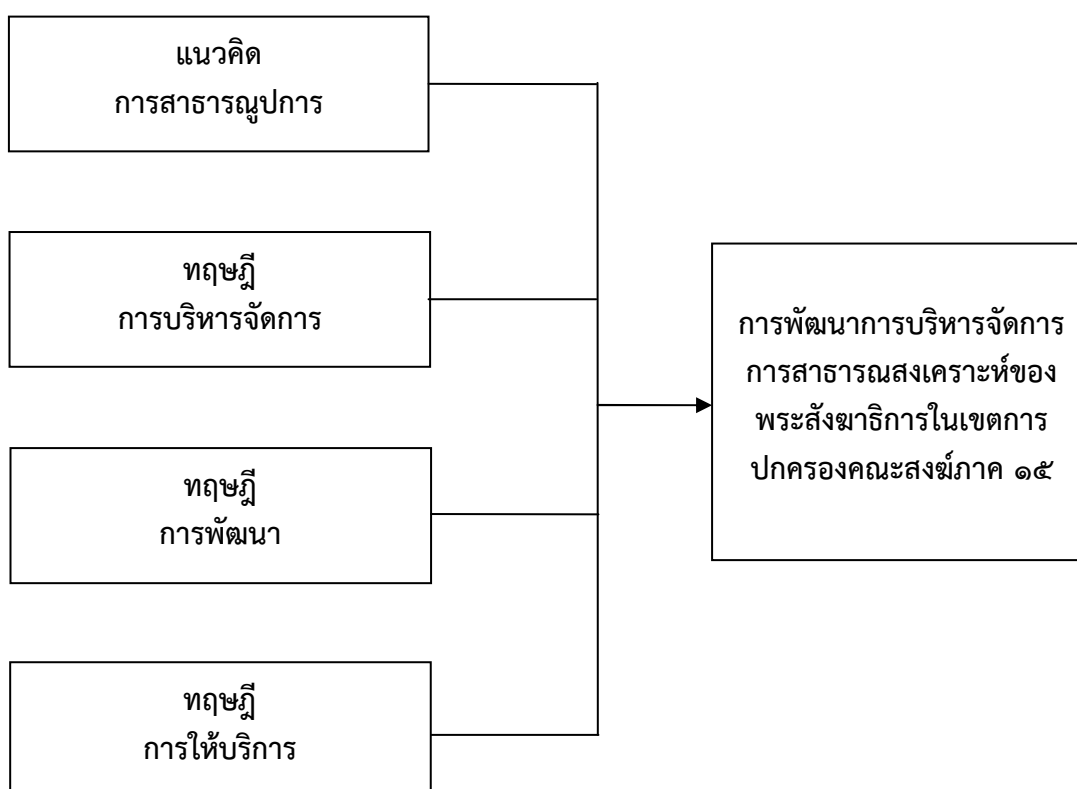
(๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

(๒) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) หรือพรรณนาความ (Descriptive Interpretation) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อขัดแย้งที่ซ้ำซ้อนกัน

(๓) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” มีกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

๑.๙.๑ ทำให้ทราบหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ

๑.๙.๒ ทำให้ทราบสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๑.๙.๓ ทำให้ทราบการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๑.๙.๔ ผลการศึกษาวิจัยนี้สามารถนำไปเสนอองค์กรคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์หรืองานด้านสังคมสงเคราะห์ ต่อไป

บทที่ ๒

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการ

การสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในครั้งนี้ จำเป็นต้องศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อใช้กำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางของการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๔ การพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา เพื่อนำไปใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและกำหนดทิศทางของการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ หลักการของการพัฒนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับหลักการของการพัฒนาจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การกระทำเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้น หรือดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ และการพัฒนา เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้ว จะเห็นว่า มีแนวทาง ๓ แนว คือ การพัฒนาในแง่ของความก้าวหน้า การพัฒนาในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อให้เกิดความเจริญ และการพัฒนาในแง่ของวิธีการในการดำเนินการพัฒนา^๑

การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า การพัฒนา โดยลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้นที่สำคัญ คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^๒

^๑ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๒.

^๒สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๑), หน้า

อธิบายได้โดยย่อ คือ การพัฒนาเป็นหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ ซึ่งสามารถเขียนเป็นสูตรได้ ดังนี้

$$D = f(P+M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

F = Function คือ หน้าที่

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนา จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ^๓

โดยทั่วไป หลักการสำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาทุกซักรื้อแต่ละครั้งจะประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ

๑) การระบุและวิเคราะห์ปัญหาทุกซักรื้อ

๒) การกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาเป้า

๓) การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์

๔) การสร้างหน่วยระบบทำงาน

๕) การจัดทรัพยากร^๔

จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักการของการพัฒนาซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาหลักการของการพัฒนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ทวี ทิมขำ (๒๕๒๘, หน้า ๑-๒)	การพัฒนามี ๓ แนวทาง คือ ๑) ในแง่ของความก้าวหน้า ๒) ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อให้เกิดความเจริญ ๓) ในแง่ของวิธีการในการดำเนินการพัฒนา
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๑, หน้า ๑๙)	การพัฒนาต้องมีการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงไว้ล่วงหน้า

^๓ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) อังโน อัจฉรา โพธิยานนท์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เทคนิคปรีณัฐ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

^๔ เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่นๆ, ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา, (เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
UNESCO อังโน อัจฉรา โพธิยานนท์ (๒๕๓๙, หน้า ๑๑)	การพัฒนาเป็นหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ จึงเกิดเป็นสูตร ดังนี้ $D = f(P+M)$ เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา F = Function คือ หน้าที่ P = Planning คือ การวางแผน M = Management คือ การจัดการ
เฉลียว บุรีภักดิ์ (๒๕๕๓, หน้า ๓)	กระบวนการพัฒนา มี ๕ ขั้นตอน คือ ๑) การระบุและวิเคราะห์ปัญหาทุกข้อ ๒) การกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาเป้า ๓) การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ ๔) การสร้างหน่วยระบบทำงาน ๕) การจัดทรัพยากร

สรุปได้ว่า หลักการของการพัฒนา เป็นการพิจารณาในแง่ของความก้าวหน้า ซึ่งเกิดจากการกำหนดแผนงานหรือทิศทางของการเปลี่ยนแปลงไว้ล่วงหน้าก่อนที่ดำเนินการพัฒนา ดังนั้น หลักการของการพัฒนาจึงเป็นหลักของการปฏิบัติหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ โดยมีกระบวนการพัฒนาตามลำดับขั้นตอน คือ วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผน สร้างระบบทำงาน และจัดสรรทรัพยากรเพื่อใช้ในการพัฒนา ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการของการกระทำเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้นหรือดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ นี้เป็นหลักการสำคัญของการพัฒนา

๒.๑.๒ การพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

คำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มาจากศัพท์คำว่า “Sustainable” ที่แปลว่า ความยั่งยืน เป็นคำที่มาจากภาษาละติน คือ “Sus-Tenere” ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมหรือสนับสนุน (Uphold) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของประชาชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของตนเอง^๕

^๕World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, (New York Oxford University : Great Britain R.Clay Ltd.,1987), p. 43.

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อนจึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล คือ ระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^๖

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดจากการพัฒนาแบบแยกส่วน เช่น การพัฒนาแต่เศรษฐกิจแยกส่วนจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดวิกฤติตามมา ก็ส่งผลกลับไปยังเศรษฐกิจ เพราะทุกอย่างเชื่อมโยงกัน นั่นคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต้องบูรณาการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม^๗

โดยแท้จริงแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่

๑) เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

๒) เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวม มองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้ จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป

๓) การพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิรูกระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย^๘

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือ มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน การดูแลจากผู้นำเครือข่าย การมีฐานทรัพยากรของตนเอง ผ่านปัจจัยกระบวนการที่ประกอบด้วยการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการจัดการทรัพยากร (Resource Management)^๙

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๒ ดังนี้

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๘.

^๗ประเวศ วะสี อังโน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (ปทุมธานี : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

^๘โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

^๙สมบูรณ์ ขวชาญโขง และธวัชชัย กุณวงศ์, “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๕.

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืน

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
World Commission on Environment and Development (1987, p. 43)	การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนรุ่นต่อไป
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑, หน้า ๒๓๘)	การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ตามระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยครบองค์ประกอบ
นายแพทย์ประเวศ วะสี อังโน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (๒๕๕๗, หน้า ๑๔)	การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน
โครงการพัฒนาต้นน้ำชีวิตการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย (๒๕๔๗, หน้า ๑๗)	การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักความรอบคอบ ค่อยเป็นค่อยไป และนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในทางสร้างสรรค์
สมบูรณ์ ขาวชายโขง และธวัชชัย กุณวณิช (๒๕๕๕, หน้า ๕)	การพัฒนาที่ยั่งยืนมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรเป็นปัจจัยนำเข้า ผ่านกระบวนการทางการจัดการ โดยอาศัยเทคนิคการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ การจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากร จึงจะเกิดผลผลิตที่ยั่งยืนได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างขีดจำกัดของคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน เป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนในอนาคต ซึ่งตามกระบวนการนี้ จึงอาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรเป็นปัจจัยนำเข้า ผ่านกระบวนการทางการจัดการ โดยอาศัยเทคนิคการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ การจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากร จึงจะเกิดผลผลิตที่ยั่งยืนได้ แต่ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา นั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา คือ กระบวนการศีล สมาธิ และปัญญา โดยครบองค์ประกอบ เท่านั้น

๒.๑.๓ การพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนาจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

ในประเทศไทย คำว่า พัฒนา เริ่มใช้เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำว่า พัฒนา แปลว่า เจริญ แยกเป็น ๒ ส่วน คือ พัฒนาคน และพัฒนาสภาพแวดล้อม สำหรับในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุหรือสภาพแวดล้อมจะใช้คำว่า วัฒน^{๑๐} ในทางพระพุทธศาสนาจึงมีทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในส่วนของตัวมนุษย์และในส่วนของสังคม แต่จะเน้นที่การพัฒนาในตัวบุคคล เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม กล่าวได้ว่า การพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนาต้องเริ่มที่ตัวบุคคลก่อนเป็นอันดับแรก และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลมากกว่าการพัฒนาทางวัตถุหรือสภาพแวดล้อม

ในพระไตรปิฎก ระบุถึง การพัฒนา ในคำว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ และการพัฒนา^{๑๑} ซึ่งปรากฏในหัวข้อหลักธรรม เรียกว่า ภาวนา ๒ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญ ๒ อย่าง ได้แก่ สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ (ฝึกสมาธิ) และวิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (การเจริญปัญญา)^{๑๒} แต่เมื่อพิจารณาโดยแยกกาย พบว่า พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแนวทางแห่งการปฏิบัติให้ตนพ้นทุกข์^{๑๓} ซึ่งมีหลักฐานเป็นที่ประจักษ์คือการที่พระองค์ทรงตัดสินพระทัยออกผนวชเพราะเห็นว่าการดำรงเพศสมณะจะเป็นทางปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้^{๑๔}

คำว่า วิปัสสนาภาวนา แยกเป็น ๒ คำ คือ วิปัสสนา และ ภาวนา มีความหมายโดยหลักสัททณัย และอรรถณัย ตามลำดับดังนี้

วิปัสสนา แปลว่า ความเห็นแจ้ง^{๑๕} ความเห็นแจ้งนี้ หมายถึง ความเห็นแจ้งในสังขาร มีลักษณะความเห็นแจ้ง ๗ ประการ หรือ อนุปัสสนา ๗ ประการ คือ

- อนิจจานุปัสสนา พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง
- ทุกขานุปัสสนา พิจารณาเห็นความเป็นทุกข์
- อนัตตานุปัสสนา พิจารณาเห็นความไม่มีตัวตน
- นิพพิทานุปัสสนา พิจารณาเห็นความน่าเบื่อหน่าย
- วิราคานุปัสสนา พิจารณาเห็นความคลายกำหนัด

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๙/๒๙๐.

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๑/๑๑๘.

^{๑๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓/๒๒.

^{๑๕} อ.ท. (ไทย) ๒๐/๑๗๓/๑๒๗.

นิโรธานุปัสสนา พิจารณาเห็นความดับกิเลส

ปฏินิสสัคคานุปัสสนา พิจารณาเห็นความสลัดทิ้งกิเลส

ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ได้ให้ความหมายของวิปัสสนาไว้ว่า ปัญญารู้แจ้งไตรลักษณ์ หมายถึง ภาวนาปัญญาที่มีการหยั่งเห็นความไม่เที่ยงเป็นต้น โดยแท้จริงแล้ววิปัสสนาทำให้ผู้ปฏิบัติ รู้แจ้งความไม่เที่ยง เป็นต้น ล่วงพ้นความเป็นสตรีและบุรุษพร้อมทั้งความเที่ยงและความสุข เป็นต้น ซึ่งมหาชนในโลกรู้เห็นกันในขั้นทั้งหลาย^{๑๖}

วิปัสสนา คือ การพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง^{๑๗} โดยคำว่าสังขาร สำเร็จรูปจาก ส บพหน้า + กร ธาตุ + ณ ปัจจัย มีรูปวิเคราะหว่า “ปัจเจยหิ สงคมม กรียติ สงขรียติ เตน วาติ สงขารโ” แปลว่า สังขาร คือ สิ่งที่ถูกปัจจัยทั้งหลายประชุมกันปรุงแต่ง^{๑๘} ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น คือ อุปาทินนสังขาร และ อนุปาทินนสังขาร ที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ ธรรมที่เป็นไปในภูมิ ๓ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ^{๑๙}

ส่วนคำว่า ภาวนา หมายถึง เจริญ มีวิเคราะหว่า ภาเวติ “กุสลธมเม อาเสวติ วฑฺฒเตติ เอเตยาติ ภาวนา” แปลว่า ที่ชื่อว่า ภาวนา เพราะอรรถวิเคราะหว่า เป็นเครื่องให้กุศลธรรมทั้งหลายเกิดมี คือ เสพคุ้น ได้แก่ ทำกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญแห่งชน^{๒๐}

คำว่า ภาวนา หรือ เจริญ ในยุคนันทกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค อธิบายว่า มีอยู่ ๔ อย่าง “ภาเวตติ จตสฺโส ภาวนา ฯ”

“ตตถ ชาตาน ธมมาน อนตฺวตฺตณฺเณ ภาวนา” แปลว่า ธรรมชาติที่ทำให้ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตนไม่ล่วงเลยกันและกัน อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละความพอใจในกามได้แล้วทันที่นั่นเอง ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งการหลีกออก เว้นออกจากกามก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ล่วงเลยกันและกัน

“อินทริยาน เอกธมฺเณ ภาวนา” แปลว่า ธรรมชาติที่ทำให้อินทรีย์ทั้งหลายมีรสเป็นอย่างเดียวกัน อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะแล้ว อินทรีย์ทั้ง ๕ มีรสเป็นอย่างเดียวกันด้วยอำนาจแห่งการหลีกออกจากกาม

“ตฺทพฺปคฺวิริยาหนฺเณ ภาวนา” แปลว่า ธรรมชาติที่นำความเพียรที่สมควรแก่ธรรมนั้น ๆ เข้าไป อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะแล้ว ย่อมนำความเพียรด้วยอำนาจแห่งการหลีกออกจากกามเข้าไป เมื่อละพยายามแล้วย่อมนำความเพียรด้วยอำนาจความไม่พยายามเข้าไป

^{๑๖} พระคันธสาราภังค์ (สมลักษณ์ คนธสาโร), **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๙.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔๓.

^{๑๘} พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๔-๕๓๕.

^{๒๐} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน), **อภิธัมมัตถวิภาวินีแปล**, (กาญจนบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๕๐), หน้า ๙๘.

“อาเสวนภูเจณ ภาวนา” แปลว่า การปฏิบัติเนื่อง ๆ อธิบายว่า พระโยคาวจรเมื่อละกามฉันทะแล้ว ย่อมปฏิบัติเนื่อง ๆ ซึ่งความออกจากกาม เมื่อละพยาบาทแล้ว ย่อมปฏิบัติเนื่อง ๆ ซึ่งความไม่พยาบาท

คำว่า “ภาวนา” จึงมีความหมายว่า การอบรม (กาย) ใจ ๒ วิธี คือ สมถภาวนา (การสงบใจ) และวิปัสสนาภาวนา (การใช้ปัญญา)^{๒๑}

ความรู้แจ้งเห็นชัดตามความเป็นจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายว่าเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นการเห็นถูกตามความเป็นจริงจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ชื่อว่า วิปัสสนา ส่วนคำว่า ภาวนา คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น คือ ให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น และเมื่อรวมคำว่า วิปัสสนา และภาวนา เข้าเป็น วิปัสสนาภาวนา จึงหมายถึง การเจริญอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

คัมภีร์ขุททกนิกาย ได้กล่าวถึง ประเภทของวิปัสสนาไว้ ๔ แบบ ได้แก่

สมถปุพพungskมวิปัสสนา หมายถึง วิปัสสนามีสมถะนำหน้า^{๒๒}

วิปัสสนาปุพพungskมสมถะ หมายถึง สมถะมีวิปัสสนานำหน้า

ยุคนทุสสมถวิปัสสนา หมายถึง สมถะและวิปัสสนาคู่กัน^{๒๓}

ธมฺมุทฺตจจวิคคหตฺตมานัส หมายถึง วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธมฺมุทฺตจจ^{๒๔}

การปฏิบัติวิปัสสนา หรือการปฏิบัติกรรมฐาน หรือการปฏิบัติธรรม คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน มาจาก สติ คือ การระลึกรู้ ปฏฐาน คือ เข้าไปตั้งไว้ สติปัฏฐาน หมายถึง ฐานที่ตั้งของสติ หรือฐานที่รองรับการกำหนด การระลึก การตามรู้ สภาวะธรรม อารมณ์ ณ ปัจจุบัน^{๒๕} มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นปทัฏฐานสติสัมโพชฌงค์ คือ อยู่อย่างมีสติไม่หลงลืม^{๒๖}

สติปัฏฐาน ๔ กำหนดในกัณฐัมม มีใช้แต่มนุษย์เท่านั้นที่เจริญสติปัฏฐาน ๔ แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานที่อาศัยมนุษย์ ก็เจริญสติปัฏฐานเหมือนกัน คือ การตั้งสติอย่างใหญ่กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง^{๒๗} ดังนี้

๑) กายานุปัสสนา การตั้งสติพิจารณากาย (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกายไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา) แบ่งย่อยออกไปเป็น ๖ ส่วน ได้แก่

^{๒๑} เกิด ธนชาติ, **คู่มือคลังปริยัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐๓-๓๐๔.

^{๒๒} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๕๓๕/๔๓๓.

^{๒๓} ดุราลละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๕๓-๑๖๕/๑๑๖-๑๒๒.

^{๒๔} ดุราลละเอียดใน ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๕๔๒-๕๔๓/๔๔๕-๔๔๘.

^{๒๕} พระโสภณมหาเถระ (มหาสียาตอ), **มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน**, แปลโดย พระคันธสาราภิวังศ์ (สมลักษณ์ คนธสาร), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

^{๒๖} พระอุบาสกเถระ, **วิมุตติมรรค**, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๔.

^{๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒/๓๐๑.

- ๑.๑) อานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก
- ๑.๒) อิริยาบถ กำหนดให้รู้เท่าทันอิริยาบถ
- ๑.๓) สัมปชัญญะ ความรู้ตัวในการเคลื่อนไหวทุกอย่าง
- ๑.๔) ปฏิกูลมนสิการ พิจารณาส่วนประกอบของร่างกายว่าเป็นของไม่สะอาด
- ๑.๕) ธาตุมนสิการ พิจารณาร่างกายของตนให้เห็นว่าเป็นสักรัตว์ธาตุแต่ละอย่าง ๆ
- ๑.๖) นวสีวธิกา พิจารณาซากศพในสภาพต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มตายใหม่ ๆ จนถึงกระดูกป่นเป็น
ผุยผง ให้เห็นว่าร่างกายของผู้อื่นเป็นเช่นใด ร่างกายของเราก็กักเป็นเช่นนั้น

๒) เวทนานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงเวทนา...ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ ดังนี้

- ๒.๑) สุข
- ๒.๒) ทุกข์
- ๒.๓) ไม่ทุกข์ไม่สุข
- ๒.๔) สุขประกอบด้วยอามิส
- ๒.๕) สุขไม่ประกอบด้วยอามิส
- ๒.๖) ทุกข์ประกอบด้วยอามิส
- ๒.๗) ทุกข์ไม่ประกอบด้วยอามิส
- ๒.๘) ไม่ทุกข์ไม่สุขประกอบด้วยอามิส
- ๒.๙) ไม่ทุกข์ไม่สุขไม่ประกอบด้วยอามิส
- ๓) จิตตานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ... ดังนี้
 - ๓.๑) จิตมีราคะ
 - ๓.๒) จิตไม่มีราคะ
 - ๓.๓) จิตมีโทสะ
 - ๓.๔) จิตไม่มีโทสะ
 - ๓.๕) จิตมีโมหะ
 - ๓.๖) จิตไม่มีโมหะ
 - ๓.๗) จิตหดหู่
 - ๓.๘) จิตฟุ้งซ่าน
 - ๓.๙) จิตใหญ่ (จิตในฌาน)
 - ๓.๑๐) จิตไม่ใหญ่ (จิตที่ไม่ถึงฌาน)
 - ๓.๑๑) จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า
 - ๓.๑๒) จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า
 - ๓.๑๓) จิตตั้งมั่น
 - ๓.๑๔) จิตไม่ตั้งมั่น
 - ๓.๑๕) จิตหลุดพ้น
 - ๓.๑๖) จิตไม่หลุดพ้น

๔) อัมมานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ... ดังนี้

๔.๑) พิจารณาธรรมที่กัณฐิตไม่ให้บรรลุสมาธิ คือ นิวรณ์ ๕ มีกามฉันท์ พยาบาทถิ่นมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา เรียกว่า นิวรณ์บรรพ

๔.๒) ชั้นธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรียกว่า ชั้นธบรรพ

๔.๓) อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูกลิ้น กาย และใจ และอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอัมมารมณฺ์ เรียกว่า อายตนะบรรพ

๔.๔) โพชฌงค์ ๗ คือ สติ อัมมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา เรียกว่า โพชฌงค์บรรพ

๔.๕) อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

เมื่อคราวที่พระพุทธองค์ตรัสเทศนามหาสติปัฏฐานสูตรแล้ว ทรงตรัสถึงอานิสงส์ ๒ ประการ คือ บรรลุพระอรหัตผลในชาติปัจจุบัน หากยังมีอุปาทิคือสังโยชน์ ๑๐ หรือ อนุสัย ๗ (มีกามราคะ ปณิฆะ ทิณฺณ วิจิกิจฉา มานะ ภวราคะ และอวิชชา) เหลืออยู่ จะได้เป็นพระอนาคามี (ผู้ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก) คือ เป็นผู้จะได้บรรลุพระอรหัตผล หรือพระอนาคามีผล ในชาตินี้เป็นแน่นอนภายใน ๗ ปี หรือลดลงไปจนถึงเพียง ๗ วัน^{๒๘}

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจึงเป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ อันเป็นอุบายเครื่องเจริญปัญญา โดยการพิจารณาสภาวะธรรมหรือรูปนาม ให้เห็นตามความเป็นจริง คือ เห็นด้วยปัญญาว่า สภาวะธรรมเหล่านี้ ตกอยู่ในสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานี้เป็นหนทางเดียวกันที่จะนำบุคคลไปสู่เส้นชัยคือความพ้นทุกข์ได้อย่างแน่นอนในชาตินี้

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สติปัฏฐาน ๔ ที่บุคคลทำให้มาก ทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์” และตรัสต่อไปอีกว่า “โพชฌงค์ ๗ ที่บุคคลทำให้มากทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมทำวิชชาและวิมุตติ^{๒๙} ให้บริบูรณ์”^{๓๐}

การพัฒนาในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นที่การพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสิ่งใด ๆ นี้ เป็นการพัฒนามีจุดหมายหมายเพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง บรรลุซึ่งนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนานั้น เบื้องต้นผู้ปฏิบัติต้องตั้งมั่นอยู่ในศีล คือ รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ชำระศีลให้บริสุทธิ์หมดจด เพราะศีลเป็นเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว สมาธิคือความตั้งใจมั่น และปัญญาคือความรู้ในกองสังขารก็เกิดขึ้น สัมพันธ์กันดุจลูกโซ่ อันจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งนิพพาน

^{๒๘}ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๓๒๕-๓๕๑.

^{๒๙}วิมุตติ คือ วิมุตติ ความหลุดพ้น หรือความพ้นจากกิเลส มี ๕ อย่าง คือ ๑) ตทังควิมุตติ พ้นด้วยธรรมคู่ปรับหรือพ้นชั่วคราว ๒) วิกัมภณวิมุตติ พ้นด้วยขมหรือสะกดไว้ ๓) สมุจเฉทวิมุตติ พ้นตัดขาด ๔) ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ พ้นด้วยสงบ และ ๕) นิสสรณวิมุตติ พ้นด้วยออกไป ; ๒ อย่างแรก เป็นโลกียวิมุตติ ส่วน ๓ อย่างหลังเป็นโลกุตตรวิมุตติ, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๗๗.

^{๓๐}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๒๗๘/๓๒๔.

ดังพระพุทธพจน์ว่า “นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่เป็น ผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตน ภิกษุนี้พึงถางชันนี้”^{๓๑} สอดคล้องกับที่ ในโอวาทปาติโมกข์ ที่มีการ กำหนดให้นิพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม^{๓๒}

ดังนั้น ผลของการพัฒนาตามหลักวิปัสสนาภาวนาจึงมีจุดมุ่งหมายเดียว คือ “เจโตวิมุตติ”^{๓๓} หรือความหลุดพ้นแห่งจิต ดังมีหลักฐานปรากฏเป็นพุทธพจน์ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม ฉันทใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทนั้น”^{๓๔} ผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในทัศนะของ พระพุทธศาสนา ได้แก่ บุคคลผู้เป็นอริยสงฆ์ ซึ่งหมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติตนจนได้บรรลุ มรรคผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งแบ่งประเภทได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑) แบบทั่วไป พระอริยบุคคล ๔

- ๑.๑) พระโสดาบัน
- ๑.๒) พระสกทาคามี หรือพระสกิทาคามี
- ๑.๓) พระอนาคามี
- ๑.๔) พระอรหันต์

๒) แบบพิสดาร พระอริยบุคคล ๘

- ๒.๑) พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค
- ๒.๒) พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล
- ๒.๓) พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค
- ๒.๔) พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล
- ๒.๕) พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค
- ๒.๖) พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล
- ๒.๗) พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค
- ๒.๘) พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

๓) ตามความหลุดพ้น พระอริยบุคคล ๗

- ๓.๑) สัทธานุสारी
- ๓.๒) ฌมมานุสारी
- ๓.๓) สัทธาวิมุต
- ๓.๔) ญาณูปปัตตะ
- ๓.๕) กายสักขี
- ๓.๖) ปัญญาวิมุต
- ๓.๗) อุภโตภาควิมุต^{๓๕}

^{๓๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๑/๑๖.

^{๓๒} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๓๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๓๔} วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๖.

ผู้ที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อเสขบุคคล”^{๓๖} คือ บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ได้แก่ ผู้บรรลุอรหัตผลแล้ว ส่วนบุคคลผู้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือได้รับการพัฒนาแล้ว แต่ยังไม่ถึงขั้นสูงสุดดังกล่าว เรียกว่า เสขบุคคล คือ ผู้ยังต้องศึกษา^{๓๗}

อย่างไรก็ตาม การบรรลุนิพพานได้นั้นต้องอาศัยปัญญาคือการรอบรู้ในกองสังขารทั้งหลาย ซึ่งรวมอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งอยู่ในอริยสัจอันเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ดังที่ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ ไม่เข้าใจอริยสัจ ๔ ทั้งเราและเธอจึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไป (ในชาติทั้งหลาย) สิ้นกาลนานอย่างนี้”^{๓๘}

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง หากโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ ได้แก่

สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ หมายความว่า ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายความว่า ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบหรือเลี้ยงชีพชอบ หมายความว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ เพียรชอบหรือพยายามชอบ หมายความว่า สร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ... ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ...ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ...ทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ...ความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโยนภาพไฟบุลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

สัมมาสติ ระลึกชอบ หมายความว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

^{๓๖} อก.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๘๐/๘๐.

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี : โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๗.

^{๓๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๑๐๗.

สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ หมายความว่าถึง สัจจจากามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุ
ปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติย
ฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจาก
สมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่และเสวยสุขด้วยกาย บรรลุ
ตติยฌานที่พระอรียะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้
เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะ
อุเบกขาอยู่^{๓๙} นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ

อริยมรรคมีองค์ ๘ โดยย่อแล้ว สามารถสรุปลงในไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา
และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือเรียกว่า สิกขา ๓ ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ
อธิปัญญาสิกขา หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมา
วาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ไว้ด้วยกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ
อย่างสูง

อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ไว้ด้วยกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิด
คุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง
จนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบาน ได้แก่ รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาทิฐิ และสัมมา
สังกัปะ ไว้ด้วยกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๔๐}

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนาซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มี
แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑, หน้า ๒๑-๒๒)	ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มี ความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งได้แก่การ พัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุจะใช้คำว่า วัฒนา
พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๓, หน้า ๒๘๖-๒๘๗)	ในพระไตรปิฎกระบุถึงการพัฒนาในคำว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การ เจริญ การบำเพ็ญ และการพัฒนา

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕-๓๓๗.

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๐๗.

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระไตรปิฎกภาษาไทย สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๗๙ หน้า ๒๙๐)	ภาวนา ๒ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญ ๒ อย่าง ๑) สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ (ฝึกสมาธิ) ๒) วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (การเจริญปัญญา)
พระคัมภีรสาราถวิงศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร) (๒๕๔๖, หน้า ๗๕๙)	วิปัสสนา ได้แก่ ปัญญาที่รู้แจ้งไตรลักษณ์
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๒, หน้า ๓๔๓)	วิปัสสนา คือ การพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง
พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน) (๒๕๕๐, หน้า ๙๘)	ภาวนา หมายถึง เจริญ เพราะอรรถวิเคราะห์ว่าเป็นเครื่องให้กุศลธรรมทั้งหลายเกิดมี คือ เสพคุณ ได้แก่ ทำกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญแห่งชน
เกิด ธนชาติ (๒๕๔๕, หน้า ๓๐๓-๓๐๔)	คำว่า ภาวนา มีความหมายว่า การอบรม (กาย) ใจ ๒ วิธี คือ สมถภาวนา (การสงบใจ) และ วิปัสสนาภาวนา (การใช้ปัญญา)
พระไตรปิฎกภาษาไทย สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค (เล่ม ๓๑ ข้อ ๕๓๕-๕๔๒ หน้า ๔๓๓-๔๔๘)	วิปัสสนา ๔ แบบ ๑) วิปัสสนามีสมณำหน้า ๒) สมณามีวิปัสสนำหน้า ๓) สมณะและวิปัสสนาคู่กัน ๔) วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธัมมูทัจจ
พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) (๒๕๔๙, หน้า ๒๔)	การปฏิบัติวิปัสสนา หรือการปฏิบัติกรรมฐาน คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔
พระอุปัชฌาย์เถระ (๒๕๔๘, หน้า ๑๐๔)	สติปัฏฐาน ๔ เป็นปทัฏฐานสติสัมโพชฌงค์ คือ อยู่อย่างมีสติไม่หลงลืม
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๓, หน้า ๗๗)	ในพระพุทธศาสนาเมื่อบุคคลได้การพัฒนาสูงสุดแล้วจะได้ชื่อว่าเป็นอเสขบุคคล หรือบุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ได้แก่ ผู้บรรลุอรหัตผลแล้วเท่านั้น
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๓, หน้า ๑๐๗)	มรรค ๘ ซึ่งโดยย่อแล้วสรุปลงในไตรสิกขา คือ ข้อที่ต้องศึกษาและนำไปปฏิบัติเรียกว่า สิกขา ๓ อย่าง ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

สรุปได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนา ปราภูมิคำว่ ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่พัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุหรือสภาพแวดล้อม จะใช้คำว่ วัฒนา ทางพระพุทธศาสนามีทั้งทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในส่วนองตัวมนุษย์และในส่วนองสังคม แต่จะเน้นที่การพัฒนาในตัวบุคคล เพราะเห็นว่า เมื่อคนพัฒนาแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวมได้ และพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง ที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนา เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติให้คนพ้นทุกข์ วิปัสสนาภาวนาจึงถือเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนา ดังนี้ ๑) วิปัสสนาภาวนา แยกเป็น ๒ คำ คือ วิปัสสนา และภาวนา โดยนัยนี้ คำว่ วิปัสสนา คือ ความรู้แจ้งเห็นชัดความเป็นจริงองสภาวะธรรมทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตถ์ไม่ใช่นั่น ส่วนคำว่ ภาวนา คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจ ให้มีความตั้งมั่น คือ ให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น และเมื่อรวมคำว่ วิปัสสนา และภาวนา เข้าเป็น วิปัสสนาภาวนา จึงหมายถึง การเจริญอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ ๒) สติปัฏฐาน ๔ การตั้งสติอย่างใหญ่กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อความดับทุกข์ทั้งมวล ประกอบด้วย การตั้งสติพิจารณากาย การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต และการตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ๓) ผลของการพัฒนาหรือผลของการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนาภาวนา เน้นผลลัพธ์ที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ โดยมีจุดมุ่งหมายหนึ่งเดียว คือ เพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง บรรลุซึ่งนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา และเมื่อบุคคลได้การพัฒนาสูงสุดแล้วจะได้ชื่อว่าเป็นอเสขบุคคล หรือบุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ได้แก่ ผู้บรรลุอรหัตผลแล้วเท่านั้น ส่วนบุคคลผู้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือได้รับการพัฒนาที่ยังไม่ถึงขั้นสูงสุด เรียกว่า เสขบุคคล คือ ผู้ยังต้องศึกษาต่อไป อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาในทัศนะองพระพุทธศาสนา ต้องอาศัยข้อปฏิบัติในถึงความดับทุกข์ เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การกระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจมั่นชอบ ซึ่งโดยย่อแล้วสามารถสรุปลงในไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

๒.๑.๔ การพัฒนาในทัศนะองศาสตร์ตะวันตก

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะองศาสตร์ตะวันตก จากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

คำว่า พัฒนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development^{๔๑} การพัฒนาตามทฤษฎีสมัยใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น จะเป็นการเน้นความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะโครงสร้างทางกายภาพขั้นพื้นฐานและด้านสังคม ซึ่งมีทิศทางองการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๔๒}

^{๔๑}ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วากรรมการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๔๒}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, หน้า ๑๙.

โดยนัยนี้ คำว่า องค์กร (Organization) หมายถึง หน่วยที่จัดเป็นศูนย์รวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มาทำงานร่วมกันเป็นหน่วยงานเดียวกัน ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน อย่างเป็นระบบ^{๔๓} องค์กรจึงเป็นระบบการทำงานของบุคคลจำนวนมาก^{๔๔} ที่มีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่เหมือนกัน ๕ ประการ คือ ประการแรก องค์กรต้องมีตัวบุคคล (Person) อันหมายถึงสมาชิกภายในองค์กร ประการที่สอง บุคคลเหล่านี้จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกันในทางใดทางหนึ่ง ประการที่สามลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวมักจะเป็นไปในลักษณะของการรับคำสั่งหรือถ่ายทอดโดยอาศัยโครงสร้าง (Structure) ในรูปแบบใดแบบหนึ่ง ประการที่สี่ ทุกคนที่อยู่ในองค์กรจะมีวัตถุประสงค์ส่วนตัว (Personal Objectives) เป็นสาเหตุจูงใจในการทำงาน และมีความคาดหวังว่าการร่วมมือปฏิบัติงานในองค์กรจะเป็นหนทางที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตัวได้ และประการสุดท้าย การมีปฏิสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ^{๔๕} องค์กรคือระบบเปิดที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ระบบนี้ ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Transformation) และผลผลิต (Output) โดยองค์กรจะต้องมีพื้นฐานในการปฏิสัมพันธ์กันในการดำเนินงานเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กร^{๔๖}

การบริหารจัดการองค์กรเป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่ทำให้เป็นไปโดยทำให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้ การจัดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบหรือเป็นโครงสร้าง และการมอบหมายกิจกรรมให้แก่ตำแหน่งต่าง ๆ และแก่บุคคลที่กำหนดไว้โดยต้องมีกติกาในการปฏิบัติงานร่วมกัน^{๔๗}

การบริหารองค์กรมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กำหนด กฎ ระเบียบ แบบแผน ในการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งรวมถึงวิธีการการทำงานเป็นกลุ่ม นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานออกเป็นส่วนต่าง ๆ แต่ละส่วนกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดความสัมพันธ์ของหน้าที่การงานที่แบ่งออกไปกำหนดสายการบังคับบัญชาตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด คือ ตำแหน่งต่าง ๆ จนถึงหน่วยงานขนาดใหญ่ของหน่วยงานนั้น ๆ จนครอบคลุมอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทั้งหมด^{๔๘} จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถจำแนกประเภทขององค์กร ได้ดังนี้

^{๔๓} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **ทฤษฎีองค์กรและการจัดการเชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^{๔๔} Pfiffer, J. M., & Sherwood, F. P., **Administrative Organization**, (Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1960), p. 30.

^{๔๕} Hicks, H. G., & Gullett, R. C., **The Management of Organizations**, 3rd ed., (New York : McGraw-Hill, 1967), p. 22.

^{๔๖} Kate, D., & Kahn, R., **The Social Psychology of Organizations**. (New York : John Wiley & Sons, 1978), p. 20.

^{๔๗} พงศ์สิทธิ์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรีมณี, **หลักการจัดการและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๗.

^{๔๘} สมาน รังสิโยภิญญา และสุธี สุทธิสมบุรณ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

๑) องค์การที่ยึดตามวัตถุประสงค์ ประกอบไปด้วย องค์การเพื่อประโยชน์ของสมาชิกขององค์การนั้น (Member Organization) องค์การทางธุรกิจ (Business Organization) องค์การเพื่อบริการ (Service Organization) และองค์การเพื่อสวัสดิการประชาชน (Bureaucratic Organization)

๒) องค์การที่ยึดตามโครงสร้าง ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น ๒ ประเภทย่อย คือ องค์การแบบเป็นทางการ (Formal Organization) และองค์การแบบไม่เป็นทางการ (informal Organization) หรือเรียกว่า องค์การอุปนัยหรือองค์การนอกรูปแบบ

๓) องค์การที่ยึดกำเนิด แบ่งย่อยออกเป็น ๒ ประเภท คือ องค์การแบบปฐม (Primary Organization) คือ องค์การที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ สมาชิกในองค์การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียง และองค์การแบบมัธยม (Secondary Organization) คือ องค์การที่มนุษย์จัดตั้งขึ้น โดยสมาชิกในองค์การมีความสัมพันธ์กันตามบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบที่มีอยู่ เช่น หน่วยงานราชการ ห้างหุ้นส่วน บริษัท โรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สมาคม^{๕๙}

การจัดโครงสร้างองค์การที่เหมาะสมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๕๐} ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว หลักการออกแบบโครงสร้างองค์การจะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการออกแบบประกอบไปด้วยหลักการแบ่งงานกันทำ หลักการแบ่งโครงสร้างหน่วยงานภายใน หลักการแบ่งช่วงชั้น การควบคุม และหลักการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้โครงสร้างขององค์การต้องคำนึงเพิ่มเติมถึงความแตกต่าง การรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรวมศูนย์อำนาจ การแบ่งกระจายอำนาจความเป็นทางการ การปรับตัวเข้าหากัน และความเป็นมาตรฐานเดียวกันอีกด้วย ปัจจุบันนี้รูปแบบของโครงสร้างองค์การแบ่งออกเป็นประเภทหลัก ๆ ๒ โครงสร้าง คือ โครงสร้างองค์การแบบแนวตั้งหรือแนวตั้ง (Vertical Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นสายการบังคับบัญชาและอำนาจหน้าที่เริ่มจากระดับสูงลงมาสู่ระดับล่าง โดยระดับสูงเป็นผู้ออกนโยบายและระดับล่างดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้ และโครงสร้างองค์การแบบแนวนอนหรือแนวนอน (Horizontal Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นหลักการแบ่งงานกันทำ เป็นการเพิ่มหนทางการดำเนินงาน ทำให้การสื่อสารและการไหลของงานทำได้ง่าย สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น^{๕๑}

ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการจัดโครงสร้างองค์การให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการได้แก่

- ๑) มีเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินงานอย่างชัดเจน
- ๒) มีศูนย์กลางในการอำนวยการที่มีสมรรถภาพ มีความรับผิดชอบและอำนวยการโดยตรง
- ๓) มีการระบุหน้าที่การงานและความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนให้ชัดเจนตามความเหมาะสม ตรงกับความรู้ความสามารถ

^{๕๙} สมคิด บางโม, *องค์การและการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๕๐} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ*, หน้า ๑๑.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

๔) มีการจัดระบบการทำงานที่เหมาะสม มีเทคนิคการควบคุมงานและการประสานงานภายในองค์การ

๕) มีระบบที่ต้องสื่อสารที่ดีทั้งภายในและภายนอกองค์การ

๖) คำนึงถึงสิ่งที่ต้องสามารถปรับตัวได้เหมาะสม กับสภาวะการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป การปรับตัวและการพัฒนาองค์การจะต้องมีความสม่ำเสมอและตลอดไป

อย่างไรก็ตาม องค์การที่มีโครงสร้างที่ไม่มีความยืดหยุ่นมักจะไม่ประสบความสำเร็จ ในการจัดโครงสร้างองค์การจึงควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์ เทคโนโลยี และบุคลากรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องด้วย

หากกล่าวถึง ทฤษฎีองค์การ (Organization Theory) ซึ่งเป็นการศึกษาการประมวลผลขององค์การที่ระดับการวิเคราะห์ที่มีขนาดใหญ่ โดยเป้าหมายของทฤษฎีองค์การ คือ การเข้าใจองค์การ การมองในวงกว้าง ๆ หรือเป็นการวิเคราะห์องค์การในภาพใหญ่นั้นเอง เนื่องจากต้องศึกษาองค์การทั้งหมดเป็นหนึ่งหน่วย โดยมีจุดเน้นการวิเคราะห์สำหรับทฤษฎีองค์การ ไม่ใช่ตัวบุคคลแต่เป็นตัวขององค์การเอง เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของโครงสร้างและเนื้อหาสาระขององค์การ ไม่ว่าจะเป็นมิติต่าง ๆ ด้านการสร้างรูปแบบ การสร้างความเชี่ยวชาญ ระดับของอำนาจ การรวมศูนย์กลาง ขนาดขององค์การ เทคโนโลยีเชิงองค์การ สิ่งแวดล้อม เป้าหมาย และกลยุทธ์ ตลอดจนศึกษาถึงวัฒนธรรมองค์การ ทฤษฎีองค์การจึงมีความเกี่ยวข้องกับผู้คน ที่รวมกันเข้าเป็นแผนกและองค์การ และมีความแตกต่างในด้านโครงสร้างและพฤติกรรม ณ ระดับการวิเคราะห์ในชั้นขององค์การ ทฤษฎีองค์การจึงนับเป็นสังคมวิทยาขององค์การ ในขณะที่พฤติกรรมองค์การเป็นจิตวิทยาขององค์การ^{๕๒} ทฤษฎีองค์การต่างๆ จึงเป็นการหาข้อสรุปในการออกแบบองค์การอันเป็นสากล และแม้ว่าทฤษฎีแต่ละแนวอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็มีคุณสมบัติที่จะชี้ให้เห็นการออกแบบองค์การที่ดีที่สุด สามารถใช้ได้กับทุกคน ทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบโรงงาน โรงพยาบาล โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย นั้นเป็นความพยายามที่มีอยู่ตลอดเวลา^{๕๓} โดยมีพื้นฐานรูปแบบและกฎเกณฑ์ของพฤติกรรมองค์การ^{๕๔} และทฤษฎีองค์การที่มีมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ ถึงปัจจุบันนี้ จำแนกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

๑) ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม (Classical Organizational Theory) โดยถือว่ามีารริเริ่มคิดค้นทฤษฎีนี้เมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งมีสาระสำคัญคือเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการสร้างองค์การขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการเบื้องต้นทางด้านเศรษฐกิจขององค์การและสังคม โดยมุ่งให้โครงสร้างองค์การมีรูปแบบที่สะดวกต่อการบริหารและการปกครอง และมุ่งเน้นผลผลิตสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นักทฤษฎีที่สำคัญในสมัยนี้ คือ Frederick Taylor เจ้าของทฤษฎีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ Max Weber เจ้าของทฤษฎีระบบราชการ Urwick and Gulick เจ้าของทฤษฎี POSCORB เป็นต้น

^{๕๒} วิเชียร วิทยาอุดม, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนัทธ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๕๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **องค์การและการจัดการ**, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๓.

^{๕๔} Draff Rechard อ่างโน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ, **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดี. เค. ปรีนติ้งเวิลด์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

๒) ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (Neo-Classical Organization Theory) ทฤษฎีนี้พัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีองค์การดั้งเดิม เกิดขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ ถึงศตวรรษที่ ๒๐ โดยสรุปทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในด้านความรู้สึกนึกคิดนึกของบุคคลผู้ปฏิบัติงาน ยอมรับถึงอิทธิพลทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมนุษยสัมพันธ์ รวมถึงพฤติกรรมองค์การซึ่งเป็นตัวช่วยให้การจัดองค์การดำเนินไปด้วยดี เจ้าของทฤษฎีที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ คือ Hugo Munsterberg เจ้าของทฤษฎีจิตวิทยาอุตสาหกรรม Dickson เจ้าของทฤษฎีกระบวนการมนุษยสัมพันธ์ และ Maslow เจ้าของทฤษฎีแรงจูงใจ เป็นต้น

๓) ทฤษฎีองค์การปัจจุบัน (Modern Organization Theory) เริ่มพัฒนาทฤษฎีนี้ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา โดยคงใช้ฐานแนวคิดของสองทฤษฎีองค์การข้างต้นมาปรับปรุงพัฒนาขึ้นใหม่เป็นหลักสังคมเศรษฐศาสตร์ มองมนุษย์ผู้ทำงานเป็นสิ่งที่มีชีวิต ความรู้สึกและจิตใจ นำความรู้ด้านมนุษยสัมพันธ์มาใช้ นำสิ่งแวดล้อมมาพิจารณา ใช้แนวคิดเชิงระบบมาเป็นตัวหนุน เจ้าของแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้ มีหลายท่าน คือ Alfred Korzybski, Mary Parker Follett และ Chester I Barnard เป็นต้น^{๕๕}

ทฤษฎีองค์การจึงเป็นระบบหรือชุดแนวคิดที่เป็นหลักการอธิบายถึงการจัดการองค์การ ทั้งในเรื่องของโครงสร้าง ระบบในการบริหารจัดการภายในองค์การ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่จะนำไปสู่การออกแบบองค์การที่ตอบสนองการบริหารจัดการที่ดี และมีประสิทธิภาพ^{๕๖}

องค์การทุกองค์การเป็นพลวัตร (Dynamic) ย่อมต้องเคลื่อนไหวไปตามสภาพของปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์การ การปรับตัวและการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นตลอดเวลา มิฉะนั้นองค์การจะตายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ^{๕๗} กระบวนการพัฒนาองค์การ (Organization Development) จึงเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์การเพื่อให้้องค์การสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์การอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยที่แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาองค์การ คือ

- เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผน กล่าวคือ จะต้องมีการตรวจวินิจฉัยปัญหาในองค์การอย่างมีระบบเพื่อให้ได้สาเหตุที่แท้จริงและนำไปสู่การแก้ไข

- เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทุกระบบที่ประกอบกันเป็นองค์การ มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์การ

- การพัฒนาองค์การต้องอาศัยความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และใช้ศิลปะในทุกขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง

- เป็นการดำรงไว้ซึ่งดุลยภาพของทุกระบบ ให้สามารถรวมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลถึงการพัฒนาองค์การให้ทันกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก

^{๕๕} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, หน้า ๘.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๕๗} ชูชีพ พุทธประเสริฐ, การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖.

- เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปในลักษณะประสานสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการเป็นขั้นตอน

- เป็นกลวิธีเปลี่ยนแปลงในลักษณะเสริมสร้างด้วยการให้การศึกษาอบรมเพิ่มเติมหลายรูปแบบ เพื่อให้บุคคลเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อในการทำงาน ความรู้สึกในคุณค่าของคน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ

- เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐาน

- เป็นกระบวนการที่อาศัยประสบการณ์พื้นฐานความเชื่อว่าเป็นประสบการณ์สอนคน ปัญหาที่นำมาพิจารณาจึงเป็นปัญหาจากการปฏิบัติอยู่จริง

- ใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินงาน โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในองค์การจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย ถ้ากลุ่มไม่มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีกระบวนการพัฒนาองค์การ^{๕๘}

การพัฒนาองค์การยังเป็นวิธีการที่เป็นระบบในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เป้าหมายกระบวนการ (Process Goals) มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการในการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างบุคคล เช่น การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา และการจัดการความขัดแย้งระหว่างสมาชิก เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ และเป้าหมายผลลัพธ์รวม (Outcomes Goals) การพัฒนาองค์การจะให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน (Task Performance) ขององค์การ โดยมุ่งพัฒนาความสามารถในการปรับตัวขององค์การให้สามารถดำเนินงานภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม โดยใช้เทคนิคในระดับต่าง ๆ ขององค์การเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามต้องการ ดังกล่าวนี้อยู่ โดยทั่วไปกระบวนการในการพัฒนาองค์การจึงมี ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การ ภายหลังจากการรับรู้ปัญหา โดยกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ไขปัญหา รวมทั้งปรับปรุงพฤติกรรมของระบบ โดยอาศัยความรู้จากการวิจัยและเทคนิคการพัฒนาองค์การประกอบกัน

๒) การปฏิบัติ (Active Intervention) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาองค์การจะดำเนินการพัฒนาองค์การโดยประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ตามแผนการที่กำหนด เพื่อให้การพัฒนาองค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพโดยการวัดและประเมินความก้าวหน้าของแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อที่จะปรับปรุงให้การดำเนินงานมีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๓) การเสริมแรง (Reinforcement) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาองค์การต้องทำการประเมินผลการดำเนินงานว่าประสบผลตามที่ต้องการเพียงใด ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเหมาะสมกับสถานการณ์ จากนั้นทำการเสริมแรงและทำพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงให้คงตัว (Refreezing) เพื่อให้พฤติกรรมที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ผันแปรหรือย้อนกลับสู่สภาวะเดิม เนื่องจากความเฉื่อยที่เกิดจากความเคยชินของบุคคลหรือกลุ่ม ตลอดจนติดตามผล (Follow Up) เพื่อทำการปรับปรุงและเสริมแรงให้ระบบที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง^{๕๙}

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^{๕๙} ญัตติพนธ์ เขจรนนท์, พฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑, หน้า ๒๖๕-๒๖๙.

รูปแบบของการพัฒนาองค์การตั้งอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในช่วงระหว่างขั้นของการละลายพฤติกรรม (Refreezing) ส่วนการเปลี่ยนแปลง (Change) จะถูกแนะนำอย่างระมัดระวังผ่านการเข้าแทรกที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อสถานการณ์ที่องค์การเผชิญอยู่หรือเพื่อความเหมาะสมกับสภาพขององค์การในขณะนั้น และสุดท้าย การติดตามผลอย่างเป็นระบบเป็นการคงสภาพพฤติกรรมหรือสถานการณ์ที่พึงปรารถนาขององค์การ^{๖๐}

การพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะขององค์การอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้า และจะเน้นกระทำในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและกระบวนการของกลุ่มบนรากฐานแห่งความร่วมมือร่วมใจกัน โดยอาศัยเครื่องมือทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์เข้าช่วยในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้มาและธำรงไว้ซึ่งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความมีสุขภาพสมบูรณ์ขององค์การ^{๖๑}

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตก

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๑, หน้า ๑๙)	การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นความเจริญทางวัตถุ
สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร (๒๕๔๙, หน้า ๔๙)	การพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะขององค์การอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้า และจะเน้นกระทำในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและกระบวนการของกลุ่มบนรากฐานแห่งความร่วมมือร่วมใจกัน
สุรพล สุยะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๖)	องค์การ คือ หน่วยที่จัดเป็นศูนย์รวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มาทำงานเป็นหน่วยงานเดียวกันภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีกฎ ระเบียบ หรือกติกาในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

^{๖๐} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๖๑} สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรมณี (๒๕๔๑, หน้า ๑๓๗)	การบริหารจัดการองค์การเป็นการกำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่เป็นเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้
สมาน รังสิโยภุชงค์ และสุธี สุทธิสมบุรณ์ (๒๕๔๔, หน้า ๒๓)	การบริหารองค์การมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กำหนด กฎ ระเบียบ แบบแผน ในการปฏิบัติ งานขององค์การ ซึ่งรวมถึงวิธีการการทำงานเป็นกลุ่ม
สมคิด บางโม (๒๕๕๕, หน้า ๑๗-๑๘)	องค์การจำแนกเป็น ๑) องค์การที่ยึดตามวัตถุประสงค์ ๒) องค์การที่ยึดตามโครงสร้าง ๓) องค์การที่ยึดกำเนิด
สุรพล สุยะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๑๒-๑๓)	รูปแบบของโครงสร้างองค์การ ๒ โครงสร้าง คือ ๑) โครงสร้างองค์การแบบแนวตั้งหรือแนวตั้ง (Vertical Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นสายการบังคับบัญชาและอำนาจหน้าที่เริ่มจากระดับสูงลงมาสู่ระดับล่าง ๒) โครงสร้างองค์การแบบแนวนอนหรือแนวนอน (Horizontal Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นหลักการแบ่งงานกันทำ เป็นการเพิ่มหนทางการทำงาน ทำให้การสื่อสารและการไหลของงานทำได้ง่าย สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น
วิเชียร วิทยาอุดม (๒๕๕๔, หน้า ๑)	ทฤษฎีองค์การ คือ การศึกษาการประมอผลขององค์การที่ระดับการวิเคราะห์ที่มีขนาดใหญ่
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (๒๕๔๓, หน้า ๑๔๓)	ทฤษฎีองค์การต่าง ๆ เป็นการหาข้อสรุปในการออกแบบองค์การอันเป็นสากล และแม้ว่าทฤษฎีแต่ละแนวอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็มีคุณสมบัติที่จะชี้ให้เห็นการออกแบบองค์การที่ดีที่สุด สามารถใช้ได้กับทุกสถานการณ์

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุรพล สุยะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๘)	นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ ถึงปัจจุบัน จำแนกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ ๑) ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม (Classical Organizational Theory) ๒) ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (Neo-Classical Organization Theory) ๓) ทฤษฎีองค์การปัจจุบัน (Modern Organization Theory)
ชูชีพ พุทธประเสริฐ (๒๕๔๒, หน้า ๖๖)	องค์การทุกองค์การเป็นพลวัตร ย่อมเคลื่อนไหวไปตามสภาพของปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์การ
ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ (๒๕๕๑, หน้า ๒๖๕-๒๖๙)	กระบวนการในการพัฒนาองค์การ มี ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การ โดยการรับรู้และวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ไข ๒) การปฏิบัติ (Active Intervention) เป็นขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาองค์การ โดยประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ตามแผนการที่กำหนดไว้ และมีการประเมินความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม ๓) การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นขั้นตอนของการประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเหมาะสมกับสถานการณ์
ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี (๒๕๕๑, หน้า ๑๒๕-๑๒๖)	รูปแบบของการพัฒนาองค์การตั้งอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในช่วงระหว่างขั้นของการละลายพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงจะผ่านการเข้าแทรกตามที่มีการออกแบบมาเพื่อสถานการณ์ที่องค์การเผชิญอยู่หรือเพื่อความเหมาะสมกับสภาพขององค์การในขณะนั้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกแม้มีความแตกต่างกันตามศาสตร์แต่ละสาขาที่มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไป แต่ก็เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ มีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และเป็นการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เจริญขึ้นกว่าเดิม และการพัฒนาที่ตรงกับบริบทของการศึกษาคครั้งนี้ คือ การพัฒนาองค์การ (Organization Development) ตามแนวคิดของศาสตร์ทางการจัดการแบบตะวันตก โดยนัยนี้ กระบวนการพัฒนาองค์การเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์การเพื่อให้องค์การสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์การอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ซึ่งโดยทั่วไปกระบวนการในการพัฒนาองค์การ มี ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ การวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การ โดยการรับรู้และวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ไข ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Active Intervention) เป็นขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาองค์การ โดยประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ตามแผนการที่กำหนดไว้ และมีการประเมินความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม และขั้นตอนที่ ๓ การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นขั้นตอนของการประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเหมาะสมกับสถานการณ์ พร้อมทั้งทำการเสริมแรงและทำพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงให้คงตัว เพื่อให้พฤติกรรมที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ผันแปรหรือย้อนกลับสู่สภาวะเดิม เนื่องจากความเฉื่อยที่เกิดจากความเคยชินของบุคคลหรือกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์การที่มีประสิทธิภาพ นอกจากการกำหนดแนวทางและเลือกวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมแล้ว จะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างเรียบง่ายด้วย

๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและกำหนดทิศทางของการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ กระบวนการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

กระบวนการบริหารตามหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร จากคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ได้แก่^{๖๒}

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ ของสมาชิก และสายการบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรให้เหมาะกับงาน

^{๖๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔-๕.

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการ ตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน ภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาในองค์กร

โดยที่ เมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีการต่อสู้กับปัญหาและประเด็นทางด้านการจัดการคล้ายคลึงกับที่ปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ ราวปี พ.ศ.๑๑๐๐ ชาวจีนได้มีการปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหารจัดการ ๔ หน้าที่ ในการสร้างกำแพงเมืองจีน ได้แก่

- ๑) การวางแผน (Planning)
- ๒) การจัดองค์การและการจัดคนเข้าทำงาน (Organizing and Staffing)
- ๓) การนำ (Leading)
- ๔) การควบคุม (Controlling)^{๖๓}

การบริหารในทางการปฏิบัติ เป็นกระบวนการดำเนินงานในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคล กำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^{๖๔} การบริหารจึงควรประกอบด้วย กระบวนการ ๔ ประการ คือ

- ๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจ เลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น
- ๒) การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน
- ๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น
- ๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติ ปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย^{๖๕}

ดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่าในกระบวนการบริหารจึงมี ๗ ประการ คือ

- ๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือ ปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ
- ๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนด อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนด ลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

^{๖๓}ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^{๖๔}วัชร บุนนาค, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๖๕}วิโรจน์ สารัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์ วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหาร บุคคลดังกล่าว รวมทั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนา บุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษา สภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และ พิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือ ตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือ ขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง บนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้าง ความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรหรือการทำงานงบประมาณการเงิน วางแผน หรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม^{๖๖}

ในขณะที่มีนักทฤษฎีส่วนหนึ่งให้ทัศนะว่า กระบวนการของการบริหารมี ๑๐ ประการ คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการ ล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนาทวิทัศน์ในการวางแผน ซึ่งต้อง คำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสม ตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงาน และนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคน เป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไป ด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อ เกิดปัญหาขึ้น

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุก ฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการ ประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ

^{๖๖} ดิน ปรัชญพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๘) การสื่อสาร (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อให้ผู้ใช้ได้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๖๗}

บุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ คือ อองรี ฟาโยล (Henri Fayol) ปัจจุบันเรียกองค์ประกอบดังกล่าวว่า กระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งกล่าวได้ว่า มี ๕ ประการสำคัญ (POCCC) ดังนี้

๑) การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อย ๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่าง ๆ

๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔) การประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕) การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้^{๖๘}

ต่อมา ได้มีผู้นำหลักการบริหารจัดการของฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ในที่สุดได้คำตอบเป็น กระบวนการบริหาร ๗ ประการ (POSDCoRB) ได้แก่

๑) P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่าทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒) O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์การ กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

^{๖๗} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (นครปฐม : ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

^{๖๘} Henri Fayol, *General and industrial management*, (London : Pittman & Sons, 1964), pp. 39-40.

๓) S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔) D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕) Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

๖) R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗) B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม^{๖๙}

อนึ่ง หากมองในแง่ของบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการบริหารที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน^{๗๐} มีดังนี้

๑) การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์และการตัดสินใจ ซึ่งจะมี ความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และใช้วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด สำหรับหลักในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงความต้องการผลสำเร็จในอนาคต ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย การดำเนินงาน และงบประมาณ เป็นต้น สำหรับประโยชน์ของการวางแผน ได้แก่ องค์การสามารถไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานที่ไม่มีแผน ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจเพราะมีแนวทางในการปฏิบัติและมีตัวชี้วัดผลงาน ได้อย่างชัดเจน สามารถลดต้นทุนในการดำเนินงานได้เนื่องจากลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงานได้ทันทั่วทั้งที่

๒) การจัดองค์การ (Organization) เป็นการจัดระเบียบของงานโดยการแบ่งงานออกเป็น กลุ่มๆ พร้อมทั้งกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและอำนาจ หน้าที่ของแต่ละกลุ่มงานไว้อย่างแน่นอน ทั้งทางด้านขนาดของการกระจายอำนาจหน้าที่ และสามารถสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงานขึ้นในการ จัดกลุ่มงานผู้บริหารจะต้องพิจารณาว่าในแต่ละฝ่ายมีงานอะไรที่ต้องดำเนินการโดยมีหลักการที่สำคัญ คือ งานที่มีลักษณะเหมือนกันควรจัดให้อยู่ด้วยกันเพื่อให้เป็นไปตามหลักการแบ่งงานกันทำ จากนั้นจึง จัดทำคำบรรยายลักษณะงานโดยมีการระบุขอบเขตของงาน มีการมอบหมายงาน การกำหนด ความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ ส่วนการจัดวางรูปแบบองค์การที่ดีนั้นจะมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จ ขององค์การ เนื่องจากการที่มีการจัดองค์การไว้อย่างเหมาะสมนั้นจะช่วยให้การบริหารงาน เป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ลดปัญหางานที่ค้างคั่ง ไม่สิ้นงบประมาณจากงานที่ซ้ำซ้อน เป็นต้น

^{๖๙} Gulick L. and Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18-19.

^{๗๐} P. Robbins Stephen, **Fundamentals of Management**, 3rd ed., (New Jersey : Prentice - Hall, 2001), p. 6.

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) เป็นการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติโดยผู้บริหารจะทำการกำหนดตำแหน่งงาน อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน การจูงใจ การจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสม รวมทั้งการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น สำหรับกระบวนการบริหารงานบุคคลจะมีขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ จากนั้นจึงเริ่มแสวงหาบุคคลที่มีลักษณะที่ต้องการโดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่สุดเอาไว้ จากนั้นจึงทำการปฐมนิเทศแนะนำตัวเข้าทำงาน และเมื่อทำงานไประยะเวลาหนึ่งแล้วผู้บริหารควรจะมีการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการทำงานที่สูงขึ้น ทำการประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

๔) การสั่งการ (Directing) เป็นการใช้ความสามารถของผู้บริหารในการจูงใจให้บุคลากรได้ปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่ต้องการจนองค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ การสั่งการจึงเป็นขั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อให้บุคลากรทำงานในหน้าที่ สำหรับลักษณะของการสั่งการที่ดีจะต้องเป็น การสั่งการที่บุคลากรสามารถ ปฏิบัติได้ มีความครอบคลุมในงานที่ต้องปฏิบัติ มีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของบุคลากรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรได้วางแผนและตัดสินใจในหน้าที่ที่ตัวเองรับผิดชอบด้วยจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เกิดสัมพันธภาพภายในองค์การ ซึ่งการสั่งการสามารถทำได้ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการก็ได้

๕) การควบคุม (Controlling) เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบและเปรียบเทียบผล การปฏิบัติกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น ถ้าผลการปฏิบัติแตกต่างไปจากมาตรฐานแล้ว ผู้ปฏิบัติจะต้องมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานดังกล่าวสอดคล้องกับมาตรฐาน ในการปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานอาจจะอยู่ในรูปของคุณภาพ ปริมาณ เวลา ต้นทุน เป็นต้น โดยกระบวนการในการควบคุม จะเริ่มจากการกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดผลงานขึ้นมาก่อน จากนั้นให้นำผลงานที่ได้จากการปฏิบัติมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด หลังจากการเปรียบเทียบแล้วอาจจะเท่ากับ สูงกว่าหรือต่ำกว่ามาตรฐาน หากเท่ากับมาตรฐานย่อมแสดงว่าการปฏิบัติได้บรรลุเป้าหมาย แต่หากผลที่ได้รับต่ำกว่ามาตรฐาน ผู้ปฏิบัติ และผู้บริหารจะต้องรับหาทางแก้ไข เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีก^{๗๑)}

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษากระบวนการบริหาร

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๔, หน้า ๔-๕)	คำย่อ POSDC คือ P คือ Planning การวางแผน O คือ Organizing การจัดองค์กร S คือ Staffing งานบุคลากร D คือ Directing การอำนวยการ และ C คือ Controlling การกำกับดูแล

^{๗๑)} Ibid., pp. 6-7.

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๔๕, หน้า ๒๕)	กระบวนการบริหารที่ชาวจีนปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างกำแพงเมืองจีน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ/การจัดคนเข้าทำงาน การนำ และการควบคุม
วัชร บุณสิงห์ (๒๕๔๓, หน้า ๙)	การบริหารเป็นกระบวนการของการดำเนินงานในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กัน
วิโรจน์ สารัตนะ (๒๕๔๒, หน้า ๑๑)	กระบวนการบริหารประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม
ติน ปรัชญพฤทธิ (๒๕๓๙, หน้า ๒๔-๒๖)	ภารกิจสำคัญในกระบวนการบริหารประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ
พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล (๒๕๔๒, หน้า ๖๔-๗๒)	กระบวนการของการบริหาร ๑๐ ประการ คือ ๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า ๒) การจัดการ หมายถึง การพัฒนาระบบงานให้สามารถดำเนินไปโดยประสานกันอย่างดี ๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ๔) การตัดสินใจ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ ๕) การสั่งการ หมายถึง วินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ๖) การควบคุม หมายถึง การร่วมมือประสานงานเพื่อการดำเนินการเป็นไปด้วยดี ๗) การร่วมมือประสานงาน หมายถึง การประสานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน ๘) การสื่อข้อความ หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในองค์การ ๙) การรายงานผล หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของบนรากฐานของความเป็นจริง ๑๐) การงบประมาณ หมายถึง ระบบ/กรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงิน

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Henri Fayol (1964, pp. 39-40)	กระบวนการบริหาร แบบ POCCC คือ ๑) การวางแผน (Planning) ๒) การจัดองค์การ (Organizing) ๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) ๔) การประสานงาน (Coordination) ๕) การควบคุม (Controlling)
Luther Gulick and Lyndall Urwick (1973, pp. 18-19)	กระบวนการบริหาร แบบ POSDCoRB คือ ๑) P = Planning หมายถึง การวางแผน ๒) O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร ๓) S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล ๔) D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ ๕) Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน ๖) R = Reporting หมายถึง การรายงาน ๗) B = Budgeting หมายถึง การงบประมาณ
Robbins Stephen P. (2001, pp. 6-7)	กระบวนการบริหารที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการ อย่างเป็นขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organization) การจัดคนเข้า ทำงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และ การควบคุม (Controlling)

สรุปได้ว่า การบริหารในทางการปฏิบัติเป็นกระบวนการดำเนินงานในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งอาจจำแนกกระบวนการได้มากถึง ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดการ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การตัดสินใจ (Decision) การสั่งการ (Directing) การควบคุม (Controlling) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) การสื่อข้อความ (Communicating) การรายงานผล (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) แต่ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับมาก มี ๒ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีกระบวนการบริหาร แบบ POCCC ของ เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordination) การควบคุม (Controlling) และทฤษฎีกระบวนการบริหาร แบบ POSDCoRB ของ ลูเทอร์ กุลลิค และลินดอล เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดการองค์กร (Organizing) การจัดหาบุคคล (Staffing) การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

๒.๒.๒ การบริหารจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้าจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

พุทธวิธีการบริหารเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องการบริหารในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก ตามหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร^{๗๒}

๑) พุทธวิธีในการวางแผน

หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้นเมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๗๓}

พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต^{๗๔}

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา^{๗๕} แปลว่า มีสายตาวัดยาวไกล คือ มองการณ์ไกล^{๗๖} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันท ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทนั้น”^{๗๗}

^{๗๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔.

^{๗๓} วิ.มท. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๗๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๗๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๖.

^{๗๖} อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๕๖.

^{๗๗} วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนา นี้ใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิกรู้เป็นพระอรหันต์ได้ เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์ แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพ้นพรรษาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่างๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป... แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๗๘}

เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังผู้เดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธิในแคว้นมคธ คือ ชฎิลสามพี่น้องที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือนในการชี้แจงให้เข้าใจหลักปรัชญาในพระพุทธศาสนา แก่ชฎิลสามพี่น้องและบริวาร จนทำให้พวกเขาหันมาบวชเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวมคธเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ก็คลายทิฐิมานะหันมาตั้งใจฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ดวงตามเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลมาจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุธรรมตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้บรรลุธรรมตามได้ จึงไม่ใช่ นักบริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนา

ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาดังกล่าวมานั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า ปรหิตปฏิบัติ^{๗๙}

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอัตตहितสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและปรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน

^{๗๘}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

^{๗๙}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๘.

โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ มีการกำหนดให้หินพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส และนอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๘๐} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และจะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า^{๘๑}

๒) พุทธวิธีในการจัดองค์กร

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์^{๘๒} ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรพหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน”^{๘๓}

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่แตกต่างกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่า เท่าเทียมกับคนอื่นก็จะไม่มีใครเชื่อฟังใครหรือยอมลงให้ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่เสมอกันนำทุกข์มาให้ ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็มีไม่ได้”^{๘๔} พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน

เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา

^{๘๐} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๘๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๙.

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๘๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๐/๒๙๐.

^{๘๔} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชานั้นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๘๕} พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุณณะมนตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปณณาสกเถรีเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^{๘๖} การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจายอำนาจ และการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา

ประเพณีปฏิบัติในสมัยปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ ก็สอดคล้องกับการแต่งตั้งเอตทัคคะในครั้งพุทธกาลนั่นเอง ส่วนการที่มหาวิทยาลัยทั้งหลายถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แก่พระสงฆ์ในสมัยปัจจุบันก็พออนุมานให้เป็นการยกย่องพระเถระเป็นเอตทัคคะในด้านต่างๆ ได้เหมือนกัน^{๘๗} คำว่า สมณศักดิ์ ก็คือ บรรดาศักดิ์ หรือยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เพื่อเป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปโดยเรียบร้อย เพราะการที่พระสงฆ์รูปใดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ย่อมได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะแห่งสงฆ์ไปพร้อมกันด้วย^{๘๘}

๓) พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบญัตติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท^{๘๙}

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านิสสัยมุตตกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา

^{๘๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๙/๕๕๔.

^{๘๖} อภ.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๓๐.

^{๘๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๒.

^{๘๘} วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, *ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓), หน้า ๙๐-๙๙.

^{๘๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๒.

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラバได้ที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่าเป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะ คือผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา^{๙๐}

การศึกษอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๙๑} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตมฺเหติ กิจจํ อาตปฺปิ อภฺชาตาโร ตถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเอง พระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๙๒}

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺมณฺโณทฺถมํ ยกฺกยํณฺโณทฺถมํ”^{๙๓} เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสสิสูตร^{๙๔}

วันหนึ่ง สารถิผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสสิเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้า ทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสสิมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสสิกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทําอย่างไร นายเกสสิกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบันเกสสิวิทยา พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิ ห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ

^{๙๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๓.

^{๙๑} คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^{๙๒} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

^{๙๓} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๙๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

นายเกสียุลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน นายเกสียุลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่าหมายถึงการเลิกว่ากล่าวสั่งสอน คนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนย่อมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม

๔) พุทธวิธีในการอำนวยการ

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ^{๙๕}

อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร

บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และ ประหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถหิตสมบัติและประหิตสมบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อรรถหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๙๖} ซึ่งคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

สนทสนา แจ่มแจ้ง คือ สอนได้แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูเห็นด้วยตาของตนเอง เช่น การสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรมจนได้รับคำชื่นชม นิยมยกย่องว่าเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน “เหมือนจับภาชนะที่คว่ำให้หงาย เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่ เหมือนการจุดประทีปในที่มืด เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง”

สมาทปนา จูงใจ คือ สอนให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นในหลักกรรม

สมุตเตชนา ปลุกให้กล้า คือ สอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สมปหังสนา ร่าเริง คือ สอนให้สนุกด้วยลีลาที่หรรษาทำให้ผู้ฟังรักที่จะเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ไม่คิดล้มเลิกการเรียนรู้พระพุทธศาสนา^{๙๗}

^{๙๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๕.

^{๙๖} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^{๙๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึงคนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๙๘} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถาการี) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถาการี)

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดีซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ คือ

๑) อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

๓) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ^{๙๙}

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ได้ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาธิปไตย นอกจากนี้พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านินทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือหลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า

“พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม ลักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๑๐๐}

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์^{๑๐๑} ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไป”^{๑๐๒}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์นี้ โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาที่ยึดพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์กรบริหารสูงสุดสืบต่อมาจนทุกวันนี้

^{๙๘}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

^{๙๙}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๑๐๐}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๑๐๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๘.

^{๑๐๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

๕) พุทธวิธีในการกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ^{๑๐๓} เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไร้ยางอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๑๐๔}

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละรูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิศารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้ายด้วยคำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป

เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ ค่ำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กัจจิตถ ปริสุทฺธา ทานทั้งหลายปริสุทฺธิในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๑๐๕}

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา การปวารณามีถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง”^{๑๐๖}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้ พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีการประเมินตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ ๗ ประการ ตัวอย่างเช่น

สัมมุขวินัย คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการที่คณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลยแล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัย

เยภุยยสิกา คือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาด ฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ

^{๑๐๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๙.

^{๑๐๔} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

^{๑๐๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

^{๑๐๖} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔.

ติณวัตรการกะ คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความ โดยที่คู่กรณีตกลงเลิกการกันไปไม่ต้องมีการชำระสะสางให้มากเรื่องเหมือนเอาหญ้ามากลบทับปัญหาไว้^{๑๐๗}

กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นั้น เป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เปรียบเทียบมหาสมุทร ไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ชัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นเธอก็ชื่อว่าไกลจากสงฆ์และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ”^{๑๐๘}

จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการบริหารจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๙, หน้า ๑๐, หน้า ๑๒, หน้า ๑๕, และ หน้า ๑๙)	- การวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้ เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า - การรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ - การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้ามอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบยุติธรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันนั้น

^{๑๐๗}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๙/๕๗๑.

^{๑๐๘}วิ.จุ. (ไทย) ๗/๕๕๙/๒๘๙

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	- การอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตาม ผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตาม คำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ ในผู้บริหารเป็นสำคัญ - การกำกับดูแลสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติ หน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็น แบบเดียวกัน
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (๒๕๔๓, หน้า ๙๐-๙๙)	สมณศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้แก่ พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบให้ดำรงมั่นอยู่ ในสมณเพศ เพื่อเป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธ ศาสนาและเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไป โดยเรียบร้อย เพราะการที่พระสงฆ์รูปใดได้รับ พระราชทานสมณศักดิ์ย่อมได้รับมอบหมาย ภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะแห่งสงฆ์ไป พร้อมกันด้วย
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษา- ธิการ (๒๕๔๓, หน้า ๒๐)	การศึกษาอบรมบุคลากรในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๔, หน้า ๔๕)	อุดมคติสมบัติในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป เรียกว่า หลัก ๔ ส. ได้แก่ สนทนาสนทนา แจ่มแจ้ง คือ สอนได้ แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูเห็นด้วยตาของตนเอง สมาทปนา จูงใจ คือ สอนให้มีศรัทธายึดมั่นใน หลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นใน หลักกรรม สมุตเตชนา ปลุกให้กล้า คือ สอนให้มี ความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรม และ สมปหฺสนา ร่าเริง คือ สอนสนุกด้วยลีลาที่หรรษา ทำให้ผู้ฟังรักที่จะเรียนรู้ต่อไป

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า การบริหารเชิงพุทธ หรือพุทธวิธีบริหาร เป็นการบริหารตามหลักแก้วสามดวง คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งสามารถนำหลักการมาใช้ในการบริหารธุรกิจปัจจุบันได้ พระพุทธ คือผู้ให้กำเนิด ผู้รู้ ผู้สอนหลักธรรม เทียบเคียงกับบริษัทหรือองค์กร พระธรรม คือ สิ่งที่เป็นตัวแทนจากผู้ให้กำเนิด (พระพุทธ) เป็นคำสอน เป็นหลักประพฤติปฏิบัติ เทียบเคียงได้กับคู่มือปฏิบัติงาน ระเบียบ อำนาจดำเนินการ มาตรฐาน แผนงาน วัฒนธรรมองค์กร วิสัยทัศน์ และพระสงฆ์คือ ผู้นำเอาหลักธรรม ไปปฏิบัติและเผยแผ่ เทียบเคียงกับพนักงานทุกระดับ ผู้รับเหมา และผู้ขายวัตถุดิบ ที่มีธุรกรรมเกี่ยวข้องกัน เป็นต้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การบริหารเชิงพุทธหรือพุทธวิธีบริหารของพระพุทธเจ้านี้สามารถปรับประยุกต์ ใช้ในยุคปัจจุบันได้ ไม่ล้าสมัยแต่อย่างใด

๒.๒.๓ การบริหารจัดการตามแนวทางของศาสตร์ตะวันตก

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามแนวทางของศาสตร์ตะวันตกจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

๑) แนวคิดการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม (Classical Management Approach)

แนวคิดการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม (Classical Management Approach) เป็นแนวทางการจัดการที่มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การอันจะเป็นการเพิ่มความสำเร็จโดยรวมให้แก่ องค์การ โดยหลักสำคัญของแนวคิดแบ่งออกได้เป็น ๒ เรื่อง คือ ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลลัพธ์ที่ต้องการโดยใช้ต้นทุนทรัพยากรต่ำสุด ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง ความสามารถขององค์การในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้^{๑๐๙} แบ่งออกเป็น ๓ แนวคิดด้วยกัน ประกอบด้วย การจัดการแนววิทยาศาสตร์ (Scientific Management) การจัดการตามหลักการบริหารทั่วไป (General Administrative Principles) และการจัดการระบบราชการ (Bureaucratic Management)^{๑๑๐} ดังนี้

๑.๑) การบริหารจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) แนวคิดนี้ได้นำวิธีการที่มีหลักในด้านการจัดการมาดำเนินการจัดการองค์การให้เป็นไปในทิศทางที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จสูงสุด แนวคิดนี้นับว่าสำคัญเกี่ยวข้องหลายท่าน ได้แก่

๑.๑.๑) แนวคิดของ Fredrick W. Taylor

Fredrick W. Taylor นักคิดชาวสหรัฐอเมริกาที่ได้ชื่อว่าบิดาของการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ได้ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการกำหนดวิธีการทำงาน เพื่อให้บรรลุผลการทำงานที่มี ประสิทธิภาพสูงสุด

^{๑๐๙} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐.

^{๑๑๐} สุรพล สุขะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒-๑๓.

Taylor ได้ศึกษาเวลาและการเคลื่อนไหวในการทำงาน (Time and Motion Study) ที่มีส่วนสัมพันธ์กันอันทำให้การทำงานได้ผลดีมากที่สุดในเวลาที่ใช้ไปน้อยที่สุด ดังนี้

- การศึกษาเกี่ยวกับเวลาที่ใช้ในการทำงานเพื่อกำหนดเวลามาตรฐานสำหรับการทำงาน

- การศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อใช้ปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

- การแยกงานออกเป็นภารกิจย่อย ๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทราบขั้นตอนที่เหมาะสมกับความสามารถของตน

- ใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการทำงานแทนหลักทั่วไปที่ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ

- มุ่งความร่วมมืออย่างจริงจังจากกำลังแรงงาน เพื่อให้แน่ใจว่างานทั้งหมดจะถูกทำบนพื้นฐานของวิทยาศาสตร์

- มีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) ของงานที่จะทำแต่ละอย่าง โดยกำหนดมาตรฐานของงาน เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการจ่ายผลตอบแทน และมีการจูงใจส่วนที่เกินมาตรฐานทั่วไป

- มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน จัดสรรคนให้เหมาะสมกับงาน

- มีการประสานงานร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงานให้มีการช่วยเหลือที่ดีต่อกันโดยเน้นความเท่าเทียมกันในงานและความรับผิดชอบระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายคนงาน^(๑๑)

๑.๑.๒) แนวคิดของ Henry L Gantt

Henry L. Gantt ได้ร่วมทำงานกับ Taylor ในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๘๗ โดยแนวคิดของ Gantt คล้าย ๆ กับแนวคิดของ Taylor ที่สนใจการพัฒนาในเรื่องการจัดการและคนงาน แต่แตกต่างจาก Taylor ที่ Gantt ให้ความสนใจในความเป็นมนุษย์ (Humanistic) ของคนงานมากขึ้น ซึ่งได้พัฒนาระบบการจ่ายค่าจ้างของงานและระบบการจ่ายโบนัสมาใช้ โดยเขามองว่าระบบการจ่ายค่าจ้างของ Taylor เป็นการลงโทษคนงานที่มีประสิทธิภาพของงานน้อยที่ไม่สามารถไปถึงมาตรฐาน เพราะคนงานเหล่านี้จะได้ผลตอบแทนในอัตราต่ำ ทั้งนี้เพราะ Taylor จะยึดหลักการทำงานมากได้มากทำงานน้อยได้น้อย ส่วนระบบที่ Gantt พัฒนาขึ้นเป็นการประกันค่าจ้างต่ำสุดที่คนงานจะได้รับ ไม่ว่าเขาจะทำงานถึงมาตรฐานหรือไม่ก็ตาม^(๑๒)

งานของ Gantt ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดีที่สุดคือการพัฒนาวิธีการอธิบายแผนงานโดยกราฟเรียกว่า ผังแกนต์ (Gantt Chart) ที่แสดงส่วนของงานที่จะต้องทำให้เสร็จสิ้นในช่วงระยะเวลาที่กำหนดซึ่งนำมาใช้อย่างกว้างขวางและเป็นรูปแบบของเทคนิคในปัจจุบัน คือ โปรแกรม PERT (Programme Evolution and Review Technique)^(๑๓)

^(๑๑) ระวัง เนตรโพธิ์แก้ว, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๓๗), หน้า ๒๘.

^(๑๒) สุรพล สุขะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๑๓-๑๔.

^(๑๓) ศิววรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, หน้า ๔๓.

๑.๑.๓) แนวคิดของ Frank B. and Lillian M. Gilbreth

Frank B. and Lillian M. Gilbreth เป็นสามีภรรยาทั้งคู่ได้เป็นผู้สร้างแนวคิดด้านการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ไว้มาก กล่าวคือ

- วิธีการทำงานที่ดีที่สุดของมนุษย์ สามารถประยุกต์ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ให้เข้าใจลักษณะบุคลิกภาพและความต้องการของบุคคลได้
- การศึกษาเวลา เป็นการศึกษาว่า จะใช้เวลานานเท่าใดที่คนงานคนหนึ่งจะใช้เพื่อทำงานแต่ละงานเสร็จสมบูรณ์
- การศึกษาการเคลื่อนไหว เป็นการศึกษาโดยการกระจายงานออกเป็นภารกิจย่อย และตัดภารกิจส่วนที่ไม่จำเป็นหรือซ้ำซ้อนออกจากกัน
- มีการใช้จิตวิทยาอุตสาหกรรม ในการปรับปรุงการสื่อสารในที่ทำงาน มีการสร้างสิ่งจูงใจและความพึงพอใจในงานรวมถึงการฝึกอบรมด้านการจัดการ
- ให้ความสำคัญกับกฎหมายด้านความปลอดภัยในที่ทำงานรวมถึงการให้ความสำคัญเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเครื่องจักร และเรื่องของแรงงานเด็ก

๑.๑.๔) แนวคิดของ Harrington Emerson

Harrington Emerson ได้เน้นการจัดสรรทรัพยากรมนุษย์และบริหารจัดการความสูญเสียเปล่า โดยวิธีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์พร้อมทั้งให้ความสำคัญที่โครงสร้างและเป้าหมายขององค์กร โดยได้กำหนดหลักการและวิธีการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพขององค์กร ดังนี้

- กำหนดจุดมุ่งหมายของงานให้ชัดเจน
- ใช้หลักเหตุผลในการพัฒนาขีดความสามารถ
- พร้อมรับคำแนะนำที่ดีในการทำงาน
- มีระเบียบวินัยในการจัดการองค์การ
- ให้ความยุติธรรมเสมอเหมือนกัน
- มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ ทันสมัย เป็นปัจจุบัน และถูกต้องแม่นยำ
- ความรวดเร็วของการสื่อสาร
- ความมีมาตรฐานของงานและตรงตามเวลาที่กำหนดให้
- การจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี
- งานทุกประเภทมีการกำหนดมาตรฐานเป็นรูปแบบไว้ชัดเจน
- ภารกิจของงานมีระบบถูกต้องและระบุเป็นสายลักษณะอักษร
- การให้รางวัลที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้ทำงานเสร็จสมบูรณ์^{๑๑๔}

๑.๒) การจัดการตามหลักการบริหารทั่วไป (General Administrative Principles) มีแนวคิดว่าการจัดการเป็นกระบวนการทำงานที่มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนซึ่งกำหนดในการบริหารองค์การ แนวคิดนี้มีนักคิดสำคัญเกี่ยวข้องหลายท่าน ได้แก่

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

๑.๒.๑) แนวคิดของ Henri Fayol

Henri Fayol เป็นวิศวกรชาวฝรั่งเศส ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational Management Theory) อันเป็นการจัดการระบบงานที่ซับซ้อนซึ่งสัมพันธ์กับการวางแผนการผลิต การจัดการทรัพยากร การสั่งการ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการตรวจสอบระบบปฏิบัติ ตลอดจนการใช้เทคนิคเชิงปริมาณในการแก้ปัญหาการผลิต Fayol ได้เสนอว่าหน้าที่ของผู้บริหารหรือผู้จัดการประกอบด้วยภารกิจหลัก ๕ ประการ ที่เรียกว่า POCCC หรือ POC^๓ ได้แก่

- การวางแผน (Planning)
- การจัดองค์การ (Organizing)
- การบังคับบัญชา (Commanding)
- การประสานงาน (Coordinating)
- การควบคุม (Controlling)^{๑๑๕}

Fayol ได้นำเสนอหลักการจัดการ (Principles of Management) มี ๑๔ ข้อ ซึ่งเป็นการกำหนดจากประสบการณ์ส่วนตัวในการทำงานของเขาเอง โดยหลักการดังกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้ ประกอบด้วย

- การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) โดยถือตามความถนัด ความมีประสิทธิภาพในการทำงานเป็นสำคัญ

- อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) หลักการนี้เห็นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรควรคำนึงถึงความพอเหมาะของการทำตามหน้าที่และมีความรับผิดชอบ เพื่อให้งานนั้นประสบความสำเร็จได้ดี

- ระเบียบวินัย (Discipline) โดยถือว่าระเบียบวินัยในการทำงานเกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ ข้อตกลงต่าง ๆ นี้ ต้องเป็นที่ชัดเจน ยุติธรรมและการลงโทษต้องดำเนินไปอย่างยุติธรรมที่สุด

- เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) หลักการนี้ถือว่าในการทำงานใดก็ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชาควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความขัดแย้งในการสั่งงานได้เป็นอย่างดี

- การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) หลักการนี้ถือว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มงานหรือสมาชิกในองค์กรต้องมีจุดหมายและแผนการเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดเอกภาพการทำงานนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้ไม่ยากนัก

- การถือประโยชน์ส่วนตัวรองจากประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual Interest to the General Interest) โดยถือหลักแห่งความปรองดองและประสานผลประโยชน์ ซึ่งต้องคำนึงความอยู่รอดและเจริญก้าวหน้าขององค์กรเป็นสำคัญ

^{๑๑๕} อ้างแล้ว.

- การให้ผลตอบแทน (Remuneration) ผู้ปฏิบัติงานในองค์การต้องได้รับค่าจ้างหรือผลตอบแทนอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

- การรวมอำนาจ (Centralization) ผู้ใต้บังคับบัญชาควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามความเหมาะสม นั่นก็คือ องค์การมีการรวมอำนาจหรือกระจายอำนาจตามสถานการณ์หรือตามความเหมาะสม

- สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) ควรจัดให้มีสายการบังคับบัญชาเหมาะสมเพื่อให้การติดต่อสื่อสารขององค์การคล่องตัวรวดเร็ว

- การจัดลำดับ (Order) การจัดองค์การที่ดีต้องมีการจัดลำดับตำแหน่งและหน้าที่ของสมาชิกในองค์การให้ชัดเจน

- ความเสมอภาค (Equity) การจัดการใช้หลักความเท่าเทียมกันสำหรับทุกคนรวมถึงการใช้หลักแห่งความมีเมตตาและความยุติธรรมควบคู่ไปด้วยกัน

- ความมั่นคงในการทำงาน (Stability of Tenure) ไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายโดยไม่จำเป็น เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกไม่มั่นคง การที่มีการออกจากงานมาก เป็นเหตุและผลของการจัดการที่ไม่ดี ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ

- ความคิดริเริ่ม (Initiative) ควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสแสดงความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงานซึ่งก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนางานร่วมกัน

- ความสามัคคี (Union is Strength) หลักข้อนี้เน้นถึงการมีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกัน การมีจิตสำนึกที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์การ การรู้จักสร้างทีมงาน การมีกิจกรรมร่วมกันที่แสดงถึงความเป็นเอกภาพของสมาชิกทั้งมวลในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมที่ยิ่งใหญ่ได้^{๑๑๖}

๑.๒.๒) แนวคิดของ Oliver Sheldon

Oliver Sheldon เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับคน กองทัพ และบริษัทเอกชน ได้เขียนหนังสือปรัชญาของการจัดการ (The Philosophy of Management) โดยสาระสำคัญได้แก่

- การบริหาร (Administration) มีความแตกต่างกันกับการจัดการ (Management)

- การนำแนวคิดด้านจริยธรรมทางสังคม (Social Ethics) เข้ามาบูรณาการกับการจัดการแบบวิทยาศาสตร์

- ต้องมีการกระตุ้นให้องค์การทางธุรกิจจำหน่ายสินค้าควบคู่ไปกับการบริการด้วย

- การจัดการทางอุตสาหกรรมที่ดีจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบริการเพื่อสังคม

จากแนวคิดของ Oliver Sheldon ดังกล่าวข้างต้นนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสุดท้ายได้กลายมาเป็นวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งขององค์การธุรกิจในยุคปัจจุบันในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (Cooperated Social Responsibility = CSR) ซึ่งแนวคิดเช่นนี้เอง ทำให้การจัดการได้รับการยกย่องและยอมรับความเป็นวิชาชีพค่อนข้างสูง^{๑๑๗}

^{๑๑๖} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๑๕-๑๗.

^{๑๑๗} พยอมน วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, หน้า ๔๕.

๑.๒.๓) แนวคิดของ Jame D. Mooney

Jame D. Mooney ได้มีผลงานหนังสือชื่อว่า หลักการจัดองค์การ (Principles of Organization) และเป็นผู้แต่งร่วมในหนังสือที่มีชื่อว่า Onward Industrial ซึ่งกล่าวถึงพัฒนาหลักการ ๓ ประการในการจัดองค์การ ประกอบด้วย

- หลักการประสานงาน (The Principle of Coordination)
- หลักการจัดสายบังคับบัญชา (The Scalar Principle)
- หลักการกำหนดหน้าที่ (The Functional Principle)

กล่าวได้ว่า หลักการ ๓ ประการนี้เป็นหลักการร่วมกันของทุกองค์การ Mooney ได้ยกตัวอย่างองค์การต่าง ๆ มาสนับสนุน เช่น สถาบันทางศาสนา องค์การของรัฐบาล กองทัพ และองค์การทางธุรกิจ จากตัวอย่างต่าง ๆ นี้ ถือได้ว่ามีส่วนพัฒนาแนวคิดด้านการจัดการซึ่งเป็นรากฐานการเกิดทฤษฎีองค์การและการจัดการดังที่ได้มีการศึกษาเรียนรู้ในปัจจุบันอีกด้วย^{๑๑๘}

๑.๓) การจัดการแบบระบบราชการ (Bureaucratic Management) จัดว่าเป็นการจัดรูปแบบองค์การโดยใช้หลักเหตุผลและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ทั้งอาศัยอำนาจหน้าที่จากสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการจัดองค์การประกอบด้วย กฎระเบียบ (Order) ตรรกวิทยาหรือเหตุผล (Logic) และกฎหมาย (Legitimate Authority) แนวคิดนี้เป็นของ Max Weber ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ได้ศึกษาและคิดค้นทฤษฎีระบบราชการขึ้นมา ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการจัดการ โดยกำหนดลักษณะโครงสร้างขององค์การ รวมถึงตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ไว้ตามกฎหมายอย่างชัดเจน องค์การที่เป็นระบบราชการตามแนวคิดของ Max Weber มีลักษณะดังนี้

- การแบ่งงานกันทำ (Clear Division of Labor) ภารกิจงานทั้งปวงจะถูกแบ่งออกให้มากยิ่งขึ้น มีความเป็นเฉพาะเจาะจง ทำให้องค์การสามารถใช้บุคลากรและทรัพยากรอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

- สายการบังคับบัญชาลดหลั่นตามอำนาจหน้าที่ (Clear Hierarchy of Authority) องค์การทางราชการจะมีโครงสร้างแบบสามเหลี่ยมพีระมิด ซึ่งจัดลำดับของตำแหน่งงานตามอำนาจที่มีอยู่ในแต่ละตำแหน่ง โดยตำแหน่งที่สูงกว่าจะมีอำนาจมากกว่า

- กฎระเบียบและวิธีการที่เป็นทางการ (Formal Rules and Procedures) มีการออกกฎระเบียบ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานขององค์การทั้งหมดที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร โดยผู้ปฏิบัติงานต้องดำเนินการอย่างเคร่งครัด

- ความไม่เป็นส่วนตัว (Impersonality) การทำงานยึดถือผลประโยชน์ของทางราชการเป็นที่ตั้ง ผลงานของผู้ปฏิบัติงานจะเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้าของตำแหน่งหน้าที่ กฎระเบียบจะนำมาใช้กับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่นิยมเล่นพรรคเล่นพวก

- ระบบคุณธรรม (Merit System) การคัดเลือกคนเข้าทำงาน และการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งโดยยึดถือความรู้ความสามารถเป็นหลัก รวมถึงการปฏิบัติงานที่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลอีกด้วย^{๑๑๙}

^{๑๑๘} สุรพล สุขะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๑๗.

^{๑๑๙} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, หน้า ๔๘.

๒. แนวคิดทางการบริหารจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Approach)

แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ เป็นแนวคิดทางการจัดการที่มุ่งการเพิ่มความสำเร็จในองค์กร จึงเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญแก่ตัวคนหรือบุคคลภายในองค์กร รวมถึงความเป็นผู้นำ และผลกระทบของแต่ละบุคคลและพฤติกรรมกลุ่มในองค์กร แนวคิดนี้เกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ ๑๘ ต่อเนื่องถึงศตวรรษที่ ๒๐^{๑๒๐} โดยมีทฤษฎีที่สำคัญของนักคิดหลายท่าน ได้แก่

๒.๑) ทฤษฎีการจัดการจิตวิทยาอุตสาหกรรมของ Hugo Munster Berg

Hugo Munster Berg เป็นนักจิตวิทยาอุตสาหกรรม ให้ความสำคัญเรื่องจิตวิทยาในการเลือกคนเข้าทำงาน การฝึกอบรมและการจูงใจโดยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ไว้ว่า

- วิธีการค้นหาบุคคลที่มีคุณภาพด้านจิตใจที่เหมาะสมกับงานที่มอบหมายให้ทำ
- ลักษณะสภาพทางจิตวิทยาที่ทำให้เกิดผลผลิตที่น่าพึงพอใจสูงสุดและมากที่สุด
- วิธีการทางธุรกิจที่มีอิทธิพลต่อคนงานเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด เน้นความสำคัญที่ตัวคนงานและหวังที่จะลดเวลาทำงาน เพิ่มค่าจ้าง และส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น^{๑๒๑}

๒.๒) ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ของ Elton Mayo

Elton Mayo เป็นนักวิจัยชาวสหรัฐอเมริกาของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เขาพร้อมกับคณะได้ศึกษาวิจัยที่โรงงาน Hawthorne ผลการศึกษาทดลองครั้งนี้ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในการทำงานขึ้นมาใหม่ ได้แก่

- คนเป็นสิ่งที่มีชีวิต เรื่องของจิตใจ ขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญ จะปฏิบัติต่อคนเหมือนเครื่องจักรมิได้
- รางวัลทางจิตใจ มีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน
- ความสามารถในการทำงานของคนไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วย
- อิทธิพลของกลุ่มมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน^{๑๒๒}

๒.๓) ทฤษฎีระบบสังคมในการจัดการของ Chester I. Barnard

ทฤษฎีนี้เป็นผลจากการที่ Chester I. Barnard ได้บริหารงานที่บริษัทมานาน และได้มีผลงานเป็นหนังสือชื่อ หน้าที่ของฝ่ายบริหาร (Function of Executive) โดยเขามองคนทั้งระบบ ในเบื้องต้น Barnard ศึกษาปัจเจกชนก่อน ถัดมาจึงสนใจระบบความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรกับองค์กร และท้ายสุดระบบที่มีหน้าที่ในการดำเนินการจัดการ ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดและทฤษฎีนี้ได้ดังนี้

- มนุษย์แต่ละคนมีขีดจำกัดด้านกายภาพและชีวภาพ จึงทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำงานเป็นกลุ่ม
- การร่วมมือร่วมใจกันทำงาน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในองค์กร

^{๑๒๐} สุรพล สุธะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๐.

^{๑๒๑} วิรัช สงวนวงศ์วาน, การจัดและพฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

^{๑๒๒} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, หน้า ๕๑.

- องค์การแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ องค์การที่มีรูปแบบ (Formal Organization) และองค์การที่ไร้รูปแบบ (Informal Organization) ต้องจัดองค์การให้เหมาะสม

- หน้าที่ของฝ่ายบริหารจะดำเนินการภายในขอบข่ายการบริหารงานและพยายามจัดวางตำแหน่งของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การให้มีความสมดุลแห่งอำนาจขึ้นในองค์การ

- การดำเนินการในการจัดการที่มีประสิทธิภาพต้องการผู้นำที่มีความรับผิดชอบสูง การร่วมแรงร่วมใจเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ และผู้นำจำเป็นต้องใช้อำนาจในการดำเนินการ^{๑๒๓}

๒.๔) ทฤษฎีลำดับขั้นตอนความต้องการหรือทฤษฎีจิตใจของ Abraham Maslow

ทฤษฎีนี้ Abraham Maslow มีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการตลอดเวลาและไม่มีวันสิ้นสุด เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นการจูงใจอีกต่อไป และจะเป็นลำดับขั้นตามความสำคัญของความต้องการนั้น พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการจากลำดับขั้นต่ำไปหาสูง ดังนั้น การจัดการในองค์การจึงต้องตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องความต้องการของมนุษย์ โดย Maslow มองว่าคนเรามีสิ่งกระตุ้นให้ตอบสนองตามลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ ๕ ประการ ประกอบด้วย ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) และความต้องการความสำเร็จในชีวิตการทำงาน (Self-Actualization Needs)^{๑๒๔}

๒.๕) ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ของ Douglas Mc Gregor

Douglas Mc Gregor เป็นศาสตราจารย์และอธิการบดีที่มีชื่อเสียงมากของ M.I.T. ได้ให้กำเนิดทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ๒ ทฤษฎี กล่าวคือ

- ทฤษฎี X เกี่ยวข้องกับข้อตกลงในการจัดการที่ว่า บุคคลทั่วไปมีลักษณะ ดังนี้ ไม่ชอบการทำงาน ขาดความกระตือรือร้น ขาดความรับผิดชอบต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และพอใจที่จะเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ

- ทฤษฎี Y เกี่ยวข้องกับข้อตกลงในการจัดการที่ว่า บุคคลทั่วไปมีลักษณะ ดังนี้ เต็มใจที่จะทำงาน มีความรับผิดชอบ สามารถบังคับบัญชา ควบคุม และมีความคิดสร้างสรรค์ในตนเอง ควรให้ตนเองควบคุมตนเองมากกว่าให้บุคคลอื่นควบคุม ตลอดจนพนักงานสามารถเลือกวิธีการทำงาน ซึ่งวิธีนี้จะมอบความไว้วางใจให้แก่พนักงาน และให้เขามีส่วนร่วมในองค์การ ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การได้^{๑๒๕}

การบริหารจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่สามารถนำหลักการและวิธีการทางนี้ไปบูรณาการใช้ในการบริหารจัดการองค์การให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ เพราะโดยที่สุดต้องถือว่า พฤติกรรมของมนุษย์มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การได้^{๑๒๖}

^{๑๒๓} พยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, หน้า ๕๓-๕๔.

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๑๒๕} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๒๖} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๑.

๓) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงปริมาณ (The Quantitative Management Approach)

แนวคิดนี้ เป็นการนำเทคนิคทางวิทยาศาสตร์มาพัฒนาการตัดสินใจทางการบริหารจัดการ อาจเรียก อีกอย่างหนึ่งได้ว่า Operation Research หรือ Management Science ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการนำคณิตศาสตร์มาช่วยคำนวณการยิงอาวุธในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อสงครามยุติจึงแพร่หลายเข้ามาใน ทางธุรกิจ เช่น การใช้สถิติมาประยุกต์ในงานธุรกิจ^{๑๒๗}

เมื่อกล่าวโดยละเอียดเพิ่มเติมจะทำให้เห็นได้ว่า แนวคิดนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ในการวัดและการใช้สูตรคณิตศาสตร์เพื่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการจัดการ เช่น ผู้บริหารฝ่ายอุตสาหกรรมใช้เทคนิคในการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต พัฒนาตลาดในอุตสาหกรรม การจัดการเชิงปริมาณประกอบด้วยวิทยาการที่สำคัญ คือ

๓.๑) วิทยาการจัดการ (Management Science) หรือการวิจัยการปฏิบัติการ (Operation Research) วิทยาการจัดการนี้ได้ประยุกต์ใช้โมเดลคณิตศาสตร์และสถิติในสถานการณ์จัดการต่าง ๆ ตัวอย่างคือ ทฤษฎีการจัดลำดับแถวรอคอย (Queuing Theory) และโมเดลสถานการณ์จำลอง (Simulation Model)

๓.๒) แนวคิดการจัดการปฏิบัติการ (Operations Management) เป็นการศึกษาวิธีการซึ่งองค์การแปรสภาพทรัพยากรนำเข้าเป็นรายวัน ออกมาเป็นผลผลิต เป็นการจัดการที่ใช้เทคนิคเชิงปริมาณเพื่อปรับปรุงผลผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงการช่วยองค์การในการควบคุมคุณภาพ ตลอดจนการใช้เทคนิคตารางเวลาเพื่อช่วยผู้บริหารในการวางแผนการผลิตอีกด้วย^{๑๒๘}

การบริหารจัดการเชิงปริมาณ (Quantitative Management Approach) เป็นการนำเทคนิคและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปพัฒนาด้วยการใช้การวัด การใช้สูตรคณิตศาสตร์และสถิติมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาทางการบริหารจัดการ และในขณะเดียวกันสามารถนำการจัดการลักษณะนี้ไปส่งเสริมในการเพิ่มผลผลิตในทางธุรกิจได้เป็นอย่างดี^{๑๒๙}

๒.๔) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงระบบ (System Approach)

คำว่า ระบบ หรือ System หมายถึง องค์ประกอบที่ต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interrelated) และขึ้นตรงต่อกันด้วย (Interdependent) เฉพาะอย่างยิ่งในองค์การระบบเปิด (Open System) จะได้รับอิทธิพลอย่างมากจากสิ่งแวดล้อมขององค์การ ซึ่งโดยปกติองค์การระบบเปิดจะได้รับทรัพยากรนำเข้า (Input) จากสิ่งแวดล้อม และจะทำการแปรสภาพ (Transform Process) หรือดำเนินการผลิตให้ออกมาเป็นผลผลิต (Output) แล้วป้อนกลับไปสู่สิ่งแวดล้อม (Feedback) อันจะเป็นวัฏจักรแห่งการจัดการเช่นนี้ ทฤษฎีระบบสามารถนำมาช่วยจัดการองค์การด้วยองค์ประกอบ ๔ ส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

^{๑๒๗} วัชร สงวนวงศ์วาน, การจัดและพฤติกรรมองค์การ, หน้า ๒๑.

^{๑๒๘} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๒๙} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๒.

๒.๔.๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรขององค์การที่นำเข้าสู่ระบบการจัดการ ประกอบด้วย ทรัพยากรทางกายภาพ ได้แก่ วัตถุดิบ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางการเงิน คือ เงิน ทรัพยากรทางข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรทางเทคโนโลยี

๒.๔.๒) กระบวนการแปรรูป (Transformation Process) หมายถึง ขั้นตอนการนำทรัพยากรขององค์การมาดำเนินการแปรรูปอย่างเป็นกระบวนการ ประกอบด้วย กิจกรรมการทำงานของบุคลากร ภารกิจในการจัดการ เทคโนโลยี และวิธีการทำงาน กระบวนการผลิต

๒.๔.๓) ผลผลิต (Outputs) หมายถึง สิ่งที่ได้จากการแปรรูปที่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ประกอบด้วย ผลผลิตและบริการ ผลลัพธ์ด้านการเงิน คือ กำไร ขาดทุน ผลลัพธ์ด้านการดำเนินงานของบุคลากร และความพึงพอใจของลูกค้าหรือผู้ใช้บริการ

๒.๔.๔) การป้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การ ข้อมูลเหล่านี้นำมาใช้เพื่อปรับปรุงปัจจัยนำเข้าและกระบวนการแปรรูปเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงพอใจมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ (Management Information System : MIS) นับว่าเป็นระบบที่เป็นเครื่องมือการจัดการที่มุ่งการจัดเก็บ การจัดระเบียบ และการกระจายข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองหน้าที่ของการจัดการ หรือตอบสนองความต้องการของผู้บริหาร เฉพาะอย่างยิ่งการจัดการในปัจจุบันมีระบบคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบขึ้นมาเพื่อช่วยให้ผู้บริหารใช้ MIS มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์งานองค์การ ลูกค้า และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ^{๑๓๐}

๕) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ (The Contingency Approach)

ทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ (Contingency Theory of Management) ถือว่า การจัดการที่ผู้จัดการจะปฏิบัติขึ้นขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์โดยมีหลักการของแนวคิด ดังนี้

๕.๑) ทฤษฎีทางการจัดการต่าง ๆ แม้ว่าจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การทุกสถานการณ์และเป็นสากลนั้น แต่จากการวิจัยทางการจัดการพบว่า มิใช่เป็นเช่นนั้น อาทิ หลักการแบ่งงาน ทำให้เกิดความล่าช้า หรือหลักราชการที่เหมาะสมกับองค์การใหญ่ไม่เหมาะสมกับองค์การเล็ก ดังนั้น หลักการจัดการทั้งหลายจึงไม่สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถานการณ์ ผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนแนวทางและเทคนิคการจัดการให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์นั้น^{๑๓๑}

๕.๒) นักทฤษฎีเชิงสถานการณ์ได้รวบรวมหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมซึ่งผู้บริหารสามารถนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการประสมประสาน ๔ แนวคิดด้านการจัดการที่สำคัญเข้าด้วยกัน ได้แก่ แนวคิดการจัดการแบบดั้งเดิม แนวคิดการจัดการเชิงพฤติกรรม แนวคิดการจัดการเชิงปริมาณ และแนวคิดการจัดการเชิงระบบ

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๓๑} วัชร สกวนวงศ์วาน, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, หน้า ๒๓.

ผลลัพธ์จากการใช้ทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงสถานการณ์เช่นนี้จะทำให้ผู้บริหารมีเทคนิคใหม่ ๆ เข้ามาช่วยพัฒนางานขององค์กร ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในกลุ่มงาน และรูปแบบการเป็นผู้นำเชิงสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทฤษฎีนี้จะมีประโยชน์จากการจัดการในแต่ละสถานการณ์ได้ แต่ก็มิข้อโต้แย้งที่ว่าทฤษฎีนี้ไม่มีประโยชน์ที่จะนำไปใช้ได้ สถานการณ์ทั่วไป^{๑๓๒}

ความเป็นศาสตร์และศิลป์ของการบริหารจัดการ ทำให้มีแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ขึ้นมาก็เพราะว่าการจัดการในองค์ความรู้และวิธีการเดิมนั้น ไม่สามารถจัดการองค์กรได้อีกต่อไป ต้องไม่ลืมว่าแต่ละองค์การย่อมมีสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การที่แตกต่างกันออกไป รวมถึงบริบทของการบริหารจัดการในห้วงระยะเวลานั้น ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้การบริหารจัดการลักษณะผสมผสานแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายเข้าด้วยกันและนำมาใช้ในแต่ละสถานการณ์ย่อมทำให้การบริหารองค์การนั้นประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน^{๑๓๓}

๖) แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ (Modern Management Approach)

ปัจจัยหลักที่เป็นพื้นฐานทำให้การบริหารจัดการได้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ได้แก่

- สภาพธรรมชาติแวดล้อมทางการจัดการของแนวคิดทางการจัดการที่เคยใช้กับสภาพแวดล้อมในอดีต จำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสภาวะที่เปลี่ยนไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

- ขนาดขององค์การเปลี่ยนไป ผู้บริหารองค์การจำเป็นต้องปรับปรุงเกี่ยวกับเอกภาพในการบังคับบัญชาซึ่งเดิมเคยใช้ตัวบุคคลมาเป็นเอกภาพ ความจำเป็นในการกระจายอำนาจหน้าที่มีมากขึ้น

- ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีมากขึ้นตามลำดับ ทำให้การจัดการต้องปรับเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีที่นำมาใช้

- ผู้รับผิดชอบงานระดับสูงสุดคือผู้บริหารและผู้จัดการมีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น ทำให้ได้คิดค้นหลักการและวิธีการนำองค์การใหม่ ๆ ไปสู่ความสำเร็จขององค์การได้ไม่ยาก

- หลักวิชาการทางด้านการจัดการ หรือวิทยาการจัดการได้มีการศึกษาเรียนรู้ขยายวงกว้างออกไปถึงระดับปริญญาเอก ทำให้องค์ความรู้ด้านนี้ไปมีการศึกษาอย่างลึกซึ้งและทันสมัย^{๑๓๔}

อนึ่ง เป็นที่ยอมรับกันในแวดวงของการจัดการสมัยใหม่ว่า การจัดการดังต่อไปนี้เป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบันทั้งในการจัดการภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งประกอบไปด้วย

๖.๑) การจัดการที่มีความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) กล่าวคือ โลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน มีการติดต่อสื่อสารในระหว่างประเทศที่รวดเร็วและกว้างขวาง การจัดการจะต้องดำเนินการให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่มีการเคลื่อนย้ายคนและเงินทุนไปประกอบการในประเทศต่าง ๆ มากขึ้น

๖.๒) การจัดการในระบบของใช้อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ภารกิจของแต่ละองค์การประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ระบบของเทคโนโลยีและสารสนเทศได้เข้ามามีส่วนช่วยทำให้การจัดการมีระบบแบบแผน และช่วยผ่อนกำลังร่างกายของมนุษย์ได้มากทีเดียว

^{๑๓๒} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๓๓} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๔.

^{๑๓๔} คูรายละเอียดที่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, องค์การและการจัดการภาครัฐ, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘-๓๔.

ในปัจจุบัน ได้มีการจัดการในองค์กรเสมือนจริง (Virtual Organization) ซึ่งเป็นการนำแนวคิดมาจากความจริงเสมือนที่สร้างโดยระบบคอมพิวเตอร์มาใช้กับแนวคิดด้านการจัดการ

๖.๓) การจัดการความรู้และองค์การแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Management : KM and Learning Organization : LO)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) หมายถึง เครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายของงาน การพัฒนาคน และการพัฒนาองค์การที่นำไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ ความรู้ที่จัดเข้าในองค์การแห่งการเรียนรู้ แบ่งใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

๖.๓.๑) ความรู้ที่เด่นชัด (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของเอกสารหรือวิชาการ ตำรา และคู่มือปฏิบัติงาน

๖.๓.๒) ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวตน ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน และเป็นภูมิปัญญาของคน^{๑๓๕}

การจัดการความรู้ทั้ง ๒ ประเภทนี้มีวิธีการจัดการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การจัดการความรู้ที่เด่นชัด จะเน้นไปที่การเข้าถึงแหล่งความรู้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ ก็นำมาสรุปไว้เพื่อใช้อ้างอิงหรือให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ต่อไป ส่วนการจัดการความรู้ซ่อนเร้นจะเน้นไปที่การจัดเวทีเพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันเป็นการนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีต่อไปอีก ในขณะเดียวกัน เมื่อมีการจัดการความรู้แล้วก็ควรที่จะได้กำหนดองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization : LO) เข้ามาด้วย ซึ่งองค์การแห่งการเรียนรู้^{๑๓๖} เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์การโดยเน้นการพัฒนาการเรียนรู้สภาวะของการเป็นผู้นำองค์การ และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในองค์การ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์และทักษะร่วมกัน และเกิดการพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่องทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขัน การมีองค์การแห่งการเรียนรู้^{๑๓๖}นี้จะทำให้องค์การและสมาชิกมีกระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพและมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล โดยมีการเชื่อมโยงรูปแบบของการทำงานเป็นทีม สร้างกระบวนการในการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเตรียมรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้ทีมงานใช้อำนาจในการตัดสินใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการคิดริเริ่ม พร้อมทั้งจะเผชิญกับสภาวะการแข่งขันที่มีมากขึ้นตามลำดับ^{๑๓๖}

๖.๔) การจัดการความหลากหลายของแรงงาน (Management and Workforce Diversity)

การจัดการกับความหลากหลายของแรงงาน หมายถึง การจัดการบนความแตกต่างทางด้านประชากร หรือสมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์การ ความแตกต่างนี้เป็นเรื่องของเพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ อายุ ศาสนา วัฒนธรรม คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น ผู้บริหารจำเป็นต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมบนความหลากหลายทางแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจำเป็นต้องมีทักษะในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเป็นอย่างดี จึงจะนำองค์การนั้นให้มีความเจริญรุ่งเรืองไปได้^{๑๓๗}

^{๑๓๕} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, หน้า ๒๕.

^{๑๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๑๓๗} ประยงค์ ใจมีเชื้อ, **พฤติกรรมองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕),

๖.๕) การจัดการกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Management and Cooperated Social Responsibility : CSR)

การจัดการกับความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การจัดการบนความรับผิดชอบต่อสังคมอันถือว่าเป็นหน้าที่ที่ทุกองค์การจะต้องประพฤติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรม ซึ่งแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารควรประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีขององค์การ จะต้องนำองค์การให้ปฏิบัติในหนทางที่เพิ่มผลผลิตมากยิ่งขึ้น^{๑๓๘}

ในขณะเดียวกันก็ต้องให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย เช่น ช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน หรือ การไม่เพิ่มภาวะโลกร้อนในการผลิตของตนเอง รวมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเพื่อก่อให้เกิดศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมที่ดำรงแก่คนในสังคม ซึ่งในปัจจุบันการช่วยเหลือสังคมด้วยการไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ เรียกว่า ทำงานด้วยจิตอาสา อันเป็นการเกื้อกูลประโยชน์สุขให้แก่สังคม ทำให้สังคมนี้เป็นสังคมที่น่าอยู่ ผู้คนมีมวลรวมแห่งความสุขเพิ่มมากขึ้น^{๑๓๙}

๖.๖) การจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management : TQM)

การจัดการคุณภาพโดยรวม เป็นแนวคิดการจัดการคุณภาพที่มีวิวัฒนาการเกิดขึ้นในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๘๐-๑๙๙๐ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพ คือ Edwards Deming ได้คิดค้นและพัฒนาการแปรรูปองค์การด้านคุณภาพ (Transforming Organizations) และต่อมาได้ขยายออกไปเป็นการจัดการคุณภาพโดยรวม หรือ TQM

๖.๖.๑) ถ้อยหลักการจัดการคุณภาพโดยรวม ๕ ประการ ได้แก่

- มุ่งเน้นความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ
- มีการปรับปรุงงานต่อเนื่องและเป็นกระบวนการ
- มีการปรับปรุงคุณภาพทุกอย่างขององค์การ
- มีความถูกต้องและแม่นยำในการวัด
- มอบอำนาจให้แก่พนักงานอย่างเต็มที่^{๑๔๐}

๖.๖.๒) ยึดเกณฑ์ ๘ ข้อ เป็นหลักปฏิบัติ เมื่อพิจารณาถึงปรัชญาของการจัดการคุณภาพโดยรวม (TQM Philosophy) พบว่า มีกฎเกณฑ์ ๘ ข้อ เป็นหลักปฏิบัติของการจัดการลักษณะนี้ได้แก่

- คุณภาพเป็นงานของทุกคน
- คุณภาพมาจากการป้องกัน มิใช่มาจากการตรวจสอบ
- คุณภาพหมายถึงการบรรลุความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้าหรือผู้ใช้บริการ
- คุณภาพต้องการการทำงานเป็นทีม
- คุณภาพต้องการการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา
- คุณภาพเกี่ยวข้องกับการวางแผนกลยุทธ์
- คุณภาพหมายถึงผลที่ได้รับ

^{๑๓๘} ประยงค์ ใจมีเชื้อ, พฤติกรรมองค์การ, หน้า ๕๖-๕๗.

^{๑๓๙} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๗.

^{๑๔๐} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, หน้า ๖๔.

- คุณภาพต้องการการวัดที่แน่ชัดถึงผลของความสำเร็จ^{๑๔๑}

จากการกระตุ้นการนำการจัดการคุณภาพโดยรวม หรือ TQM มาใช้ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพบได้จากการนำระบบ ISO 900 มาใช้ทั่วโลก ซึ่ง ISO 900 นี้ ถือว่าเป็นมาตรฐานของคุณภาพ แม้แต่ในประเทศไทยเองก็ได้มีการนำระบบนี้มาเป็นเครื่องมือวัดการจัดการในการผลิตสินค้าและบริการของหน่วยงานภาครัฐกิจอย่างแพร่หลาย^{๑๔๒}

๖.๗) การจัดการตามทฤษฎี Z (Theory Z)

การจัดการตามทฤษฎี Z นี้ ผู้เสนอทฤษฎี Z คือ William Ouchi เป็นแนวความคิดการจัดการที่ประสมประสานระหว่างแนวคิดระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาเข้าด้วยกัน ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๑ โดยเน้นแนวคิดที่ว่าพนักงานควรมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับผู้บริหารในงานที่เขาทำ รวมถึงการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานโดยใช้การจัดการวงจรคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริการแบบมีส่วนร่วม^{๑๔๓} จากการนำการจัดการตามทฤษฎี Z มาประยุกต์ใช้สำหรับผู้บริหารระดับโลกพบว่า ที่สหรัฐอเมริกา สวีเดน เกาหลีใต้และประเทศอื่น ๆ ประสบผลสำเร็จในการบริหารงานของบริษัทเป็นอย่างดี แต่อย่างไร ก็ตาม คงต้องมีการใช้เวลาในการสำรวจการใช้ทฤษฎีนี้มากกว่านี้อีก จึงจะทำให้ได้ทราบได้ชัดเจนว่าแนวคิดของ Ouchi เกี่ยวกับเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด^{๑๔๔}

๖.๘) การจัดการแบบญี่ปุ่น (The Japanese Management Movement)

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ พบว่า ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการจัดการเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ทั่วโลกหันมาสนใจว่า เพราะเหตุใดจึงนำประเทศไปสู่ความยิ่งใหญ่ทางเศรษฐกิจได้รวดเร็วมาก ทั้ง ๆ ที่เพิ่งประสบความหายนะจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ มาไม่นานนัก

จากการศึกษาของนักวิชาการทั่วโลก พบว่า การจัดการของญี่ปุ่นมีลักษณะแตกต่างจากการจัดการในประเทศอื่น ๆ อาทิ

- ผู้บริหารชาวญี่ปุ่นจะเปิดโอกาสให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก
- ผู้บริหารให้ความสนใจคุณภาพชีวิตของพนักงานควบคู่ไปกับการทำงาน
- มุ่งความสนใจอย่างมากกับคุณภาพของสินค้าและบริการ
- ผู้บริหารจะมีบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าการคอยแต่ออกคำสั่ง
- การไหลของข้อมูลข่าวสารและความคิดริเริ่มมาจากด้านล่างสู่ระดับบนเสมอ
- องค์กรของญี่ปุ่นจะดูแลพนักงานโดยเน้นการจ้างระยะยาวหรือตลอดชีพและไม่เน้น

เฉพาะความก้าวหน้าในอาชีพจากความชำนาญเฉพาะด้าน^{๑๔๕}

^{๑๔๑} ประยงค์ ใจมีเชื้อ, พฤติกรรมองค์กร, หน้า ๕๑-๕๒.

^{๑๔๒} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๘.

^{๑๔๓} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, หน้า ๖๑-๖๒.

^{๑๔๔} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, หน้า ๒๘.

^{๑๔๕} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, หน้า ๖๑.

๖.๙) การจัดการตามแนวคิดการปรับรื้อระบบ (Reengineering Approach)

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดในการปรับรื้อระบบขององค์การเป็นการคิดทบทวนใหม่ รวมถึงขั้นตอนการเปลี่ยนใหม่ชนิดชุดรากถอนโคน เพื่อให้องค์การนั้นก้าวเดินข้างหน้าต่อไปให้เหมาะสมกับยุคสมัยและประสบความสำเร็จด้วยดี แนวคิดนี้กล่าวถึง ๔ เรื่อง ได้แก่

๖.๙.๑) แนวคิดพื้นฐานของการปรับรื้อระบบ คือ ทำให้ทันสมัยเหมาะสมกับยุคสมัย ของ เดิมเหมาะสมกับยุคสมัยนั้น ๆ แต่ปัจจุบันมีการแปรเปลี่ยนไปมาก จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

๖.๙.๒) การชุดรากถอนโคน คือ การลงไปถึงแก่นแท้ขององค์การทั้งระบบมิใช่แค่เปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น แต่อาจต้องรื้อทิ้งของเดิมทั้งหมด คิดค้นวิธีการใหม่ทั้งสิ้น

๖.๙.๓) การทำทันที การปรับรื้อระบบต้องทำโดยฉับไว รวดเร็ว ซึ่งไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่เป็นการทำอย่างก้าวกระโดดครั้งใหญ่

๖.๙.๔) การดำเนินงานเป็นกระบวนการ การปรับรื้อระบบต้องมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานที่เป็นระบบ ต้องรู้ว่าเรื่องใดทำก่อนหลัง มีผลเมื่อไรและอย่างไร ดังนั้น กระบวนการจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของการจัดการประเภทนี้^{๑๔๖}

๖.๑๐) การจัดการองค์การเสมือนจริง (Virtual Organization)

องค์การเสมือนจริง (Virtual Organization) เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้มาจากแนวคิดเรื่องความจริงเสมือน (Virtuality) อันเป็นคุณสมบัติของระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีความสามารถในการสร้างโลกจำลองขึ้นมาให้เป็นระบบที่เหมือนจริง ซึ่งช่วยให้ผู้ใช้มีประสบการณ์ในการเห็น ได้ยิน และสัมผัสคล้ายกับสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมของมนุษย์โดยทั่วไป

การศึกษาและทำความเข้าใจกับการจัดการองค์การเสมือนจริงจึงเป็นประโยชน์ต่อการจัดการองค์การที่ต้องการทำงานโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา สถานที่ หรือทรัพยากรอื่นใดในด้านกายภาพในแบบลักษณะเดิม ๆ นอกจากนี้ ยังช่วยให้การจัดการเช่นนี้สามารถกำหนดบทบาทขององค์การของตนได้อย่างเหมาะสมในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันของตลาดในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์เช่นนี้

ดังนั้น การจัดการองค์การในลักษณะเช่นนี้อาจปราศจากรูปรางทางกายภาพ ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากการจัดการองค์การแบบดั้งเดิมโดยทั่วไป เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดการองค์การเสมือน จริงจึงเป็นการจัดการเครือข่ายขององค์การที่เชื่อมโยงด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนทักษะ ทรัพยากร และสินค้าบริการ^{๑๔๗}

จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามแนวทางของศาสตร์ตะวันตก ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๗ ดังนี้

^{๑๔๖} นิรมล กิตกุล, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕๑-๒๕๒.

^{๑๔๗} ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**, หน้า ๑๓๓-๑๔๕.

ตารางที่ ๒.๗ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการบริหารจัดการตามแนวทางของศาสตร์ตะวันตก

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
P. Robbins Stephen and M. Coulter (2002, p. 6)	การจัดการ คือ กระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
พยอม วงศ์สารศรี (๒๕๔๒, หน้า ๓๖)	การจัดการเป็นกระบวนการที่ใช้ศิลปะและกลยุทธต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๕๐, หน้า ๔๐)	การจัดการแบบดั้งเดิม (Classical Management Approach) เป็นการจัดการที่มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การอันจะเป็นการเพิ่มความสำเร็จโดยรวมให้แก่องค์การ
ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว (๒๕๓๗, หน้า ๒๘)	Fredrick W. Taylor ได้ชื่อว่าบิดาของการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ได้ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการกำหนดวิธีการทำงาน เพื่อให้บรรลุผลการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด
สุรพล สุษะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๑๓-๑๔)	Henry L. Gantt พัฒนาระบบการประกันค่าจ้างต่ำสุดที่คนงานจะได้รับ ไม่ว่าเขาจะทำงานถึงมาตรฐานหรือไม่ก็ตาม
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๕๐, หน้า ๔๔)	Harrington Emerson เน้นการจัดสรรทรัพยากรมนุษย์และจัดความสูญเสียไปโดยวิธีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ โดยให้ความสำคัญที่โครงสร้างและเป้าหมายขององค์การ Henri Fayol ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational Management Theory) โดยเสนอว่าหน้าที่ผู้บริหารหรือผู้จัดการที่เรียกว่า POC ³ หรือ POC ³
พยอม วงศ์สารศรี (๒๕๔๒, หน้า ๔๕)	Oliver Sheldon ให้ความสำคัญเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (Cooperated Social Responsibility = CSR) ซึ่งแนวคิดนี้ ทำให้การจัดการได้รับการยกย่องและยอมรับความเป็นวิชาชีพค่อนข้างสูง
สุรพล สุษะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๑๗)	Jame D. Mooney มีส่วนพัฒนาแนวคิดด้านการจัดการซึ่งเป็นรากฐานการเกิดทฤษฎีองค์การและการจัดการดังที่ได้มีการศึกษาเรียนรู้ในปัจจุบัน

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๕๐, หน้า ๔๘)	Max Weber มีแนวคิดการจัดการแบบระบบราชการ ซึ่งเป็นการจัดรูปแบบองค์การโดยใช้หลักเหตุผลและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน
สุรพล สุษะพรหม และคณะ (๒๕๕๕, หน้า ๒๐)	การจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์เป็นแนวคิดที่มุ่งการเพิ่มความสำเร็จในองค์การ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญแก่บุคคลภายในองค์การ
วิรัช สงวนวงษ์วาน (๒๕๕๓, หน้า ๒๒)	Hugo Munster Berg นักจิตวิทยาอุตสาหกรรม ซึ่งให้ความสำคัญเรื่องจิตวิทยาในการทำงาน
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๕๐, หน้า ๕๑)	Elton Mayo เจ้าของทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในการทำงาน
พยอม วงศ์สารศรี (๒๕๕๒, หน้า ๕๓-๕๔)	Chester I. Barnard เจ้าของทฤษฎีระบบสังคมในการจัดการ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนใจระบบความร่วมมือแรงร่วมใจของบุคลากรกับองค์การ Abraham Maslow เจ้าของทฤษฎีลำดับขั้นตอนความต้องการหรือทฤษฎีจูงใจ เชื่อว่ามนุษย์มีสิ่งกระตุ้นให้ตอบสนองความต้องการตามลำดับขั้น
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (๒๕๕๓, หน้า ๒๘-๓๔)	การจัดการสมัยใหม่ (Modern Management Approach) ให้ความสำคัญกับสภาพธรรมชาติแวดล้อมทางการจัดการของแนวคิดทางการจัดการที่เคยใช้กับสภาพแวดล้อมในอดีต จำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสภาวะที่เปลี่ยนไปอย่างเลี่ยงไม่ได้
ประยงค์ ใจมีเชื้อ (๒๕๕๕, หน้า ๕๒)	ผู้บริหารจำเป็นต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมบนความหลากหลายทางแรงงานที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจำเป็นต้องมีทักษะในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเป็นอย่างดี จึงจะนำองค์การนั้นให้มีความเจริญรุ่งเรืองไปได้
วิรัช สงวนวงษ์วาน (๒๕๕๓, หน้า ๒๓)	ทฤษฎีทางการจัดการสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การทุกสถานการณ์และเป็นสากลนั้น แต่จากการวิจัยทางการจัดการพบว่า ไม่สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถานการณ์ จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางและเทคนิคต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกับแต่ละสถานการณ์

สรุปได้ว่า แนวคิดการบริหารจัดการในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกมีพัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบันแบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ ๑) แนวคิดการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม (Classical Management Approach) เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้ แนวคิดสำคัญในกลุ่มนี้ มี ๓ กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มแรก คือ การจัดการแนววิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กลุ่มที่สอง คือ การจัดการตามหลักการบริหารทั่วไป (General Administrative Principles) และกลุ่มที่สาม คือ การจัดการระบบราชการ ๒) แนวคิดทางการบริหารจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Approach) เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่มุ่งการเพิ่มความสำเร็จในองค์กร โดยให้ความสำคัญแก่บุคคลภายในองค์กร รวมถึงความเป็นผู้นำและผลกระทบของแต่ละบุคคลและพฤติกรรมกลุ่มในองค์กร ๓) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงปริมาณ (The Quantitative Management Approach) เป็นแนวคิดที่นำเทคนิคทางวิทยาศาสตร์มาพัฒนาการตัดสินใจโดยอาศัยการวัดและการใช้สูตรคณิตศาสตร์เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางการบริหารจัดการ ๔) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงระบบ (System Approach) เป็นแนวคิดที่มองวัฏจักรการทำงานในองค์กรเป็น ๔ กระบวนการซึ่งมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันเป็นระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรรูป ผลผลิต และการป้อนกลับ แนวคิดนี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งกับองค์การระบบเปิด ๕) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงสถานการณ์ (The Contingency Approach) เป็นแนวคิดที่ประสม ประสาน ๔ แนวคิดด้านการบริหารจัดการข้างต้นเข้าด้วยกัน โดยประยุกต์ใช้ตามสถานการณ์ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กร และ ๖) แนวคิดการจัดการสมัยใหม่ (Modern Management Approach) เป็นแนวคิดการบริหารจัดการที่พัฒนาตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางการจัดการขององค์กรในปัจจุบัน และวิทยาการสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม แนวคิดทางการบริหารจัดการในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกทั้งหมดนี้ ไม่มีรูปแบบตายตัวสำหรับใช้ในองค์กรแต่ละองค์กร เพราะทุก ๆ องค์กรย่อมมีสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการแตกต่างกัน

๒.๓ หลักการและแนวคิดพระสังฆาธิการ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการเพื่อนำไปใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและกำหนดทิศทางของการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความเป็นมาของพระสังฆาธิการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับความเป็นมาของพระสังฆาธิการจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ เพื่อให้สอดคล้องและสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล เหตุผลข้อนี้ปรากฏในประกาศ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ความว่า^{๑๔๘}

^{๑๔๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔-๓๕.

“ด้วยเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ ได้โปรดให้พระราชอาณัติหลายรูปไปจัดการศึกษาตามอารามในหัวเมืองและได้อาราธนาพระเจ้านั่งยาเธอกรมหมื่นวิชรญาณวโรรส ที่สมเด็จพระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่ให้ทรงรับภาระธุระดำเนินการนั้นในฝ่ายสมณะ และได้โปรดให้พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงรับหน้าที่อุดหนุนนั้นในส่วนเจ้าหน้าที่พนักงานฝ่ายฆราวาส ความแจ่มอยู่ในประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ซึ่งได้ออกเมื่อ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ.๑๑๗ นั้นแล้ว พระสงฆ์เถรานุเถระและเจ้าพนักงานในฝ่ายฆราวาสได้ช่วยกันจัดและอำนวยการตามพระราชดำริ ด้วยความสามารถอุตสาหะ อันเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้เห็นผลความเจริญในการเล่าเรียนตลอดจนความเรียบร้อยในการปกครอง สังฆมณฑลขึ้นโดยลำดับมา บัดนี้ ทรงพระราช ดำริเห็นว่า ถึงเวลาอันสมควรจะตั้งเป็นแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้มั่นคงเรียบร้อยแล้ว” ดังกล่าวนี้นี้ จึงได้ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ.๑๒๑ ความแจ่มอยู่ในพระราชบัญญัติขึ้นแล้ว

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ฉบับนี้ใช้บังคับจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๗๗ ประเทศไทยเปลี่ยนรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรจึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของฝ่ายพุทธจักรเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักรอีกครั้งหนึ่งด้วย คณะรัฐบาลในสมัยนั้นจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.๒๔๘๔ ขึ้นบังคับใช้ โดยยกเลิกการปกครองที่ใช้พระราชบัญญัติเดิม ฉบับ ร.ศ.๑๒๑ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๘๔ และคณะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.๒๔๘๔ ดังปรากฏเป็นข้อความว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว โดยราบรื่น ความสำคัญในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็คือได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย”^{๑๔๙}

กระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ใน พ.ศ.๒๕๐๕ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี มีเจตนารมณ์ให้การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนด ให้มีการถ่วงดุลอำนาจ แท้จริงคือความล่าช้า ขาดประสิทธิภาพในการบริหารการปฏิบัติงานกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และให้เหตุผลในการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ.๒๕๐๕ นี้ว่า “การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบ เช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ สมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญและความรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”^{๑๕๐}

^{๑๔๙} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๙.

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ๓๐ ปี ต่อมาจึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๓๕ แต่ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก เพราะว่าโครงสร้างการบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม

อย่างไรก็ตาม มีกฎหมายตราสามฉบับหนึ่ง คือ กฎหมายตราสามฉบับ พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กล่าวถึงคำว่า “พระสังฆาธิการ” เป็นครั้งแรก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ นั้นเอง ต่อมา แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๓๕ เกิดเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งปรับปรุงบทบัญญัติบางมาตราให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงและเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ จำนวน ๑๖ มาตรา และเพิ่มเติมจำนวน ๙ มาตรา^{๑๕๑} คำว่า “พระสังฆาธิการ” ยังคงใช้อยู่เรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของพระสังฆาธิการ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๘ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๘ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาความเป็นมาของพระสังฆาธิการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๓๙, หน้า ๓๔-๓๕)	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ขึ้นบังคับใช้ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ที่มีกฎหมายกำหนดบังคับ
มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (๒๕๒๖, หน้า ๒๐)	พ.ศ.๒๕๐๕ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี มีเจตนารมณ์ให้การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล จึงลงมติตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างและประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ต่อมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๓๕ แต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรมาก เพราะว่าโครงสร้างการบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม

^{๑๕๑} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๖.

ตารางที่ ๒.๘ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กนก แสนประเสริฐ (๒๕๔๙, หน้า ๖)	กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กล่าวถึงคำว่า พระสังฆาธิการ เป็นครั้งแรก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนคำว่า พระคณาธิการ มาเป็น พระสังฆาธิการ ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ นั้นเอง ต่อมา แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติม แต่คำว่า พระสังฆาธิการ ก็ยังคงใช้อยู่เรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน

สรุปได้ว่า คำว่า “พระสังฆาธิการ” ปรากฏครั้งแรกในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เกิดจากการเปลี่ยนคำว่าพระคณาธิการมาใช้เป็นพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายอาณาจักรจึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายพุทธจักรตามไปด้วย นั้นเอง

๒.๓.๒ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการไว้ ๗ ข้อ ดังนี้

- ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- ๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
- ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- ๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- ๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
- ๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน^{๑๕๒}

^{๑๕๒} สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๒๖๔-๒๖๕.

นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย
เถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ มีดังนี้

๑) การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษาพ้น ๓๐
และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

๒) การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น ๒๐ พรรษา
และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะ
จังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือเป็น
พระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

๓) การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษาพ้น ๑๐ พรรษา
กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี หรือ
กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่า
พระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

๔) การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอ จะต้อง มีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษาพ้น ๑๐ พรรษา
กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี
หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่า
ชั้น สัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือมีเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

๕) การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล จะต้อง มีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษาพ้น ๕ พรรษา กับ
มีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี หรือ
กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือ
เป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรมหรือนักธรรมเอก

๖) การแต่งตั้งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ จะต้อง มีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษา
พ้น ๕ พรรษา และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

๗) การแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วน
หนึ่ง คือ ต้องมีพรรษาพ้น ๑๐ พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและ
คฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระ
อารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี
ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระ
อารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีพรรษาพ้น ๑๐ พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณ
เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์^{๑๕๓}

อนึ่ง พระสังฆาธิการจะพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีมีรณภาพ หรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุ
หรือลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ หรือให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ โดยถูกปลดจาก
ตำแหน่งหน้าที่ ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

จากแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มี
แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๙ ดังนี้

^{๑๕๓} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๒๖๕-๒๗๑.

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการแต่งตั้งถอดถอนของพระสังฆาธิการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๕, หน้า ๒๖๔-๒๖๕)	มหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการไว้ ๗ ข้อ ดังนี้ ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง ๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ ๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ ๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน ๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน
กนก แสนประเสริฐ (๒๕๔๙, หน้า ๒๖๕ และ หน้า ๒๗๑)	- การแต่งตั้งพระสังฆาธิการมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งประกอบการพิจารณาด้วย เช่น ตำแหน่งเจ้าคณะภาค นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษาพ้น ๓๐ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ - พระสังฆาธิการจะพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีมรณภาพ หรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุหรือลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ หรือให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ โดยถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ ถูกลดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการต้องมีคุณสมบัติทั่วไป คือ มีพรรษาสมควร มีความรู้สมควร มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งอาทิ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้อง มีพรรษาพ้น ๓๐ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะด้วย

๒.๓.๓ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังที่ตราไว้ในมาตรา ๒๐ ตรี ว่า เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายธรรมนูญคณะสงฆ์^{๑๕๔} โดยที่กฎหมายธรรมนูญคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ได้ระบุให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ผู้ปกครองใน ๕ เขตปกครอง ดังนี้

๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ และภาค ๑๕

๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ และภาค ๗

๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ และภาค ๑๒

๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ และภาค ๑๘

๕) เจ้าคณะใหญ่หนธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาคทุกภาค

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ที่ระบุไว้ในกฎหมายธรรมนูญคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มีดังนี้

ข้อ ๗ เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาคหรือ มีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

^{๑๕๔} สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๘๑-๘๑.

ข้อ ๘ ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะใหญ่ หรือเจ้าคณะใหญ่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะใหญ่ เมื่อได้ปฏิบัติตามความตามวรรคต้นแล้ว ให้ดำเนินการเพื่อมีพระบัญชา แต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี ให้ผู้รักษาการเจ้าคณะใหญ่มีอำนาจ หน้าที่เช่นเดียวกับ เจ้าคณะใหญ่

ข้อ ๙ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ ให้มีเลขานุการเจ้าคณะ ใหญ่ ๒ รูป ทำหน้าที่การเลขานุการ

ในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค มีระบุไว้ตามความในมาตรา ๒๒ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ว่า การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็น ผู้ปกครองตามชั้น ตามลำดับ^{๑๕๕} ดังต่อไปนี้

- ๑) เจ้าคณะภาค
- ๒) เจ้าคณะจังหวัด
- ๓) เจ้าคณะอำเภอ
- ๔) เจ้าคณะตำบล

เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะ อำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้นๆ ก็ได้

เจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่ ดังที่มีระบุไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๐ ว่า เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน^{๑๕๖} ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับ บัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้ เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังที่มีระบุไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๕ ว่า เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

^{๑๕๕} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๖-๗.

^{๑๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๕๗}

เจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ ดังที่มีระบุไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๒๐ ว่า เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๕๘}

เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ ดังที่มีระบุไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๒๕ ว่า เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๕๙}

^{๑๕๗} อ้างแล้ว, หน้า ๗๗.

^{๑๕๘} อ้างแล้ว, หน้า ๗๘.

^{๑๕๙} อ้างแล้ว, หน้า ๗๙-๘๐.

เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ ดังระบุไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิด คำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๑๖๐}

อนึ่ง พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามความในมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๔๕ ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา และตามความในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔๘ และ มาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

โดยใน มาตรา ๑๔๘ และ มาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา มีรายละเอียด ดังนี้

มาตรา ๑๔๘ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ข่มขืนใจหรือจู่ใจเพื่อ ให้บุคคลใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ตนเองหรือผู้อื่นต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือประหารชีวิต^{๑๖๑}

มาตรา ๑๕๗ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๖๒}

คำว่า เจ้าพนักงาน ได้แก่บุคคลผู้ทำงานให้แก่รัฐโดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดิน ประเภทเงินเดือน ซึ่งได้แก่ข้าราชการโดยทั่วไปนั่นเอง

^{๑๖๐} สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๘๔.

^{๑๖๑} คณะวิชาการ The Justice Group, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พีรภาส จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖.

^{๑๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐

การเป็นเจ้าพนักงานตามความหมายแห่งกฎหมายอาญาแล้ว ย่อมมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติของเจ้าอาวาส และมีผลต่อบุคคลผู้จำต้องปฏิบัติต่อเจ้าอาวาสนั้นด้วย หากความผิดนั้นผิดต่อกฎหมายอาญา ก็มีผลเป็นเจ้าพนักงานกระทำความผิด ซึ่งต้องรับโทษหนักกว่าบุคคลธรรมดากระทำความผิด ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลผู้กระทำความผิดต่อเจ้าอาวาสอาจต้องรับโทษหนักขึ้นได้ ฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

ความผิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงาน

- ๑) ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงาน
- ๒) ความผิดฐานทำร้ายเจ้าพนักงาน
- ๓) ความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน
- ๔) ความผิดฐานต่อสู้อย่างผิดกฎหมายเจ้าพนักงาน
- ๕) ความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน
- ๖) ความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติโดยมิชอบ เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๑๐ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๕, หน้า ๘๐-๘๑)	ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ดังที่ตราไว้ในมาตรา ๒๐ ทวิ ว่า เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายและสมัค
กนก แสนประเสริฐ (๒๕๕๙, หน้า ๗๖-๘๐)	- พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะปกครองแต่ละระดับ มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน ดังนี้ ๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชา สมเด็จพระสังฆราช

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี ๓) วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นรองจากตน ๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะชั้นรองจากตนให้เป็นไปโดยชอบ ๕) ควบคุมบังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน
สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๕, หน้า ๘๔)	ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ระบุว่า มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ และระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้ ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
	๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิด คำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม - พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส เป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา ๑๔๘ และมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา
คณะวิชาการ The Justice Group (๒๕๕๑, หน้า ๗๖)	มาตรา ๑๕๗ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ มาตรา ๑๔๘ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ช่มชู้ใจหรือจงใจเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในปกครองให้ดำเนินการโดยเป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี วินิจฉัยลงนิคมกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะชั้นปกครองรองลงมา ตรวจสอบและจัดประชุมในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำหรับพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ยังต้องให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศลอีกด้วย อนึ่ง พระสังฆาธิการซึ่งได้แก่พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์นี้กฎหมายรับรองว่ามีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาด้วย

๒.๔ การพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการงานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เพื่อนำไปใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและกำหนดทิศทางการวิจัย โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ทฤษฎีการสังคมสงเคราะห์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับทฤษฎีการสังคมสงเคราะห์จากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

สังคมสงเคราะห์ หมายถึง การยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกาะกุมค้ำกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตก ไม่กระจัดกระจาย ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์ จึงไม่ใช่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคมรวมใจกัน ผูกยึดเหนี่ยวกันไว้ได้ การสังคมสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่งการสงเคราะห์ไว้ สามารถนำไปใช้งานสังคมสงเคราะห์ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกัน ก็ได้กล่าวเชิงสรุปไว้ว่า การสงเคราะห์สังคมถ้าแปลให้ดีให้ลึกกว่านั้น ก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห์ คำบาลีเป็น “สงคห” แปลว่า ประมวลรวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้ “สงคห” ที่แปลว่า ยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแง่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือ ยึดเหนี่ยวผูกใจไว้ให้รวมกันไว้เป็นหนึ่ง ส่วนทางรูปธรรม คือ ให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน^{๑๖๓}

ปัจจุบัน งานสังคมสงเคราะห์ เป็นศาสตร์ เป็นศิลปะ และเป็นวิชาชีพในการที่จะช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ซึ่งเขาไม่สามารถช่วยตนเองได้ให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาของเขาต่อไป โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของบุคคล กลุ่มชน และชุมชน^{๑๖๔}

กล่าวโดยย่อ คือ สังคมสงเคราะห์ เป็นศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยตนเองและสังคมได้^{๑๖๕}

^{๑๖๓} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒), หน้า ๗๒.

^{๑๖๔} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๑๖๕} สมพร เทพสิทธิ, อุดมการณ์และบทบาทของอาสาสมัครสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

ทฤษฎีการสงเคราะห์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานการสงเคราะห์นั้น ได้มีนักทฤษฎีนำเสนอไว้หลากหลาย แต่สามารถสรุปได้โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ และทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์ที่มีจุดกำเนิดจากสาขาวิชาอื่น นอกวงการสังคมสงเคราะห์ และนักสังคมสงเคราะห์ได้นำมาใช้ในการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ โดยใช้วิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม สภาพปัญหา สถานการณ์ทางสังคมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีบุคลิกภาพ ทฤษฎีบทบาท เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์

เป็นทฤษฎีที่มีจุดกำเนิดภายในแวดวงของการสังคมสงเคราะห์โดยตรง แม้ว่าจะมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีในกลุ่มแรกก็ตาม แต่ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ก็มีวิวัฒนาการในด้านเนื้อหาสาระและแนวความคิดที่เป็นของนักสังคมสงเคราะห์โดยตรง ซึ่งทฤษฎีในกลุ่มนี้สามารถแยกย่อยได้ ดังนี้

๑) สังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ประกอบด้วย

๑.๑) ทฤษฎีจิตสังคม เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของคนและการปรับตัวของคนกับสิ่งแวดล้อม

๑.๒) ทฤษฎีการหน้าที่ เน้นการทำหน้าที่ของหน่วยงานและการมองคุณค่าของมนุษย์

๑.๓) ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา นำทัศนะแบบมานุษยนิยมมาผสมผสานกับเหตุผลในการแก้ไขปัญหา

๑.๔) ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม เป็นเทคนิคการทำงานที่ซับซ้อน

๒) การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน ประกอบด้วย

๒.๑) ทฤษฎีพัฒนาการ มุ่งสร้างบุคคลให้เข้มแข็งในการเผชิญปัญหา

๒.๒) ทฤษฎีการปะทะรังสรรค์ ทำให้สัมพันธภาพของแต่ละส่วนส่งผลกระทบถึงกันหมด

๒.๓) ทฤษฎีการป้องกันและฟื้นฟู เน้นการทำงานกับกลุ่มที่บำบัดรักษา

๓) การสังคมสงเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย

๓.๑) การพัฒนาชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นโดยคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถจัดปัญหาของตนได้

๓.๒) การวางแผนทางสังคม

๓.๓) การปฏิบัติทางสังคม เป็นการจัดระเบียบชุมชน^{๑๖๖}

จากแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๑๑ ดังนี้

^{๑๖๖} กิตติพัฒน์ นนทปัทมกุล, **พื้นฐานทฤษฎีสังคมสงเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๒-๓.

ตารางที่ ๒.๑๑ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาทฤษฎีสังคมสงเคราะห์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๓๒, หน้า ๗๒)	สังคม แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจไว้ หมายถึง ยึดในแก่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือ ยึดเหนี่ยวผูกใจไว้ให้รวมกันไว้เป็นหนึ่ง ส่วนทางรูปธรรม คือ ให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน
นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (๒๕๔๐, หน้า ๔)	งานสังคมสงเคราะห์เป็นวิชาชีพในการที่จะช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน
สมพร เทพสิทธา (๒๕๔๑, หน้า ๘)	สังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์และศิลป์การป้องกันแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยตนเองและสังคมได้
กิตติพัฒน์ นนทปัทมกุล (๒๕๓๘, หน้า ๒-๓)	ทฤษฎีการสงเคราะห์ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๑) ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์ที่มีจุดกำเนิดจากสาขาวิชาอื่นนอกวงการสังคมสงเคราะห์ และนักสังคมสงเคราะห์ได้นำมาใช้วิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีบุคลิกภาพ ทฤษฎีบทบาท เป็นต้น ๒) ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ เป็นทฤษฎีที่มีกำเนิดภายในแวดวงของการสังคมสงเคราะห์โดยตรง คือ (๑) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ประกอบด้วย ทฤษฎีจิตสังคม ทฤษฎีการหน้าที่ ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม เป็นเทคนิคการทำงานที่ซับซ้อน (๒) การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน ประกอบด้วย ทฤษฎีพัฒนาการ ทฤษฎีการปะทะรังสรรค์ ทฤษฎีการป้องกันและฟื้นฟู (๓) การสังคมสงเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาชุมชน การวางแผนทางสังคม การปฏิบัติทางสังคม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการสังคมสงเคราะห์ก็คือทฤษฎีในการสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นแม้จะมีมากมายหลายทฤษฎี ซึ่งเป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หรือทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ แต่ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องเข้าไปปฏิบัติหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์แก่บุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และสังคม ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎีดังกล่าวอันเป็นพื้นฐาน ถึงจะสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่น เพื่อจะได้ดำเนินการงานสังคมสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี

๒.๔.๒ ความสำคัญของงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับความสำคัญของงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

ในหนังสือชื่อ ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร ได้อธิบายถึง การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ๑) ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปรึกษาการวัด ๒) จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัด แยกเป็นแผนก ๓) จัดหน้าที่อุปัฏฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน ๔) พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับเกื้อกูล ๕) ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เด็กวัดอุปัฏฐาก ภิกษุสามเณร ผู้อยู่ประจำและคนอาศัยชั่วคราว ๖) สำนวจบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง ๗) มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

โดยมีหลักฐานเป็นถ้อยคำตรัสไว้ว่า

...ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางร่วงโรยลง พระภิกษุมือดีเรกลาภน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายาททายาทาภิบาลบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่วิทยาลัยร่วงโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อกูลน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนน้อย...^{๑๖๗}

แนวคิดการบริหารวัดด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ภายในวัด คือ ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

๑) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกศศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

^{๑๖๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

๓) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทิกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ^{๑๖๘}

อาจกล่าวได้ว่า ความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะทำได้^{๑๖๙}

การสาธารณสุขสงเคราะห์ ยังเป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเข้ากินค่าอาศัยกระท่อมห้างหรือเช่าโรงเรือนเป็นที่พำนักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้าง ในทางที่ขอบันบว้างเป็นงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์โดยตรง^{๑๗๐}

กล่าวโดยสรุป การบริหารวัดด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ควรจัดวัดให้เป็น ๗ โรง คือ

๑) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อย ๆ เสื่อมไป

๒) วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัดต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผายู่วัดนั้น

๓) วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงานต่าง ๆ

๔) วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพพลานามัย แต่ก่อนแต่โรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

๕) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียน ด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

๖) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่พักผ่อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธิการเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

^{๑๖๘} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณโย) อ่างใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๖๙} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณสุขและการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

^{๑๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

๓) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถระในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมีความสำคัญ^{๑๗๑}

ดังนั้น การสาธารณสงเคราะห์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการบรรพชาและอุปสมบท พระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การซ่อมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น^{๑๗๒} อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของหลักการบริหารและการจัดการวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ในยุคสมัยโลกาภิวัตน์นี้ ควรเป็นไปดังนี้

๑) ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

๒) ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย

๓) ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

๔) แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕) กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาท และหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖) ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสมนับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสงเคราะห์ประชาชนเบื้องต้นแล้ว

๗) พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมเพื่อการสงเคราะห์ด้วยหลัก ๖ ประการ คือ ห้ามปราม การทำความชั่วทั้งมวล ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราบปรามดี และบอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

^{๑๗๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

^{๑๗๒} พระมหาบัว ปิยวณโณ, **การจัดระเบียบสังคมวัด**, (นนทบุรี : รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

๘) การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรม ให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

๙) เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัด หรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

๑๐) จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณานิเวศน์ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

๑๑) วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒) ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิ การกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓) ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อาวาสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔) การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดเห็นและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕) กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖) วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

๑๗) มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูก ทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑๘) หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการ ปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์ สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และ หลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙) สงฆ์ควรมีความสมณะ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐) ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวช ใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนา วัด พัฒนาคณะสงฆ์ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง^{๑๗๓}

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ ตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตน ให้ดำเนินไปด้วยดี^{๑๗๔} และความสำคัญของการกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาท ของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อม ประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลน และด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว ลักษณะการสาธารณสงเคราะห์มี ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด หรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่ง กิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่นกิจการหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณ ประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภค และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และ อื่น ๆ

^{๑๗๓} คณะนิพนธ์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๖.

^{๑๗๔} ขำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๑๑๘.

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นส่วนของสาธารณประโยชน์

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ต้องกองทุนเลี้ยงเด็กกำพร้า และเด็กด้อยโอกาส^{๑๗๕}

การนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัด ด้านศาสนาสงเคราะห์สมัยใหม่ ดังนี้^{๑๗๖}

๑) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

๒) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

๓) จัดระบบงาน ได้แก่ การจัดการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

๖) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

๗) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ จะต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

^{๑๗๕}บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๑๗๖}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๘.

ประการสำคัญ คือ หลักการในการบริหารวัดยุคใหม่นั้น ให้ความสำคัญกับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐานแก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัด นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ สำหรับเรื่องดังกล่าวเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพ^{๑๗๗} กล่าวโดยสรุปได้ว่า เพราะเหตุดังกล่าวข้างต้นนี้การสาธารณสุขสงเคราะห์ จึงเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสาธารณสุขด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้น จะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้^{๑๗๘}

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๑๒ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๒ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาความสำคัญของงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๕๔๐, หน้า ๘๔)	การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่สำคัญ ๆ ประการหนึ่ง คือ จัดหน้าที่อุปัฏฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเข้า และจำนวนคนเข้าให้เป็นหลักฐาน

^{๑๗๗} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^{๑๗๘} สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

ตารางที่ ๒.๑๒ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) อำรงใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๐, หน้า ๒๖-๒๗)	งานสาธารณสงเคราะห์ภายในวัด คือ ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่งสบายตาม และสงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข
พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) (๒๕๓๘, หน้า ๑๒๕)	การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะอาดตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๓, หน้า ๑๓๒-๑๓๘)	งานสาธารณสงเคราะห์ควรจัดวัดให้เป็น ๗ โรง คือ โรงธรรม โรงทิม โรงละคร โรงพยาบาล โรงเรียน โรงแรม และโรงงาน
พระมหาบัว ปิยวงฺโณ (๒๕๔๙, หน้า ๒๓)	การสาธารณสงเคราะห์มีความสำคัญในฐานะเป็น การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย
คะนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร (๒๕๔๕, หน้า ๒๒-๒๖)	ความสำคัญของหลักการบริหารและการจัดการวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ในยุคสมัยโลกาภิวัตน์นี้ ควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมเพื่อการสงเคราะห์ด้วยหลัก ๖ ประการ ๑) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล ๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล ๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง ๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ ๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราณนาดี ๖) บอกทางสวรรค์ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้องให้ประชาชน

ตารางที่ ๒.๑๒ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ (๒๕๔๑, หน้า ๘-๙)	การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะระดับวัดมีความสำคัญมาก โดยมีพระสงฆ์ในทุกระดับ มีส่วนสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานด้าน สาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้คนที่ต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ วัด และชาวบ้านชุมชน และหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน อย่างดีที่สุดอีกทางหนึ่งด้วย อันพื้นฐานสำคัญในการสร้างสันสัมพันธ์สามัคคีปรองดองของคนในสังคม

๒.๔.๓ การพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์เพื่อการพัฒนจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์เพื่อการพัฒนจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียดดังนี้

การพัฒนจิตใจ เป็นงานที่สำคัญมาก คือ เป็นการฝึกอบรมให้จิตเป็นสมาธิมั่นคง ไม่หวั่นไหว ฟุ้งซ่าน มีความตื่นตัวในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาด รู้ และเข้าใจเรื่องราวปัญหา รวมถึงวิธีแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพของประชาชน และชุมชน ให้มีสุขภาพจิตที่มั่นคง มีสมรรถภาพในการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในชีวิตประจำวันได้ สำหรับหลักการที่พัฒนาคิดใจทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นธรรมควรเจริญ มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

- ๑) สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ
- ๒) วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง^{๑๗๙}

^{๑๗๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๐.

มีผู้เสนอแนวคิดเรื่อง ธัมมิกสังคมนิยมเพื่อการแก้ปัญหาทางจิตใจและการพัฒนา ไว้ว่า ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหายาเสพติด เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ความเห็นแก่ตัวทำให้คนเราต้องสนองความอยากของตนเองจนปราศจากการคำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และปฏิเสธหน้าที่อันพึงปฏิบัติของตนเอง เช่น ความเห็นแก่ตัวของพ่อค้าที่ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ความเห็นแก่ตัวของนักการเมือง แนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยม เป็นหลักการในการสร้างความเจริญแก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ บนพื้นฐานของพุทธธรรม ในธรรมนี้สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวมเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว ให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของตนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่หวังกับสิ่งที่เกินมาควรแบ่งปันแก่ส่วนรวมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด^{๑๘๐}

สอดคล้องกับ หลักการพึ่งตนเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งอาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประนีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอิสระ

๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๔) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องความต้องการ และสภาพแวดล้อม

๕) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีกลดรายจ่ายในเวลา เช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลัก พออยู่ พอกิน^{๑๘๑}

หลักการพัฒนาตามพุทธบัญญัติก็คำนึงถึงการพัฒนาทั้งทางความคิดจิตใจและทางวัตถุ โดยให้พัฒนาการทางจิตใจนำพัฒนาการทางวัตถุ และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุเคราะห์ชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้รักษาพระธรรมวินัย ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านโดยฝ่าฝืนวินัย และไม่คลุกคลีกับชาวบ้านจนเกิดอุปสรรคในการแสวงหาความรู้พันธุข์ของตน หลักการพัฒนาตามพุทธบัญญัติ สรุปได้ดังนี้

๑) การพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐาน

๒) การพัฒนาเพื่อพันธุข์

๓) การทำลายกิเลสตัณหา

๔) การส่งเสริมการทำหน้าที่

๕) การส่งเสริมการพึ่งตนเอง

^{๑๘๐} พุทธทาสภิกขุ, **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๙๕.

^{๑๘๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, หน้า ๒๗.

หลักธรรมพุทธศาสนาถือว่าการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทุกระดับต้องเริ่มที่จิตใจเป็นพื้นฐาน หากจิตใจยังไม่พัฒนายังมีความหลงผิด และยังเป็นอกุศล ย่อมไม่อาจนำไปสู่การพัฒนาทางวัตถุและการสร้างสรรค์งานภายนอกให้บรรลุเป้าหมายได้ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไปว่าเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์จึงควรพัฒนาให้ได้ก่อนเข้าไปพัฒนาชุมชน มีจิตใจที่พัฒนาที่อิสระจากกิเลสตัณหา ทำให้สามารถนำคุณธรรมและแนวทางอันดีงามมาสู่ชุมชนได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้^{๑๘๒} และการพัฒนาการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ควรดำเนินการ ดังนี้

- ๑) การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
- ๒) การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพฤติเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดวาอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
- ๓) การให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการเป็นต้นที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนใจ

๔) ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้ท่านเป็นศูนย์กลางและท่านได้มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม ก็อาจจะเป็นผู้ปิดช่องว่างที่มีอยู่ในงานพัฒนา และจะเป็นผู้นำชี้ช่องทางในการท้องถิ่นจะรับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยข้อเสนอแนะความคิดริเริ่มว่า ในถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นแล้วเป็นศูนย์รวมประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ควร ถ้าพระมีความรู้ก็แนะนำได้ เป็นการให้ความอุ่นใจแก่ประชาชน

๕) การสงเคราะห์ทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอยู่สำหรับประชาชนทั่วไปแม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิตอย่างหนึ่งที่บางท่านเรียกว่าการบำรุงขวัญ ข้อนี้ได้แก่บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ^{๑๘๓}

กล่าวได้ว่า หน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการ กล่าวคือ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตาม และอยู่ในศีลธรรมอันงาม ยิ่งไปกว่านี้ พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัด หรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขคณิตอย่างง่าย ๆ รวมทั้งรับการอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม^{๑๘๔}

^{๑๘๒} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), พระกับปามีปัญหาอะไร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

^{๑๘๓} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), ลักษณะของสังคมพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๗๙.

^{๑๘๔} ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๕.

ดังนั้น การพัฒนาที่จำเป็นจะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจคนให้เป็นดี มีวินัย และคุณธรรม ตลอดจนอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา ดังนี้

๑) พัฒนาจิตใจให้คนเป็นคนดี มีวินัยและคุณธรรม สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตลอดจนส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๒) เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

๓) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เด็กด้อยโอกาสคนไร้ที่พึ่งและผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับสวัสดิการสังคมและบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเอง และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

๔) เสริมสร้างความสงบสุขในสังคม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และได้รับการด้านกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพแก่ประชาชนในเมืองและชนบท^{๑๘๕}

อย่างไรก็ตาม บทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจว่าวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกของประชาชนต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านได้

สถาบันศาสนาสำหรับชนบทไทยนับได้ว่า เป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์มากโดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะท่านเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้าน เกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาของชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระสงฆ์ท่านยังทำหน้าที่เป็นแพทย์หรือจิตแพทย์อย่างที่ดีที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้ด้วยเวทย์มนต์คาถา น้ำมนต์ หรือความขลัง ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจนเกิดศรัทธาที่แก่กล้า เชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อบ้านได้ใช้เวทย์มนต์หรือพรหมน้ำมนต์ นี้แหละเป็นวิธีการรักษาด้านจิตซึ่งวิทยาการสมัยใหม่นำมาใช้กัน

ดังนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด มีความสำคัญเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชนบทในท้องถิ่น จึงเป็นหลักแห่งการยึดเหนี่ยวและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท เช่น การสร้างโรงเรียน ศาลาประชาชน หรือการสร้างบ่อน้ำสาธารณะ^{๑๘๖}

^{๑๘๕} พิสิฐ เจริญสุข, *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

^{๑๘๖} อานาจ บัวศิริ, *รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๖.

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ เพื่อพัฒนาจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๑๓ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๓ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พุทธทาส ภิกขุ (๒๕๒๑, หน้า ๙๕)	การแก้ปัญหาทางจิตใจและการพัฒนาว่าเป็นการแก้ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหาอาสепิติด อันเกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน
พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๒๗, หน้า ๓๙)	๑) ให้คำแนะนำทางจิตใจ ๒) เป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจ ๓) ให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่น ๆ ๔) สงเคราะห์สังคมชนบทให้พัฒนา ๕) สงเคราะห์ด้วยการบำรุงขวัญ
ทินพันธ์ นาคะตะ (๒๕๒๙, หน้า ๕)	พระสงฆ์พึงอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ให้มีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม
พิสิฐ เจริญสุข (๒๕๔๑, หน้า ๗๕)	การพัฒนาที่จำเป็นจะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจคนให้เป็นดี มีวินัย และคุณธรรม ตลอดจนอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนา
สนิท ศรีสำแดง (๒๕๓๔, หน้า ๑๘๑)	พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านวัตถุและจิตใจ ควรพัฒนาตนเองให้เตรียมตัวให้พร้อมเพื่อสอนคนอื่น
อำนาจ บัวศิริ (๒๕๓๘, หน้า ๑๓๖)	พระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจิตใจของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการก่อนเสมอ โดยเฉพาะเป็นงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ชาวบ้านโดยตรง โดยการน้อมนำหลักการประพฤติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีความสุขจิตด้วยกาย วาจา ใจ มีสติสัมปชัญญะ ให้มีพลังไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันได้ เป็นการพัฒนาคุณภาพจิตและเสริมสร้างคุณภาพจิตให้ประชาชนและสังคมมีความสุขสงบและเจริญรุ่งเรืองต่อไป

๒.๔.๔ การพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนจากหลากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียด ดังนี้

งานสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาประชาชนและสังคมของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก โดยหลักการสำคัญที่เป็นความจริงในสังคมที่ทุกฝ่ายไม่อาจปฏิเสธ คือ พระสงฆ์ไทยยังต้องมีข้อผูกพันอยู่กับสังคมชุมชนในท้องถิ่นนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๘๗}

ตามที่ปรากฏใน สังคาลสูตร มีใจความตอนหนึ่งกล่าวถึง หน้าที่/บทบาทของพระสงฆ์ต่อการสงเคราะห์ประชาชน ไว้ดังนี้คือ พระสงฆ์สอนประชาชน ให้เว้นจากการกระทำความชั่ว แนะนำให้ทำความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม สอนในสิ่งที่ยังไม่ได้สดับเล่าเรียนให้ได้สดับเล่าเรียน ชี้แจงให้เข้าใจในสิ่งที่ได้เล่าเรียน และบอกทางสวรรค์^{๑๘๘}

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีหน้าที่/บทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคมเป็นการสงเคราะห์อันเป็นสาธารณประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งแม้หน้าที่/บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่ในหน้าที่/บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยา พระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึงเพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชน

หากกล่าวโดยรวม หน้าที่และบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบัน พึงมีดังนี้

- ๑) เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิต และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
- ๓) เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์
- ๔) เป็นที่พักของคนเดินทาง
- ๕) เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม
- ๖) เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน
- ๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ
- ๘) เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

^{๑๘๗} ว.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๑.

^{๑๘๘} ศ.ปา (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๘.

๙) เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น

๑๐) เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ

๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่าง ๆ ^{๑๘๙}

พระสงฆ์ควรตระหนักมันอยู่เสมอในหน้าที่เดิมแท้ของตนตามพระธรรมวินัย จาการากฐานนี้จึงเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แทนที่จะดังหรือหวงแหนหน่วงเหนี่ยวบทบาทเดิมไว้ และเท่าที่มองเห็นในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็โน้มเอียงไปในทางที่จะกระทำเช่นนั้น ส่วนที่จะเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปแบบใหม่อย่างใดบ้างนั้น ก็รวมอยู่ในหลักการเดิม ๓ อย่าง คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ แล้วตั้งตนอยู่ในคุณสมบัติ ๓ ประการ คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความรู้สึที่มีสติปัญญา ^{๑๙๐} กล่าวได้ว่า มีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคมดังนี้

๑) อำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๒) อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดทั้งที่เป็นประจำและเป็นการจร

๓) อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้ที่มาบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔) สร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้าง ฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อน หรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น ^{๑๙๑}

การนี้ รวมถึง หน่วย อ.ป.ต. ซึ่งเป็นชื่อย่อมาจากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยเป็นความคิดริเริ่มของคณะสงฆ์ ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงได้ก่อตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ประการได้แก่

๑) เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้และพัฒนาตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ

๒) เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้านและหน่วยราชการในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เช่น ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น

^{๑๘๙} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, หน้า ๑๖.

^{๑๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๗.

^{๑๙๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๘-๒๐.

ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่วยกันพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เราเรียกว่าสัมมาอาชีพ ทั้งนี้เพื่อที่จะหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้านและสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยไม่เลือกงาน หนักเอาเบาสู้อยึดคติที่ว่า คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้

๓) เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิดอะไรที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองให้มาแสดงออกที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะนำชาติให้เจริญ

๔) เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข ช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นโจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย วาตภัยหรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองที่ว่า ถึงคราวนี้ทุกข์ ช่วยกันแก้ไข ถึงคราวสุขสบาย ก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท

๕) เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นจะต้องรับทราบอย่างทันทั่วถึงตรงไปตรงมา ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เรา เข้าใจสถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาล้มเหลว^{๑๔๒}

การนี้ เพื่อให้วัตถุประสงค์หลักทั้ง ๕ ประการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนอย่างแท้จริง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้องปรับบทบาทของหน่วยให้มีความคล่องตัวโดยการจัดตั้งองค์กรในรูปของคณะกรรมการตามระเบียบว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พุทธศักราช ๒๕๔๖ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ปัจจุบันมีจำนวน ๕,๔๐๑ ทั่วประเทศ บางหน่วยไม่สามารถจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ เนื่องจากขาดปัจจัยหลายประการ เช่น บุคลากรและอุปกรณ์ที่จะมาสนับสนุนในการดำเนินงาน จึงเห็นควรประสานกับองค์กรและหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ของกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีเครือข่ายโยงใยทั่วประเทศช่วยวางแผนในการทำงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาด้านการศาสนา ดังนี้

๑) ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข โดยมีการเผยแพร่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบที่หลากหลายกว้างขวางและต่อเนื่อง

^{๑๔๒} ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๘๖.

๒) การศึกษาของคณะสงฆ์ต้องยกระดับให้มีคุณภาพสูงขึ้นรวมทั้งขยายผลออกไปให้กว้างขวางทั่วถึงทุกวัด

๓) ศาสนสถานสำหรับพระพุทธศาสนาคือวัดต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นแกนนำในการเผยแผ่หลักธรรมและให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถสงเคราะห์เกื้อกูลชุมชนในทุก ๆ ด้าน ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและพระธรรมวินัย

๔) ระดมสรรพกำลังจากศาสนิกชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ให้มีส่วนร่วมทานุบำรุงอุปถัมภ์ในกิจการพระศาสนาซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคนรวมทั้งการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างองค์กรทางพุทธศาสนาด้วยกันและองค์กรอื่น ๆ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพที่ยั่งยืน

๕) เร่งรัดพัฒนาการด้านบริหารงานพระศาสนาเพื่อนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระศาสนา และเพื่อให้บุคลากรทางพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ^{๑๔๓}

ดังกล่าวนี้น สอดคล้องกับหลักการของการพัฒนางานการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ว่า วัดเป็นของชาวบ้าน การบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ทางวัดจะต้องอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ พร้อมให้คำแนะนำทั้งที่บ้านและที่วัด การทำบุญกุศล ตามประเพณีชีวิตและสังคมของหมู่บ้าน ได้แก่ การเก็บศพ ตั้งศพ บำเพ็ญกุศล ฌาปนกิจศพและที่เก็บกระดูก เจ้าอาวาสเป็นผู้นำของฝ่ายสงฆ์ให้ช่วยเหลือโดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ที่อาวุโสในหมู่บ้านหรือตำบลที่เป็นผู้นำชาวบ้าน จะขอความร่วมมือเจ้าอาวาสจัดงานรื่นเริงของหมู่บ้านในสถานที่ของวัดดีกว่าที่อื่น เพราะจะมีคนมาทำบุญ ทำกิจกรรมประกอบความดี เว้นความขัดแย้งและอุปสรรคต่าง ๆ หากกล่าวโดยรวม พระสงฆ์และวัดควรมีบทบาท ดังนี้

๑) เมื่อวัดมีที่ดินเหลือ ควรจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากบ้าน วัด โรงเรียน ควรให้มีความใกล้ชิดกับวัด อุบาสก อุบาสิกา ที่ศรัทธาวัด ควรทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีล ฟังเทศน์ที่วัดเป็นประจำ และทำหน้าที่บำรุงวัดร่วมกับประชาชนในชุมชนอื่น ๆ ด้วย

๒) พระสงฆ์ควรตั้งสุศาลา สถานิอนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในวัด หรือ ในเขตวัด

๓) ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์ในวัด อาจเกิดจากความร่วมมือจากทางวัดเอง หรือจากประชาชน ชาวบ้าน แม้แต่ทางราชการ จัดสร้างขึ้นให้วัดดูแลได้ อาจให้ใช้สถานที่แล้วมีพระภิกษุ สามเณร เป็นผู้ดูแลรักษา ให้บริการแก่ประชาชน

๔) ควรตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมราษฎรของหน่วยราชการ ในกิจการด้านการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น วัดอาจให้ใช้สถานที่ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัดได้

๕) ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในด้านเกษตร ทาวัดอาจเป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและมีทางวัดเข้าไปช่วยดูแล

^{๑๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

๖) กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่น ๆ ของหมู่บ้าน ควรให้ใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรช่วยเหลือให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่าง ๆ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่าง ๆ

๗) กิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พระสงฆ์ควรจัดการชวนช่วยกัน โดยพระเป็นผู้นำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ ^{๑๔๔}

ดังนั้น การพัฒนาสงเคราะห์ชุมชนจึงควรมีแนวความคิดที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้^{๑๔๕}

๑) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้นเป็นสำคัญยิ่ง การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชน

๓) การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชนแล้ว การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน และชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศีลธรรม และสุขภาพ

๔) การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนได้ผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้น นอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้วต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้ทรัพยากรมากเป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

^{๑๔๔} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๙-

^{๑๔๕} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

๕) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม ในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาใน ขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุน ส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในการระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไข ปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๖) ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและ ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งบุคลากรงบประมาณ หรือ ทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดความสามารถ จำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงาน พัฒนาชุมชนในชุมชนใด จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนรัฐบาลกล่าวคือ ชุมชนที่มีความ พร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนมาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐบาลก็เข้าไปให้ความสนับสนุน มากขึ้น ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องเป็นสัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๗) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้อง เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนา ชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและ แนวคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของ ประชาชนและการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับ ประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทาง

๘) การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลายด้าน จะ มุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙) ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการหลายด้าน ไม่ใช่มี เพียงกิจกรรมเดียวต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้านไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะทุกกิจกรรม มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่าง เพศและวัย เป็นต้น

๑๐) การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุก เพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นกระบวนการทางสังคม ดังนี้

๑๐.๑) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาด ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๑๐.๒) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล ความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๑๐.๓) การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๑๐.๔) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดทางอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชา หรือท้อถอย

ดังนั้น การสาธารณสุขสงเคราะห์ในการพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึงหลายประการ ดังนี้

๑) ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน และความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการที่จะเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือตนเองได้ในบั้นปลาย

๒) ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม

๓) ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือแผนหรือโครงการพัฒนาชุมชนจะต้องมาจากประชาชนในชุมชน จะต้องไม่เป็นการบังคับให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้ประชาชนเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

๔) หลักการปกครองตนเอง ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองในรูปของสถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ วัย เพศ โดยที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการเอง

๕) หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนไปสู่ชุมชน

๖) การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้นเป็นลำดับ

๗) การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่าย ๆ ในชีวิตคน เช่น ให้เริ่มต้นในกลุ่มคนที่ยอมรับ หรือแนะนำได้ง่ายก่อนไปสู่ด้านอื่น ๆ ต้องอาศัยอ้างอิงในสิ่งที่ชาวบ้านรู้และเคยชินอยู่แล้ว

๘) ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น จึงจะทำให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้^{๑๔๖}

^{๑๔๖} พัฒน์ สุจำนง และคณะ, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓-๒๖.

การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์ควรดำเนินการพัฒนาประชาชน โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลัก โดยการจัดตั้งโครงการรณรงค์ลดละเลิกอบายมุข และโครงการเสริมเพื่อพัฒนาสภาพเป็นอยู่ของประชาชน เช่นโครงการศูนย์เด็กเล็ก ฯลฯ พระสงฆ์ต้องมีบทบาทภาวะผู้นำสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการ โดยลักษณะการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานและได้รับแบ่งปันผลประโยชน์เท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาจิตใจของประชาชนควบคู่กันไป^{๑๔๗} และปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งทางรูปร่าง มโนสำนึก และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยข้อเท็จจริงมนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีโอกาที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ สิทธิและโอกาสที่จะก้าวหน้าแสดงความรู้ ความสามารถ การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้พัฒนาขึ้น เป็นต้น แต่โอกาสเหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น มนุษย์จึงย่อมไม่มีสิทธิและเสมอภาคในความสำเร็จของชีวิตโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ความหมายของชุมชนสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ด้าน คือการพัฒนาชุมชนในความหมายของงานและในความหมายของหลักและวิธีการทำงานดังนี้

๑) การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “งาน” ก็คือการกระทำให้เกิดสิ่งของต่าง ๆ หมายถึงการกระทำใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของทั้งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ สร้างทำนบ เขื่อนฝาย สร้างโรงเรียน สถานีนอนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชน จนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

๒) การพัฒนาชุมชนในความหมายของ “หลักและวิธีการทำงาน” หมายถึงการที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้าง “งาน” หรือสิ่งของ ถาวรวัตถุและองค์ประกอบต่าง ๆ ของประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นในความหมายนี้การพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่มีความคิดริเริ่มของประชาชน กระทำโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียสละยินยอมพร้อมใจกันของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาด้านต่างๆ โดยมีได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทอง แต่หวังผลของงานที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

ปรัชญาองค์การพัฒนาชุมชนเกิดจากการผสมผสานหลักการดังกล่าวเข้ากับความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตของคนมี ๕ ประการ คือ

๑) บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญถึงแม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิที่พึงได้รับความยุติธรรมและอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง

^{๑๔๗} พระประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๒.

๒) บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ เสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่ถูกบีบบังคับจากบุคคลอื่น

๓) บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิด เผยและแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก

๔) การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และสังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

๕) ถ้ามีโอกาสเมื่อไร บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพ หรือพลังความสามารถของตนได้^{๒๑๔}

งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ชุมชนและท้องถิ่นในความหมายกว้าง ๆ คือ การพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้น จะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า๑๙๙ สิ่งสำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในการพัฒนาชุมชน ต้องใช้หลักการประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จะต้องมี การร่วมมือและประสานงานกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ การประสานงานระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน การประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในชุมชนที่เรียกว่า บวร ซึ่งหน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็น ๑ ใน บวร นี้ เกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เริ่มต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย ๔ สถานะและเหตุการณ์ในสังคม เรียกร้องต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และคุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรม ของพระสงฆ์ที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ นั้นเอง^{๒๐๐}

อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ทางสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุดคือ บทบาทหน้าที่ทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

๑) บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่ที่เป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุน ด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

^{๒๑๔} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : หจก. บางกอกบล๊อค, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^{๒๑๕} วิทยากร เชียงกุล, พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗.

^{๒๐๐} สมพร เทพสิทธิ, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุปัชฌาย์พุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

๒) บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาล แก่ชาวบ้าน ในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระ

๓) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทางแก่ประชาชน จิตใจ ที่พัฒนา แล้วจะไม่วุ่นวาย เข้าใจความหมายของ ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม นอกจากนี้ การสอนปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดสุขสงบทางจิตใจได้มาก

๔) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วนช่วยสุขภาพจิต ของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ งานสงเคราะห์ ทางจิตใจ ได้มาก

๕) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทในฐานะผู้นำด้านการเสนอ ความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ พระเป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนา ต่าง ๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของ ชาวบ้าน พระภิกษุสามเณรในวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่ บ้านและวัด^{๒๐๑}

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิ การเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดง ไว้ตารางที่ ๒.๑๔ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๔ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระราชวรมนูณี (ประยูรย์ ปยุตโต) (๒๕๓๗, หน้า ๑๖)	บทบาทของวัดที่ต้องมีเพื่อชุมชน คือ เป็นสถาน ศึกษา เป็นสถานสงเคราะห์ เป็นสถานพยาบาล เป็นที่พักของคนเดินทาง เป็นสโมสร เป็นสถาน บันเทิง เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นคลังพัสดุ เป็นศูนย์กลางการ บริหารการปกครอง และเป็นที่พักบพิตรกรรม
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (๒๕๔๕, หน้า ๑๘-๒๐)	เจ้าอาวาสจึงต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือ สังคม

^{๒๐๑} สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, ประมวลธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส. สมบูรณ์ การพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๘.

ตารางที่ ๒.๑๔ (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (๒๕๒๖, หน้า ๙-๑๓)	สิ่งที่วัดควรดำเนินการเพื่อช่วยเหลือด้านพัฒนา คุณภาพชีวิตประชาชน ๑) ควรจัดตั้งโรงเรียน ๒) พระสงฆ์ควรตั้งสุสาน ศาลานอนามัย ๓) ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ๔) ควรตั้งสภาตำบล ๕) ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม ๖) กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ๗) กิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
พัฒน์ สุจ้านง และคณะ (๒๕๒๕, หน้า ๒๓-๒๖)	หลักการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๑) ยึดถือประชาชนเป็นหลัก ๒) ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการ พัฒนาทั้งคนวัตถุ ๓) ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ๔) หลักการปกครองตนเอง ๕) หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ๖) การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้ง่ายก่อน ๗) การเปลี่ยนแปลงในชุมชนคำนึงถึงสิ่งที่ง่าย ๆ ๘) ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนา
พรประภา กิจโกศล (๒๕๓๔, หน้า ๔๒)	พระสงฆ์มีบทบาทภาวะผู้นำสำคัญในการชักชวน ให้ประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม/โครงการ มี การวางแผนและดำเนินงานและได้รับแบ่งปัน ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาจิตใจ ของประชาชนควบคู่กันไป

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และหลักการสำคัญคือการยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพราะการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนเอง โดยมีพระสงฆ์และวัดแกนนำเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่เหมาะสม โดยควรยึดหลักที่ว่าประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี มีความสามัคคี และสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ ดังนั้นงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เจริญยั่งยืน จึงต้องมีการบริหารจัดการและลงมือปฏิบัติอย่างรอบคอบระมัดระวังด้วยการคำนึงถึงประโยชน์ของพระสงฆ์ วัด ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นเป็นที่ตั้งเสมอ

๒.๕ เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

คณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกอบด้วย ๔ จังหวัด^{๒๐๒} ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์^{๒๐๓}

กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่ายคือ การเพื่อความเรียบร้อย ตีงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์^{๒๐๔} หากพิจารณาในเชิงพื้นที่ พบว่า

- ๑) คณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย
 - ๑.๑) คณะสงฆ์อำเภอเมืองราชบุรี
 - ๑.๒) คณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก
 - ๑.๓) คณะสงฆ์อำเภอโพธาราม
 - ๑.๔) คณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง
 - ๑.๕) คณะสงฆ์อำเภอจอมบึง
 - ๑.๖) คณะสงฆ์อำเภอสวนผึ้ง
 - ๑.๗) คณะสงฆ์อำเภอปากท่อ
 - ๑.๘) คณะสงฆ์อำเภอบางแพ
 - ๑.๙) คณะสงฆ์อำเภอวัดเพลง
 - ๑.๑๐) คณะสงฆ์อำเภอบ้านคา
- ๒) คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย
 - ๒.๑) คณะสงฆ์อำเภอเมืองสมุทรสงคราม
 - ๒.๒) คณะสงฆ์อำเภอบางคนที
 - ๒.๓) คณะสงฆ์อำเภออัมพวา
- ๓) คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย
 - ๓.๑) คณะสงฆ์อำเภอเมืองเพชรบุรี
 - ๓.๒) คณะสงฆ์อำเภอเขาย้อย
 - ๓.๓) คณะสงฆ์อำเภอหนองหญ้าปล้อง
 - ๓.๔) คณะสงฆ์อำเภอชะอำ
 - ๓.๕) คณะสงฆ์อำเภอยายาง

^{๒๐๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๓.

^{๒๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

^{๒๐๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๙.

- ๓.๖) คณะสงฆ์อำเภอบ้านลาด
 ๓.๗) คณะสงฆ์อำเภอบ้านแหลม
 ๓.๘) คณะสงฆ์อำเภอแก่งกระจาน
 ๔) คณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วย
 ๔.๑) คณะสงฆ์อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์
 ๔.๒) คณะสงฆ์อำเภออำเภอกุยบุรี
 ๔.๓) คณะสงฆ์อำเภออำเภอบ้านลาด
 ๔.๔) คณะสงฆ์อำเภออำเภอบางสะพาน
 ๔.๕) คณะสงฆ์อำเภออำเภอบางสะพานน้อย
 ๔.๖) คณะสงฆ์อำเภออำเภอบางสะพานบุรี
 ๔.๗) คณะสงฆ์อำเภออำเภอบ้านลาด
 ๔.๘) คณะสงฆ์อำเภออำเภอสทิงพระ^{๒๐๕}

จากข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาไว้ มีข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ตารางที่ ๒.๑๕ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๕ แนวคิดหลักของนักวิชาการจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๕, หน้า ๒๕๓ และหน้า ๑๐๖)	- คณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ - ภาค ๑๕ ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (๒๕๕๕, หน้า ๙)	การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นหนึ่งในกิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา

สรุปได้ว่า เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ที่มีพื้นที่ครอบคลุม ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นั่นเอง

^{๒๐๕} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๕, สถิติจำนวนพระภิกษุสงฆ์ สามเณร (ในพรรษา) เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕, (นครปฐม : สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๕, ๒๕๕๗), หน้า ๖. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

บทที่ ๓

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

๓.๒ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

๓.๓ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

๓.๔ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

๓.๑ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในบริบทเฉพาะด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๑.๑ จุดแข็ง

จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่

- วัดมีสถานที่รองรับการดำเนินงาน

สถานที่ของวัดสามารถรองรับการดำเนินงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยทั่วไป แบ่งเป็นส่วนเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ ซึ่งในส่วนของเขตธรณีสงฆ์นั้น ได้แก่ พื้นที่ในอารามที่

วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือนอกจากการจัด แบ่งเขตสำคัญ คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะ ต่าง ๆ ของวัด อาจเป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นให้วัด หรือใช้เป็นสถานที่เอนกประสงค์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อวัดดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลอันเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ซึ่งวัดเป็นผู้ดำเนินการเอง ย่อมใช้พื้นที่ธรณีสงฆ์ดังกล่าวนี้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และไม่มีค่าใช้จ่าย^๒

นับแต่อดีต เมื่อประชาชนมีจิตศรัทธาในบรรพพุทธานุสา ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะสร้างวัดขึ้นแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนัก เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลประกอบศาสนกิจ ตามประเพณีที่สืบทอดกันมา วัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรมให้ความรู้ในด้านวิชาชีพ ตำราแพทย์แผนไทย และศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นต้น ประการสำคัญ คือ วัดที่ประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้นนี้มุ่งใช้เป็นสถานที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชนในชุมชนนั้น ดังนั้น การใช้สถานที่ของวัดเพื่อการสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน จึงเป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท^๓

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีข้อบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่ดินวัด ใน มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ซึ่งประกอบด้วย ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา และวัดที่สมบูรณ์ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สภาพความเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งวัด ที่ตั้งศาสนสมบัติของวัด เพื่อการบริหารจัดการวัดให้ถูกต้อง เรียบร้อย ดังาม ตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม โดยดำเนินการต่าง ๆ ตามภารกิจของคณะสงฆ์ให้สมบูรณ์ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้น วัดในบรรพพระพุทธศาสนาจึงมีพื้นที่รองรับการดำเนินงานต่าง ๆ ตามภารกิจคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี นี่เป็นจุดแข็งที่ทุกวัดมี^๔

ข้อได้เปรียบของวัดในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ คือ การมีสถานที่ที่สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย และกว้างขวาง^๕ มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ ร่มรื่น รวมทั้งความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ที่ความมั่นคงปลอดภัยต่อการพำนักอาศัย ใช้ประโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเพียงพอ และเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์เพื่อการสาธารณะ^๖

^๒ สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^๓ สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคณี (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวิจิตรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^๖ สัมภาษณ์ นายฉัตรบุวิชัย จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

ปกติ ทุกวัดมีพื้นที่สำหรับให้ประชาชนจัดกิจกรรมบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ อยู่แล้ว ดังที่ เราเห็นกันทั่วไปไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานแต่ง หรืองานตาย ก็ล้วนแต่อาศัยสถานที่ในบริเวณวัด ดังนั้น หากวัดสามารถจัดสรรพื้นที่ที่มีอยู่เพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นสัดส่วน มีระเบียบ ปลอดภัย สะอาด ร่มรื่น นี่จะเป็นจุดแข็งสำคัญ เป็นทุนเดิมของวัดสำหรับการดำเนินกิจการช่วยเหลือเกื้อกูลอันเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้อย่างดียิ่ง^๗

- พระสังฆาธิการในพื้นที่เป็นผู้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง

จุดแข็งของการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในด้านการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น คือ พระสังฆาธิการรับรู้ปัญหาที่แท้จริงของคนในชุมชนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ^๘ เนื่องจาก พระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสของทุกวัด หากไม่ได้เป็นลูกหลานของคนในชุมชน ก็จะเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นมานาน หรืออาจเป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหาของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด^๙

โดยปกติ ในฐานะความเป็นพระสงฆ์ ก็จะเป็นที่พึ่งยามยากของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาต่าง ๆ ก็จะมาบอกเล่าให้พระสงฆ์ได้รับฟัง อาจเป็นการสนทนาโดยทั่วไป หรืออาจเป็นการระบายความทุกข์ยากลำบากในชีวิตของตน และพระสงฆ์ส่วนมากก็จะเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นบุคคลที่ได้รับรู้ปัญหาความเป็นมาเป็นไปของประชาชนเป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่า เมื่อมีข้าราชการใหม่ย้ายมาประจำในพื้นที่ สิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การเข้าไปกราบหลวงพ่หรือพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพของคนในชุมชนนั้น เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและรับทราบปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน^{๑๐}

เมื่อส่วนราชการต้องการรับทราบปัญหาของคนในพื้นที่ เพื่อเข้าไปช่วยเหลือ แก้ไข สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการ คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาอย่างจริงจัง และบุคคลในลำดับต้น ๆ ที่นึกถึงคือ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจของคนในชุมชนนั้น ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิด มีความสนิทสนมกับประชาชน และเป็นผู้ที่รู้ซึ้งถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าอาวาสของแต่ละวัดจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ควบคู่กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองประจำท้องถิ่นนั้น ๆ^{๑๑}

พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสของวัดในพื้นที่นั้น ๆ เป็นผู้รับทราบสภาพปัญหาของชุมชน ความทุกข์ยาก หรือความต้องการของคนในชุมชนมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์จะเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานตามสภาพความเป็นจริงที่ได้รับทราบ โดยอาจประสานงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน^{๑๒}

^๗ สัมภาษณ์ นายรุจน์ประทีป ธรรมพิภัทร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^๘ สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ขยมงคล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคฺคปณฺโณ), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (กุ้ยไธ้ ชุตินฺธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายรุจน์ประทีป ธรรมพิภัทร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อรัญญิกานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

- คณะสงฆ์มีนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์

ข้อดีประการสำคัญประการหนึ่งซึ่งขาดเสียมิได้ คือ ฝ่ายคณะสงฆ์ทุกระดับให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มกำลัง เนื่องด้วย กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ระบุให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นมีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี นั้นเอง^{๑๓}

ตามหลักการ คณะสงฆ์ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ต้องดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ตามศักยภาพที่กระทำได้^{๑๔} เจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด มีหน้าที่ต้องบำรุงรักษา จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในมาตราที่ ๓๗ เพราะฉะนั้นการประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ จึงได้รับการส่งเสริมจากนโยบายดังกล่าวนี้ อย่างเต็มที่^{๑๕}

๓.๑.๒ จุดอ่อน

จุดอ่อนของการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่

- กิจการบางประเภทขาดงบประมาณสำหรับดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินกิจการเองของวัดในเรื่องต่าง ๆ เช่น การจัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น เป็นกิจการที่พระสงฆ์และวัดจัดทำขึ้นเอง บางกิจการ/โครงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน บางกิจการ/โครงการอาจไม่ได้รับการสนับสนุน งบประมาณในการดำเนินงานทั้งหมดวัดอาจต้องจัดหาเอง ดังนั้น หากเป็นกิจกรรม/โครงการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องย่อมประสบปัญหาด้านงบประมาณเป็นสำคัญ^{๑๖}

ปัญหาจากการขาดงบประมาณดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของวัด เป็นปัญหาที่สำนักงานพระพุทธศาสนารับทราบมาโดยตลอด แต่เฉพาะในส่วนของงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่แต่ละวัดพิจารณาดำเนินการตามศักยภาพของตน ซึ่งต้องดำเนินงานไปควบคู่กับภารกิจในด้านอื่น ๆ ดังนั้น หากเป็นการดำเนินงานในลักษณะโครงการต่อเนื่องที่เข้าซ้อนกับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ก็อาจไม่ได้รับการสนับสนุน^{๑๗}

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุนสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายณัฏฐ์ปวิชัย จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ จึงควรมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรการกุศลของเอกชนสำหรับจัดหาทุนเพื่อใช้ในโครงการที่จัดขึ้น โดยหาแหล่งเงินทุนจากภายนอกชุมชน มีการประสานกับผู้นำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาความแตกแยกของคนในหมู่บ้านก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และหากเป็นโครงการที่ต้องดำเนินการโดยต่อเนื่องก็ต้องให้ความสำคัญกับแผนงานด้านงบประมาณอย่างยิ่ง ประการสำคัญ คือ หน่วยงานราชการจะให้การสนับสนุนได้เฉพาะโครงการที่อยู่ในแผนงานประจำปีและเป็นพันธกิจของหน่วยงานนั้น ๆ เท่านั้น^{๑๘}

๓.๑.๓ โอกาส

โอกาสของการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่

- พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของวัด

การเข้าไปบริหารจัดการในส่วนของการการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นกิจการที่พระสงฆ์และวัดดำเนินการหรือจัดทำโครงการขึ้นมาเองในลักษณะที่ทำเป็นกิจกรรมประจำหรือชั่วคราว เช่น การตั้งมูลนิธิ การตั้งกองทุน หรือการอบรมประชาชนด้านต่าง ๆ ล้วนเป็นกิจการที่ดำเนินการเพื่อสาธารณกุศล ไม่แสวงหากำไร ดังนี้ พุทธศาสนิกชนจึงให้การสนับสนุนการดำเนินการอย่างเต็มที่ ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และกำลังกาย เพราะเล็งเห็นว่า พระสงฆ์และวัดทำเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง มิได้มุ่งหวังผลประโยชน์ใดใด^{๑๙}

กิจการของวัดทุกประเภท อาศัยแหล่งเงินทุนหลักจากเงินบริจาคของประชาชน ประชาชนในพื้นที่เป็นกำลังสำคัญของวัด และด้วยพื้นฐานของคนไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งชีวิต จึงมีความเชื่อเรื่องอาณิสสของการให้ทานอย่างมาก กล่าวคือ มีศรัทธาเชื่อมั่นว่า การให้ทานนั้นเมื่อให้แล้ว ผู้ที่รู้จักให้ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับเป็นธรรมดา โดยผลนั้นจะย้อนกลับมาหาตัวของผู้ที่ตัวเอง แม้ว่าเราต้องการหรือไม่ก็ตาม ดังกล่าวนี้อธิบายเป็นโอกาสของสถาบันพระพุทธรศาสนา ที่ได้เปรียบองค์กรการกุศลอื่น ๆ^{๒๐}

คนไทยเรานั้นเป็นพวกที่ชอบทำบุญ บุญที่ทำกันเป็นส่วนใหญ่มักจะเป็นการบริจาคเงินหรือปัจจัยในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วอยู่ในเรื่องให้ทานเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นทานทั้งสิ้น การให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ถี่เหนียว และความคับแคบในจิตใจให้น้อยลง ทำให้ไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ อีกทั้ง สิ่งที่บริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับและสังคมโดยรวม และการให้ทานนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน อาจให้เป็นสิ่งของก็ได้ และคติเรื่องการทำบุญให้ทานของคนไทยนี้ เป็นส่วนสำคัญของการระดมทุนเพื่อการกุศลต่าง ๆ ที่พระสงฆ์และวัดใช้โอกาสนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน^{๒๑}

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อรัญญกานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี (จำลอง อาสโณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญโญ), เจ้าคณะอำเภอท่ายาง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

วัดมีประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นกำลังสำคัญด้านเงินทุน ซึ่งได้มาจากการบริจาคด้วยความเต็มใจ โดยมีจุดมุ่งหมายให้วัดนำเงินบริจาคไปใช้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและใช้ในกิจการต่าง ๆ ของวัด ยิ่งถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ก็ได้รับการสนับสนุนอย่างมาก เพราะตระหนักและเล็งเห็นว่า วัดทำเพื่อประโยชน์ของสังคมอย่างแท้จริง ไม่ได้แสวงหาผลกำไร ดังนั้น พระสงฆ์ทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสของทุกวัด ต้องธำรงรักษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้มั่น มิให้ตกลงไปได้^{๒๒}

- หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในขอบเขตที่กระทำได้

หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะส่วนท้องถิ่นจะให้การสนับสนุนการดำเนินงานด้านสาธารณประโยชน์ที่วัดดำเนินการอย่างเต็มที่^{๒๓} และหากกล่าวในบริบทขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ก็มีขอบเขตรับผิดชอบโดยตรงในการบริการสาธารณประโยชน์ในเขตจังหวัดอยู่แล้ว ดังนั้น หากเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับงานสงเคราะห์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การอาชีพ สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ระบบสาธารณูปโภค การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจารีตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ ก็จะสามารถให้การสนับสนุนได้อย่างเต็มที่^{๒๔}

ในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนา ถือเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ใกล้ชิดและมีหน้าที่โดยตรงในการสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนาสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา เพราะฉะนั้น ภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ซึ่งเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของคณะสงฆ์นั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทุกจังหวัดพร้อมสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่กำลังตามที่กฎหมายเอื้อให้กระทำได้^{๒๕} ซึ่งอยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา ฯ ได้แก่ การดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการคณะสงฆ์ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การสนองงาน ประสานงาน และถวายเป็นการสนับสนุนกิจการและการบริหาร การปกครอง คณะสงฆ์ การเสนอแนะทางการกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา การส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา การดูแลรักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง การพัฒนาศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม และการปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^{๒๖}

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายวันชัย อีร์ศัยกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายพิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายฉัตรบุรีพิชญ์ จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๑.๔ อุปสรรค

อุปสรรคของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่

- สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขสงเคราะห์เท่าที่ควร

อุปสรรคสำคัญของการดำเนินการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ คือ ขาดกระบอกเสียง^{๒๗} เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่ในพื้นที่ประเทศไทย มีวัดมากกว่า ๓๐,๐๐๐ วัด และมีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและทำงานเพื่อสังคมเป็นจำนวนมากกว่า ๓๐๐,๐๐๐ รูป แต่ไม่ค่อยจะเป็นข่าว แต่พระสงฆ์ที่ทำผิดพระวินัยกลับได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนทุกแขนง ประโคมข่าวเป็นรายวัน เพื่อขายข่าว นี่เป็นปัญหาใหญ่ เป็นอุปสรรคสำคัญในสังคมไทยที่มีมาช้านาน มีอยู่ในปัจจุบัน และคาดว่าจะมีต่อไป^{๒๘}

นักข่าวเมืองไทย นิยมขายข่าวพระทำผิดวินัยสงฆ์ มากกว่า ขายข่าวพระที่ทำความดีเพื่อสังคม^{๒๙} โดยแท้จริง สื่อมวลชนต้องเป็นกำลังสำคัญ เป็นผู้เผยแพร่ความดีของพระสงฆ์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม ดังเช่นที่ ไม่นานมานี้ สื่อมวลชนของอินเดียได้เผยแพร่คุณความดีของพระสงฆ์ไทยที่ทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ คือ พระสงฆ์ไทย ณ วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ รัฐอุตตรประเทศอินเดีย ได้เป็นผู้นำชาวบ้านออกกวาดขยะตามถนน หน้าทางเข้าสุภูปรินิพพาน ไปจนถึงมกุฏพันธเจดีย์สถานที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ ดังกล่าวนี้น หากสื่อมวลชนไทยเป็นดังเช่นสื่อมวลชนของอินเดีย ก็จะเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา แต่ในทางตรงกันข้าม หากยังไม่ให้ความสำคัญและสนใจแต่ข่าวเสียหายของพระสงฆ์ ก็จะเป็นอุปสรรคใหญ่หลวง^{๓๐}

ตารางที่ ๓.๑ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

สภาพ	ประเด็น	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
จุดแข็ง	วัดมีสถานที่รองรับการดำเนินงาน	๗	๑, ๕, ๖, ๑๔, ๑๘, ๑๙ และ ๒๓
	พระสังฆาธิการในพื้นที่เป็นผู้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง	๕	๒, ๑๐, ๑๓, ๒๓ และ ๒๕
	คณะสงฆ์มีนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	๓	๓, ๘ และ ๑๔

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคฺคปญฺโญ), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพฺโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประชาภาพ (แดง นนฺทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายนิสิต จันทรสมวงศ์, ผู้อำนวยการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

สภาพ	ประเด็น	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
จุดอ่อน	กิจการบางประเภทขาดงบประมาณสำหรับดำเนินการโดยต่อเนื่อง	๓	๑๑, ๑๙ และ ๒๓
โอกาส	พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของวัด	๔	๔, ๗, ๙ และ ๑๒
	หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในขอบเขตที่กระทำได้	๔	๑๘, ๑๙, ๒๐ และ ๒๑
อุปสรรค	สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสงเคราะห์เท่าที่ควร	๔	๑๐, ๑๕, ๑๖ และ ๑๗

สรุปได้ว่า สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๓ ประเด็น ได้แก่ วัดมีสถานที่รองรับการดำเนินงาน พระสังฆาธิการในพื้นที่เป็นผู้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง และคณะสงฆ์มีนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ กิจการบางประเภทขาดงบประมาณสำหรับดำเนินการโดยต่อเนื่อง ๓) โอกาส มี ๒ ประเด็น ได้แก่ พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของวัด และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในขอบเขตที่กระทำได้ และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสงเคราะห์เท่าที่ควร

๓.๒ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในบริบทเฉพาะด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๒.๑ จุดแข็ง

จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบของการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่

- วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

จุดแข็งที่ส่งเสริมการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการช่วยเหลือ เกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ที่เข้มแข็งที่สุด คือ วัดมีฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน ด้วยเหตุที่ พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนามานาน จนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในชนบทยังคงถือว่า วัดยังเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน เป็นศูนย์รวมกิจกรรมทุกประเภทของชุมชน ซึ่งต่างจากในเมืองใหญ่ที่วัดกลายเป็นเพียงสถานที่จำพรรษาของพระสงฆ์และเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา เท่านั้น^{๓๑}

วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของการอบรมสั่งสอนจริยธรรม เป็นสถาบันสำคัญทั้งในด้านการศึกษา สังคม และเป็นบ่อเกิดของศิลปะสาขาต่าง ๆ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่ชุมนุม เพื่อทำบุญฟังพระธรรม เทศนา ตลอดจนการพบปะสังสรรค์ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน^{๓๒}

นับแต่อดีต วัดเป็นศูนย์กลางในด้านพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นแหล่งสังคมสงเคราะห์ เช่น เป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพของชุมชน เป็นศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก เป็นศูนย์สงเคราะห์ผู้ป่วย เป็นต้น โดยมีพระสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจและผู้นำทางสังคม เป็นผู้นำทางการอบรมจิตใจของคนในสังคมให้ดีขึ้น เป็นต้น และแม้ในปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์และวัดจะลดลงเนื่องจากมีหน่วยงานภาครัฐมาทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังที่กล่าวข้างต้น แต่หน่วยงานภาครัฐสามารถใช้ประโยชน์จากสถานที่ของวัดในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มที่ เพราะวัดเป็นของชุมชน พื้นที่ของวัดเป็นพื้นที่ของคนในชุมชน^{๓๓}

วัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนรอบ ๆ วัดยังใช้วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมราชการ หรือให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้^{๓๔} แต่ในปัจจุบันท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาสู่สังคมไทย ทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชน หันไปยึดติดในวัตถุนิยมมากเกินไป เป็นผลให้คนห่างไกลจากวัดโดยไม่รู้ตัว วัดลดบทบาทจากในอดีตลงไปมาก แต่อย่างไรก็ตาม วัดก็ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย^{๓๕}

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ขยมงคล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโข), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประจักษ์ (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายทรงเกียรติ ลีมอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

- พระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุมชนขนาดใหญ่ ฯลฯ ก็ได้อาศัยพระสงฆ์เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่ ในการนำพาชาวบ้าน หรือเรียกได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา^{๓๖} พระสงฆ์สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชนได้ดีกว่าหน่วยงานราชการหรือข้าราชการในพื้นที่ พระสงฆ์มีความเข้าใจในสังคมพุทธวัฒนธรรม ความแตกต่างของบุคคลในสังคม ได้แก่ เพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และชั้นชั้นทางสังคม ฯลฯ ดังนั้น พระสงฆ์จึงสามารถเป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์และทำงานร่วมกันของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดี^{๓๗}

พระสงฆ์มีบทบาททางภาวะผู้นำสำหรับการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมา ถือได้ว่าเป็นแกนกลางที่ได้ช่วยนำสื่อแสงแห่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมให้คำแนะนำช่วยเหลือในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันเหตุผล เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม^{๓๘} วัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมแทบทุกด้านของหมู่บ้าน มีภิกษุเป็นผู้นำที่สำคัญของชุมชน กิจกรรมใดที่เป็นไปเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่บ้าน พระสงฆ์ก็มักเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยยึดหลักว่า เป็นการให้ความช่วยเหลือโดยเมตตากรุณาโดยพื้นฐานความเป็นจริงที่ว่า ท่านเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน^{๓๙}

เมื่อรัฐบาลจะได้เริ่มพัฒนาชุมชนชนบท และวางแผนโครงการเข้าไปยังท้องถิ่นชนบทห่างไกลนั้น พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในหมู่บ้านแต่ละแห่งก็ได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างไม่เป็นทางการอยู่แล้ว จนเป็นปกติวิสัย และเมื่องานพัฒนาดังกล่าวเข้าไปถึงหมู่บ้าน ท่านก็ได้เข้าร่วมงานเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ เช่น เป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม และเป็นที่ปรึกษาและเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาเรียกความร่วมมือจากชาวบ้านให้เข้าร่วมทำงานพัฒนาร่วมกับหน่วยงานของรัฐบาล^{๔๐} เป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องว่า พระในสมัยก่อนมีบทบาทแต่ในทางธรรม ที่จริงท่านยังเป็นผู้นำในทางโลก ในบางชุมชนที่ไกลจากการปกครองของบ้านเมือง^{๔๑} พระสงฆ์เป็นเหมือนกับผู้นำชุมชน สามารถช่วยไกลเกลี่ยข้อวิวาทบาดหมางในชุมชนได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เพราะประชาชนให้การยอมรับนับถือ^{๔๒}

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตฺโต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายนิสิต จันทร์สมวงศ์, ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายทรงเกียรติ ลิ้มอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายสุทิน โฆษพงษ์ศา, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อรัญญิกานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๒.๒ จุดอ่อน

จุดอ่อนของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่

- ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์จะมีการดำเนินการสงเคราะห์ทางตรง เพราะองค์กรอื่นอาจจะมีการเริ่มต้นอยู่แล้ว คณะสงฆ์เพียงเข้าไปมีส่วนร่วมในการเติมให้เต็มเท่านั้น แต่ในการร่วมมือกันจำเป็นต้องมีการประสานงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งปัญหาที่พบในปัจจุบันคือ ขาดการประสานงานที่ดี^{๔๓} โดยปกติหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภาคเอกชนต่างมีการดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนอยู่แล้ว เมื่อวัดหรือองค์กรคณะสงฆ์สงฆ์เข้ามาช่วยเหลือในกระบวนการดำเนินงานย่อมเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายราชการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายศาสนา และฝ่ายศาสนาได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริการสังคม ประการสำคัญ คือ ผลจากการประสานงานร่วมมือกันย่อมเกิดแก่ผู้รับผล ได้แก่ ประชาชนหรือผู้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อน^{๔๔}

แม้หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐจะเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานในชุมชน แต่ความร่วมมือที่ดีจากศาสนจักรจะช่วยให้โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในพื้นที่^{๔๕} ที่ผ่านมาพบว่า มีการร่วมมือกันดำเนินงานระหว่างวัดและหน่วยงานราชการ แต่อาจขาดการประสานงานที่ดี จึงส่งผลให้การดำเนินงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งในทางปฏิบัติ การประสานงานต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีความรู้สึกนึกคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือสังคมยอมรับร่วมกัน และยึดถือเป็นเครื่องตัดสินใจ เพื่อใช้กำหนดกรอบในการทำงานที่มีกลยุทธ์การบริการ มีความยืดหยุ่นในตัว มีความแม่นยำ ตรงเป้าหมาย มีระบบงานและกระบวนการบริการที่ดี^{๔๖}

เรื่องจำเป็นเร่งด่วน คือ การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำให้งานซ้ำซ้อน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การติดต่อสื่อสารให้เกิดความคิดความเข้าใจในการร่วมมือกันปฏิบัติงานให้สอดคล้องทั้งเวลา และกิจกรรมที่จะต้องกระทำจึงเป็นสิ่งสำคัญ^{๔๗} จุดอ่อนประการหนึ่ง คือ ขาดการประสานงานที่ดีเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน การประสานงานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การทำงานเป็นทีมหรือการทำงานร่วมกันประสบความสำเร็จได้ด้วยดี^{๔๘}

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคณิ (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายฉัตรชัย ปิยะกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายวันชัย ธีรศักดิ์กุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายพิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายสุทิน โฆษพงศา, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๒.๓ โอกาส

โอกาสของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่

- กระแสนิยมแนวคิดจิตสาธารณะของคนในสังคม

สิ่งที่เป็นโอกาสสำคัญอยู่ในขณะนี้ คือ คนสังคมตื่นตัวเรื่องจิตสาธารณะ ซึ่งหมายถึง การมีจิตสำนึกที่ดีในสังคม สังคมในที่นี้หมายถึง สังคมในชุมชนของตน การปฏิบัติตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของตน คือ การปฏิบัติตน และการมีส่วนร่วมที่ดีในกิจกรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลชุมชนของตน การให้ความร่วมมือ การเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อการรักษาความปลอดภัยในชุมชน เพื่อสาธารณูปโภคในชุมชนด้วยความเป็นมิตรและมีน้ำใจต่อกัน^{๕๙} แนวคิดจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะเป็นคำใหม่ที่มีใช้เมื่อไม่นานมานี้และเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย มีการเรียกจิตสำนึกสาธารณะไว้แตกต่างกัน ได้แก่ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ^{๕๐}

ปัจจุบัน คนในสังคมไทยต่างให้ความสำคัญและรณรงค์การกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม^{๕๑} ส่งเสริมการมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำ ที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติ^{๕๒} ยอมรับแนวคิดทางจิตใจที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม^{๕๓} ต้องการให้มีแต่การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่เพื่อการลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกัน^{๕๔}

ทุกภาคส่วนในสังคมต้องการความร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม^{๕๕} มุ่งหมายลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม^{๕๖} ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยการไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติต่าง ๆ^{๕๗}

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประทาน (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายวันชัย ธีรศักยกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายฉัตรบุรีชัย จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายจูนประทีป ธรรมพิภร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายนิสิต จันทน์สมวงศ์, ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายพิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายทรงเกียรติ ลิ้มอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายสุทิน โฆษพงษ์, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อริญญานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๒.๔ อุปสรรค

อุปสรรคของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่

- วัดหรือคณะสงฆ์มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน

การดำเนินงานในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์นี้ เป็นการดำเนินงานในรูปแบบของผู้ให้การสนับสนุน มิใช่การดำเนินงานด้วยตนเองโดยตรง ดังนั้น วัด พระสงฆ์ หรือคณะสงฆ์จึงไม่สามารถกำหนดแผนงานและแนวทางดำเนินการได้ด้วยตนเอง^{๕๙} เป็นเพียงผู้ร่วมดำเนินงาน ซึ่งต้องเข้าร่วมโดยปฏิบัติหรือกระทำตามแนวทางที่หน่วยงานอื่นเป็นผู้กำหนดบทบาทให้กระทำ^{๖๐} การเข้าไปสนับสนุน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ การช่วยเหลือทางราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น อาจเป็นการเกื้อกูลกิจการของภาครัฐหรือของภาคเอกชนในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วม เป็นต้น ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมส่งเสริมหน่วยงานอื่นที่ทำอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งย่อมไม่มีอำนาจเต็มในการควบคุมการดำเนินงานหรือการอำนวยความสะดวกให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างแท้จริง^{๖๑}

งานในด้านนี้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งมีอุปสรรคสำคัญ คือ วัดหรือองค์กรคณะสงฆ์มีฐานะเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน เท่านั้น^{๖๒} มิใช่การดำเนินการสงเคราะห์ทางตรง เพราะองค์กรอื่นอาจจะมีการเริ่มต้นอยู่แล้ว^{๖๓} ไม่มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือวิธีดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ต้องดำเนินการตามที่หน่วยงานที่รับผิดชอบนั้นดำเนินงานอยู่แล้ว^{๖๔} มีฐานะเป็นเพียงผู้เข้าไปมีส่วนร่วมเกื้อกูล โดยมุ่งเอาผลเพื่อส่วนรวมที่เป็นสาธารณประโยชน์^{๖๕} เมื่อมีฐานะเป็นผู้เข้าร่วมหรือผู้สนับสนุน จึงมีขอบเขตบทบาทหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนตามที่หน่วยงานหรือผู้มีอำนาจรับผิดชอบดำเนินการร้องขอ หรือต้องการ เท่านั้น ไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการกำหนดเป้าหมาย แผนการดำเนินการ หรือกำหนดวิธีดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม^{๖๖}

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคณี (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคคปญโญ), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุนสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญโญ), เจ้าคณะอำเภอยาง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไฮ้ ชุตินธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๓.๒ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

สภาพ	ประเด็น	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
จุดแข็ง	วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน	๕	๒, ๘, ๑๒, ๑๖ และ ๒๒
	พระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน	๗	๑, ๖, ๗, ๑๗, ๒๒, ๒๔ และ ๒๕
จุดอ่อน	ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน	๖	๕, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑ และ ๒๔
โอกาส	กระแสนิยมแนวคิดจิตสาธารณะของคนในสังคม	๑๐	๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔ และ ๒๕
อุปสรรค	วัดหรือคณะสงฆ์มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน	๘	๓, ๔, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕

สรุปได้ว่า สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๒ ประเด็น ได้แก่ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และพระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน ๓) โอกาส มี ๑ ประเด็น ได้แก่ กระแสนิยมแนวคิดจิตสาธารณะของคนในสังคม และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน

๓.๓ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในบริบทเฉพาะด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๓.๑ จุดแข็ง

จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่

- พระสังฆาธิการเป็นผู้นำที่ดี

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นส่วนของการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติแก่ประชาชนทั่วไปนั้น พระสังฆาธิการที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสสามารถเป็นผู้นำพุทธศาสนิกชนในการจัดหาทุนเพื่อสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ฯลฯ ได้เป็นอย่างดี^{๖๗} โดยตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดวิธีดำเนินการสาธารณสงเคราะห์อันเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามวิธีที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคมโดยกำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองแต่ละระดับชั้นแบ่งเบาภาระของมหาเถรสมาคมตามเขตปกครองที่กำหนดไว้^{๖๘} และพระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสต้องมีการตื่นตัว เป็นคนไม่อยู่เปล่า ไม่กินเปล่า ต้องบำเพ็ญตนเป็นอรรถาจารย์บุคคล คือ เป็นคนทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม โดยการเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในวัด และภายนอกวัดเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั้งหลาย อันเป็นการแสดงภาพพจน์ที่ดีงามให้แก่คณะสงฆ์^{๖๙} การก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อเป็นสาธารณสงเคราะห์หรือการก่อสร้างสาธารณสถานโดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นภารกิจอีกประการหนึ่งที่คณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการวางแผนและปฏิบัติ^{๗๐} การก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์เป็นงานที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่พระสังฆาธิการเป็นผู้ริเริ่ม และดำเนินการโดยอาศัยกำลังพระภิกษุสามเณร แม่ชี ศิษย์วัด และอาศัยกำลังทรัพย์จากการสนับสนุนของประชาชน^{๗๑}

ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการเป็นจุดแข็งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การทำงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์สำเร็จผลในระดับดี เมื่อผู้นำมีทักษะความสามารถในการตัดสินใจที่ดี ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาและนำพาไปสู่ทางออกได้อย่างดี^{๗๒} อีกทั้ง การจัดลำดับความสำคัญของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างรอบคอบถี่ถ้วนทุกที โดยจะมีประโยชน์ต่อการทำงานในการทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นไม่ติดขัด^{๗๓} ความเป็นผู้นำนี้แหละ สำคัญสูงสุด และลอยตัวอยู่เหนือเพศสภาพ มีความเสียสละ มีการลงมือที่เสียสละ และมีการประสานงานที่เสียสละ หลวม พระสังฆาธิการในยุคปัจจุบันเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำการทำงาน สังเกตได้จากการที่พระสังฆาธิการได้นำประชาชนลงมือก่อสร้างถนน ลงแรงขุดลอกคูคลอง หรือเป็นผู้นำในการระดมทุนเพื่อจัดสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ เป็นต้น^{๗๔}

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระสมุทรรธรรมคณี (จำลอง อาสโภ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชำนาญ เขมนนโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอยางาย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคฺคปญฺโญ), รองเจ้าคณะอำเภอมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

๓.๓.๒ จุดอ่อน

จุดอ่อนของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่

- ขาดการปลูกฝังเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสมบัติแก่ประชาชน

การช่วยถือกุศลในส่วนของสาธารณสมบัติ มุ่งการดำเนินงานเพื่อส่วนรวมในส่วนที่เป็นสาธารณที่เป็นวัตถุ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้าง฼าปนสถาน การสร้างระบบประปาและระบบไฟฟ้าหรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ฯลฯ ซึ่งเน้นที่การก่อสร้างของใหม่เป็นหลัก จึงหลงลืมการปลูกฝังเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสมบัติเหล่านั้น^{๗๕} ขาดการสร้างสำนึก สร้างนิกคิตที่เป็นส่วนรวมร่วมกันแก่ประชาชน รวมไปถึงความตระหนักที่จะช่วยกันรักษาสาธารณสมบัตินั้นให้อยู่ในสภาพดี^{๗๖} สามารถเรียนรู้และแก้ไขปัญหา แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติร่วมกันของคนในสังคม ให้อู้สึกว่าเป็นธุระและผลประโยชน์ร่วมกัน^{๗๗}

ปัจจุบัน การรณรงค์ให้เกิดสำนึกการรักษาสาธารณสมบัติ รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมีน้อยมากอีกทั้ง ยังต้องสร้างสำนึกให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันแก้ไขและติดตามประเมินผลการใช้สาธารณสมบัติซึ่งเป็นของส่วนรวม ไม่ปิดกั้นการใช้ของบุคคลอื่น มีการแบ่งปันหรือเปิดโอกาสให้อู้คนอื่นได้ใช้ โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นสมบัติตน^{๗๘} รู้จักการเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม จะคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีการใช้ของส่วนรวมอย่างรับผิดชอบ มีการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ และมีการเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติผู้อื่น^{๗๙}

จุดอ่อนสำคัญ คือ การปลูกฝังสำนึกเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสถานและสาธารณสมบัติ และสิ่งของที่มีได้เป็นของปัจเจกบุคคลใด ซึ่งในแง่ของความเป็นพลเมืองผู้ตื่น ต้องรู้และตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวม^{๘๐} รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้น ๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ ทั้งต้องเคารพสิทธิและใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น โดยคำนึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกันจะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว และไม่ปิดกั้นโอกาสใช้ประโยชน์สาธารณสมบัติของผู้อื่นด้วย^{๘๑}

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ขยมงคโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประชาภาพ (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นายสุทิน โฆษพงศา, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายจรูญประทีป ธรรมพิภทร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นายทรงเกียรติ ลิ้มอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อรัญญกานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๓.๓ โอกาส

โอกาสของการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่ยังเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่

- พุทธศาสนิกชนบริจาคเงินในการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความเอื้อเฟื้อ เป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการบริจาคเงินทำบุญกันอย่างมาก^{๘๒} โดยเฉพาะการทำบุญด้วยการบริจาคเงินให้กับวัดในแต่ละครั้ง ประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องทานมัย เมื่อได้บริจาคแล้วก็จะเกิดความสุขสบายใจ^{๘๓} เงินที่วัดหรือคณะสงฆ์นำไปใช้ในการจัดสร้างสาธารณสมบัติล้วนเป็นเงินบริจาคของพุทธศาสนิกชน ซึ่งโดยแท้จริงเป็นการบริจาคเพื่อให้วัดหรือคณะสงฆ์นำไปใช้ในการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนา และการสาธารณสงเคราะห์นี้ถือเป็นหนึ่งในงานต่าง ๆ ขององค์กรคณะสงฆ์ ดังนั้น การนำเงินบริจาคจากพุทธศาสนิกชนไปใช้ในการสงเคราะห์ต่าง ๆ จึงไม่ผิดวัตถุประสงค์หรือเจตนาของผู้บริจาค^{๘๔}

ประชาชนบริจาคเงินเพื่อการกุศลด้วยต้องการความสุข ซึ่งหากพิจารณาที่มาของความสุขพบว่า เป็นความสุขภายใน เป็นความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรรมหรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง ความสุขภายในมักจะเป็นความสุขในระดับจิตใจและปัญญา ซึ่งเกี่ยวกับการให้หรือการบริจาค การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น^{๘๕} ในทางพระพุทธศาสนา การให้ทานมีความประสงค์ให้ผู้รู้จักเลือกให้ คือ เลือกบุคคลผู้รับว่าเป็นผู้สมควร รวมถึงควรเลือกวัตถุสิ่งของให้เหมาะสม และตั้งเจตนาให้ดีกว่าเพื่อบูชาหรือสงเคราะห์อนุเคราะห์ ดังกล่าวนี้นี้ พระสงฆ์เป็นเนืองนิตย์ของโลก เป็นบุคคลที่ประชาชนเชื่อว่าสามารถนำเงินที่ได้รับบริจาคไปใช้ในการนั้น ๆ จริงตามที่ตกลงไว้^{๘๖}

แม้ในปัจจุบัน คนในสังคมอาจมีเจตนาเรื่องการบริจาคทรัพย์ที่ผิดเพี้ยนไป กล่าวคือให้สิ่งของเพื่อหาเสียง ให้สิ่งของเพื่อให้คนทั้งหลายชมว่าเป็นคนใจบุญ ให้สิ่งของเพื่อผูกมิตรกับพระ ให้สิ่งของเพื่อเฮฮาสนุกสนาน ให้สิ่งของเพื่อให้ญาติพี่น้องเอาเงินมาลงขัน ให้สิ่งของเพื่อจะเอาของกำนัลของข้าราชการ เป็นต้น แม้การให้หรือการบริจาคนั้นถือว่าไม่ตรงเป้าหมาย และทำให้ความตึงเครียดในจิตใจได้น้อย หรืออาจไม่ได้ดีเลย แต่ก็ต้องยอมรับว่า คนในสังคมไทยส่วนหนึ่งมีความคิดเช่นนี้ อย่างไรก็ตามประชาชนมีความเชื่อมั่นในการบริจาคเงินเพื่อการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่วัดหรือฝ่ายพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ มากกว่าการบริจาคนั้นเพื่อการจัดสร้างสาธารณสมบัติโดยปกติชน^{๘๗} ที่เป็นเช่นนั้นเพราะพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีลธรรม^{๘๘}

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคณิ (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๘๔} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโก), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายนิสิต จันทร์สมวงศ์, ผู้อำนวยการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายฉัตรบุรีชัย จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายวันชัย ธีรศักยกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๓.๔ อุปสรรค

อุปสรรคของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่

- บุคคลหรือกลุ่มคนบุกรุกพื้นที่ที่เป็นสาธารณสมบัติเพื่อแสวงหาประโยชน์

ปัจจุบัน ที่ดินสาธารณประโยชน์ถูกบุกรุกเป็นสมบัติของเอกชนเป็นจำนวนมาก มีการบุกรุกที่ดินสาธารณะซึ่งเป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ทุกพื้นที่ของประเทศไทย^{๙๙} มีการกระทำที่เรียกว่าการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากสาธารณสมบัติของแผ่นดิน^{๑๐} สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นหมายรวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่งทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ และทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อม และโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์ เป็นต้น^{๑๑}

ปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินในประเทศไทยนั้น ในสถานการณ์ปัจจุบันปรากฏว่าที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีจำนวนลดน้อยลงมาก เนื่องจากการบุกรุก ทำลาย ทำให้เสื่อมสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากราษฎรจำนวนเข้ามาบุกรุกทำให้ ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินกลายเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินของราษฎรทำให้มีปัญหายาก ซึ่งสาเหตุของปัญหาการบุกรุกนั้น เกิดจากความไม่ชัดเจนของที่ดินสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ จากการที่สภาพพื้นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในอดีต และการตรวจสอบข้อเท็จจริงกระทำได้ยากเพราะสภาพแวดล้อมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ไม่สามารถนำชี้แนวเขตเพื่อการรังวัด และออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ นอกจากนี้ยังเกิดจากการสำรวจและการจัดทำทะเบียนไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และทางราชการได้จัดทำไว้นานแล้ว รวมทั้งสภาพพื้นที่และแนวเขต มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ^{๑๒}

มีการผูกขาดอำนาจในการจัดการสาธารณสมบัติโดยไม่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการ^{๑๓} ในกรณีที่ประชาชนเลิกใช้ประโยชน์แล้วก็ไม่มีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นอีก อันเป็นเหตุให้มีการบุกรุกเข้าครอบครองเป็นเจ้าของจนประชาชนไม่สามารถกลับเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นร่วมกันได้^{๑๔} แม้ในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนา ได้รับรายงานว่า พระสงฆ์บุกรุกพื้นที่ที่เป็นสาธารณสมบัติ เพราะพระสงฆ์บางรูปรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่มีเจตนารมณ์ครอบครองเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นพื้นฐาน^{๑๕}

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไฮ้ ชุตินธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประชาชนาท (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายพิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายจุนีประทีป ธรรมพิภทร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสุทิน โฆษพงษ์, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อริญญานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน

ตารางที่ ๓.๓ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

สภาพ	ประเด็น	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
จุดแข็ง	พระสังฆาธิการเป็นผู้นำที่ดี	๘	๑, ๓, ๔, ๖, ๙, ๑๐, ๑๒ และ ๑๔
จุดอ่อน	ขาดการปลูกฝังเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสมบัติแก่ประชาชน	๗	๒, ๑๕, ๑๖, ๒๒, ๒๓, ๒๔ และ ๒๕
โอกาส	พุทธศาสนิกชนบริจาคเงินในการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ	๗	๕, ๗, ๘, ๑๑, ๑๗, ๑๙ และ ๒๐
อุปสรรค	บุคคลหรือกลุ่มคนบุกรุกพื้นที่ที่เป็นสาธารณสมบัติเพื่อแสวงหาประโยชน์	๗	๑๓, ๑๖, ๑๘, ๒๑, ๒๓, ๒๔ และ ๒๕

สรุปได้ว่า สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๑ ประเด็น ได้แก่ พระสังฆาธิการเป็นผู้นำที่ดี ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ ขาดการปลูกฝังเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสมบัติแก่ประชาชน ๓) โอกาส มี ๑ ประเด็น ได้แก่ พุทธศาสนิกชนบริจาคเงินในการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มคนบุกรุกพื้นที่ที่เป็นสาธารณสมบัติเพื่อแสวงหาประโยชน์

๓.๔ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในบริบทเฉพาะด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๔.๑ จุดแข็ง

จุดแข็งของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่

- พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนทุกเพศทุกวัย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของคนทุกคน คำสอนในทางพระพุทธศาสนามีไว้สำหรับคนทุกเพศทุกวัย เพื่อให้ทำตนเป็นคนดีตามรอยพระพุทธเจ้าและพร้อมที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในฐานะมิตรที่ดี^{๑๖}

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

คำสอนในพระพุทธศาสนาถือการกระทำเป็นใหญ่ การที่คนจะดีหรือชั่วก็ขึ้นอยู่กับ การกระทำของผู้ นั้นเอง ดังนั้น คำสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงมีแนวทางไว้สำหรับคนทุกคน ทุกช่วงอายุ ทุกเพศ ทุก วัย^{๙๗} วัยเด็ก พระพุทธศาสนาสอนให้ก้าวเท้าที่ถูกต้องตั้งแต่ก้าวแรก กล่าวคือ สอนให้คิดดีทำดี พุทธดี ตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็ก ๆ วัยรุ่น หรือหนุ่มสาว พระพุทธศาสนาสอนให้มีวิธีการบังคับตัวเองที่จำเป็นยิ่ง ในการดำเนินชีวิต เพราะเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ต้องรู้จักควบคุมตนเองจึงจะสามารถบรรลุ จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ วัยผู้ใหญ่ ได้แก่ พ่อบ้าน แม่เรือน พระพุทธศาสนาสอนแนวทางแสวงหาความ สำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุข หรือความไม่มีทุกข์ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และ วัยชรา ได้แก่ คนเฒ่า คนแก่ พระพุทธศาสนาสอนให้พบความสุขสงบทางธรรม หลังจากได้ผ่านความสุขทาง โลกมาแล้ว เป็นต้น^{๙๘}

หลักพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามีไว้สำหรับทุก ๆ คน ที่ต้องการพัฒนาตนเอง มิใช่ว่ามีไว้เฉพาะสำหรับพระภิกษุสามเณร เท่านั้น^{๙๙} พระพุทธศาสนามีธรรมะขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด สำหรับผู้ที่ต้องการเอาชนะธรรมชาติ^{๑๐๐} หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีแนวทางสำหรับคน ทุกสถานะ ทุกวัย ให้ทุกคนเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกันของแต่ละ คนได้^{๑๐๑} หลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนที่ละเอียดลออสำหรับมนุษย์ทุกเพศทุก วัย แม้จะมีมากมาย แต่เมื่อสรุปหลักใหญ่ใจความแล้ว มี ๓ ประการ คือ สอนให้เว้นจากการทำชั่ว สอนให้สร้างแต่ความดี และสอนให้ชำระจิตให้บริสุทธิ์^{๑๐๒}

ในพุทธภาษิต มีพุทธพจน์บทหนึ่ง ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่ เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก...” พุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นว่า คำสอนในทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับคนได้ทุกเพศทุกวัย จึงกล่าวว่า “เพื่อประโยชน์ แก่มหาชนจำนวนมาก” นั่นเอง^{๑๐๓} พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ตลอด ๔๕ พรรษา ล้วนเป็นธรรมะที่ใหม่อยู่เสมอ ไม่มีล้าสมัย ถ้าทุกคนปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า โลกย่อมร่มเย็น ไม่มีการเบียดเบียนกันทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ย่อมเมตตาต่อกัน โลกนี้จะมีแต่ความสงบสุข^{๑๐๔}

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงคล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคุณ (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมมนโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคฺคปณฺโณ), รองเจ้าคณะอำเภอมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท (ดาเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประจนาท (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

- พื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน

ในส่วนของการถือกุศลสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง ฯลฯ ทุกวัดมีการดำเนินการเป็นปกติ^{๑๐๕} ปัจจุบัน พบว่า มีสุนัขและแมวที่ถูกทิ้ง เข้ามาอยู่ในวัดเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี มีทั้งถูกนำมาปล่อย หลงทาง พิกุลและถูกนำมาปล่อย พระสงฆ์ก็ให้ความอนุเคราะห์สงเคราะห์ด้วยข้าวกันบาตร เพราะถือว่าเป็นทาน อีกทั้ง ด้วยเหตุที่วัดเป็นเขตอภัยทาน^{๑๐๖} ซึ่งคำว่า เขตอภัยทานนี้ได้แก่ เขตที่ให้ความไม่เป็นภัย หมายถึง เขตห้ามกระทำความชั่วแก่สัตว์ โดยในทางพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงแต่ความชั่วแก่สัตว์ แต่หมายถึงความชั่วต่อชีวิตทั้งปวงด้วย^{๑๐๗} เขตอภัยทานไม่ใช่สวนสัตว์ มีขึ้นเพื่อรักษาและบำรุงสัตว์โดยเฉพาะสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กับทั้งเพื่อป้องกันมิให้สัตว์นั้นได้รับความเดือดร้อนจากมนุษย์ใจบาปหยาบเข้าโดยเฉพาะ^{๑๐๘}

๓.๔.๒ จุดอ่อน

จุดอ่อนของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่

- คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรรองรับกรณีสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ

คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติอย่างเป็นทางการ ซึ่งอาจเป็นเพราะภารกิจดังกล่าวนี้ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการอยู่แล้วแต่อย่างไรก็ตาม หากคณะสงฆ์จัดตั้งหน่วยงานถาวรเพื่อสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่คณะสงฆ์ไทยได้อีกประการหนึ่งด้วย^{๑๐๙} กรณีภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าได้ เป็นเรื่องที่อยู่เกิดขึ้นฉับพลัน แต่ต้องการการแก้ไขเยียวยาโดยเร่งด่วน เพราะความเดือดร้อนของประชาชนรอไม่ได้ แต่คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานในสังกัดที่ดำเนินการเรื่องนี้โดยเฉพาะ อาจมีบ้างในบางวัดที่จัดตั้งมูลนิธิไว้รองรับ แต่ก็ไม่ได้มีแผนงานหรือแผนปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมดังเช่นหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่ตั้งขึ้นเพื่อรองรับเหตุการณ์ดังกล่าวโดยตรง^{๑๑๐} อย่างไรก็ตาม หากคณะสงฆ์ต้องการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยธรรมชาติอย่างจริงจัง คงต้องตั้งคณะทำงานและมีแผนรองรับการดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในกรณีเกิดภัยพิบัติที่มีอาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า แต่ในปัจจุบัน ยังไม่พบว่าได้มีการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว^{๑๑๑}

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี (จำลอง อาสโภ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโข), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญโญ), เจ้าคณะอำเภอยาง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุนสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายวันชัย ธีรศักยกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายทรงยศ อธิญญานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

๓.๔.๓ โอกาส

โอกาสของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่

- ธรรมะเป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน

หลักธรรมหรือธรรมะตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่ปรารถนาของคนในสังคม ในทุกยุค ทุกสมัย^{๑๑๒} โดยเฉพาะสังคมโลกในปัจจุบันมีต้องการอยู่ร่วมกันโดยสันติ^{๑๑๓} คำในทางพระพุทธศาสนาจำนวนมากที่เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข^{๑๑๔} เป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบันอย่างมาก อาทิ หลักศีล ๕ ได้แก่ การละเว้นจากการฆ่าชีวิตสัตว์ทุกชนิด การเว้นจากการลักทรัพย์ การละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม การละเว้นจากการพูดปด และการละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเครื่องดองของมึนเมาทุกชนิด เป็นต้น^{๑๑๕} หลักธรรมในพุทธศาสนา ไม่ว่าส่วนที่เป็นความจริงของชีวิตและโลก ที่เรียกว่า สัจธรรม และส่วนที่เป็นแนวทางปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและสังคม ที่เรียกว่า จริยธรรม ล้วนเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้เกิดชีวิตที่ดีงามและเป็นสุขทั้งสิ้น^{๑๑๖} คนในสังคมปัจจุบันล้วนมีทุกข์ เพราะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จนหลงลืมความสุขที่แท้จริงในชีวิต ประการสำคัญ คือ คนในสังคมปัจจุบันต้องการธรรมะเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข^{๑๑๗}

๓.๔.๔ อุปสรรค

อุปสรรคของการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่

- กฎหมายมิได้เอื้อให้สงเคราะห์สัตว์ได้ทุกประเภท

แม้พระสงฆ์หรือวัดจะให้การอนุเคราะห์สัตว์โดยไม่เลือกหรือแบ่งแยกความสำคัญ ซึ่งถูกต้องตามหลักการทางศาสนา แต่ต้องพิจารณาขอบเขตการอนุญาตของกฎหมายด้วย^{๑๑๘} กรณีที่เป็นชาวพระเลี้ยวเสือนั้น พุทธศาสนิกชนอาจมองว่าเป็นเมตตาต่อสัตว์ แต่ฝ่ายบ้านเมืองถือเป็นความผิด^{๑๑๙} พระสงฆ์ต้องศึกษาในรายละเอียด จึงจะเข้าใจว่าสัตว์บางชนิดมีกฎหมายคุ้มครองอยู่^{๑๒๐}

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระราชวัลลาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายพิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไฮ้ ชุตินธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นายฉัฐบุรินทร์ จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายนิสิต จันทรสมวงศ์, ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายทรงเกียรติ ลิ้มอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายจรูญประทีป ธรรมพิภทร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๓.๔ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

สภาพ	ประเด็น	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
จุดแข็ง	พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนทุกเพศทุกวัย	๙	๑, ๒, ๕, ๖, ๘, ๑๐, ๑๒, ๑๔ และ ๑๖
	พื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน	๔	๔, ๘, ๙ และ ๑๑
จุดอ่อน	คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรรองรับกรณีการสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ	๓	๑๕, ๒๐ และ ๒๕
โอกาส	ธรรมะเป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน	๖	๓, ๗, ๑๓, ๑๘, ๑๙ และ ๒๑
อุปสรรค	กฎหมายมิได้เอื้อให้สงเคราะห์สัตว์ได้ทุกประเภท	๓	๑๗, ๒๒ และ ๒๓

สรุปได้ว่า สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๒ ประเด็น ได้แก่ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนทุกเพศทุกวัย และพื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรรองรับกรณีสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ ๓) โอกาส มี ๑ ประเด็น ได้แก่ ธรรมะเป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ กฎหมายมิได้เอื้อให้สงเคราะห์สัตว์ได้ทุกประเภท

บทที่ ๔

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อกำหนดทิศทางการต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๙ รูป/คน เพื่อพิจารณาการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๔.๑ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน

๔.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน นำไปใช้ในการกำหนดทิศทางการออกแบบเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีรายละเอียด ดังนี้

(๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

การพัฒนาที่พึงประสงค์ในอุดมคติ คือ ต้องสามารถสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสังคมในคณะสงฆ์ สังคมชุมชนในบริเวณโดยรอบของวัด โดยการช่วยกันสอดส่องและช่วยกันมองหาปัญหาที่เกิดขึ้น เน้นใช้การบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทในแต่ละพื้นที่และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ๆ^๑

^๑สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

การพัฒนาที่พึงประสงค์ ต้องเป็นการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นทันกับปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตามยุคสมัย เมื่อทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไป ก็มีความจำเป็นที่การบริหารจัดการก็จำเป็นต้องเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ไม่สามารถคงรูปแบบเดิมๆ ไว้ได้ ทั้งทางด้านการจัดรูปแบบขององค์กร และวิธีการในการดำเนินโครงการ ทางด้านตัวบุคคลผู้บริหารโครงการก็เช่นเดียวกัน คงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันยุคสมัย ไม่สามารถยึดติดกับสถานะและสถานการณ์เดิม ๆ ได้อีกต่อไป^๒ ในการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องนำหลักคุณธรรม ๓ คือ อุปการะ สังคหะ และกตัญญูทวเฑี มาใช้ในการพัฒนาจะประสบความสำเร็จมากขึ้น ดังเช่น ผู้ใหญ่ตั้งใจอุปการะผู้น้อยด้วยความเมตตาโดยการช่วยเหลือกันด้วยไมตรีจิต และให้คำปรึกษา ส่วนผู้น้อยตั้งใจกตัญญูทวเฑีต่อผู้ใหญ่ด้วยความเคารพนอบน้อมเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ หากทำได้ดังกล่าวนี้นี้ ก็จะสามารถทำให้ทุกคนทุกฝ่ายสามารถใช้ชีวิตด้วยกันอย่างราบรื่นยั่งยืนตลอดกาล อีกทั้ง การพัฒนาก็จะเสร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน^๓

ทั้งนี้ ต้องมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนทราบว่าโครงการหรือกิจการนั้น ๆ เกื้อกูลได้อย่างไร มีจุดประสงค์อย่างไร มีความโปร่งใส และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงอย่างไร เช่น โครงการฌาปนกิจก็อาจจัดโครงสร้างเป็นสมาชิกขึ้นได้ มีการบริหารเป็นเรื่องราว วางระบบการเก็บเงินสมาชิก เป็นการช่วยเหลือเมื่อมีคนผู้เสียชีวิตไว้อย่างชัดเจน เป็นต้น^๔ การพัฒนาสาธารณสงเคราะห์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลนี้ ต้องประชาสัมพันธ์ให้พระสงฆ์ตื่นตัวมากกว่าในปัจจุบัน ต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึง ตลอดจนต้องถวายเป็นบุญกุศลเพื่อไปสู่การพัฒนาสืบต่อไป^๕ การประชาสัมพันธ์ที่ดีมีความสำคัญยิ่ง แม้จะต้องใช้กำลังทรัพย์มาก แต่จำเป็นต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน^๖

การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ต้องเอาหลักธรรมที่มี ๔ ประการ ได้แก่ หน้าที่ ความดี ความจริง และเหตุผล มาใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนา กล่าวคือ ๑) หน้าที่ หมายถึง ทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องทำแตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อเราท่านทั้งหลายรู้จักตำแหน่งหน้าที่ของตนเองดีแล้วก็สามารถนำมาพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ๒) ความดี หมายถึง สิ่งที่จะนำมาพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นสิ่งที่เป็นคุณงามความดีเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รำลึกนึกถึง ๓) ความจริง หมายถึง ทำทุกอย่างให้โปร่งใส พัฒนาด้วยความจริงใจ ทุกอย่างสามารถตรวจสอบได้ และ ๔) เหตุผล หมายถึง ไม่ว่าการพัฒนาอะไรก็แล้วแต่ ต้องมุ่งเน้นหลักความเป็นเหตุเป็นผลให้มากที่สุด เช่น พัฒนาเพื่ออะไร พัฒนาแล้วได้อะไร เป็นต้น ธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เมื่อเรานำมาใช้งานให้สอดคล้องกับการพัฒนาก็จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายประสงค์^๗

^๒ สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ขยมงคล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๓ สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี (จำลอง อาสโภ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^๔ สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชำนาญ เขมนนโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูวัชรลลธรรม (ปัญญา เขมปญโญ), เจ้าคณะอำเภอกำแพง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโภ), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

การดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นกิจกรรมหลักอันหนึ่งของทางคณะสงฆ์ ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังเป็นโครงการเสริมหรือแสวงหาแนวร่วม อาจเป็นเพราะทรัพยากรของทางคณะสงฆ์ยังไม่พร้อม ดังนั้น ต้องหาแนวร่วมที่สามารถร่วมกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ดีที่สุด หหาแนวร่วมที่มีความพร้อมเข้ามาสนับสนุน เช่น กำลังคนที่มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพที่เกิดจากความเชื่อถือและไว้วางใจในฐานะองค์กรที่เป็นตัวแทนของคุณธรรมและความซื่อสัตย์^๙

สำหรับการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทย เพราะถือว่าสังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา ต้องอยู่ร่วมกันด้วยการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันเป็นหลัก ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางด้านฐานะความเป็นอยู่ แต่เมื่อส่วนใดของสังคมมีความเดือดร้อนก็มีความจำเป็นที่ต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ปิดเปาความเดือดร้อนให้บรรเทาเบาบางไปเป็นธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรหลักที่เป็นต้นแบบในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น บุคลากรในองค์กรคณะสงฆ์ต้องเป็นผู้นำทางการริเริ่มโครงการ/กิจการการอนุเคราะห์ต่าง ๆ แล้วประสานความร่วมมือจากองค์กรอื่นทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น ความช่วยเหลือทางด้านงบประมาณ เป็นต้น^{๑๐} การนี้ จำเป็นต้องประสานงานกับหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน รวมทั้ง หน่วยงานในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปโดยสะดวก หากทำให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือที่ใกล้ชิดของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ โดยมีทางคณะสงฆ์เป็นแกนกลางก็จะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น^{๑๑}

องค์กรภาครัฐต้องทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุน หรือเชื่อมต่อการดำเนินงาน^{๑๒} มีความร่วมมือกันทั้งในส่วนการจัดกิจกรรมและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน^{๑๓} มีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความอดทนเสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง^{๑๔} ทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน^{๑๕} การประสานความร่วมมือสามารถป้องกันความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้นำสงฆ์และผู้บริหารท้องถิ่นที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี^{๑๖}

^๙ สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคณี (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคคปณโณ), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ สุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ วันชัย อีร์คัยกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นิสิต จันทรสมวงศ์, ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ รุจน์ประทีป ธรรมพิภทร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ทรงยศ อริญญากานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๑ แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ใน
สภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

ที่	แนวคิดหลัก	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	การสร้างความตื่นตัวและให้พระสงฆ์ให้การตระหนักใน บทบาทการช่วยเหลือสังคม	๑	๑
๒	การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา	๓	๒, ๔ และ ๘
๓	การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม	๓	๖, ๗ และ ๙
๔	การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ		๙, ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๓ และ ๒๕

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์
ปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล คือ การสร้างความตื่นตัวและให้พระสงฆ์ให้การ
ตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา การประชาสัมพันธ์ข้อมูล
ข่าวสารให้ครอบคลุม และการสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ

(๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

แนวทางในการพัฒนาการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ที่พึงประสงค์
ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ^{๑๗}
แม้การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์จะมีใช้การ
ดำเนินการงานทางตรง เพราะองค์กรอื่นอาจจะมีการเริ่มต้นอยู่แล้ว คณะสงฆ์เพียงเข้าไปมี
ส่วนร่วมในการเติมให้เต็ม เท่านั้น^{๑๘} ในการพัฒนาโครงการหรือกิจการใหม่ อาจมีความคิดเห็นที่แตก
ต่างกัน เป็นผลให้ทำให้โครงการหรือกิจการนั้น ๆ ล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้ แต่ก็จะสามารถสำเร็จลุล่วงไป
ได้หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมมือกัน^{๑๙} ฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองจึงต้องประสานงาน ร่วมมือกัน
ทั้งในส่วนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ^{๒๐}

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระวชิรธรรมคณิ (ผ่อง สุวิโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม

ปัญหาที่พบ คือ พระสงฆ์ในระดับล่างไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนามากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินกิจกรรมในระดับข้างบน ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาที่พึงประสงค์ คือ ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในระดับล่างได้มีบทบาทมากขึ้น เพราะพระสงฆ์ในระดับล่างต่างก็มีความรู้ความสามารถที่สามารถใช้สร้างประโยชน์แก่สังคมได้^{๒๑} ประการสำคัญ คือ พระสังฆาธิการระดับวัด ซึ่งได้แก่เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ล้วนเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดมากกับประชาชนในพื้นที่ และสามารถที่จะรู้ปัญหาได้เร็วกว่า^{๒๒}

เนื่องจาก ปัญหาความขาดแคลนและไม่พร้อมทางด้านกำลังคนที่มีความรู้เฉพาะด้าน และกำลังทุนทรัพย์สนับสนุน ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาที่สมควรคือ การพัฒนาโดยสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน^{๒๓} หรือการพัฒนาแบบพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ซึ่งความหมายของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ^{๒๔} และต้องสร้างแบบอย่างที่ดีและถูกต้องสำหรับเป็นต้นแบบทางการปฏิบัติด้วย^{๒๕}

ภาครัฐต้องร่วมผลักดันให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพราะวัดเป็นสถานที่ของคนในชุมชน คนในชุมชนร่วมกันสร้างและดูแลรักษา^{๒๖} คณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนาสามารถเข้าไปเสริมหน่วยงานอื่นทางด้านนี้ให้ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนได้เป็นอย่างดี^{๒๗}

ตารางที่ ๔.๒ แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

ที่	แนวคิดหลัก	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	กระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ	๔	๑, ๕, ๗ และ ๑๑
๒	การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด	๒	๑๔ และ ๑๕
๓	การพัฒนาแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำรัส	๓	๑๓, ๑๗ และ ๒๓
๔	การพัฒนาโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง	๒	๒๔ และ ๒๕

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมศิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๓} สัมภาษณ์ รุจน์ประทีป ธรรมพิภักดิ์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นิสิต จันทรสมวงศ์, ผู้อำนวยการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (กุ้ยไธ้ ชุตินธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๒๖} สัมภาษณ์ สุทิน โฆษพงศา, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ ทรงยศ อริญญากานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ การส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์การระดมทุน การพัฒนาแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ และการพัฒนาโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

(๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

การเกื้อกูลสาธารณสมบัติหรือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เป็นการทำให้ส่วนรวม เช่น วัด ศาสนสถานอื่น ๆ เจดีย โบราณสถาน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจสวนสาธารณะ ฯลฯ และในปัจจุบันพบว่า มีเอกชนเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในที่อันเป็นสาธารณสมบัติ สมบัติสถานบางแห่งขาดการดูแลรักษา เช่น สุขาสาธารณะ เป็นต้น ดังนั้น แนวทางที่พึงประสงค์ประการหนึ่ง คือ ทางคณะสงฆ์ควรแบ่งความรับผิดชอบให้วัดที่อยู่ใกล้เคียง ช่วยกันเป็นหูเป็นตา โดยรับผิดชอบในแต่ละเขตพื้นที่ของตน^{๒๘} ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธที่มีศาสนสมบัติจำนวนมากอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ แม้โดยความเป็นจริงจะมีหน่วยงานโดยตรงที่รับผิดชอบในการบำรุงเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติอยู่แล้ว แต่ทางคณะสงฆ์เป็นฝ่ายมีศักยภาพสูง เพราะพระสงฆ์มีจำนวนมากและอยู่ทั่วทั้งประเทศ ควรอย่างยิ่งที่จะมีบทบาทในการให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลสาธารณสมบัติเหล่านี้ เพราะนอกจากเป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ สมบัติสถานเหล่านั้นยังเป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างชาติได้อีกด้วย ดังนั้นจึงควรริเริ่มการอบรมวิทยากรด้านการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสมบัติ สมบัติสถานต่าง ๆ^{๒๙} สร้างบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศเพื่อทำหน้าที่ในการอธิบายความหมายและสื่อข้อความได้อย่างถูกต้อง^{๓๐}

ประการสำคัญ คือ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนมีความรักในสาธารณสมบัติ มีความหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา โดยให้ท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณแบบช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น การแบ่งภาษีท้องถิ่น ฯลฯ จัดสรรไว้เพื่อการประชาสัมพันธ์ และจัดสรรให้หน่วยงานที่ดูแลสถานที่นั้น ๆ^{๓๑} ในส่วนขององค์กรคณะสงฆ์ ควรกระจายงานเพื่อแบ่งภาระความรับผิดชอบดูแลให้แก่เจ้าอาวาสในแต่ละวัดรับบทบาทในการดูแลรับผิดชอบ^{๓๒} และในระดับวัดควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ในวัดร่วมกันรับผิดชอบ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร และมีการรายงานเข้ามาที่ส่วนกลางเป็นระยะ^{๓๓}

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญโญ), เจ้าคณะอำเภอยาง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมมนโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาที (ศักดิ์ อคคปญโญ), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ในส่วนสาธารณสมบัติที่สร้างขึ้นใหม่นั้น ปัจจุบันคณะสงฆ์มีการประชุมอบรมทักษะความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับสาธารณสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ เพื่อนำความรู้นั้นมาใช้ในการดำเนินการก่อสร้างสาธารณสมบัติใหม่ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย มีระเบียบ ไม่ขัดแย้งสาธารณสมบัติที่เก่าแก่ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่ากังวล คือ การขาดความรู้ในด้านการอนุรักษ์งานศิลปะ ทำให้ซ่อมแซมผิดไปจากของเดิม การต่อเติมสิ่งใหม่ ๆ ทำให้ขาดความสวยงาม^{๓๔} แต่ปัญหาที่มักจะพบ คือ งบประมาณที่ใช้ในการนั้นมักจะไม่เพียงพอต่อการจัดสร้างสิ่งสำคัญที่ทางคณะสงฆ์สามารถทำได้ คือ การร่วมมือกับประชาชนในการระดมทุนเพื่อใช้ในการจัดสร้าง ซ่อมแซม บูรณปฏิสังขรณ์^{๓๕} ซึ่งข้อนี้แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและการหวงแหนสมบัติในชุมชนอีกด้วย^{๓๖}

กระแสสังคมปัจจุบันนี้ ให้ความสำคัญต่อสาธารณสมบัติที่เป็นของเก่ามากขึ้น ซึ่งควรค่าต่อการอนุรักษ์แล้วซ่อมแซมเพื่อให้แข็งแรงและมั่นคง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและบุคคลทั่วไป ทำให้สาธารณสมบัติที่เก่านั้นเป็นสถานที่สำคัญของวัด และเป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชนได้^{๓๗} ต้องมีการศึกษาอบรมประชาชนให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและมีความเป็นเจ้าของร่วม เพื่อสร้างจิตใจที่เป็นสาธารณะ จะทำให้ได้รับความร่วมมือในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ และสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๘} เพราะปัญหาที่สำคัญคือความร่วมมือของมวลชน อาจเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในความสำคัญ และขาดความมีจิตใจที่เป็นสาธารณะที่จะบำรุงรักษาและดูแล คณะสงฆ์จึงควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจและอบรมให้ประชาชนมีจิตสาธารณะ^{๓๙} อบรมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ สร้างความรู้สึกรักและหวงแหนในสาธารณสมบัติ^{๔๐}

ตารางที่ ๔.๓ แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

ที่	แนวคิดหลัก	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติ	๓	๓, ๖ และ ๙
๒	การสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสมบัติแก่คนในชุมชน	๓	๑๐, ๑๑ และ ๑๕

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ทรงเกียรติ ลิ้มอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาถ (ดำเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (กุ้ยไฮ ชุตินธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประจักษ์นาท (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ที่	แนวคิดหลัก	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๓	อบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ	๓	๑๒, ๒๑ และ ๒๒
๔	ส่งเสริมให้สาธารณสุขสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน	๔	๗, ๑๓, ๑๔ และ ๑๖

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสุขสถานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ คือ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติ การสร้างจิตสำนึกรักและห่วงแหนสาธารณสุขสมบัติแก่คนในชุมชน อบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ และส่งเสริมให้สาธารณสุขสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน

(๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ เป็นการสงเคราะห์ทั้งในยามปกติได้แก่ งานช่วยเหลือทั่วไป หรือในยามภาวะไม่ปกติ ได้แก่ การประสบสาธารณภัย ไฟไหม้ น้ำท่วม อุบัติเหตุ ฯลฯ^๑ คณะสงฆ์ควรมีการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนอย่างเป็นทางการ โดยตั้งคณะทำงานและมีแผนรองรับการดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในกรณีเกิดภัยพิบัติที่มีอาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เพราะความเดือดร้อนของประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน^๒ แม้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจะมีหลายหน่วยงานรองรับการอยู่แล้ว หากแต่คณะสงฆ์เป็นองค์กรที่ไม่มุ่งหวังผลกำไรอย่างแท้จริง และไม่มีวัตถุประสงค์แอบแฝง จึงได้รับความเชื่อถือจากประชาชนเป็นอย่างดี^๓ ดังนั้น เมื่อคณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการจึงมีฐานะเป็นผู้ประสานความเข้าใจจัดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและองค์กร^๔ ในส่วนของการเยียวยาทางจิตใจแก่ผู้ประสบสาธารณภัยนั้น คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญยิ่ง สามารถเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจแก่ผู้ประสบภัยได้^๕ สามารถชี้ให้เห็นความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงตามแก่นแท้แห่งธรรมะเป็นผู้ให้ความสว่างทางปัญญาแก่ผู้สิ้นหวัง^๖

^๑ สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอยาง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวาทิ (ศักดิ์ อคฺคปญฺโญ), รองเจ้าคณะอำเภอมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพฺโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโชติคุณ (กุ้ยไธ ชุตินฺธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

วัดมีอาณาบริเวณและสถานที่เหมาะสมในการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่สงบสุข ร่มเย็น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความสงบทางจิตใจได้^{๕๗} ส่วนการจะเกื้อกูลต่อสรรพสัตว์ก็เป็นไปตามสถานภาพความเหมาะสมของแต่ละวัด เช่น การสงเคราะห์สุนัข แมวที่เจ้าของนำมาทิ้ง เป็นต้น^{๕๘}

ประการสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ในบางพื้นที่อาจไม่ได้รับความร่วมมือพอสมควร และเมื่อเข้าไปแล้วอาจจะสร้างความลำบากใจให้แก่บุคคลเหล่านั้น ซึ่งมีแนวทางในการแก้ไข โดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร^{๕๙} เข้าใจประชาชน ไม่สร้างค่านิยมใหม่ ไม่เห็นแก่ได้^{๖๐} เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม^{๖๑}

ตารางที่ ๔.๔ แนวคิดหลักในการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสถานการณ์ปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

ที่	แนวคิดหลัก	ความถี่ (รูป/คน)	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	มีแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน	๒	๒ และ ๘
๒	ปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง	๒	๙ และ ๑๐
๓	ใช้ธรรมะสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสน	๔	๑๑, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕
๔	เสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม	๓	๑๒, ๑๖ และ ๑๙

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พึงประสงค์ในสถานการณ์ปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ คือ มีแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน ปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง ใช้ธรรมะสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสน และเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุนสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศิษฐ์ประชาท (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ฉัฏฐ์ปวิญญ์ จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

๔.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๙ รูป/คน เพื่อพิจารณาข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับ สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ และแนวความคิดการพัฒนาที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน แล้วจึงสังเคราะห์การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามรายด้านของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล : การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

จากข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลในปัจจุบัน และแนวความคิดการพัฒนาที่พึงประสงค์ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง^{๕๒}

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ที่ประกอบด้วย จุดแข็ง ได้แก่ ภาคคณะสงฆ์มีนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ในขณะที่โอกาสจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ มีพุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของวัด และมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในขอบเขตที่กระทำได้ ในขณะที่มีความต้องการในการพัฒนาโดยการสร้างเครือข่าย ดังนั้น แนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คือ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ซึ่งต้องเป็นความร่วมมือจากทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายชุมชนซึ่งเป็นผู้รับผลโดยตรงจากการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ฝ่ายรัฐหรือฝ่ายบ้านเมืองซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนเกี่ยวกับบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และฝ่ายคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรที่สามารถประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายได้^{๕๓}

ในการดำเนินงานการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นการดำเนินการของวัดหรือภาคคณะสงฆ์โดยพระสังฆาธิการเอง เพื่อจัดทำโครงการหรือกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ ดังนั้น ฝ่ายที่ต้องเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน คือ ภาคคณะสงฆ์ ซึ่งได้แก่ วัดโดยมีพระสังฆาธิการในพื้นที่นั้น ๆ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประสานความร่วมมือของทุกฝ่าย^{๕๔}

^{๕๒} จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

^{๕๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๕๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภอจอมบึง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

แนวคิดเกี่ยวกับ เครือข่าย ๓ ประสาน หรือที่เรียกว่า “บวร” นี้ มีมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว แต่ในที่นี้ มิใช่มุ่งเฉพาะด้านการจัดการศึกษา ดังนั้น อักษรย่อ “ร” จึงควรเป็น “รัฐ” ซึ่งได้แก่ หน่วยงานราชการที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้การสงเคราะห์หรือพัฒนาชุมชน มิใช่โรงเรียนหรือสถานศึกษา แต่ตัวแบบเช่นนี้ มีความเหมือนกันอย่างยิ่ง ในประเด็นที่ “ว” ซึ่งได้แก่ วัดหรือภาคคณะสงฆ์นั้น อยู่ตรงกลางระหว่าง “บ” และ “ร” หรือ อยู่ตรงกลางระหว่างบ้านหรือชุมชน และรัฐบาลหรือราชการ และเมื่อภาคคณะสงฆ์ เป็นตัวจักรขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยมีพระสงฆ์หาการทำหน้าที่เป็นตัวแทนขององค์กรคณะสงฆ์ สิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องดำเนินการเป็นอันดับแรก คือ ต้องสร้างความตื่นตัวให้พระสงฆ์หาการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม ซึ่งเป็นเจตนารมณ์หลักของพระพุทธศาสนา คือ การอนุเคราะห์สัตว์โลกผู้มีบุญ ตามพุทธเจตนารมณ์แห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๕๕}

ประการสำคัญ คือ ในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ต้องกระทำโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม โดยหลักธรรมที่นำมาใช้ให้สอดคล้องกับการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกัน คือ หลักสามัคคีธรรม ได้แก่ การมีความเห็นตรงกัน เห็นถูกต้องตามกฎหมาย เห็นถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ตามจารีตประเพณี และวัฒนธรรม ความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นได้ในการทำงานร่วมกัน และทุกฝ่ายต้องประกอบด้วยคุณธรรมพื้นฐาน ๓ ประการ ดังนี้ ๑) เมตตา คือ มีความรักอันบริสุทธิ์ ใจ มีความปรารถนาดีต่อทุก ๆ ฝ่าย ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีความลำเอียง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเผื่อแผ่เอื้ออาทรต่อกัน มีความเสียสละอย่างสูง เห็นแก่ประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ๒) สัมมาทิฐิ คือ มีความคิดเห็นตรงกัน เห็นถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ถูกกฎหมาย ถูกจารีตประเพณี และวัฒนธรรม และ ๓) ความเป็นธรรม คือ มีใจเป็นกลาง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ก็พร้อมที่จะปรับตัว ปรับใจ ด้วยความเป็นธรรม^{๕๖}

เมื่อต้องการสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือของทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ บ้าน วัด และรัฐ สิ่งที่เป็นองค์ประกอบประการสำคัญในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง คือ การเปิดโอกาสให้แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม ซึ่งการนี้ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อมูลแท้จริง^{๕๗} ดังนั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมและทั่วถึงกับทุกฝ่าย^{๕๘} ในทางปฏิบัติต้องมีการจัดทำฐานข้อมูล และปรับฐานข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัย และต้องมีแผนการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม เน้นเป้าหมาย วิธีดำเนินการ และประเมินผลกระบวนการเป็นระยะ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายต้องเป็นการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดการดำเนินงาน^{๕๙}

^{๕๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๕๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูศรีธรรมภรณ์ (สุนทร สีส่วโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๕๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๕๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ ประนอม คลังทอง, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๕๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.สุกกิจ โสทัต, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ประเด็นเพิ่มเติมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภาควิชาสงฆ์ซึ่งเป็นแกนหลักในการปฏิบัติงานการสาธารณสงเคราะห์ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลนั้น โดยแท้จริงเป็นการปฏิบัติงานเชิงพื้นที่ กล่าวคือ แต่ละวัดเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินการ โดยมีพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ เป็นผู้นำ ดังนั้น หากภาควิชาสงฆ์มีนโยบายที่ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสในแต่ละวัดดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน ก็จะเป็นประโยชน์ในภาพรวมของการดำเนินงานภาควิชาสงฆ์ได้^{๖๐} แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาในแต่ละพื้นที่ย่อมไม่เหมือนกัน ความต้องการของคนในพื้นที่มีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่หนึ่งต้องการพัฒนาฝีมือด้านการปลูกข้าวออร์แกนิก ในขณะที่อีกพื้นที่หนึ่งต้องการพัฒนาฝีมือด้านการเลี้ยงโคนม ดังนั้น หากภาควิชาสงฆ์กำหนดในลักษณะรูปแบบการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอาจกระทำได้อย่างยาก แต่หากกำหนดเป็นนโยบายโดยให้อิสระในการปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ก็เป็นเรื่องที่สามารถเป็นรูปธรรมได้ในทางปฏิบัติ^{๖๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน บนพื้นฐานของหลักสามัคคีธรรม คือ เมตตา สัมมาทิฐิ และความเป็นธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงได้ โดยมีแผนการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม เน้นเป้าหมายวิธีดำเนินการ และการประเมินผลกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

๔.๒.๒ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ : การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัดในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน

จากข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ในปัจจุบัน และแนวคิดการพัฒนาที่พึงประสงค์พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน^{๖๒}

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ที่ประกอบด้วย จุดแข็ง ได้แก่ พระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน ประกอบกับมีโอกาสจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระแสนิยมแนวคิดจิตสาธารณะของคนในสังคม ในขณะที่มีความต้องการในการพัฒนาโดยการส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด ดังนั้น แนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คือ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการใน

^{๖๐} สทนากลุ่มเฉพาะ วิวัฒน์ วันกุ่มภา, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๑} สทนากลุ่มเฉพาะ ดวงจิตา ศคินรางกุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๒} จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

ฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ซึ่งหมายถึง ผู้นำในทางปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้นำในการลงมือปฏิบัติการทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสงเคราะห์อื่น ๆ ที่มีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว^{๖๓}

พระสังฆาธิการระดับวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส รวมถึงรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสในแต่ละวัด เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ย่อมได้รับรู้ปัญหาและเข้าใจความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนในพื้นที่ เมื่อหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งเข้ามาดำเนินการให้การสงเคราะห์แก่บุคคลหรือชุมชน ย่อมสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี^{๖๔} ด้วยคุณสมบัติที่เป็นผู้นำกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่นั้น ๆ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสในวัดนั้น ๆ ย่อมเข้าใจบริบทเฉพาะด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของคนในพื้นที่ การเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมใด ๆ ย่อมมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อของคนในพื้นที่อย่างลึกซึ้ง การดำเนินงานต่าง ๆ ก็จะได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากคนในชุมชน เพราะไม่ขัดแย้งกับพื้นฐานความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในชุมชน^{๖๕}

ในทางปฏิบัติต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการระดับวัด กล่าวคือ พัฒนาภาวะผู้นำ ได้แก่ ๑) พัฒนาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ ความมั่นใจในตนเอง ความอดทนอดกลั้น วุฒิภาวะทางอารมณ์ ความดีงาม และต้องมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีด้วย เพราะคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมของผู้ตามให้ดำเนินไปตามวิถีทางที่ต้องการ ถ้าผู้นำมีบุคลิกภาพที่ดีแล้วจะมีส่วนช่วยให้งานประสบความสำเร็จได้โดยไม่ยากนัก^{๖๖} ๒) พัฒนาคุณลักษณะด้านการจูงใจ ได้แก่ เทคนิคการสร้างแรงจูงใจแก่มวลชน และรูปแบบการชี้้นำ การกระตุ้นแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง เพราะการจูงใจเป็นพลังที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละบุคคลในอันที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานอย่างสร้างสรรค์ได้^{๖๗} และ ๓) คุณลักษณะทางด้านทักษะ ประสิทธิภาพ และความรู้ความสามารถที่สัมพันธ์กับงาน เพราะผู้นำต้องเป็นทั้งผู้นำความคิดและผู้นำการปฏิบัติด้วย ถ้ามีทักษะเหล่านี้แล้วก็สามารถดำเนินการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยไม่ยากนัก^{๖๘}

ดังนั้น ในการส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชนนี้ ภาคคณะสงฆ์ต้องให้การอบรมแก่พระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ โดยสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับภาคหรือระดับจังหวัด โดยมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องการดำเนินงานตาม

^{๖๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.สุภกิจ โสทัต, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ ประพนธ์ คลังทอง, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูศรีธรรมภรณ์ (สุนทร สีสำโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๖๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ภารกิจของภาคคณะสงฆ์ซึ่งอยู่ประจำในพื้นที่จังหวัดนั้น ๆ เป็นผู้สนับสนุน และอาจขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์และสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ร่วมกันจัดทำหลักสูตรการอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการระดับวัด^{๖๙}

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัดในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน จำเป็นต้องมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับจิตสาธารณะหรือจิตอาสา รู้เทคนิควิธีในการปลูกฝังสำนึกกับบุคคลต่าง ๆ ให้ความรู้รับผิดชอบตนเองและสังคมหรือสาธารณะ จะเป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับบุคคลโดยทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนทั่วไป ให้ผู้คนรู้จักการเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม อีกทั้ง จะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม การช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขกับสังคมอย่างได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ได้^{๗๐}

จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในทุกระดับของสังคม ถ้าหากได้มีการพัฒนาให้เกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่บุคคลในระดับครอบครัว ย่อมส่งผลดีในระดับที่สูงขึ้นเป็นลำดับ และที่สำคัญที่สุดการสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีนั้นต้องสร้างกับเด็กและเยาวชน เพราะเด็กสามารถรับรู้ในสิ่งที่ได้จากพ่อแม่ที่บ้าน จากผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์องค์เจ้า และสถาบันการศึกษาที่นอกจากจะอบรมสั่งสอนทั้งด้านวิชาการที่มุ่งอบรมคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการเสียสละ รู้จักการให้มากกว่าการรับอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้เด็กและเยาวชนพัฒนาจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่นได้ อย่างไรก็ดี ในการดำเนินงานจริงนั้น พระสังฆาธิการควรเป็นผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชนในลักษณะที่ไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัยและสมณสาธูป ได้แก่ การเป็นผู้นำกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์พระพุทธศาสนา การเป็นผู้นำกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การเป็นผู้นำกลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังและป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชน เป็นต้น^{๗๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ คือ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ได้แก่ การพัฒนาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของพระสังฆาธิการ การพัฒนาคุณลักษณะด้านเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาคุณลักษณะทางด้านทักษะ ประสบการณ์ และความรู้ความสามารถที่สัมพันธ์กับงานสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งต้องจัดเป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการระดับวัดโดยความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่และสำนักงานพระพุทธศาสนา ร่วมกันจัดทำหลักสูตร

^{๖๙} สทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๐} สทนากลุ่มเฉพาะ ดวงธิดา ศศิณารามกุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๑} สทนากลุ่มเฉพาะ วิวัฒน์ วันกุ่มภา, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

๔.๒.๓ ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ : การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ

จากข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติในปัจจุบัน และแนวความคิดการพัฒนาที่พึงประสงค์พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ^{๗๒}

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติที่ประกอบด้วย จุดแข็ง ได้แก่ พระสังฆาธิการเป็นผู้นำที่ดี ประกอบกับมีโอกาสจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ พุทธศาสนิกชนบริจาคเงินในการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ ในขณะที่มีความต้องการในการพัฒนาโดยการสร้างจิตสำนึกรักและห่วงหาอาทรสาธารณสมบัติแก่คนในชุมชน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คือ การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ ซึ่งเป็นกองทุนเพื่อการดูแลรักษาสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ซึ่งกองทุนดังกล่าวนี้ นอกจากสามารถนำไปใช้ในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติที่สร้างขึ้นในชุมชนแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ในกิจกรรมการอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักและห่วงหาอาทรสาธารณสมบัติของชุมชนด้วย^{๗๓}

แม้การดำเนินการในขอบเขตของการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ ฯลฯ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือ การดูแลรักษาให้สาธารณสมบัตินั้น ๆ อยู่ในสภาพดี เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมให้ได้ยาวนานที่สุดดังกล่าวนี้อาจเป็นแนวคิดที่ดี เป็นแนวคิดด้านการอนุรักษ์ที่ต้องการลดการสร้างใหม่ แต่ต้องการให้ช่วยกันรักษาให้คงอยู่และคงทนได้นานที่สุดเท่าที่จะกระทำได้^{๗๔}

แนวคิดนี้ เป็นแนวคิดอนุรักษ์นิยม ที่มีใช้แนวคิดทางการเมือง แต่เป็นการร่วมกันดูแลรักษาสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติของชุมชน โดยการดำเนินงานของคนในชุมชน เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์โดยตรง นั่นเอง^{๗๕} ซึ่งตรงกับนิยามความหมายของคำว่า “อนุรักษ์” ซึ่งหมายถึง การรักษาและใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดและให้ได้นานที่สุด^{๗๖}

^{๗๒} จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

^{๗๓} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), เจ้าคณะอำเภอจอมบึง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๕} สทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๖} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.สุภกิจ โสทัต, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ในทางปฏิบัติ คือ การจัดตั้งกองทุนถาวรขึ้นมา เพื่อรองรับการดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมบัติของชุมชนแก่เยาวชนในชุมชนนั้น ๆ ดังนั้น การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่ การระดมทุน การจัดตั้งทุน และผู้ดูแลกองทุน และการนำทุนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามจุดมุ่งหมาย^{๗๗}

ในส่วนของการระดมทุน ต้องให้พระสังฆาธิการในพื้นที่เป็นแกนนำ เพราะเป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพศรัทธา พุทธศาสนิกชนก็จะให้การสนับสนุนโดยบริจาคเงินในการจัดตั้งกองทุน^{๗๘} การดำเนินการในลำดับต่อมา คือ การตั้งกองทุนโดยมีผู้ดูแลซึ่งต้องเป็นคนในพื้นที่ร่วมกันบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย พระสังฆาธิการซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายบ้านเมือง และชาวบ้านซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบกองทุนที่จัดตั้งขึ้นมา^{๗๙}

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การบริหารจัดการกองทุน ซึ่งถ้าพิจารณาจากเจตนารมณ์ในการก่อตั้งกองทุน ย่อมเป็นไปเพื่อการนำไปใช้ในการซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาสาธารณสุขสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพดี หากแต่การดำเนินงานดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องประสานกับหน่วยงานราชการต้นสังกัดด้วย เช่น การขุดลอกคูคลอง หากเป็นพื้นที่รับผิดชอบของกรมชลประทานก็จำเป็นต้องขออนุญาตก่อนที่จะดำเนินการใด ๆ และในขณะเดียวกัน หากกรมชลประทานซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ มีแผนดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ก็ควรปล่อยให้เป็นการของกรมชลประทานเป็นผู้ปฏิบัติ ไม่ควรนำงบประมาณจากกองทุนไปใช้ในการดังกล่าว เป็นต้น^{๘๐} ประการสำคัญที่ขาดเสียมิได้ คือ การนำเงินในกองทุนไปใช้ในการอบรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมบัติแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชนในชุมชนนั้น ๆ เพราะเด็กและเยาวชนจะเป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติของชุมชนต่อจากผู้ใหญ่ กล่าวคือ เป็นกำลังของชุมชนรุ่นต่อไป นั่นเอง^{๘๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลสาธารณสุขสถิตที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ คือ การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติ โดยในการระดมทุนให้มีพระสังฆาธิการเป็นแกนนำในการรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ การตั้งกองทุนให้เป็นไปในลักษณะทุนนิธิโดยมีผู้ดูแลในรูปแบบของคณะกรรมการ ประกอบด้วย ตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ ตัวแทนของฝ่ายบ้านเมือง และตัวแทนประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ และในการนำเงินในกองทุนไปใช้เน้นการซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาสาธารณสุขสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพดี และการจัดกิจกรรมการอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมบัติของชุมชนเป็นสำคัญ

^{๗๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูศรีธรรมภรณ์ (สุนารท สีสวโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๙} สทนากลุ่มเฉพาะ วิวัฒน์ วันกุ่มภา, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๘๐} สทนากลุ่มเฉพาะ ดวงจิตา ศคินรางกุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๘๑} สทนากลุ่มเฉพาะ ประนอม คลังทอง, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

๔.๒.๔ ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ : การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ

จากข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ในปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ^{๘๒}

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ที่ประกอบด้วย จุดแข็ง ได้แก่ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ประกอบกับมีโอกาสจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ธรรมะเป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน ในขณะที่มีความต้องการในการพัฒนาโดยใช้ธรรมะสร้างแสงสว่างแก่ผู้สิ้นหวัง ดังนั้น แนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน คือ การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ ซึ่งเป็นศูนย์ปฏิบัติการเยียวยาสภาพจิตใจของผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติให้มีความตั้งใจต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต มีแรงใจที่จะใช้ชีวิตก้าวเดินต่อไปข้างหน้า หลังจากผ่านเหตุการณ์เลวร้าย^{๘๓}

เนื่องจาก พระพุทธศาสนามีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตแก่คนทุกเพศ ทุกวัย และมีให้เลือกใช้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ความเป็นไปในชีวิตของทุกบุคคล ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ นับเป็นการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ที่ตรงกับจุดมุ่งหมายหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีภารกิจที่เป็นหัวใจสำคัญ คือ การเผยแผ่ธรรมะไปสู่คนในสังคม^{๘๔} โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลที่ประสบความทุกข์ยากในชีวิตหรือบุคคลผู้ประสบเคราะห์จากภัยธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยต่าง ๆ ที่ต้องการธรรมะมาช่วยเยียวยาจิตใจมากกว่าบุคคลทั่วไป^{๘๕}

การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ ในทางปฏิบัติต้องใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์ ฯ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุญาตจากภาคคณะสงฆ์ เพราะถือเป็นหนึ่งในภารกิจการคณะสงฆ์ แต่ต้องดำเนินการในรูปแบบของหน่วยงานหรือองค์กรการกุศลที่ไม่แสวงหาผลกำไรจากการดำเนินการ ปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง แต่หากมีการตั้งมูลนิธิและจัดหาทุนดำเนินการ จำเป็นต้องขออนุญาตจากทางราชการให้ถูกต้องตามกฎหมาย^{๘๖}

^{๘๒} จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

^{๘๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๘๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูศรีธรรมภรณ์ (สุนารณ สีสำโร), เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๘๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๘๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ในทางปฏิบัติสามารถกระทำให้เป็นรูปธรรมได้ โดย

- ๑) ตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติโดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้ง^{๘๗}
- ๒) มีโครงสร้างศูนย์ ฯ โดยให้พระสงฆ์เจ้าอาวาสของพื้นที่เป็นประธาน และมีคณะกรรมการที่ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิจากชุมชน
- ๓) มีงบประมาณในการดำเนินงานจากการรับบริจาค^{๘๘}
- ๔) มีแผนปฏิบัติการรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน^{๘๙}
- ๕) มีพระสงฆ์เป็นวิทยากรหลักร่วมกับบุคลากรจากหน่วยงานราชการ เช่น กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น^{๙๐}

ศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัตินี้ นอกจากดำเนินงาน ณ ที่ตั้งศูนย์ฯ เป็นปกติแล้ว ควรมีการลงพื้นที่เพื่อบำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติที่ไม่สามารถเดินทางเข้ารับบริการที่ศูนย์ ฯ ได้^{๙๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ คือ การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โครงการการบริหารเป็นรูปแบบของคณะกรรมการบริหารที่มีพระสงฆ์เจ้าอาวาสของพื้นที่เป็นประธาน ร่วมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และตัวแทนประชาชนในชุมชนเป็นกรรมการ งบประมาณมีที่มาจากการรับบริจาค และมีแผนปฏิบัติการรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหันด้วย ในส่วนของการดำเนินงานเพื่อเยียวยาจิตใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรจากกรมประชาสัมพันธ์ และให้สามารถลงปฏิบัติงานนอกพื้นที่เพื่อบำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติที่ไม่สามารถเดินทางเข้ารับบริการได้

^{๘๗} สทนากลุ่มเฉพาะ วิวัฒน์ วันกุ่มภา, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

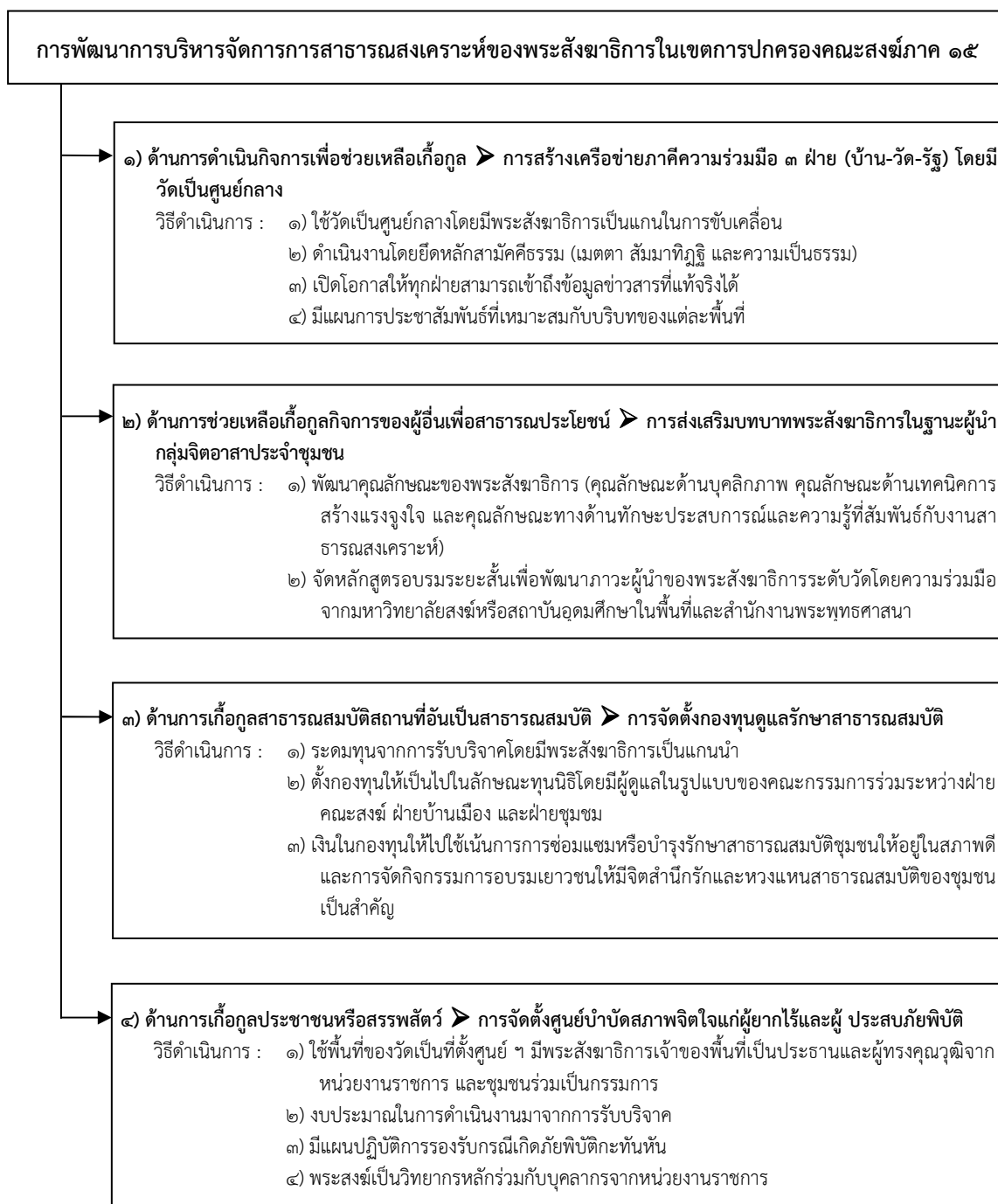
^{๘๘} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.สุภกิจ โสทัต, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๘๙} สทนากลุ่มเฉพาะ ดวงธิดา ศศิณางกุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๙๐} สทนากลุ่มเฉพาะ ประนอม คลังทอง, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๙๑} สทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย : การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕^{๑๒}

^{๑๒} ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

จากแผนภูมิที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามรายด้านของการวิจัย ดังนี้

๑) ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน บนพื้นฐานของหลักสามัคคีธรรม คือ เมตตา สัมมาทิฐิ และความเป็นธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงได้ โดยมีแผนการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม เน้นเป้าหมาย วิธีดำเนินการ และการประเมินผลกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ คือ การส่งเสริมบทบาท พระสังฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ได้แก่ การพัฒนาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของ พระสังฆาธิการ การพัฒนาคุณลักษณะด้านเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาคุณลักษณะ ทางด้านทักษะ ประสิทธิภาพ และความรู้ความสามารถที่สัมพันธ์กับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งต้อง จัดเป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการระดับวัดโดยความร่วมมือจาก มหาวิทยาลัยสงฆ์หรือสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่และสำนักงานพระพุทธศาสนาส่วนกลางจัดทำหลักสูตร

๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสุขสมมติสถานที่ยี่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ คือ การจัดตั้งกองทุนดูแล รักษาสาธารณสุขสมบัติ โดยในการระดมทุนให้มีพระสังฆาธิการเป็นแกนนำในการรับบริจาคจาก พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ การตั้งกองทุนให้เป็นไปในลักษณะทุนนิธิโดยมีผู้ดูแลในรูปแบบของ คณะกรรมการ ประกอบด้วย ตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ ตัวแทนของฝ่ายบ้านเมือง และตัวแทนประชาชน ในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ และในการนำเงินในกองทุนไปใช้เน้นการการซ่อมแซมหรือบำรุง รักษาสาธารณสุขสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพดี และการจัดกิจกรรมการอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกรัก และหวงแหนสาธารณสุขสมบัติของชุมชนเป็นสำคัญ

๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ คือ การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้ และผู้ประสบภัยพิบัติ โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัย พิบัติ โครงการการบริหารเป็นรูปแบบของคณะกรรมการบริหารที่มีพระสังฆาธิการเจ้าของพื้นที่เป็น ประธาน ร่วมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ ตัวแทนประชาชนในชุมชนเป็นกรรมการ งบประมาณมีที่มาจากการรับบริจาค และมีแผนปฏิบัติการ ร่องรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหันด้วย ในส่วนของการดำเนินงานเพื่อเยียวยาจิตใจ ให้พระสงฆ์ ปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรจากกรมประชาสัมพันธ์ และให้สามารถลงปฏิบัตินอกพื้นที่เพื่อบำบัด สภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติที่ไม่สามารถเดินทางเข้ารับบริการได้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ (๒) ศึกษาวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และ (๓) นำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยการสุ่มแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ รูป/คน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๙ รูป/คน ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ

เมื่อสรุปในขอบเขตของภารกิจด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการสามารถแยกตามลักษณะสำคัญของภารกิจสาธารณสุขสงเคราะห์ ๔ ประการ ดังนี้

(๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

(๒) ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

(๓) ด้านการก่อกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ

(๔) ด้านการก่อกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในภาวะไม่ปกติ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้

๕.๑.๒ วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

สภาพการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามรายด้านของการวิจัย พบว่า

(๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือก่อกุศล ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๓ ประเด็น ได้แก่ วัดมีสถานที่รองรับการดำเนินงาน พระสังฆาธิการในพื้นที่เป็นผู้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง และคณะสงฆ์มีนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ กิจการบางประเภทขาดงบประมาณสำหรับดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ๓) โอกาส มี ๒ ประเด็น ได้แก่ พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของวัด และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในขอบเขตที่กระทำได้ และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสงเคราะห์เท่าที่ควร

(๒) ด้านการช่วยเหลือก่อกุศลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๒ ประเด็น ได้แก่ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และพระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ ขาดการประสานงานที่ชัดเจนระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน ๓) โอกาส มี ๑ ประเด็น ได้แก่ กระแสนิยมแนวคิดจิตสาธารณะของคนในสังคม และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน

(๓) ด้านการก่อกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๑ ประเด็น ได้แก่ พระสังฆาธิการเป็นผู้นำที่ดี ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ ขาดการปลูกฝังเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสมบัติแก่ประชาชน ๓) โอกาส มี ๑ ประเด็น ได้แก่ พุทธศาสนิกชนบริจาคเงินในการจัดสร้างสาธารณสมบัติที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มคนบุกรุกพื้นที่ที่เป็นสาธารณสมบัติเพื่อแสวงหาประโยชน์

(๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ประกอบด้วย ๑) จุดแข็ง มี ๒ ประเด็น ได้แก่ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับคนทุกเพศทุกวัย และพื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน ๒) จุดอ่อน มี ๑ ประเด็น ได้แก่ คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรรองรับกรณีสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ ๓) โอกาส มี ๑ ประเด็น ได้แก่ ธรรมะเป็นที่ต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน และ ๔) อุปสรรค มี ๑ ประเด็น ได้แก่ กฎหมายมิได้เอื้อให้สงเคราะห์สัตว์ได้ทุกประเภท

๕.๑.๓ การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามรายด้านของการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน บนพื้นฐานของหลักสามัคคีธรรม คือ เมตตา สัมมาทิฐิ และความเป็นธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงได้ โดยมีแผนการประชาสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม เน้นเป้าหมาย วิธิดำเนินการ และการประเมินผลกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ คือ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ได้แก่ การพัฒนาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของพระสังฆาธิการ การพัฒนาคุณลักษณะด้านเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาคุณลักษณะทางด้านทักษะ ประสิทธิภาพ และความรู้ความสามารถที่สัมพันธ์กับงานสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งต้องจัดเป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการระดับวัดโดยความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่และสำนักงานพระพุทธศาสนาส่วนกลางจัดทำหลักสูตร

๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ คือ การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ โดยในการระดมทุนให้มีพระสังฆาธิการเป็นแกนนำในการรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ การตั้งกองทุนให้เป็นไปในลักษณะทุนนิธิโดยมีผู้ดูแลในรูปแบบของคณะกรรมการประกอบด้วย ตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ ตัวแทนของฝ่ายบ้านเมือง และตัวแทนประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ และในการนำเงินในกองทุนไปใช้เน้นการการซ่อมแซมหรือบำรุง รักษาสาธารณสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพดี และการจัดกิจกรรมการอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสมบัติของชุมชนเป็นสำคัญ

๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ คือ การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โครงการการบริหารเป็นรูปแบบของคณะกรรมการบริหารที่มีพระสังฆาธิการเจ้าของพื้นที่เป็นประธาน ร่วมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และตัวแทนประชาชนในชุมชนเป็นกรรมการ งบประมาณมีที่มาจาก การรับบริจาค และมีแผนปฏิบัติการรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหันด้วย ในส่วนของการดำเนินงานเพื่อเยียวยาจิตใจ ให้พระสงฆ์ปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรจากกรมประชาสัมพันธ์ และให้สามารถลงปฏิบัติงานนอกพื้นที่เพื่อบำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติที่ไม่สามารถเดินทางเข้ารับบริการได้

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผล โดยจำแนกตามรายด้านของการวิจัย ดังต่อไปนี้

(๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

พบว่า มีแนวทางการพัฒนาโดยการสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ๓ ฝ่าย (บ้าน-วัด-รัฐ) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง บนพื้นฐานของหลักสามัคคีธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และมีแผนการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสร้างเครือข่ายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทางกายภาพ และสิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีข้อบ่งชี้ประกอบทางกายภาพ คือ การใช้คุณธรรมนำการพัฒนา ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ การใช้หลักสามัคคีธรรม ที่ประกอบด้วย เมตตา สัมมาทิฐิ และความเป็นธรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยเปิดเผย นั่นเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับที่ พิสมัย เสือเผ่า^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการให้บริการประชาชนของสำนักงานประจำศาลจังหวัดหนองคาย” พบว่า ปัญหาสำคัญที่ต้องดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน คือ ไม่ได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการให้บริการแก่ประชาชนไว้โดยเปิดเผย และสอดคล้องกับที่ วิทยา จันทร์แดง^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” พบว่า แนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคี สนับสนุน และสอดคล้องกับที่ ชูติมา สัจจามันท์^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการ ศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย” พบว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัยยาศัย และเป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ชุมชน และสังคม และสอดคล้องกับที่ พระอานวย หมอกเมฆ^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔” พบว่า กลยุทธ์การบริหารที่สำคัญประการหนึ่ง คือ กลยุทธ์การถือธรรมเป็นใหญ่

^๑พิสมัย เสือเผ่า, “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการให้บริการประชาชนของสำนักงานประจำศาลจังหวัดหนองคาย”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

^๒วิทยา จันทร์แดง, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕).

^๓ชูติมา สัจจามันท์, “รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๘), หน้า ข.

^๔พระอานวย หมอกเมฆ, “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตหนเหนือ ภาค ๔”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคกลาง, ๒๕๕๖).

(๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

พบว่า มีแนวทางการพัฒนาโดยการส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ได้แก่ การพัฒนาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของพระสังฆาธิการ การพัฒนาคุณลักษณะด้านเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาคุณลักษณะทางด้านทักษะ ประสพการณ์ และความรู้ความสามารถที่สัมพันธ์กับงานสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งต้องจัดเป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการระดับวัดโดยความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่และสำนักงานพระพุทธศาสนา ร่วมกันจัดทำหลักสูตร แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาบุคคลหรือการพัฒนาคนุชยนั้น สิ่งแรกที่ต้องกระทำ คือ พัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในงานที่ทำ ขณะเดียวกันจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะทางบุคลิกภาพของบุคคลควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลิกภาพของผู้นำซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ตามโดยตรงซึ่งเป็นผลต่อความสำเร็จของงานตามลำดับ นั้นเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ กองแผนงาน กรมการศาสนา^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น นอกเหนือจากนี้ ซึ่งได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่น ๆ ล้วนเป็นเพียงปัจจัยเสริมหรือปัจจัยสนับสนุน เท่านั้น และสอดคล้องกับที่ นางสาวอัฐทพร พลปัดพี^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา” พบว่า ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่ดี มีความเชี่ยวชาญในงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคลากรทุกคน และสอดคล้องกับที่ นายธงชัย สิงอุดม^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘” พบว่า ภาวะผู้นำที่ผู้นำควรมีและควรได้รับการพัฒนา ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจในสมาชิกเพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และ พฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงานประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับที่ นายอนุวัต กระสังข์^๘ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม” พบว่า การพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ๑) การฝึกอบรม ได้แก่การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ๒) การศึกษา ได้แก่การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ และ ๓) การพัฒนา ได้แก่การพัฒนาปัญญา

^๕ กองแผนงาน กรมการศาสนา, “ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, รายงานการวิจัย, (กองแผนงาน กรมการศาสนา : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒ หน้า ก-ข.

^๖ อัฐทพร พลปัดพี, “การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๗ ธงชัย สิงอุดม, “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๘ อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

(๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

พบว่า มีแนวทางการพัฒนาโดยการจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ โดยในการระดมทุนให้มีพระสังฆาธิการเป็นแกนนำในการรับบริจาคจากพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ การตั้งกองทุนให้เป็นไปในลักษณะทุนนิติโดยมีผู้ดูแลในรูปแบบของคณะกรรมการ ประกอบด้วย ตัวแทนฝ่ายคณะสงฆ์ ตัวแทนของฝ่ายบ้านเมือง และตัวแทนประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ และในการนำเงินในกองทุนไปใช้รักษาสาธารณสมบัติของชุมชนให้อยู่ในสภาพดี และการจัดกิจกรรมการอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสมบัติของชุมชนเป็นสำคัญ แสดงให้เห็นว่า ในการพัฒนานั้นให้ความสำคัญกับบทบาทของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ และเน้นการถ่วงดุลอำนาจการบริหารเพื่อเสริมความเข้มแข็ง และจัดสรรประโยชน์ร่วมกันในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ กริชพัฒน์ ภูวนา^๙ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา : บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม” พบว่า การดำเนินกิจกรรมร่วมกันทั้งการร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน จะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป และสอดคล้องกับที่ ภิรมย์ จันถาวรและคณะ^{๑๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์” พบว่า รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาชุมชน มีกระบวนการที่น่าสนใจ ๓ ประเด็น คือ ๑) บทบาทของชาวบ้าน ขึ้นอยู่กับวิธีการที่สามารถจะนำชาวบ้านมาสู่กระบวนการโดยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เท่านั้น ๒) บทบาทพระสงฆ์ เป็นผู้นำแห่งศรัทธาเข้าไปกับคนทุกระดับ และ ๓) ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ๓ สถาบัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน และสอดคล้องกับที่ เพชริน สงค์ประเสริฐ^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” พบว่า การทำงานเป็นทีมเป็นการร่วมกันดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุดภารกิจ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้และค้นหาปัญหา การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนปฏิบัติงาน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผลลัพท์ และสอดคล้องกับที่ ชัชภูมิ สีสุมภู^{๑๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล” พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความต้องการการบริหารจัดการที่ดี โดยในการบริหารตามแผนงบประมาณ มีการดำเนินการตามแนวปฏิบัติงานที่กำหนดไว้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและตรวจสอบถ่วงดุล

^๙กริชพัฒน์ ภูวนา, “รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา : บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๔).

^{๑๐}ภิรมย์ จันถาวรและคณะ, “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ข.

^{๑๑}เพชริน สงค์ประเสริฐ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐).

^{๑๒}ชัชภูมิ สีสุมภู, “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล” *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๘).

(๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

พบว่า มีแนวทางการพัฒนาโดยการจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่ตั้งศูนย์บำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติ โครงการการบริหารเป็นรูปแบบของคณะกรรมการบริหารที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ซึ่งมีรูปแบบของการดำเนินงานหลัก คือ กิจกรรมการเยียวยาจิตใจ โดยให้พระสงฆ์ปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรจากกรมประชาสัมพันธ์ และให้สามารถลงปฏิบัตินอกพื้นที่เพื่อบำบัดสภาพจิตใจแก่ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยพิบัติที่ไม่สามารถเดินทางเข้ารับบริการได้ แสดงให้เห็นว่า แนวทางในการพัฒนานี้เป็นรูปแบบของการกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยอาศัยหลักธรรมทางศาสนาในการเยียวยาจิตใจผู้ยากไร้และผู้ประสบภัย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้พระสงฆ์นำธรรมะมาสู่ประชาชนโดยการปลุกฝังคุณธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง และการให้ข้อคิดแก่ชาวบ้านผ่านกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย ซึ่งสอดคล้องกับที่ คุณ โทษณ์ และเทพพร มังธานี^{๑๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับที่ ประทุม อังกูโรหิต^{๑๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์” พบว่า พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนาตามกรอบของพระวินัยและจารีตประเพณี เนื่องจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง และสอดคล้องกับที่ ปรีชา กันธิยะ^{๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม” พบว่า มีพันธกิจมุ่งที่จะปลุกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง และสอดคล้องกับที่ พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ (การะเวก)^{๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” จากผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ปัจจุบันมีการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ มีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์มีบทบาทด้วยการให้ข้อคิดแก่ชาวบ้าน ผ่านกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย

^{๑๓} คุณ โทษณ์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

^{๑๔} ประทุม อังกูโรหิต, “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

^{๑๕} ปรีชา กันธิยะ, “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒).

^{๑๖} พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ (การะเวก), “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ภาคคณะสงฆ์ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการการสาธารณสุขสงเคราะห์โดยกำหนดเป็นระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน
- ๒) ภาคคณะสงฆ์ควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ
- ๓) หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณแก่คณะสงฆ์เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมเยี่ยมเยียนจิตใจผู้ประสบภัยภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติ
- ๔) สื่อมวลชนในประเทศควรเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ควรให้ทุกวัดกำหนดแผนปฏิบัติประจำปีด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่วัดดำเนินการเอง เพื่อสามารถประเมินความสำเร็จของการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรม
- ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ควรเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการหรือตัวแทนสงฆ์ในพื้นที่เข้าร่วมกับหน่วยงานราชการในการวางแผนพัฒนาหรือสงเคราะห์ชุมชน
- ๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ควรอบรมให้ความรู้แก่พระสังฆาธิการเพื่อพัฒนาทักษะการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ
- ๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ควรเผยแพร่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าให้แก่พระสังฆาธิการทุกระดับได้รับทราบทั่วกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในพื้นที่ที่ไม่รองรับสื่อเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติจากวิธีการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องยืนยันผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ
- ๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพัฒนาเครือข่ายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กมล ภู่งประเสริฐ และคณะ. การบริหารและการจัดการวัดผลและประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. วัดพัฒนา ๔๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ .วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____ .คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ .ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมกุล. พื้นฐานทฤษฎีสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

เกิด ธนชาติ. คู่มือคลังปรีดีธรรม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

คณะวิชาการ The Justice Group. ประมวลกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พีรภาส จำกัด, ๒๕๕๑.

คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

คุณ โทชน์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. การสังคมสงเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี บทบาท และความสำคัญต่อสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๔.

จุฬา เทียนไทย. การจัดการมุมมองนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘.

ฉลอง มาปรีดา. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่นๆ. ชุมชนการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓.
- ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๑.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- ชูชีพ พุทธประเสริฐ. การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วิชา, ๒๕๔๕.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ทวี ทิมขำ. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดี. เค. ปรีณิต์เวิร์ลด์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- ธนจรัส พูนสิทธิ. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- นงลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. นักสังคมสงเคราะห์กับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- นิรมล กิตกุล. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- ประยงค์ ใจมีเชื้อ. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- ประเวศ วะสี. บทบาทวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕.
- _____. ประชาคมตำบล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.
- ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรมณี. **หลักการจัดองค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพผล. **องค์การและการจัดการ**. นครปฐม : ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.
- พยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระคันธสาราภิวังศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พระกับปามีปัญหาอะไร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕.
- _____. **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). **สารภาค ๑๕**. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). **วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- _____. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวรเมธี (สุชิน อคฺคชิโน). **การพัฒนาวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน). **อภิธัมมัตถวินิเปล**. กาญจนบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี : โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส). **หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา ๕๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาบัว ปิยวณฺโณ. **การจัดระเบียบสังคมวัด**. นนทบุรี : รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนฺโท. **การบริหารคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **การบริหารวัด**. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- _____. **ลักษณะของสังคมพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- _____. **สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน**. แปลโดย พระคันธสาราภังค์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระอุปติสสเถระ. **วิมุตติมรรค**. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พัฒน์ สุจำนง และคณะ. **การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.
- พิทยา บวรวัฒนา. **การบริหารเชิงบูรณาการ**. นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖.
- พิสิฐ เจริญสุข. **คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- พุทธทาสภิกขุ. **การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่**. นนทบุรี : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗.
- _____. **บรมธรรมภาคต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิไชยา, ๒๕๒๕.
- _____. **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑.
- ไพฑูรย์ เสี่ยงก้อง. **วัดพัฒนา ๔๔**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๔.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตรณะบุตร. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. **การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. **ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๖.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **องค์การและการจัดการ**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . องค์การและการจัดการภาครัฐ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.
- มัลลิกา ต้นสอน. การจัดการยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔.
- ยุพา วงศ์ไชย. ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๓.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : หจก. บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔.
- ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๓๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วัชร บวรสิงห์. การบริหารหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม. ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓.
- วันทนี วาสิกสิน และคณะ. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.
- วิเชียร วิทยาอุดม. ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัช การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- วิทยากร เชียงกุล. พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.
- วิรัช สงวนวงษ์วาน. การจัดและพฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓.
- วิโรจน์ สารรัตน์. การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒.
- ศรีหัทธิม พานิชพันธ์. ความรู้ทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. การจัดการและพฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- _____ . องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- สถาบันพระสงฆ์สังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือพระสงฆ์สังฆาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ราชบุรี : สถาบันพระสงฆ์สังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สนิท ศรีสำแดง. พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : นีลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๔.
- สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- _____ . องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **พุทธธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาชนบทแนวพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๓๐.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๘.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **อุดมการณ์และบทบาทของอาสาสมัครสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕.
- สมาน รังสิโยภุชญา และสุธี สุทธิสมบุรณ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๔๔.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๑.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พัทธ์อักษร, ๒๕๔๒.
- สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร. **การพัฒนาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.
- สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖. **คู่มือปฏิบัติงานคณะสงฆ์**. สุราษฎร์ธานี : สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. **การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.
- _____ . **วัดพัฒนา ๔๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.
- _____ . **วัดพัฒนา ๕๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. **วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. ปทุมธานี : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- สิริภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. **ประมวลธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส. สมบุรณ์การพิมพ์, ๒๕๑๓.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๖๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

_____. **พื้นฐานทางการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. **ศาสนากับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๔.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : บรรณาคาร, ๒๕๒๙.

อนันต์ วิริยพินิจ. **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

อัญฉรา โพธิยานนท์. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙.

อำนาจ บัวศิริ. **รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

(๒) บทความ :

ชวนะ ภวานันท์. “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”. **คุรุศาสตร์ปริทัศน์**, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๒๗) : ๕๑.

ปกรณ์ ปรียากร. “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา”. ใน **การบริหารการพัฒนา**, รวบรวมโดย อุทัย เลหาหิเชียร. (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘) : ๑๘.

สมบุญ ขาวชายโขง และธวัชชัย กุณวงศ์. “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”. ใน **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๕.

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

กริชพัฒน์ ภูวนา. “รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา : บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๔.

คุณ โทชน์ และเทพพร มั่งธานี. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖.

โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. **รายงานการศึกษาดัชนีสมรรถนะ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

ชัยภูมิ สีสุมพ. “รูปแบบการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชุตินา สัจจนันท์. “รูปแบบพุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัด
ในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย”. รายงานการวิจัย. สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๘.
- ดำรงศักดิ์ จันทิพย์. “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ”. วิทยานิพนธ์
สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.
- ธงชัย สิงอุดม. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘, วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๖.
- บัญชายุทธ นาคมุขลินท์. “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผย
แผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ประทุม อังกูโรหิต. “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์”. รายงานการวิจัย. ศูนย์
พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ปรีชา กันธิยะ. “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”. วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒.
- พรประภา กิจโกศล. “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนน
เมือง จังหวัดนครราชสีมา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์). “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของ
ผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระครูสังวรสุตกิจ (อนันต์ ญาณส่วโร). “การพัฒนาองค์การพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคเหนือ
ตอนบน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระโชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความ
มั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔.
- พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ (การะเวก). “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์
ในยุคโลกาภิวัตน์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาอำนาจ ปวตฺตโน (พันธ์ปัญญา). “การพัฒนาแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระอานวย หมอกเมฆ. “กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขต
หนเหนือ ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาค
กลาง, ๒๕๕๖.
- พิสมัย เสือเผ่า. “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการให้บริการประชาชนของสำนักงาน
ประจำศาลจังหวัดหนองคาย”. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓.
- เพชริน สงค์ประเสริฐ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการทำงานเป็นทีมในสถาน
ศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
นเรศวร, ๒๕๕๐.
- ภิรมย์ จันถาวรและคณะ. “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัย
สงฆ์”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, ๒๕๔๗.
- ภุริวัจน์ ปุณยวุฒิปริดา. “การพัฒนาเชิงพุทธเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลในจังหวัด
นนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- วิทยา จันทรแดง. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอ
เพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕.
- สุญาดา สุนทรสารทูล. “รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกัน
ทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๕๒.
- อนุวัต กระสังข์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- อัฐทพร พลปัดพี. “การพัฒนาคูณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- อาธาดา สุตเส้นผม. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของกรมธุรกิจพลังงานกระทรวง
พลังงาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๔) เว็บไซต์ :

- สารานุกรมไทย ฉบับเยาวชน. พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน, [ออนไลน์].
<http://WWW.Thai Junior Encyclopedia Project> <http://kanchanapisek.or.th>. [๒๔ ส.ค. ๒๕๕๓].

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๕. สถิติจำนวนพระภิกษุสงฆ์ สามเณร (ในพรรษา) เขตการปกครองคณะ
สงฆ์ภาค ๑๕. นครปฐม : สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๕, ๒๕๕๗. (อัดสำเนา).

(๖) สัมภาษณ์ :

พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองโพธาราม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.
พระครูพิศิษฐ์ประชาเนท (แดง นนทโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไธ้ ชุตินธโร), เจ้าคณะตำบลปากช่อง เขต ๒, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปณโณ), เจ้าคณะอำเภอยาย่าง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.
พระครูวิจิตรธรรมธาดา (พาน จิตตสุโณ), เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระครูศรีธรรมนาท (ดำเกิง เขมสิริ), เจ้าคณะตำบลท่าผา, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระครูศรีธรรมวาทิ (ศักดิ์ อคฺคปณโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗.
พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตมาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล), เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้อง เขต ๒, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.
พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงคลโณ), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.
พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗.
พระรัตนเวที (ชานาญ เขมนนโท), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.
พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.
พระวชิรธรรมคณิ (ผ่อง สุวีโร), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๗.
พระสมุทรธรรมคณิ (จำลอง อาสโณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.
ฉันทวิบูลย์ จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.
ทรงเกียรติ ล้อมอรุณลักษณ์, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.
ทรงยศ อริญญกานนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลท่าผา, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.
นิสิต จันทรสมวงศ์, ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.
พิสิฐ เสือสมิง, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.
รุจน์ประทีป ธรรมพิภร์, นายอำเภอบ้านโป่ง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.
วันชัย อีรศัยกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.
สุทธิรักษ์ หนุ่ย, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗.
สุทิน โฆษพงศา, นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง, ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗.

(๗) สทนากลุ่มเฉพาะ :

พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าคณะอำเภोजอมบึง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
พระครูศรีธรรมภรณ์ (สุรนารถ สีสั่วโร), เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ดร. สุภกิจ โสทัต, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
- ดร. อำนาจ บัวศิริ, ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
- ดวงธิดา ศศิณารากุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
- ประนอม คลังทอง, วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
- ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.
- วิวัฒน์ วันกุ่มภา, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Arthur E. Fink. **The Field of Social Work**. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1974.
- Charles Handy. **Understanding Organization**. England : Glays Ltd, 1993.
- F. Campbell Roald. **Introduction to Educational Administration**. Boston : Allyn and Bacon, 1997.
- Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.
- Henri Fayol. **General and industrial management**. London : Pittman & Sons, 1964.
- Herbert H. Stroup. **Social Work : An introduction to the Field**. 2nd ed. New York : American Book, 1960.
- Hicks H. G. & Gullett R. C. **The Management of Organizations**. 3rd ed. New York : McGraw-Hill, 1967.
- J. Dubrin Andrew and Duane Ireland. **Management Organization**. 2nd ed. Ohio : South-Western Publishing Co., 1993.
- Kate D. & Kahn R. **The Social Psychology of Organizations**. New York : John Wiley & Sons, 1978.
- P. Robbins Stephen and M. Coulter. **Management**. 7th ed. New Jersey : prentice Hall International Lnc., 2002.
- P. Robbins Stephen. **Fundamentals of Management**. 3rd ed. New Jersey : Prentice -Hall, 2001.
- Pfiffner J. M., & Sherwood F. P. **Administrative Organization**. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1960.
- World Commission on Environment and Development. **Our Common Future**. New York Oxford University : Great Britain R.Clay Ltd.,1987.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นั้สการ พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอณั้สการมาด้วยความเคารพอย่างสูง
๑๕ กค. ๒๕๕๗

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระเดชพระคุณพระเทพญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูชินวรานุวัตร
เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชวัลภาจารย์ เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

อนาญต
พระภาวนาจารย์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระเดชพระคุณพระสมุทรธรรมคณี เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นั้สการ พระเดชพระคุณพระวชิรธรรมคณี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศษ.๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓
นั้สการ
๑๕/๕/๕๗

ขอนั้สการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระเดชพระคุณพระรัตนเวที รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รัทสประจำตวันิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
 เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
 ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และ
 ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูชินวรานุวัตร
 พระครูชินวรานุวัตร

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.พิเชฐ ทังโต

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตฺต รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันได้ให้ข้อมูลแก่ท่าน
เก็บเรียบร้อยแล้ว
พระครูชินวรานุวัตร
9 ส.ค. ๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูวิจิตรธรรมธาดา เจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๒ ก.ค. ๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูวัชรชลธรรม เจ้าคณะอำเภอท่าทาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.บุญทิพย์
ในนามของ
พระครูวัชรชลธรรม
๑๕ ก.ค. ๒๕๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๔-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูศรีธรรมวาที รองเจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อมรชาติ
พุทธศาสน์
๒๕๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูคุณสารานุกูล รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อ. ชินวโร

พระครูคุณสารานุกูล

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๔๔-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูสุธีปริยัติวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหสประจักษ์วินิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๐๕๐๗๓
พระครูชินวรานุวัตร
๑ สิงหาคม ๒๕๕๗

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูภาวนาโชติคุณ เจ้าคณะตำบลปากช่องเขต ๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

ชินวโร
๑๐๕.๑.๕๗

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูศรีธรรมนาท เจ้าคณะตำบลท่าผา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรนาถ ญา ยาน ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูชินวรนาถ ญา ยาน ชินวโร
๑ ก.ค. ๕๗

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรนาถ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูสุนทรวิจิตร เจ้าคณะตำบลหนองหญ้าปล้องเขต ๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหสประจักษ์ตนินิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

ชินวโร

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระครูสุนทรวิจิตร
(พระครูสุนทรวิจิตร)
๑๐ ก.ย. ๕๗

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูพิศิษฐ์ประทานเทพ เจ้าอาวาสวัดอินทาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิติ ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

อน.พ.
ท.พ.พิสิษฐ์ ปะทะน
1 ๕๑.๕๗

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ระยะ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายนิสิต จันทรสมวงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาต

(นายนิสิต จันทรสมวงศ์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี
๑๕ ก.ค. ๕๗

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

มีต่อฉบับนี้เป็นต้นไป
ได้ให้รับทราบแล้ว
[Signature]

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายฉันทวิชัย จินาพงศ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร หัสประจำตวันสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทวิชัย จินาพงศ์

15 ก.ย. ๕๗

(นายฉันทวิชัย จินาพงศ์)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายวันชัย อีระศักยกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย อีระศักยกุล)

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๔-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายพิสิฐ เลือสมิง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รักษาราชการแทนอธิการบดี ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ
นายพิสิฐ เลือสมิง
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(นายพิสิฐ เลือสมิง)
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

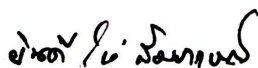
เรียน นายทรงเกียรติ ล้อมอรุณรักษ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(นายทรงเกียรติ ล้อมอรุณรักษ์)
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายรณนที ธรรมพิภัทร์ นายอำเภอบ้านโป่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากาการบริหารจัดการการสาธารณสุขของพระสงฆ์ในการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน นายอำเภอบ้านโป่ง

ด้วย นิสิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ และศึกษาวิจัยเรื่อง พระสงฆ์
ภาค ๑๕ และคณะสงฆ์ภาค ๑๕
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูล
เพื่อการวิจัย

- เพื่อวัตถุประสงค์

- เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยพระสงฆ์ภาค ๑๕

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๔-๔๙๔๗

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ยื่นให้ตามอนุเคราะห์

นายรณนที ธรรมพิภัทร์

นายอำเภอบ้านโป่ง

(นายพนธ์ บุตรดี)

ปัดอำเภอบ้านโป่ง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสุทิน โฆษพงศา นายกเทศมนตรีเทศบาลบ้านโป่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิติ ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิติหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(นายสุทิน โฆษพงศา)
นายกเทศมนตรีเมืองบ้านโป่ง
17 ก.ย. 2557

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร
โทรติดตอ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๐๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายทรงยศ อรัญญกานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่าผา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร หัสประจำตวันิลิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

จิวิโรจน์ธรรม ๗๕๗
๑๑/๑ ๕๗

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และแนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ในการนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์สำหรับแบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ส่วนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย
- ส่วนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ

วุฒิการศึกษา

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หมายถึง การดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนเกี่ยวกับสถานที่และวัตถุอันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือทั้งในภาวะปกติและภาวะประสบภัยต่าง ๆ อันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

ส่วนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

- ๑) ท่านเห็นว่า จุดแข็ง สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นอย่างไร

- ๒) ท่านเห็นว่า จุดอ่อน สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นอย่างไร

- ๓) ท่านเห็นว่า โอกาส สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นอย่างไร

- ๔) ท่านเห็นว่า อุปสรรค สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นอย่างไร

- ๕) ท่านเห็นว่า จุดแข็ง สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นอย่างไร

- ๖) ท่านเห็นว่า จุดอ่อน สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นอย่างไร

- ๓) ท่านเห็นว่า โอกาส สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นอย่างไร

- ๔) ท่านเห็นว่า อุปสรรค สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นอย่างไร

- ๙) ท่านเห็นว่า จุดแข็ง สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเฝ้าระวังสาธารณสุขสมัชชานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ เป็นอย่างไร

- ๑๐) ท่านเห็นว่า จุดอ่อน สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเฝ้าระวังสาธารณสุขสมัชชานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ เป็นอย่างไร

๑๑) ท่านเห็นว่า โอกาส สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเฝ้าระวังสาธารณสุขสมัชชานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ เป็นอย่างไร

๑๒) ท่านเห็นว่า อุปสรรค สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเฝ้าระวังสาธารณสุขสมัชชานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ เป็นอย่างไร

๑๓) ท่านเห็นว่า จุดแข็ง สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ เป็นอย่างไร

[illegible]

๑๔) ท่านเห็นว่า จุดอ่อน สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ เป็นอย่างไร

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school handwriting practice paper. The lines are evenly spaced and run across the entire width of the page. There are no margins, text, or other markings present.

๑๕) ท่านเห็นว่า โอกาส สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์
การในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ เป็นอย่างไร

[illegible]

๑๖) ท่านเห็นว่า อุปสรรค สำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ เป็นอย่างไร

[illegible]

๑๓) ท่านเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ที่พึงประสงค์ในสภาพการปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

๑๘) ท่านเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล
กิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ที่พึงประสงค์ในสภาพการปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

[illegible]

๑๙) ท่านเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการเก็บกู้สาธารณสุขสมบัติ
สถานที่อื่นเป็นสาธารณสุขสมบัติ ที่พึงประสงค์ในสภาพการปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

[illegible]

๒๐) ท่านเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการแก้กฏประชาชนหรือ สรรพสัตว์ ที่พึงประสงค์ในสภาพการปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school handwriting practice paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

๓๓) ความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความอนุเคราะห์มา ณ โอกาสนี้

พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรารณาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูศรีธรรมมาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอดัดพลอง จังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอรารณาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขอรารณาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรอรรณนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูชินวรานุวัตร เจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ระยะ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอรอรรณนเ้าร่วมนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอรอรรณน
พระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
การบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”
ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม
ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขอรอรรณนเ้าร่วมนการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๔-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่เยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ดร.อำนาจ บัวศิริ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรนาถ วัด ฌายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข
สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ:

สมณนันทะ ธีระธรรม และ

สมณนันทะ ธีระธรรม

(ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรนาถ วัด

โทรติดต่. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๙๓

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

(ผ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ตึก : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.สุกกิจ โสทัต อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข
สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

ขอเชิญร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ
๕๗ กพ. ๕๘

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นางประนอม คลังทอง วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รัทสประจำตวันนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข
ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นางดวงธิดา ศศิธรกุล นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รัทสประจำตวันนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข
สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระบัง ตำบลเบ็กไพร อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูชินวรานุวัตร ฉายา ชินวโร รักษาราชการแทนเจ้าอาวาสวัด ๕๕๐๑๕๐๔๐๕๓ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข
สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ในวันศุกร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๐๐ น.เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม วัดหุบกระเทียม ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

วิวัฒน์ วันกุ่มภา

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูชินวรานุวัตร

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๑-๘๖๙-๔๔๔๗

ภาคผนวก ง
แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”

คำชี้แจง

แบบบันทึกนี้ สำหรับให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เพื่อให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ส่วนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ ๓ ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ชื่อ
วุฒิการศึกษา
ตำแหน่ง
วัน/เวลาที่สัมภาษณ์
สถานที่

ส่วนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หมายถึง การดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์

การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุน เกี่ยวกับสถานที่และวัตถุอันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ ทั้งในภาวะปกติและภาวะประสบภัยต่าง ๆ อันเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕		ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม การสนทนากลุ่มเฉพาะ
ด้าน	ประเด็น	
การช่วยเหลือ เกื้อกูลกิจการ ของผู้อื่นเพื่อสา ธารณประโยชน์	การส่งเสริมบทบาทพระสัง ฆาธิการในฐานะผู้นำกลุ่มจิต อาสาประจำชุมชน	☐ เห็นด้วย
		☐ ไม่เห็นด้วย
		ความเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)

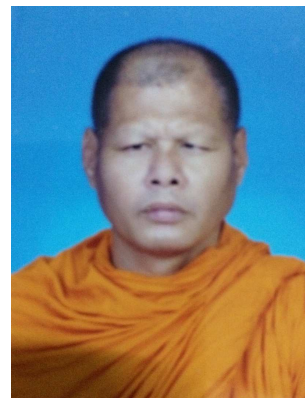
การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕		ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม การสนทนากลุ่มเฉพาะ
ด้าน	ประเด็น	
การถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ	การจัดตั้งกองทุนดูแลรักษาสาธารณสมบัติ	☐ เห็นด้วย
		☐ ไม่เห็นด้วย
		ความเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕		ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม การสนทนากลุ่มเฉพาะ
ด้าน	ประเด็น	
การฝึกอบรม ประชาชนหรือ สรรพสัตว์	การจัดตั้งศูนย์บำบัดสภาพ จิตใจแก่ผู้ยากไร้และ ผู้ประสบภัยพิบัติ	☐ เห็นด้วย
		☐ ไม่เห็นด้วย
		ความเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)

ขอขอบคุณในความอนุเคราะห์มา ณ โอกาสนี้

พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร)
 นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 (ผู้วิจัย)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร/คำยวง)
- เกิด : ๒๐ มกราคม ๒๕๐๓
- สถานที่เกิด : ๙ หมู่ ๑๑ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : ประถมศึกษา-โรงเรียนวัดบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี
 : พ.ศ. ๒๕๔๘ ประกาศนียบัตรการบริหารการกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ รุ่นที่ ๕๕
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พ.ศ. ๒๕๕๕ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.)
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ รุ่นที่ ๒๒
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พ.ศ. ๒๕๖๘ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดราชบุรี
- อุปสมบท : ๖ กรกฎาคม ๒๕๒๔
 ณ พัทธสีมา วัดบ้านฆ้องน้อย ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- สังกัด : วัดบ้านฆ้องน้อย ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- หน้าที่ : เจ้าอาวาสบ้านฆ้องน้อย
 : เลขานุการเจ้าคณะตำบลท่าผา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบ้านฆ้องน้อย
 ๒ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๑๐
 โทร. ๐๘๑-๘๖๙-๔๙๔๗